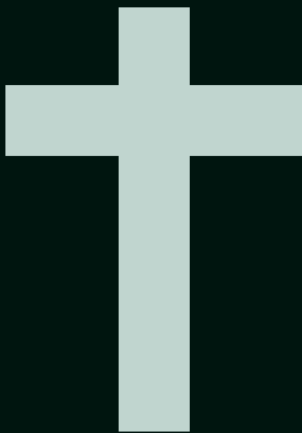

God Lavayiyat Añ
Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

God Lavayiyat Añ Puhuvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff

Contents

MATTHEW	1
MARK	54
LUKE	87
JOHN	141
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipamu	179
ROMANS	226
1 CORINTHIANS	247
2 CORINTHIANS	267
GALATIANS	281
EPHESIANS	288
PHILIPPIANS	296
COLOSSIANS	301
1 THESSALONIANS	306
2 THESSALONIANS	311
1 TIMOTHY	314
2 TIMOTHY	320
TITUS	324
PHILEMON	327
HEBREWS	329
JAMES	344
1 PETER	350
2 PETER	356
1 JOHN	360
2 JOHN	366
3 JOHN	367
JUDE	368
HIMU NATONIQA MATAQTIWHQA	370

LOMATUAWI MATTHEWT AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata: ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nōmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsāmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsāmiwyaqaw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tiata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kōñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan tūnwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw öviy Abraham añqw David aw pahsavo sohsoyam nānañk qatsívaptuyaqam pakwt nālōq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsāmiwyaqat aw pahsavo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsāmiwyaqat añqw Christ aw pahsavo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ (Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nāt pumuy qa nāmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enem nō'yiwkañw mātāqti. ¹⁹ Noqw put siwatwaat Joseph suan hintage, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhtaq'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mātāpniquey unañwiti. ²⁰ Noqw nāt pam pan wūwankañw tūmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātāqtique, aw pañqawu: Joseph, um David tiata, pay um qa nānaphin wūwantat, uhmantuway Maryt nāmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit enemi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan tūnwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy añqw ayo óyaniq'ö. ²²⁻²³ Ura Tutuyqawhqav lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nāt qanawhvalni'taqa māna nō'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqav itamuma, i'nihqe pam'i. Noqw ñi yantaqa sohsoy yaniwhti, i' hisat

lavaytiwhqa aw antsaniwa. ²⁴ Pahasat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhقات honviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiqe, mantuway nāmi távi; ²⁵ Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahasavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

¹ Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yuñqam hōpahaqawq Jerusalem ep ōkihqe pañqawwa: ² Ya Jew-sinmuy amumi moñw'iwtaniqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwaqe put hakiy aw naokiwlalwaniqe ōviy añqwy. ³ Noqw Moñwi Herod it navotqe tusitaye pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam píwu. ⁴ Noqw ōviy pam Tutuyqawhقات awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tūtutuqaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tūviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqawwa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhقات lavay'ayaat yan pēna: ⁶ Pu ūmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtaniqa wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumii. ⁷ Pahasat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wánwayhqe, hisatniqw sōhu mātaqtiqat pumuy pās tūviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsák w pās hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi mātaqtiqa pumuy amupyeve hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sōhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kihut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamótshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta enem hinvayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwya.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhقات honviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put nīnaniqee. Noqw ōviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat uñ hin āawnaniqat pahasavo um hāk pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw ōviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, míhikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahasavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhقات lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wánwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhna. Noqw ōviy pas pam a'nō itsívutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qōqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuyu, lōq yahsañw'i'yuñqamuy ahpiy nāt tsātsakwmuy aqw pahasavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pās tūviñtaqe hisat paniwhitiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahasat pu Tutuyqawhقات

lavay'ayaat Jeremy hin lavayhtiqaq aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhtiqaq pan paknuma. Rachel timuy öviy paknumqa, pas qa okniqaq nāwakna, puma sūlawhtiqaq öviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqaq aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put nīnayanīqaq anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyaq ep Judeat aw moñ'iwtaqat pam navotqa, pañsonīqaq tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqa, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqa pam pep pítuhqa kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqaq aw anhti; ura pañqawu: Pam Nazareth-sino yan tūñwantiwni.

3

The Preaching of John the Baptist (Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ Noqw ephaqam hak tāqa John yan mātsiwhqqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqqa Judeat ep qayēsīwhpuve yuaataqa, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq öveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsīwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqa yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enēm pōhut aw hintsatsnani, pam háqa'niqaq aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisat-lavayhtiwhqqa aw antsaniwa. ⁴ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhöyat añqw yukiwtaqat yuwsī'kañw, kolāsāt kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵ Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw ökiwta, noqw pu Judeat söhsovīk añq'ö, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nöyakiwtaqat añq'ö. ⁶ Nihqa qaantipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷ Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiniqaq ep ökiqw, pam pumuy túwahqa amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw tsūtsu'tuy amún itsívut nātoniqaq añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸ Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹ Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unanwpeq pañqawani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham enēm sinmuy aniwnaniqaq tuwi'ta. ¹⁰ Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit hayat tsahqaniqaq na'sas'iwta; noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw tūviwni. ¹¹ Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw añqw inuñknihaq inuhenihqaq pas pavan öqala; noqw soon nu yan'ewayniñkañw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹² Pam wuhihpiy yawta, nihqa murivihkay ep pās wuwhini; nen söhövosit koyohtani; nikañw pam qōhit pas qa tokniqaq akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus
(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³Noq̄w p̄ahsat pu Jesus John ahp̄iy kūyit akw tuvoylatiniq̄e Galileet ānq̄w Jordan aw pitu. ¹⁴Noq̄w John put qa nakwhanaq̄e aw pānq̄awu: Soon as qa nu uhp̄iy kūyit akw tuvoylatiw̄ni. Noq̄w piw kurs um ānq̄aq̄w inumii? ¹⁵Noq̄w pay Jesus lavayhtiḡe put aw pānq̄awu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hap̄i God tunatyayat ān ahsupoḡ aw antsanni. Noq̄w p̄ahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶Noq̄w Jesus kūyit akw tuvoylatiw̄ht, p̄ahsat pay p̄ānaq̄w yama; noq̄w meh, tokpela hōtsiltiq̄w, God Hikwsiat hōwit antaqa ānq̄w hawhḡe, put atsmi tsokiltiq̄w, pam aw yori. ¹⁷Noq̄w meh, hak̄iy tōnaat ḡānaq̄w pānq̄awu: I hap̄i pas aw iunānwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus
(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹P̄ahsat pu Qahov̄ariwtaqa Hikwsi q̄ayēs̄iwhpumi haq̄ami Jesus w̄iki, Nukpanat ahp̄iy aw unaheviw̄niq̄at ḡv̄iy'ō. ²Noq̄w pam lōp̄ sunāt-sikis talō̄nvaq̄at pu tōkilat ān qa nōsq̄e, put atsve tsō̄nmoki. ³Noq̄w Unatwi'taqa put aw p̄ituhq̄e aw pānq̄awu: Kurs um pas antsa God T̄iatnen um it o'wat pōlavikiniw̄htiniq̄at aw pānq̄aw̄ni. ⁴Noq̄w pam lavayhtiḡe put aw pānq̄awu: Sō̄ni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw q̄átut, sohsok lavayit God moānaq̄w nō̄nantaq̄at akw q̄átuni. ⁵P̄ahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aq̄w ḡmiq̄ Jesus wikq̄e, God k̄iyat ep suswupakits'om̄iq̄ put tsoka, ⁶Nit aw pānq̄awu: Kurs um pas antsa God T̄iatnen um atkam̄iq̄ tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hōnviaymuy ayataq̄w ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw ūn hōlō̄lni'yūw̄ni, taq̄ ka um owat aq̄w uhkukuy s̄av̄iknani. ⁷Noq̄w Jesus put aw pānq̄awu: Sō̄ni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyq̄awhḡay aw qa tuwanlaw̄ni. ⁸Pu piw Nukpana haq̄ami pas wupatukw̄it aq̄w put w̄iki; nihq̄e tūwaq̄atsit ān ahsupoḡ mōnwq̄eq̄nit, piw put ān hihta susnuk̄iwat put aw mahtakna; ⁹Nihq̄e put aw pānq̄awu: Iit sohsok nu ūmi nō̄ani, um inutpipo tamō̄tswunuptut, inumi naok̄iwhtaḡ'ō. ¹⁰P̄ahsat pu Jesus put aw pānq̄awu: Sō̄ni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyq̄awhḡay God aw naok̄iwlaw̄ni, pu um put-sa ēnem tumalay'tani. ¹¹P̄ahsat pu Nukpana put m̄ātavi; noq̄w meh, ḡnaq̄w hōnvia'yam put aw ḡkihq̄e aw unānwtap̄ya.

Jesus Begins His Work in Galilee
(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹²Noq̄w yaw John sivikimi panayaq̄w Jesus navotq̄e pānq̄w Galileet aq̄w'a. ¹³Nihq̄e pam Nazareth- kitsókit ānq̄w ahp̄iyinihḡe Capernaum-kitsókit ep p̄ituhq̄e pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveḡ'a, Zabulon- nikānw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴Yan Tutuyq̄awhḡat lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiḡat aw anhti; ura pānq̄awu: ¹⁵Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aq̄w pihkat p̄ayut Jordan yupḡḡyve qa- Jew-sinnmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw t̄alat tutwa; noq̄w mokiwy qalava, pu kihsiw̄niyat ān yesqamuy amumi t̄alawva. ¹⁷Pahpiy haq̄ahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaḡe pānq̄awlawu: Uma n̄ap̄ umuhtunatyay ānq̄w lasyani, taq̄ ḡveq̄atsit ānq̄w mōnwtunatya aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen
(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

18 Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tûnwantiwhqat qalavaqe hin-makañw, hakimuy lōqumuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw tûnwantiwhqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew pûmuy. Puma pakiwmaqtut-sayat pâmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. 19 Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuw-naqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pâvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. 20 Noqw pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put añki. 21 Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqumuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John pûmuy; puma nay Zebedeet amum pâkihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtutsayay aw yuyku; noqw pam pumuy wánwayi. 22 Noqw pahsat pay puma pâkihut nay enañ mātapt, put añki.

Jesus Teaches, Preaches, and Heals
(Lk 6.17-19)

23 Noqw Jesus tutskwat-Galileet an ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy an sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw õpuiwyuñqamuy, pu tütuyyaqamuy qalapsintima. 24 Noqw put ahpiy pam ahsupoq Syriat an nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tûyat akw õpuiwyuñqamuy, pu kãnavoti'yuñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy, pu homimitutuyyaqamuy, pu amuhpa' qatãyuñqamuy; noqw pam pumuy qalapsina. 25 Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put añk hinnunya, pu Decapolis añq'õ, pu Jerusalem añq'õ, pu Judeat añq'õ, pu Jordan yupqõyñaq'õ.

5

The Sermon on the Mount

1 Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatuptuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw õki. 2 Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

True Happiness
(Lk 6.20-23)

3 An okiw'unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yuñwa. 4 Pas an tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. 5 An pasi'nañway'yuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tûwaqatsit makiway'yuñwani. 6 An suan hinwisniqey tuñlay'yuñqam, hak nõsiwhqat, pu kûyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatpay aw yórikyani. 7 An nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy õkwatuwni. 8 An suan unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. 9 An namivõhikit tumalay'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God tímatnihqey pan tûnwantiwyani. 10 An suan hinwisqey ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yuñwa. 11 Sinom inutsviy umumiq hihinqaqwakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hihihita qalolmat umuy atsátotoynayaqw, uma hahlayhpit epyani. 12 Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma õveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeveyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light (Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep ònat anyuñwa. Nikañw pi òna suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuhani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tálát anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqòhit úwiknaye', hihta sívut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpiyat epeq tsokayaqpw, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqpw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwini; noqpw puma umuhtutmalay lolmat aw tāyuñwe', òveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiyamuy ayo yúkuniqe òviy pitu. Nu qa paniqpw òviy pitu; pi nu put aw antsanniqe òviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alòntini; soon sushihsay pey'taqw put añqw súlawhtini, pas añ ahsupoq tunatyaat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqpw hapi òviy hak haqam it tutavot ep hihta sushihsakwhoyat ayo yukut, pan tūtutuqaynaqa òveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimuniqey pan tūñwantiwni; pu hak haqam put an hinmaqa pan tūtutuqaynaqa hapi òveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávannihqey pan tūñwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikañw pu Pharisee- sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon òveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqpw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhimantani, kitota. ²² Noqpw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsoyawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um nūanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qòhit sivihpit aqw unahinhimantani. ²³ Paniqpw òviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātapt, ahpiyenen, put amum namivòhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat its amum namivòhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw un mātappq, pam un solāwat aw noaqw, pam un sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpòiy sohsok ep sisse', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqpw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni ²⁸ Noqpw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvò'tay'taqw hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. ²⁹ Noqpw òviy kurs putvaqwat uhposi un qalomáhintsanqw um put hóroknat nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qòhit sivihpit aqw tūviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma un qalomáhintsanqw, um put ayo tuke' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qòhit sivihpit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce
(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw pañqawwa: Nōmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. ³² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kōñaat put mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwné', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwné', put anhtini, kitota. ³⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put óqaltoynayani. Uma qa óveqatsit akw'á, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nó Moñwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqötöy akw uhlayviy pavan óqalat pasiwnamantani, taq um soon sūkw hōmit qōtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq óqallavayi Nukpanat ahpiy nōñanta.

Teaching about Revenge
(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tūhote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tūve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtōknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnayimantani, pay um piw aw uh'usimniy mātapmantani. ⁴¹ Noqw kurs solāwa mōkiy un' ikwiltōyat, um sūkw tutskwatuwanit put ámumniyat un' tusoq'ayataqw, um lōq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniyat um nasimokmaqani.

Love for Enemies
(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwani; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomavayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lolmat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay óveqatsit ep qátuhqat tīmatni; pi pam añ qalōlmatuy-nikañw pu lōlōlmatuy amuñem tāwat yámaknañwu; pu sūanyuñqamuy-nikañw pu qasanyuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwani? Ya hikis pi moñwit enem sīvat ómalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alōñōt hintsatskani? Ya hikis pi moñwit enem sīvat ómalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw óviy uma pās pasiwyuñwani, óveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'i.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tunlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nāpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tunlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³⁻⁴ Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unanway uhkwatsiy qa āawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp uñ nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer
(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tūtuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut-sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniqw òviy uma pumuy qa amunyuñwni, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ò. ⁹ Noqw òviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰ Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyā tūwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'i. ¹¹ Um okiw pu' talòñvaqat ep itamuy itahtunòsmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpòiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pòiwyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'i. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani. Pi um hapi pas Mòñwinihqe òqalay'ta. Um-sa lolmat tālawñway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhtotiqw, uma put ep pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umuhqāanhtipuy umuhpiy ayo yukut, umumi pòhikni. ¹⁵ Nikañw kurs uma pumuy amumi qa pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pòhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu òviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwni; taq puma qahahlayyaqey pan pitsánway'yuñwniqe òviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanap-tañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷ Pu um'i, um napwale', uhqòtòy wihkuyit akw lelwiwimantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanap-taqw, Una qamātaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven

(Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahk-wahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hõtaye', hihta üuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, ðveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hõtayañwu, piw hihta qa üuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body

(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw ðviy kurs hakiy pōsiat pasiwt-aq, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat qa pasiwt-aq pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw ðviy kurs tāla uhsonveniñqa sūlawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lõqmuy mōñwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kāhakiwuy ðviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwini. ²⁵ Paniqw ðviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñsaniqeyu, pu hihta hikwanyiqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tāyuñwini; puma qa üuyyañwu, piw qa hōqyañwu, piw hihta qa koyohtotañwu; noqw panyuñqw ðveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqa hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit ðviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñ'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Híkis pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa hihtawat it sihut an lomaywsi'ta. ³⁰ Yan hapi God tutskwawa tūsaqat lomaywsiñwa; pay pi pam hihsavo panyuñq'ö. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiñwu pay qōpqōmiq maspiwini. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma öwituptsiwini'yuñqamu? ³¹ Paniqw ðviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōñsani? ya sen itam hihta hikwanyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwini'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi ðveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsoy ñi himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniqw ðviy uma pu' talōñvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltotimantaniq'ö. Pay pi uma pu' talōñvaqat ep hiniwhitiqat-sa aw tunatyaltotimantani.

7

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa' haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiw mantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa anañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö'? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy núaye', tutkitotani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsótimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock
(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta öviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hep-yani, nen tutwani; pu uma pönönöykinayani, noqw umumi hötsíltini. ⁸ Pi hak hihta öviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa túwañwu; pu pönönöykinaraqat aw hötsíltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pölaviktuviñtaqw ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pakiwuy öviy tūviñtaqw soq put tsúat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñqw, puyaw tis öveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaniaqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsiamantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate
(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hötsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqw hötsiwa wuhko-qni, pu aqw pöhu a'nó pütsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hötsiwa hihsaq qéniniqw, pu aqw pöhu hihsaq pütsiniqw, öviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit
(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi ökiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwëkwewhtuy amún tūhovalayaniqey tunatyawyuñwani. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mätsi'yuñwani. Ya sinom övat yönötskit añqw mawyañwu? Sen nönvospalat hihta kütay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw öviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwnañwuqa tsaqniwe' qöhit aqw maspiwñwu. ²⁰ Pantaqw öviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mätsi'yuñwani.

I Never Knew You
(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam öveqatsit ep Ina moñw'iwtaqat aw yuñni; pi öveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. ²² Ason aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqaqwani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya ifam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw

uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiwtatqat kätutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwiñ hintsatskaqamu.

The Two House Builders

(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniqw òviy haqawa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa tāqat wuwni'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve kīta. ²⁵ Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kīhut añ a'nō yēvanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep kīiwtage òviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tūqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kīta. ²⁷ Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kīhut añ a'nō yēvanta; noqw pam sahpu, nihqe pam kīhu qaan'ewakw kīqōti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹ Noqw Jesus pas òqalat pasiwkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tūtutuqaynayaqamuy qa amun'ī. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kātayuñwa.

8

Jesus Makes a Leper Clean

(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

¹ Pu pam tsomoñaqw hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya. ² Noqw meh, hak tokoplelet tūtuyhqa pituhqe, put aw naokiway'taqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noqw Jesus put aw māvuyaltiqe aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put añ tokoplele sūlawhti. ⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nōani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaqe, ⁶ Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahpā' qatāyuñqw, pam pas kānanvotkañw okiwhinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalaptsinani. ⁸ Noqw solāwamoñwi lavayhtiqe put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiqw, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaqw pam panhtiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas aw kātaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hiki Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pañqawni: Nāt kaysiwhqam hōpaqw, pu tavañqw òkini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum òveqatsit ep tunōsvoñat aw yesvani. ¹² Noqw ima as pañoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviayaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People
(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mukituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiuyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw õpuiwuyuñqat nāmi nahlaknakañw, itahtuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus
(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw nōyakiwtaqw tūwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupqōymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tūtutuqaynaqa Jesus aw pītuħqe put aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, nu uñ haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qōlōy'yuñwa, noqw sūmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqōtōy nāsuñwnaniqey nāstaa. ²¹ Pu piw suħka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqā, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm
(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākīhut aqw pakiqw, put aw nānatuwnayaqam put añk aqw yuñā. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvaqe, pas qaōwīhuhukq, õviy pākīhut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqw Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw õkihqe, tātaynayaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqā, itamuy ayo õyaa; itam sūlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwuyuñwa, okiwi uma õwituḡtsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayunqe pañqawu: Ya sen i' hak himuniqw, õviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhq anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons
(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese- sinmuy tutskwayamuy aw pituqw, pepeq hakim lōyōm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtāqamuy tuamaqōlñaqw yāmakqe, put ahsawva; hakim nuhtsel'ewayomniqw, õviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'nō tōqtīqe pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Tāita? Ya um nāt aw qa pituqw pay itamuy okiwsanniqe õviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsōtim wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw õviy nukpanhihikwsim put aw õ'qalyaqe pañqawu: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsōtimuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yūpave. Noqw puma nōñakqe, pitsōtimuy amumi yuñā. Noqw sohsoyam pitsōtim tuhpelat añ pāmiq a'nō yuhtukqe, pāmiq paõysoa. ³³ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqāqe, kīmiyaqe, hin hiniwhtiqat lavayhta, pu ima

hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴ Noqw sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam pañqw Jesus ahsawvawisa; nihqe put tutwaqe pay pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat put aw ò'qalya.

9

Jesus Heals a Paralyzed Man (Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

¹ Pu Jesus pākihut aqw pakit, wuhkovatuphat yámakqe, nāp kitsókiy aw pitu. ² Noqw meh, hakim hakiy aha' qataytaqat tūtuyhqat ahpāt añ wáðkiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēvewniyamuy amumi tūwahqe, it tūtuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³ Noqw hakim tutavot tūtutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqawu: I' tāqa God aqw hiñqawu. ⁴ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáuwwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqō'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqō'? ⁶ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw òqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy aha' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nímani. ⁷ Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tāyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam òqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew (Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātsiwhqat haqam moñwit eñem sivat òmalalwaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noqw ahpiy pantaqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Matthewt kiyat ep òkihqe, pep tunòsvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sivat òmalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso òkihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noqw Pharisee- sinom put aw tátayyaqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw moñwit eñem sivat òmalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta? ¹² Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³ Uma yañqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tunlay'ta; noqw uma soq hom'oyit- sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wāñwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wāñwayniqw òviy pitu.

The Question about Fasting (Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahsat pu John aw nānatuwnayaqam Jesus aw òkihqe aw pañqawu: Itamniqw pu Pharisee- sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw òviy ūmi nānatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mō'wit ep sinoiwyuñqam mōñañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yuñwni? Nikañw pay ason hisat aw pituqw, mōñañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmòtsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokñwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak

pukawikorot sakwíiwmaqat an puhuovalalat kuhkuya; pi hakiy panhtiḡw, ovavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añḡw kūyiwtaqa wehemhtini, noḡw wiwkoro sakwitotini. Pi puma puhuovalalat puhuwíwkorot an kukyañwu; noḡw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noḡw nāt pam pumuy amumi yan yuaataḡw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañḡawu: Okiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noḡw um as awnen, aw uhmey akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noḡw Jesus wunuptut put añki, pu put aw nānatuwnayaqamu. ²⁰ Noḡw pam aḡwniḡw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruhtaḡey akw tūtuyhqa put ahkwayñaḡw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwepeq pañḡawhqe òviy'o: Nas'ew pi nu as yuwsiyat aw toñoke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noḡw pam panhtiḡw, Jesus namtōkt, put túwahqe aw pañḡawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni un qalapsina. Noḡw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kíyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saáatotaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañḡawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noḡw puma put aw tutsíwtsuyhti. ²⁵ Pu òviy pam sinmuy pañḡw nōñaknat, ahpami pákihqe, mānat māyat ñuaḡw, pam qatuptu. ²⁶ Noḡw pam pep paniwhitiqa put tutskwat añ ahsupoḡ yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noḡw Jesus pañḡw ahpiyniḡw, hakim lōyōm qapostalqam put añk tsa'timaḡe pañḡawma: David tíata, okiw itamuy òkwatuwaa! ²⁸ Noḡw pam kími pakiḡw, qapostalqam put aw pitu. Noḡw Jesus pumuy amumi pañḡawu: Ya nuy panhtiniḡey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noḡw puma put aw pañḡawu: Owi Tutuyḡawhqa. ²⁹ Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañḡawkañwo: Pay uma hinhaḡam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noḡw pumuy pōsiam tálawva; noḡw Jesus pumuy pás mēwaḡe pañḡawu: Uma hapi tunatyaltiḡw, qa hak it navotni. ³¹ Noḡw tuwat soḡ puma pañḡw ahpiynihqe, pam pumuy pantsanḡat put tutskwat añ ahsupoḡ kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noḡw pumuy pañḡw yámaktoḡw, meh, hakim hakiy qayuáataḡat nukpanhikwsit akw tuyḡawiwtaḡat Jesus aw wikvaya. ³³ Noḡw nukpanhikwsit put añḡw ayo tūviwhq, qayuáataḡa yuaayku. Noḡw sinom suhpantaḡam kátayunḡe pañḡawma: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiḡw hak aw yori, kitota. ³⁴ Noḡw tuwat Pharisee-sinom pañḡawma: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noḡw Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuḡe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuḡaynatinuma; pu moñwtumatyat ahpiy lomatuawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hihta akw òpuiwyuñqamuy. ³⁶ Nihqe pam kaysiwhqamuy sinmuy amumi yórikqe pumuy òkwatuma, mañwúiwuyñw òviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaḡw puma ahtsawaliwyuñwa. ³⁷ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañḡawu: Pas hapi as ūyi qaan'ewakw tukwsiwta, noḡw tsovalayaniḡam híkiyomu. ³⁸ Oviy uma ūyi'taqat aw nānawaknaḡw, pam hakimuy ūyiy aw ayatani.

10

The Twelve Apostles
(Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

¹ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw hihkwsimuy amumi ôqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat ôviyo; pu sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, pu ôpuiwyuñqamuy qalapsintiwiñiqat aw pumuy ôqalmaqa. ² Noqw pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyuñqam yan mätsiyya: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw tünwantiwhqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³ Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit eñem sivat ômalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mätsiwhqa; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa natusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mätapniqa.

The Mission of the Twelve
(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noqw Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariät ep sinmuy kitsókiamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwh-toti. ⁷ Pu uma añqe'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸ Uma tütayyaqamuy qalapsintiwiñi; tokoplelet tütuyyaqamuy powatiwiñi; so'pumuy tātaynatíwiñi; nuhtuñaqw nukpanhi-hikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi ôqalat paysoq makiwya; ôviy uma pan piw paysoq tūvaañwantiwiñi. ⁹ Uma palasivat, qōtsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñw. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa lōq napnay'wisni, piw qa tōtsita, piw qa natōñpita. Pay tumal'aya nōsniqey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptisitiwhqat tūvintotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyyaniqey pahsavo pep yesman-tani. ¹² Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqawamantani: Uma kwak-what yesni. ¹³ Pu kurs pep kivit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kīñaqw añqw ah-piyye', umuhkukuy añ qōat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituq̄w, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem pas is ôhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions
(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amunyūñqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsūtsu'tuy amún qaūnatni, pu hōwihtuy amún ñasta nukpanay'yuñw. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nō wuvahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvani-wyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñw, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mätapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyaniqey qa wuwanvisoqtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi ôveqatsit ep Umunay

Hikwsiat umupqölpä yuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaq̄w suhka sukwat mokiwyuy aw nōamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwyuy aw pitsinayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhtaq'ewyani, uma isinomniq̄w öviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq̄ an kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaq̄w, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy an ahsupoq kükuyvaq̄w, pay nu' Sinot Tiat pítuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihq̄e qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiw epnihq̄e qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiw an'i. Noq̄w kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan túñwantotani.

Whom to Fear
(Lk 12.2-7)

²⁶ Noq̄w öviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwhq̄, uma put tālat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaq̄vumiq̄ lavayhtiwhq̄, uma kits'oñaq̄w put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa nīnayaniquey aw öqalay'yuñwa; nikañw kurs hin hakiy hikwsiyat nīnayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihipit q̄ōhit akw hov-alaniq̄ey aw öqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa löyöm kwevewhyat sükw palavotōnat öviy huyiwñwu? Noq̄w qa himuwa puma Umunay qa tunatyat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰ Noq̄w hikis pi umuhqötöva umuhhōmi sohsoy potoylaniwta. ³¹ Paniq̄w öviy uma qa tsawiniwyuñwani. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwévevwhyamuy amuhpenihq̄e pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihq̄ey nuhtumi pañqawhqa, nu piw tuwat put isinoynihqat öveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nikañw hak haqam qa isinonihq̄ey nuhtumi pañqawhqa, nu piw tuwat put qa isinoynihqat öveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yúkuniq̄e öviy pitu. Qae. Nu qa paniq̄w pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵ Pi nu tāqat nay ehpewtaniq̄e pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mö'wi kōñay yuyat ehpewhitiniqat öviy'o. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unañway'taq̄ey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taq̄a pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taq̄ey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taq̄a hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoylehtsit qa kwusut, pu qa inuñkñihqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatyat ep qatsiy kwayhqa put túwani.

Rewards
(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihqat pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatyayat óviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwni. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat óviy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴² Noqw kurs imuy inumi puhutuqtsiwni'yuñqam haqawa hakiy aw kuyhtuviñtaqw, pam inumi tutuqayhq paniqw put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwni.

11

The Messengers from John the Baptist (Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe óviy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam löqmuy put aw nánatuwnayaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñwni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiyner, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiy tālawnaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tūtuyyaqam powatoti; pu nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tātaya; añ óokiwiyaqam lomatuawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyñiqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumihagaami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat awi'? Meh, pi lomayuwsi'yuñqam momñwituy kīkiyamuy añ yēse. ⁹ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqat lavay'ayayat awi'? Owi, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiqe pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo un hāqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwiyaqamuy amuñaqw John kūyit akw tūtuvoylalawhqat epnihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqw, óveqatsit añqw moñwtunatyat ep sushin'ewayñihqa put epnihqe pas pávani. ¹² Noqw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John hintsaktivaqat añqw pew pahsavo sinom óveqatsit añqw moñwtunatyat nānaqaslalwa; noqw a'ñōyaqam óqalay akw put tuyqawvanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawhqat lavay'ayamat-niqw pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noqw uma nānakwhaniqw, i' hapi Elias, ura hak pituniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶ Noqw ya sen nu pu' qatsívaptsiwuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqaqwa: ¹⁷ Itam umumi lēlanyaqw, uma qa tīva; itam umumi tsaykitaqw, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pítuhqe qa tūmoykañw, piw qa hīhikq, puma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwa, kitota. ¹⁹ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hīhikq, puma piw pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa óyñwu, moñwit eñem sívat ómalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwātsiamu, kitota. Noqw pay God unañwtalwuwñiat aniwñiy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns
(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhaq kátataypit tumalta. Noqw as pi panhtiqw, pan sinom nāp tunatayay añqw qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noqw òviy pam pumuy qòhqòytiva, ²¹⁻²² Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw uma nāp umuhtunatayay añqw qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyaht, qòhtsaptsomova yesvani; pan puma namtahnayani nāp tunatayay añqw lasyaniqeyu. ²³ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma òmiq nātsokaya? Uma nāt maskimiq maspiwyani. Taq nu as qatsá' kátatayhpit umuhpa' tumaltaqw, uma qa tuptsiwya. Noqw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaqw, puma inumi tuptsiwyaniqw, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wúnuni. ²⁴ Noqw nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest
(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, òveqatsit aw-nikañw pu túwaqatsit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yunqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amun-yunqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñiqw súanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tiyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw qa hak Naat hákiyinihqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniqw pam píwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yunqamu, pu putuiwyunqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhtote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unañway'ta. Nen uma umu'nanwpeq uyiwaltotini. ³⁰ Pi itumalnōñnpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pútuni.

12

The Question about the Sabbath
(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep sōhōvos'uyit añ yámakto; noqw put aw nānatuwnayaqam tsōnsō'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwisa. ² Noqw Pharisee-sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqawu: Meh, ūmi nānatuwnayaqam nasuñwintalōñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³ Noqw pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsōñmókqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqa kiyat aw pákihqe pólavikit God aw noiwhqat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nōsñwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kiyat ep nasuñwintalōñnit qa hihtatotat pay qa hinhtoti? ⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqa kiyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura pan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaantotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalōñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand
(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañq aw ahpiynihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tãqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep nu ñeveltoyanyaniqe ñviy put tũvintotaqe aw pañqawwa: Ya pay hak nasuñwintalõnnit ep hakiy qalapsinaniqw pam sũanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sũkw kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalõnnit ep haqami hõtsit aqw posq, ya pam put qa pañq wõroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanõlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw ñviy hak nasuñwintalõnnit an lolmat hintsakniqw pam sũanta. ¹³ Pahsat pu pam tãqat aw pañqawu: Uhma tsihkwaa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat mãyat an pãs powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom añq aw ahpiyyaqe, hin as put nĩnayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'taqe pañq ahpiy'o. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam sohsokmuy tũtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pañqawu. ¹⁷ Yan Tuyqawhqat lavay'ayayat Esaias hin lavaytiqat aw antsaniwa; pam ura pañqawu: ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yõrikyaa. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy tãvini. Noqw pam imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' sũanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nãñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tõnayit kitpik navotni. ²⁰ Pam hõpaqat muhtsikput soon qõhiknani; pu wihqõhit hĩhin uwiwitaqat soon pam tõkani. Hisat sũanqatsit tũwaqatsit an ahsupoq kũrukmaq, pañso pahsavo pam pan hinmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwini. Yan ura pep'ta.

Jesus and Beelzebub
(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtãqa qapostalkañw qayuãataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalapsinaqw, ñviy pam yuaaykukañw pu põsiy tãlawna. ²³ Noqw sinom sohsoyam kãtayũñqe pañqawwa: Ya qa i' David Tãata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pañqawu: I' nukpanhikwsimuy moñwĩyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mãtsi'taqe, amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyã nehpewhitiqa soon qa kiqõtini; pu kitsõki, sen kiviit nehpewhitotiqa soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nãhorokne', pam pep nehpewiwtani; noqw pahsat pu moñwtunatyãat hin wũnuni? ²⁷ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwantaqw ya umumi nãnatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwanta? Ason puma umuy atsãñhikiye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nikañw kurs nu God Hikwsiyat õqalayãt aw yankañw pumuy ipwantaqw, pay hapi pas God moñwtunatyãat umumi pitsiwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakiy a'nõ hoñvit kiyãt aw pake' hihta himuyãt put añq nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kiyãt kiqõtani. ³⁰ Qa inumumnihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniqw ñviy nu umumi pañqawni: Hak hihta ep qaanthiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw hak haqam Qahovãriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisãt put ahpiy ayo yukiwini. ³² Pu hak haqam nuy Sinof Tiyãt aqw hiñqawhq pay pam put ahpiy ayo yukiltini.

Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawhq pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit ūye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaqw, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mätsiwtañwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsütsu'tuy amun-yuñqamu! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtawq, put hapi hakiy moat yuaatañwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nōñantoyañwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nōñantoyañwu. ³⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nennem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pañqawni, sen gasúantaqata.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahsat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee- sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pañqawwa: Tütutuqaynaqa, um as kätatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma kätatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikanw pay puma soon kätatayhpit aw yórikyani, hal pas sükw kätatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tókilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tókilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuq, puma nāp tunatyay añqw lasyaq'ō. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw móñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw tūqaytaniqey öviy tūwaqalhahaqawq put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit

(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámaké', haqe' qa pay'taqat añ hin-numñwu, haqam nāsuñwnaniqey öviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kitañwu. Pu pam ep pituqw qa hak epniqw, pās maspiwtaqw, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahpiyenn, pētuy tsáne'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw yuñe' pep ki'yuñwu. Noqw hakiy qatsiat añknihqā mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhinhtiñwu. Noqw pan hapi imuy pu' qatsívaptsiwyuñqamuy qalomáhininyuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers

(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noqw nāt pam sinmuy amumi yuaataqw, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁷ Noqw haqawa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁸ Noqw pam lavayhtige, put āawnaqat aw pañqawu: Noqw ya hak inuu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañqawu: Huvam inuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ⁵⁰ Pi hak haqam Inay òveqatsit ep qátuhqat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu inuu.

13

The Parable of the Sower (Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Noqw ép tāwat ep Jesus kīnaqw yámakqe, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tsovalti. Noqw òviy pam pákihut aqw pákihqe pepeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam páhut qalavaqe hòñi. ³ Noqw pam tūtuwutsit akw pumuy hihhihta tuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. ⁴ Noqw pam uylawhqe, pēhu poshumi pòhpava lōhō; noqw masay'yuñqam òkihqe, añ put soswa. ⁵ Noqw pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō; nihqe pay suhkuyva, añ tutskwa qa pōñalaniqw òviy'ò. ⁶ Nit tāwat yamakq, pay kólaki; noqw pay pi pam qa ñay'yuñqe òviy añ tsakya. ⁷ Noqw pēhu kutqólpa lōhō; noqw kūta añ kuyvaqe put lakna. ⁸ Noqw pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hōyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables (Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw òkihqe, aw pañqawu: Ya um hinoqw pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata? ¹¹ Noqw pam lavayhtige amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqw pam hōyokiwtatqat himuy'tani; noqw pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni. ¹³ Paniqw hapi òviy nū pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqw òviy'ò, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴ Noqw pumuy hapi amuhe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antaniwa. Ura pam Tutuyqawhqat eñem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pás tunaiwyuñwa, pu naqvum qa nanvoty, pu puma uvuyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy nānamtōkaqw, pu pumuy qalapsinani, kita. ¹⁶ Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw tūyuñqw òviy'ò, piw umuhnaqvuy añ hòtsiltoti. ¹⁷ Nu umumi pas anta pañqawni: Pas as kaysiwhqam Tutuyqawhqat lavay'aymatniqw, pu sūanhinwisqam umuy hihta aw yóriyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit üyiwħqat pañqw ipwañwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwūsūñwu. ²¹ Noqw pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay ōviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituqw, hihsavoniqw pay pam sōonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put ak ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noqw ōviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noqw lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hōyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqaynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat hapi hak pāsay añ lomavoshumit uyħqat anta. ²⁵ Noqw pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sōhōvosit amuhtsava sōhōvostusaqat uyht, ahpiy'ō. ²⁶ Noqw üyi nahpi'vage talay'vaqw, pahsat pu sōhōvostusaqa piw mātaqti. ²⁷ Noqw ōviy ki'taqat tumal'aymat put aw ōkihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ūya? Noqw pam haqam sōhōvostusaqata? ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noqw tumal'aymat put aw pañqawu: Noqw itam awye', añ tsovalayaniqat añ nāwakna? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sōhōvostusaqat añ tsovalantote', sōhōvosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohoy wuñwiwmani hisat tsovalaniwñiqat aw pahsavoo. Noqw ason hōqyaniqw, pep pu' nu hōqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ sōhōvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sōhōvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed
(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pāsay ep ūya. ³² Pam pas sohsok hihta pōvoshumit amuñaqw sushisay'ō; nikañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyōqtiñwuniqe pas himutskiniwhtiñwu. Noqw ōviy sūmawuy añ masay'yuñqam ōke', put nantaqayat añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast
(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat pēkenit anta; put wuhti kwūsuhqe, payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilañwu; noqw pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables
(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawħqat

lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawī'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqawq hihta tupkiwuyūñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kīmi paki. Noqw put aw nānatuwnayaqam aw ōkihqe, aw pañqawu: Um as sōhōvostusaqat hihta tuawī'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'wage amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tīata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtaqamu; noqw sōhōvostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqw, pahsat pu hōhōqsattiqat antani, noqw añ tsovalayaniqam hapi ōveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw ōviy hapi sōhōvostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōppōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ⁴³ Noqw pep pu' hakim sūanyūñqam Nay moñwtunatyayat ep tāwat an tālawñway'yuñwani. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyay himu a'nō hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa tūwahqe, ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy hūyahqe, put pāsāt tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyay hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnumqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nō hihkay'taqat tūwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy hūyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' pīwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyay pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tūviwhqe, sohsok hinyūñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lāñaknayaqe, pep yesvat, pu añ nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatostat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Oveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', añ nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqw tsīkayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōppōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma ñit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yuñqam ōveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit añqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit pīwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókiy ep pítuhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuñqam aw kātayyuñqe, nātuviñlalwaqe pañqawu: Ya sen i' haqawq

it wuwantuwit makiwa? Is uti, pu it kätutmalat haqaq̄w öqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tiata? Ya yuat qa Mary yan mätsiwa, pu put tupkomat James-niq̄w, pu Joses-niq̄w, pu Simon-niq̄w, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noq̄w ya sen i' haqaq̄w iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep qaan'unanwtoti. Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwnwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep piwu. ⁵⁸ Noq̄w puma qa tuptsiwni'yuñq̄w, öviy pay pam pep qa a'nö hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist

(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noq̄w ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John küyit akw tütuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwy añq̄w ahoy tätayi; nihqe öviy kätatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias unanwve hinhtiniqe, hakimuy ayataq̄w, puma John nuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noq̄w John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noq̄w pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayatnihqat pan aw täyuñq̄w öviy'o. ⁶ Noq̄w Herod tihtiwhpuyat aw pituq̄w, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noq̄w pumuy nōnovaq̄w, Herodias tiat māna ep pákihqe, pumuy amuhpewi wunimaq̄w, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noq̄w öviy pam pas öqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta öviy tüviñtaq̄w put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noq̄w pam yuy tutavoyatnihqe put aw pañqawu: Um küyit akw tütuvoylalawhqat John qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noq̄w pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaöwílvayhtiqe, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq̄ö. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataq̄w, pam sivikiminihqe, John qötöyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat kwusivaqe, mānat aw tavi; noq̄w pam put yuy aw yawma. ¹² Noq̄w put aw nānatuwnayaqam ökihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noq̄w Jesus put navotqe, pay nāla pákihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noq̄w sinom put nanaptaqe hāhaqaq̄w kitsókit añq̄w nāp put añkya. ¹⁴ Noq̄w Jesus pañq̄w yámaq̄e, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy ökwatuwhqe, pumuy amuñaq̄w tütuyyaqamuy qalaptina. ¹⁵ Noq̄w tapkiwmaq̄w, put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawwa: Yep qayēsivihq, pas hapi hísatniq̄wti. Um as sinmuy hōnaq̄w, puma añqe' kitsókiva nankwuse', nennem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶ Noq̄w pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noq̄w puma put aw pañqawwa: Itam panis tsivot pōlaviki'yuñwa, pu lōq̄muy pākiwh TUYU. ¹⁸ Noq̄w pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot pōlavikit ömahtat, pu pākiwh TUYU kwusut, pu ömiq̄ taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yōñoytat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noq̄w puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noq̄w puma sohsoyam nōñösaqe ööya; noq̄w puma akwsiñwqat

yōnoyhpūt pōlavikit tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya. ²¹ Noqw nōnōsaqam tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtaya, noqw pu momoyam-niqw pu tsātsayom pīwu.

Jesus Walks on the Water
(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nānatuwnayaqamuy pākihat aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoqwatyaniqat pumuy tusoq'ayata nāto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hōnat, nāwaknaniqe nāla tso-momiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq sūnalaa. ²⁴ Noqw pahsat pākihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pāhut wuñwnuptuqat akw wawaōklawu, amuhpewi hūhukq ōviy'o. ²⁵ Noqw talhahayinqw, Jesus pāvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam put pāvaqe waymaqwtutwaqe, tsātsawnaqe pañqaqwa: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsātsawnaqe a'nō hiñqaqwa. ²⁷ Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiye, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuñwni; pay nūu; uma qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Noqw Peter lavayhtiye aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pāvaqe ūminiyaqat um pañqawni. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pākihat añqw yamakqe, Jesus aw pāvaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nō hūhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nō pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo tāvii. ³¹ Noqw Jesus pahsat pay put aw māvuyaltiye ñuat, aw pañqawu: Is okiw um ōwituptsiwni'taqa, ya um hinoqw pēvewinhti? ³² Noqw puma pākihat aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima pākihat añqw tañawtaqam Jesus aw ōkihqe, pas hihtatotaqe aw pañqaqwa: Kurs um pas antsa God Tiata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nōñakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw ōki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqwtanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tūtuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nōmōkput aw tōnokyaniqey put aw nānawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tōnokyaqam pās qalaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors
(Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem añqwayaqam Jesus aw ōkihqe aw pañqaqwa: ² Ya hinoqw ūmi nānatuwnayaqam wūwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nōnovanik qa māvaqtotañwu. ³ Noqw pam lavayhtiye, amumi pañqawu: Noqw ya hinoqw ōviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pañqawu: Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomālavyhtiqa pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw ūmawat pañqaqwa: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañqawni: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw, God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot añqw mātaviñwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paañwaniqey qe'tikañw, pay qa hihta ep qaanhntiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pas pi ōviy Esaias Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat umuy sūañqawhqe pañqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ōkiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unañwaam

inuñaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tütutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean
(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wānwayhqe, amumi pañqawu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaqw nōñataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawa: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqe qatsüytiqw um qa navota? ¹³ Noqw pam lavayhtiye pañqawu: Pay pi Ina òveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhqe pam himutski náipwaniwni. ¹⁴ Pay pi panyuñwni. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wíki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiye, put aw pañqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawi'taqat itamuy āawnaa. ¹⁶ Noqw Jesus pañqawu: Ya uma piw nāt pas qa mātsi'yuñwa? ¹⁷ Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tūviwñwuqat uma pas nāt qa mātsi'yuñwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat añqw nōñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁹ Pi hak qalomáhintsakqa unañwepeq qalomátunatyay'tagey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqatsit añ hinmaniqey tunatyay'ta; uyiñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátoynaniqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawniqey tunatyay'ta. ²⁰ Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqat, nōsqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith
(Mr 7.24-30)

²¹ Pahsat pu Jesus pañqw ahpiyinihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. ²² Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy òkwatuwni, Tutuyqawhqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. ²³ Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nānatuwnayaqam put awyaqe, aw òqaltotiye pañqawa: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. ²⁴ Noqw pam lavayhtiye pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhtotiq'ò. ²⁵ Pahsat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhtaqe, pañqawu: Tutuyqawhqa, okiw inumi unañwtavii. ²⁶ Noqw Jesus lavayhtiye, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsātsakwmuy nōsiwhqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súanta. ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa, noqw pi popkot moñwímuy nōnōspiyamuy añqw hihta piñput lōhōhōtaqat nōnovañwu. ²⁸ Pahsat pu Jesus lavayhtiye, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaōwíewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahsat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹ Pu Jesus pañqw ahpiyinihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tsomomiqinihqe pepeq qatuptu. ³⁰ Noqw sinom qaan'ewakw hin-taqam hakimuy qayaktaqamuy, qapostalyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasíwyuñqamuy, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy put aw tsamvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalaptsina. ³¹ Noqw sinom

pas kätayunwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq'ö, pu qapasíwyuñqam qalap-tuyaq'ö, qayaktaqam nankwusaq'ö, pu qapostalyaqam tälawnayaq'ö; nihqe puma God Israel-sinmuy Tutuyqawhqayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mr 8.1-10)

³² Pahasat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy ökwatuwa, puma pu' pāyis talqat añ inumumyaqw, nõsiwhqaam súlawhtiq'ö. Noqw soon nu pumuy qa öyiyuñqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa añ ökit māmañuani. ³³ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Kurs pi itam haqam amuptsiwtaqat pōlavikit tuiyani? Pi itam qayēsiwhpueya. Pas ka itam soon imuy qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy öynayani. ³⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqaqwa: Tsānee, pu piw hīkikwmuy pāvakiwhtuyu. Noqw puma pay hiñsayhohyamu. ³⁵ Noqw sinom tutskwawa yesvaniqat pam amumi pañqawu. ³⁶ Nit pu pam tsañe pōlavikit ömahta, pu pāvakiwhtuyu; nit put ep God aw hahlayhtit, yōñoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noqw sohsoyam nõnōsaqe ööya. Noqw puma akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noqw nõnōsaqam nālöp sōmorit pahsa' tahtaqtya, pu momoyam tsātsakwmuy amumum nāto pīwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe' hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavoq pitu.

16

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum ökihqe, Jesus aw tuwantota; pam öveqatsit añqw kätatayhpit hihta tuawi'taqat pumuy amumi mahtaknaniqat aw ö'qalya. ² Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma tapkiqw pañqaqwañwu: Kurs qāvo kwanwqatni, öviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañqaqwañwu: Kurs pu' hin sōniwni, öviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyañwunikañw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴ Is uma pu' qatsivapsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kätatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqe nānawakna. Nikañw uma soon kätatayhpit aw yórikyani, hal pas sükw kätatayhpit aw uma yórikyani. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhtiqat an aw yukiltini. Noqw pam pañqw nakwsuqe ahpiy'o.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees
(Mr 8.14-21)

⁵ Noqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nõñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶ Noqw pahasat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee- sinmuy pu Sadducee- sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. ⁷ Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqaqwa: Itam itah-nitkay qa kivayaqw, öviy itamumi pañqawu. ⁸ Noqw Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiw uma öwituptsiwni'yuñqamu. Ya uma hinoqw qa nitka'vayaqey nānami yuaatota? ⁹ Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw

uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰ Pu ura piw nu tsañe' pòlavikit nālòp sòmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹ Noqw ya uma hinoqw qa māmatsya? Nu qa pòlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pèkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. ¹² Pahsat pu puma māmatsyaqw, kurs pam qa pòlavikit pèkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus
(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy tūviñtaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiynihqat sinom pañqaqwa? ¹⁴ Noqw puma aw pañqaqwa: Um yaw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John-nihqat haqawat pañqaqwa; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; pu pētuyniqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqat lavay'ayaata. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? ¹⁶ Noqw Simon Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqat Tiata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina òveqatsit ep qatuhqa pam hapi uñ put āawna. ¹⁸ Um hapi Peter. Noqw nu isinomuy tsovalat, it pikaqlòt ep soñawnen pumuy akw nēnem kitani. ¹⁹ Noqw nu' hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat aw hõtahpit ūmi óyani; noqw um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaqw, pam òveqatsit put aw uhtsilimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaqw, pam òveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy pās mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mr 8.31–9.1; Lk 9.22-27)

²¹ Pahpiy pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy hihta hiniwhtiniqat awin-tivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aqwyawq, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy nīnayani. Noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. ²² Pahsat pu Peter put ñuat, qòhqòyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhq. Soon um pantsaniwni. ²³ Noqw pam namtòkt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nikañw sinmuy tunatyayamuyu. ²⁴ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātamtat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵ Taq qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu itunatyay òviy qatsiy kwayhqa put túwani. ²⁶ Ispi puyaw as sino túwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷ Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tálawnwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pítuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyu qa aw òke', puma put aw yórikyani.

17

The Transfiguration
(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

¹ Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsmkañw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tãyuñqw, pam alönti; noqw pas put taywaat tawat an tälawnway'va; pu yuwsiat tälát an qótsati. ³ Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mätáqtíqe, put amum yuaata. ⁴ Noqw Peter lavayhtíqe, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Un pan nãwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw únemnit, pu sukwat Moses énemnit, pu sukwat Elias énem'i. ⁵ Noqw pam nãt yuaataqw, meh, pi òmaw suyan talqa pumuy nãkwapna; noqw hakiy tónaat òmawuy añqaww pañqawu: P hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw tũqayyuñw. ⁶ Noqw put aw nãnatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yévaya, pas tsãtsawnaqe òviy'o. ⁷ Noqw Jesus amuminihqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñw. ⁸ Noqw puma kwuhpukyát, añqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noqw puma tũkwiñaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwage, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyuy añqw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noqw put aw nãnatuwnayaqam put tũviñtotaqe, aw pañqawu: Ya hintaqw òviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pañqawu? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtíqe, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹² Noqw nu umumi pañqawu: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniw. ¹³ Pahsat pu put aw nãnatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kũyit akw tũtuvoylalawñwuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon
(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw puma sinmuy amumi òkiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamòtswunuptut, pañqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy òkwatuw; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qóhit aqw posñwu, pu pãmiq'a. ¹⁶ Noqw nu as ūmi nãnatuwnayaqamuy amumi put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtíqe pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwñi'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsívaptsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸ Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put añqw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nãnatuwnayaqam pay nánaltyakañw put aw òkihqe, aw pañqawu: Ya hintaqw òviy itam kurs hin put hóròknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwñi'yuñqee; pi nu umumi pas antsa pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptsiwñi'uyñwe' (nãmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tũkwit: Yañqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹ Nikañw hak qa napwalni'kañw qa nãwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhikwsit hakiy añqw ayo hóròknani.

Jesus Speaks again about His Death

(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²² Noq̄w nāt pumuy Galileet ep yesq̄ Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinnmuy amumi māṭaviwini. ²³ Noq̄w puma nuy nīnayani; noq̄w ahiy pāyis talq̄ nu ahoy tāṭayni. Noq̄w puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noq̄w puma Capernaum ep ōkiq̄w, hakim God kīyat eñem siviwuy tsovalantotaqam Peter aw ōkihq̄, aw pañqaq̄wa: Ya umuy tutuqaynaqa God kīyat aw sīvat ōoywaqat qa sivima? ²⁵ Noq̄w pam pañqawu: As'a. Nit pam kimi pakiq̄w, Jesus pay mohti lavayhtiqe pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaq̄w tax ōmalalwa, pu nahpe sīvita? Ya sen nāp sinomuy amuñaq̄w put ōmalalwa? Sen pay hakimuy a'lōñtuy amuñaq̄w? ²⁶ Noq̄w Peter put aw pañqawu: Pay a'lōñtuy amuñaq̄w. Noq̄w Jesus aw pañqawu: Noq̄w kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noq̄w pay itam pumuy qa unañwmoknaniq̄w, ōviy um wuhkovatuphat awnen, aq̄w huhuw̄hpit tūvani; nen um hihtawat mohti hōrokne', nūani; nit tsañwṭapne', añq̄w hihsaq̄w sīvat tūvani; um put añq̄w hōroknat, nēñem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

Who Is the Greatest?

(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Noq̄w ephaqam Jesus aw nānatuwnayaqam put aw ōkihqe, pañqaq̄wa: Ya hak ōveqatsit añq̄w moñwtunatyat ep pas suspavanni? ² Noq̄w Jesus hakiy tsākwhoyat wāñwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay añq̄w qa lasye', tsātsakwmuy qa amuntote', soon ōveqatsit añq̄w moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniq̄w hapi ōviy haqam it tsākwhoyat an qanāhihtataqa pam hapi ōveqatsit añq̄w moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsāk̄w pās tāvihqa hapi nuy pās tāvini.

Temptations to Sin

(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsātsakwmuy inumi tuptsiwini'yūñqam hihtawat lasnaq̄w, put eñem pas is ōhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāyiltiq̄w, pam wuhkovatuphat a'nō hōtsit aq̄w paōymokq̄, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinnmuy amuñem'i, hakimuy hihihita akw lomavōhut añq̄w lasyaqamuy amuñem'i. Taq̄w sinnmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatskaqamuy amuñem pas is ōhini! ⁸ Paniq̄w hapi ōviy kurs uhma, sen uhkuku uñ lasnaniq̄w, um put ayo tukut, nāñaq̄w ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pākini, hikis pi as um pās pasiwkañw, q̄ōhit qa sūlawhtiñwuqat aq̄w tūviwini. ⁹ Pu kurs uhposi uñ lasnaniq̄w, um put ayo hōroknat, nāñaq̄w ayo tūvani. Pay pi um tatam sūk̄w pōsi'kañw qatsit aw pākini, hikis pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimi q̄ōhit aq̄w tūviwini.

The Parable of the Lost Sheep

(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyaltote' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoqtotani; taq̄w nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat Inay ōveqatsit ep qātuhqat taywayat aw sūsep tāyuñwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy ayo ōyaniqe

ōviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiq, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātapt, tsotsmomihagaqaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālōp sunat pakwt pept sihkay'taqumuy qa haqami hiniwhotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna ōveqatsit ep qátuhqa imuy tsātsakwmuy himuwat sūlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu ōviy kurs piw umún tuptsiwni'taqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put ōwihiniwhtipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaq, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaq, pahsat pu um sūkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñq, pep hin lavayhtiwhqa pasiwamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaq, pahsat pu um inumi tuptsiwni'yūñqamuy tsovawtaq, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus ūmuyniqw qatuptsiwni'taqat antamantani, sen moñwit eñem sivat ōmalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaq, pam ōveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta nahyaq, pam ōveqatsit ep nāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyōm tūwaqatsit ep hihta ōviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, ōveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰ Pi haqam lōyōm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsovawtaq, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awnihqee aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pōhikni? Sen tsañé'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañé'sikisi nu hapi ūmi qa kíta, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañé'sikisi, (tsañé'sikip pakwt tsañé'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Ōveqatsit añqw moñwtunatya hak moñwi tumal'aymuy amumi sivat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Nihqe pam put añ purivaq, hak wūhak sōmorit sivat put aw pōiwtaqa aw wikvaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniq, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himu himuata, noqw pōiyat ep sisviwni. ²⁶ Noqw ōviy tumal'aya put atpipo nātuvaq, okiw aw naokiwtaqe pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kānavotitaq, pay nu soon ūmi qa sohsoq sisvini. ²⁷ Pahsat pu moñwi put ōkwatuwhqe mātavi; nihqe sohsoq pōiyat ayo yuku. ²⁸ Noqw pay pam tumal'aya pañqaw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sunat sivat pōiwtaqat tuwa; nihqe pam put tōnhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi pōiwtaqey sisvini. ²⁹ Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvaq, put aw naokiwtaqe pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kānavotitaq, pay nu soon ūmi qa sohsoq sisvini. ³⁰ Noqw pam qa nakwhaqe, put sivikimi tūva, hisat pōiy sisviniqat pahsavō. ³¹ Noqw ōviy put tumalsuñwamat hin hiniwhhtiqat aw yōrikyaq, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwiy aw ōkihqe, sohsoq put āawnaya. ³² Pahsat pu moñwiat tumal'ayay wáñwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwaknaq, ōviy nu sohsoq uhpōiy uhpīy ayo yuku. ³³ Noqw puyaw nu uñ hin ōkwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway ōkwatuwni? ³⁴ Noqw

moñwi pas itsívutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mātavi, pas hisat put aw pöiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noqw kurs umún tuptsiwni'taqa umuhpewi qaanhtiqw, uma umuh'unaññaqw qa aw pöhikyaqw, pay òveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

Jesus Teaches about Divorce

(Mr 10.1-12)

¹ Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añka; noqw pam pumuy pepeq qalapsina. ³ Noqw Pharisee-sinom nuhtum put aw ökihqe, put unahepyaqe aw pañqaw: Ya tãqa pay nãphihta ep nõmay mätapniqw pam súanta? ⁴ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqaw: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tãqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqaw: Yantaqw hapi öviy tãqa nay, pu yuy pumuy mätapt, nõmay aw hürstimantani; noqw puma sũka tókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, öviy puma pãpu qa löyömnit, sũka tókoniwhitiñwu. Paniqw öviy God hihta namitskaqw, qa hak put nãhoy távini. ⁷ Noqw puma put aw pañqaw: Noqw hinoqw pantaqw hak nãmataviwuy pënat, pu nõmay nahpiy lãlaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Ispi uma anahta unañway'yuñqw öviy pay hak nõmay mätapmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqaw: Tãqa nõmay qa hintsak, put mätave', piw suk w amum qatupte', tokot üuyñwu; pu wuhtit mätaviwhqat amum qatuptuqa tokot üuyñwu. ¹⁰ Noqw put aw nãnatuwnayaqam aw pañqaw: Kurs tãqat pu nõmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nõmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqaw: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuñwa; nihqe öviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pëtuy-sa öqalmaqaw öviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹² Pi haqawat nõmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankakhañw tihtiwy; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay òveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey öviy qa nõmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Pãhsat pu hakim put aw tsãtsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw tohokt nãwaknaniqat öviy'ö. Noqw put aw nãnatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqaw: Uma tsãtsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqw ahpiy'ö.

The Rich Young Man

(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶ Noqw pãhsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqaw: Lomatutuqay-naqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noqw pam put aw pañqaw: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sũkaa, i' God. Noqw pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noqw pam put aw pañqaw: Hihtawata? Noqw Jesus pañqaw: Um hakiy

qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa úuyni, um hakiy hihta qa atsátóynani; ¹⁹ Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noqw pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsákoy añqawq pan tutavot sohsok añ hinma. Noqw ya nu haqam hihta nāt qaanhti? ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nāwakne', um ahpiyner, hihta úhimuy huyahtani; nen añ òokiwayaqamuy put huytani; nen um òveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añqwnen inuñkni. ²² Noqw pam put navotqge qahahlaykañw ahpiyo', pam hihta nihti'taqe òviyo'. ²³ Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw enem qa tūvosi. ²⁴ Noqw nu nāt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniqew, pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw, pam put enem pas qa tūvosi. ²⁵ Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqge, hin kurs wūwayaqe pañqawu: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwtani; nikañw pay God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsoy hihta mātapyat, uñk nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt lōq sihkay'taqat moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuypakwt lōq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwini. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy òviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivot-sikip sunat aw hōyokiwtaqat òmahtani, sen pam kiy tamahntani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuyu, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwini. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkyani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20

The Workers in the Vineyard

¹ Pi òveqatsit añqw moñwtunatyat hak tāqa ovauyi'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wāñwayi. ² Noqw puma sūkw yālit òviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauyiy aw pumuy ayata. ³ Noqw wukotòñvaq, i' ūyi'taqa haqey waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵ Noqw tāwanasaptiqw, pu tāwat atvelpetiqw, pam añqey nakwsuqge piw anhti. ⁶ Noqw pu kanel'òkisat, piw pam huhyankiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ò, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ò. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqw pu tapkiqw, ovaui'taqa tumalmoñwiy aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wāñwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk òkihqamuy añqw hoyoyokukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹ Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw òkihqamuy amumi suskomuy yālit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti òkihqam puma wūhaq òmahtotaniqey wūwaya; nit

puma pay amún sohsoyam suskomuy yālit ömahtota. ¹¹ Noq̄w puma ahsatiy ömahtotaq̄e, üyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñq̄aq̄waq̄e, ¹² Pañq̄aq̄wa: Ima nuhtuñk ökihq̄am panis sūs tāwat q̄öniltiqat añ tumaltota; noq̄w itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut k̄ānanapta. Noq̄w um sun itamumi sisvi. ¹³ Noq̄w pam sukwat aw pañq̄awu: Ikwátsi, pay nu qa hin q̄asuanhti. Ya um qa sūk̄w yālit öviy tumaltaniq̄ey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniq̄ey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñq̄amuy-nikañw pu imuy nuhtuñk ökihq̄amuy piwu. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsaniq̄ey nāwakne' panhtiniq̄w, pam q̄asuantā? Ya nuy qa unáñwawniq̄w, öviy um inumi qa kwañwátayta? ¹⁶ Noq̄w öviy nuhtuñkyaq̄am mohti'wisni, pu mohti'wisq̄am nuhtuñktotini. Pi kaysiwhq̄am as wáñwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwaya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noq̄w pumuy Jerusalem aq̄wyaq̄w, Jesus imuy pakwt löq̄ sihkay'taq̄amuy put aw nánatunwyaq̄amuy nanaltyaq̄w, amumi pañq̄awu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aq̄wya. Noq̄w nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq̄ momñwituy-nikañw pu tūtavot tutuq̄aynayaq̄amuy amumi noiwni; noq̄w puma nuy nīnayaniq̄ey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaq̄w, puma inumi tututsiwayani; nuy wuvahtotani; pu nahoylehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq̄ nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰ Noq̄w pahasat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noq̄w yuam put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noq̄w Jesus put aw pañq̄awu: Ya um hihta nāwakna? Noq̄w pam put aw pañq̄awu: Ason um uhmoñwq̄eni ep q̄atuptuq̄w, as imuy itimuy amuñaq̄w haq̄awa uhputvaq̄e q̄átuniq̄w, pu suhkawa uhsuyvaq̄e q̄átuniq̄at um itamuy hu'wani. ²² Noq̄w Jesus t̄iyotuy amumi pañq̄awu: Uma hihta öviy t̄üviñlawhq̄ey qa m̄atsi'ta. Ya pay uma nuy k̄ānavotpit añq̄w yúkuniq̄at añq̄w yúkuniq̄ey suhtaq̄'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaq̄at pan tuvoylatiwniq̄e öviy'o? Noq̄w puma put aw pañq̄awu: Owi, pay itam suhtaq̄'ewa. ²³ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Pay nu k̄ānavotpit añq̄w yúkuniq̄at uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaq̄at pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaq̄e, sen isuyvaq̄e q̄átuniq̄at pañq̄awniq̄ey aw qa tutuyq̄awi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq̄ pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noq̄w ima pakwtñihq̄am put nanaptaq̄e, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noq̄w Jesus pumuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañq̄awu: Uma navoti'yuñq̄w imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyq̄awya, noq̄w pavansinom öq̄alay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñwani. Pay umuñaq̄w haq̄awa pas pávanniq̄ey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haq̄awa sustutuyq̄awniq̄ey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy t̄üwikiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniq̄e öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniq̄e öviy pitu, piw sinmuy kaysiwhq̄amuy amuñem iq̄atsiy táve', pumuy ayo óyaniq̄e öviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot ańqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus ańkya. ³⁰ Noqw meh, lōyōm qapostalqat tāqat pōqlave qatukańw, Jesus ańqe'niqw navotqe, tsa'lawhqe pańqawu: Is okiw itamuy ōkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqe, qa hińqawlawniqat amumi pańqaqwa. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nō pańqawu: Is okiw itamuy ōkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wāńwayhqe, amumi pańqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³ Noqw puma put aw pańqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tālawrani. ³⁴ Pu Jesus pumuy ōkwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tālawwa; noqw puma put ańki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem (Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayińwnayaqe, Olive-tsomot aw ōki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy ayataqe, ² Amumi pańqawu: Uma umupyeve kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqw tiyat ámumnihqat túwani. Uma pumuy naht, ańqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hińqawhq, uma aw pańqawni: Tutuyqawhqa imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy ańqw lālayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqtat lavay'ayaat hin lavayhtiqtat aw antsaniwa; ura pam pańqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy āawnayani: Meh, umuhmońwi ańqw umumii, okiw'unańway'kańw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nánatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqtat anhti; ⁷ Nihqe mōrot wikwa, pu mōrohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpatota; noqw Jesus aqw wūvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpatota; pu pētu himutsotskit nantaqayat tsańqayaqe pōnawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuńkyaqamuy amumum tsa'tiwisqe pańqawwisa: Ōqawmańwu, David tiata! Uma Tutuyqawhqtat natńwaniyat ań pitotoqtat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihq put ōqalaa! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqw, kīve sinom hin mowawaykuqe pańqaqwa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom pańqaqwa: I' Tutuyqawhqtat lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth ańq'ō.

Jesus Goes to the Temple (Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kīyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhtuy'yaqamuy sohsokmuy pańqw tusoqlalayı, nit sīvat nāhoyńwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwihtuy huhyayaqamuy atsveyayamuy énań'a; ¹³ Nihqe amumi pańqawu: Ura Tutuyqawhqtat lavay'ayaat put eńem yan pēna: Iki nāwakinpikihu yan túńwantiwani. Noqw tuwat soq uma put uuyińwtuy kivatoyńaya. ¹⁴ Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kīyat ep put aw ōki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tsātsayom God kīyat ep saāataqe, pańqaqwa: Ōqawmańwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momńwit-niqw pu tutawot tutuqayńayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yōriky Jesus kātutmalat hintsakq'ō; nikańw tuwat a'nō itsívutotiqe, ¹⁶ Jesus aw pańqaqwa: Ya um imuy hińqaqwaqw qa navota? Noqw pam amumi pańqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat ań tuńwáya: Um titipostuy, pu yōyńyaqamuy

moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātapt, kitsókit Bethanyt awnihqe, pep talónna.

Jesus Curses the Fig Tree
(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noqw talavay pam ahoy kīminikañw, tsōnmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit túwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipálay'vani, kita. Noqw pahsat pay nōnvospaltsoki lāki. ²⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tutwaqe, kātayuñqe pañqawu: Is uti! Nōnvospaltsoki súlaki. ²¹ Jesus lavayhtige, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma qapēvewnayakahkañw qa wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihqe hóyokput uma hintsak-wisni. Uma it tūkwit nahlake' wuhkovatuphamiq túviwniqat aw pañqawu, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēvewni'kahkañw Inay aw hihta óviy túviñtote', soon qa put makiwani.

The Question about Jesus' Authority
(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kīyat aw pákihqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ókihqe, aw pañqawu: Ya um hihta óqalat aw yanikañw iit hintsaki? Hak un it óqalat maqa? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtige amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta túviñtani; noqw kurs uma nuy put áawnayaqam, nu tuwat hihta óqalat aw yanikañw iit hintsakqey umuy áawnani. ²⁵ Ura John kūyit akw tútuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen óveqatsit añqó'? sen sinmuy amuñaqó'? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawu: Ya sen itam Óñaq'ó, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tútuptsiwa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ó kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqtat lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yuñwa. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqawu: Kurs itam hin pañqawani; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu óviy piw soon hihta óqalat aw yanikañw iit hintsakqey umuy áawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtige nay aw pañqawu: Sóoni, kitat, pay hihsavoniq wuwniy alóntaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam anknihqat awnihqe aw piw an lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya úmuyniqw imuy lōqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyay anhti? Noqw puma aw pañqawu: Pay mohti'maq. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit enem sívat ómalalwaqam, pu tokoy huhayaqam momoyam umupyeve pay God moñwtunatyay aw yuñta. ³² Pi John súantaqat pōhut umuy áawnaniqey umumi pituqw uma put aw qa tútuptsiwa; noqw añwu pi moñwit enem sívat ómalalwaqam, pu tokoy huhayaqam put aw tútuptsiwa. Noqw as uma aw yórikat umuhtunatyay añq qa lasya, uma as aw tútuptsiwanikañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noq̄w nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa ōvat uyht, put aw nōyakna, nit haqam ōvat pālayat yuykuyaniqat eñem qōlōtat, tuwalankihut kīta; nit ūyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu ōviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ūyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwnit ōmahtotaniqat ōviy'ō. ³⁵ Noq̄w ūyit tumalay'yuñqamuy put ayamuyatuy űahtotaqe, sukwat wuwahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aq̄wyaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy amumi ayata. Noq̄w puma pumuy mohti' ōkihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noq̄w soq ūyit tumalay'yuñqamuy tiyat tutwaqe nānami pañqawa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put űuayat, ovauyit añq̄w qalavo tūvatat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noq̄w ya ōvat ūyi'taqa pite', ūyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noq̄w puma put aw pañqawa: Soon qa pam pumuy qahopih-tuy qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noq̄w puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuveni añ tuñwáya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaq̄w, itamuyñiqw kātatayhpi, it'a? ⁴³ Yaniq̄w ōviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat umuñaq̄w nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noq̄w puma hapi moñwtunatyat ep sinoiwyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noq̄w it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nikañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee- sinom, puma put lavayiyat aw tūqayyuñqe māmatsyaq̄w, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put űuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, pūmuyñiqw pam Tutuyqawhqtat lavay'ayaatniq̄w ōviy'ō.

22

The Parable of the Wedding Feast (Lk 14.15-24)

¹ Noq̄w Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añq̄w moñwtunatya hakiy moñwit tiat nāaptsinaq̄w eñem nōvatiwhqat anta. ³ Put naat nōviwhqat aw tūtsamiwyuñqamuy wāñwayyaniqat ōviy ayamuy añqe' ayata. Noq̄w tūtsamiwyuñqamuy awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyañqamuy amumi pañqawani: Taay, nōva pās yukilti; nu iwakasvok-muy, pu iwakashoyumuy wī'yuñqamuy qōya; noq̄w shosoy himu pās yukiwta. Uma nāaptsinaqat ep nōviwhqat awyani. ⁵ Noq̄w puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pāsaw aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶ Noq̄w pētuy tumal'aymuyatuy űahtotat, pumuy okiwsasnat, qōqya. ⁷ Noq̄w moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataq̄w, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsókiyamuy taqtsokya. ⁸ Noq̄w pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāaptsiniwhqat ep nōviwhqat pās yukiwta; noq̄w kurs tūtsamiwyaqamuy qahopitu. Noq̄w ōviy soon pumuy amuñaq̄w haqawa nōviwhqat añq̄w nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noq̄w ōviy puma tumal'a'yat añqe' pōhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuy, pu

lomasinmuyu. Noq̄w haq̄am nāaptsiniwhq̄at ep sinom ohpo. ¹¹ Noq̄w moñwi tūtsamiw̄yuñq̄amuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy tāqat nāaptsiniwhq̄at ep yuwsit qa yuwsit'at̄aqat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañq̄awu: Ikwátsi, ya um hin nāaptsiniwhq̄at ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noq̄w kurs pam hiñq̄awni. ¹³ Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañq̄awu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haq̄ami ihpomi q̄alalat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwhq̄am wáñwayniwya; ñikañw pay híkiyom namorstiwyá.

The Question about Paying Taxes
(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahsat pu Pharisee- sinom ahpiyyaqe, hin as put lavayiyat akw núansanyaniqey òviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nánatunw̄ayaq̄amuy pu Herod añq̄w w̄isiw̄taq̄amuy Jesus aw hōnayaq̄w, puma pañq̄aq̄wa: Tūtutuq̄aynaqa, itam ūmi navoti'yūñq̄w, um pas q̄aatsatni-hq̄at hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tūtutuq̄ayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷ Um kurs òviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw òoyyaniq̄w pam súanta? Sen qa súanta? ¹⁸ Noq̄w Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaq̄amu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknayaa. Noq̄w puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noq̄w pam amumi pañq̄awu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noq̄w puma put aw pañq̄aq̄wa: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañq̄awu: Panta hápiniq̄w; òviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noq̄w puma yan nanaptaqe, kurs hiñq̄aq̄waqe, kátayūñt, put mātapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death
(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noq̄w pay put t̄alat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniq̄at pañq̄aq̄waq̄am, put aw òkihqe tūviñtotaqe, ²⁴ Aw pañq̄aq̄wa: Tūtutuq̄aynaqa, ura Moses hapi pañq̄awu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq̄, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuq̄at amum q̄atupte', put eñem t̄ioymantani. ²⁵ Noq̄w ura as hakim tsáñe'niñq̄am nánatupkom yēse. Noq̄w amuñaq̄w suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noq̄w añkñihqa pay piw anhti; noq̄w pu amunñkñihqa pay piw amunhti. Noq̄w puma as tsáñe'niñq̄am put nōmatotaq̄w, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷ Noq̄w nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noq̄w ya òviy sinmuy ahoy yesvaq̄w, pam hihtawat pumuy tsáñe'niñq̄amuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Suyan pi uma tutuvenit-ñikañw pu God òq̄alayay qa tuwi'yūñwa. Nihqe paniq̄w hapi òviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñw̄lalwani; pas puma òveq̄atsit ep God hoñviaymuyatuy amunyūñwni. ³¹ Noq̄w kurs uma so'q̄am ahoy yesvaniq̄at ep tūviñtotaq̄w-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañq̄awu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyq̄awhqaamu, it'a? (Noq̄w òviy puma nāto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyq̄awu, pi yesq̄amuy amumii. ³³ Noq̄w sinom it nanaptaqe, put tutuq̄ayhiyat ep kátayūñwa.

The Great Commandment
(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Noqw yaw pam Sadducee-sinmuy moavöлтаqat Pharisee-sinom nanap-taqe, puma sumitsovaltí. ³⁵ Noqw pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqe put unahepqe, tüviñtaqe aw pañqawu: ³⁶ Tütutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhçay aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸ P' hapi susmohti-nikañw pu suswuyoq tutavo. ³⁹ Noqw añkñihqa pay piw put anta: Um pas nãmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhçat lavay'aymuyatuy lavayiam imuy lõqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah
(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noqw nãt Pharisee- sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tüviñtaqe, ⁴² Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wüwantota? Ya pam hakiy tiata? Noqw puma put aw pañqawu: David hapi pam tiata. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaqw hinoqw David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴ Tutuyqawhçay Imoñwiw aw pañqawu: Um hãk iputvaqewat çátuni, hisat nu uhtuwçamuy ánwutaqw, puma ũmi maçaptsi'yũñwniqat pahsavoo. ⁴⁵ Noqw kurs David put Moñwílawhç, hin pam put tiatni? ⁴⁶ Noqw soon kurs hak put hu'wani. Píw pápu ça hak pahpiy put hihta tüviñtaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees
(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Pahsat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nãnatuwnayaçamuy amumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Tutavot tütutuqaynayaçam Pharisee- sinmuy amum-mum Moses qeniya ep hõñi. ³ Paniqw õviy uma pumuy lavayiyamuy aw tũqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqawwaqum uma panhtotiman-tani; nikañw uma pumuy ça tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaati-wiskahkañw, lavayiy ça an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'nõ putut mokahtotat, hakiy ikwiltuwnayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihçe nãp hihta hintsatskaqey mahtakni'yũñwniqey õviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yũñqat put çõtõsosomhpi'yũññwu, pu may añ píwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoynaya. ⁶ Pu haçe' nõviwhçat añ mohkaçe qeqnit tuñlay'yũññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pávanyaçat píwu. ⁷ Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yũñwniqat nãnawakna, pu Tutuqaynaqa yan tũñwantiwyaniqey tuñlay'yũñwa. ⁸ Noqw uma hapi Tutuqaynaqa ça yan tũñwantiwyani; pi sũka umuy tutuqaynaqa, Christ; noqw uma sohsoyam nãnatupkomu. ⁹ Pu uma tũwaçatsit ep ça hakiy nãlalwani; pi sũka Umunaa, õveçatsit ep çátuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tũtsami'wisqey ça yan tũñwantiwyani; pay pi sũka umuy tsãmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay umuñaqw pas suspavanihça umuy tumalay'mani. ¹² Haçawa pavan nãhihtataqa hapi çahimuniwhçtini; pu nãqahihçataqa hapi a'nõ hímuniwhçtini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy
(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

13 Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhan-toynaya. 14 Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniqw hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniqey aqw hoyta. 15 Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptsiwniy aw tuptsiwnyaniqe òviy pātuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noqw uma put aw tuyqawwvayaqw, pam umuh-penihq pas qalomáhintsakñwu. Noqw òviy God nawus maskive qòhit aqw put sivintoynani, umuhenihqe hóyokiwtaqata. 16 Is ohi uma tūtsamyaqam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqaqwa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat hin hūrs wūnuhqat pan wūnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sikavalasivat God kiyat epni-hqat an pasiwtani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. 17 Uma ñasta wuwni'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen sikavalasiva? sen God kīata? Pi put kīat hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. 18 Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. 19 Uma nūanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. 20 Paniqw òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. 21 Piw God kiyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. 22 Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. 23 Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta nūokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ piwu. 24 Uma hihtu qapostalkahkañw tūtsamyaqamu! pas uma totophohyat òviy kūyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pōlay'taqat kwukwú'ya. 25 Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat òvaqe-sa kwañ'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuññwu. 26 Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwañ'ewakwtaqw, pam òvaqe piw kwañ'ewayni. 27 Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tūtuamit qòtsáliwiyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam òvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy òqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. 28 Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa sūanhinwisa.

*Jesus Predicts Their Punishment
(Lk 11.47-51)*

²⁹ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqölöt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy haqe' tūam'iwyuñqat añ aw nukwáñwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqaqawñwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóqyaqamuy tímatnihqey nāsuhputsni'yuhwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lölöqañhtuy amunyuñqamu, uma tsütsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qóhit aqw maspiwyaniquey añqw ayo nõnakni? ³⁴ Pantaqw ðviy meh! Nu hapi umumi lavay'a'yatuy hõnani, pu suan wuwni'yuhqamuy; pu tütutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qóqyani; pu haqawatuy nahoyeletsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nõ wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsokmuy suan hinwisqamuy umunam qóqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu ank yesqamuy piwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mãtsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nĩnaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsok it yantaqat ep nāoyni.

Jesus' Love for Jerusalem
(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qóyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqawni: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

24

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple
(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Pu Jesus pañqw yamakt, God kiyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nánatuwnayaqam God kiyat ep añ kiiwyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw óki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsok it añ qa tãyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qeniy epni. Pas sohsoy sahpuksiwni.

Troubles and Persecutions
(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq gatuqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanalt put aw ókihqe aw pañqawu: Um itamuy āawnani: Ya ñi hisat yani-whitini? Pu uñ hisat pítuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyalototini; noqw qa hak umuy ūnatoynani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñwaniy aw yankahkañw öke', pañqawni: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoynani. ⁶ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam

pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatyta suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tsōñōsqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hīhihta kānanvotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw òviy'ò. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qòqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw sūka suk w momñwituy aw mātapni. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoynayani. ¹² Ephaqam qaanhtipu tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukiwmani, noqw òviy kaysiwhqam nami'nañway añ peveltotini. ¹³ Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yāmakni. ¹⁴ Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pítuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqòtaniqa wunuptuni. Añ tūnwantaqa māmatsni. Noqw òviy ason uma put God kīyat pas himunihqat ep wúnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁷ Pu i' hak kits'oveqnihqqa pañqw hāwe', nawus soon hihta òviy ahpami papkini, sūwayaniqe òviy'ò. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnunqqa soon yuwsiy òviy kīmini. ¹⁹ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nò'yiwuyñqamuy, pu yòyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. ²⁰ Noqw pas pay okiw uma qa tòmò' watqaniqey òviy Umunay aw tūviñlalwani, piw qa nasuñwintalònnit ep'e. ²¹ Taq pep aw pituqw, qaan'ewakw kānavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhitini. ²² Noqw as talònwintiwihqa qa pelvotiqw, soon hak ayo yāmakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpuy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen Ayamo, kitaqw uma qa tūtuptsiwani. ²⁴ Taq nāt hakim Christnihqey nātsokani'yunqam mātataqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa pūmayakañwo; nen hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'taqat hintsatskani, pas qaòwihintaniqw òviy kurs as hin pasiwataniqw hikis pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ūnatoynayani. ²⁵ Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āwanq'ò. ²⁶ Paniqw òviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsihhpuve qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tūtuptsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaqami mātactiñwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pítuniq'ò. ²⁸ Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltñwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noqw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añqw qa talni, pu sòtu tokpelat añqw lōhōhōykuni, pu òvaqe hīhimu òqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq mātalsitini, nuy Sinot Tiyat pítuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, òqalat yankañw,

qaan'ewakw son'iwkañw, òvaqe òmawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tut-wani. ³¹ Noqw itòtòqpi a'nò tòtqi, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvoqhaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree
(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nōnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayinwtiqat uma nanaptañwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsok iit hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pítuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hōtsíwhpeq wúnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtūwayaqw, pay i sohsy yaniwhtini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour
(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pítuniqat, pu haqe' galawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, òveqatsit ep hoñvia'yam hikis qa navoti'yuñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw ura Noet qatsiyat ep hin hiniwhtiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsiq, sinom nōnova, pu hihikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwlawla, hisat Noet pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pítuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyōm haqam pasveni; suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ⁴¹ Pu hakim lōyōm wuhtit nūmantani; suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ⁴² Pantaqw òviy uma tunatyawyuñw, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pítuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yuñw: Pi as ki'taqa uyiñwut hisatniq pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kiyat haqe' aw pākiniqw pam pānani. ⁴⁴ Paniqw òviy uma pās moñwvas'iwyuñw; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant
(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtaq, pam pumuy añsakis tunòshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwiat pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtaq. ⁴⁸ Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kítani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hihikw. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiq qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nò sivintoyani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātuwiñw. Pep a'nò tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahsat pu òveqatsit añqw moñwtunatyā hakimuy pakwtnihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqōhiy òmahota, mōōnañwhtiniqat

ahsawvawisa. ² Noqw pumuy amuñaqw tsivotnihqam wuwni'yuñqw, pu tsivotnihqam qa wuwni'yuñwa. ³ Qa wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuñqam wihqöhi'wiskahkañw, tövukuyit hihta añ küyi'wisa. ⁵ Noqw möönañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nö pañqawu: Meh, möönañw añq'ö, huvam ahsawvawisaa. ⁷ Pahsat pu puma mamanht sohsoyam hoñvaqe, wihqöhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqaqwa: Itamuy umuhtövukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqöhi tökiwwisa. ⁹ Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqe pañqaqwa: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwtani, tis pi uma huhuyaqamuy amumiye', nennem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq möönañw pitu; noqw ima moñwvas'iwyuñqam put amum nānuiniqat ep növiwqat aw yuñä, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamanht piw tuwat ökihqe, pañqaqwa: Moñwi, Moñwi, itamuñem hötaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaqw öviy uma tunatyawyuñw, pi uma hisat talöñvaqat, pu haqe' qalawmaq nu' Sinot Tiat pituniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants
(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yävoqnihqat antani. Pam hak tumal'aymuy wánwayhqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe suk w aw tsivot-sikip sömorit sivat oya, nit pu suk w aw löp sömorit sivat, nit pu suk w aw süp sömorit sivat, hin nanäp wat akw moñwvástotiniqat pan pakwámna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahsat pu i' tsivot-sikip sömorit sivat ömahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivot-sikip sömorit sivat höyokna. ¹⁷ Pu i' löp sömorit sivat ömahtaqa piw put anhtiqe, löp sömorit sivat put aw höyokna. ¹⁸ Noqw pu süp sömorit sivat ömahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiy sivat tupka. ¹⁹ Pu ahpiy wüyavotiqw, pumuy moñwíam pituhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw öviy i' tsivot-sikip sömorit sivat ömahtaqa pituhqe, piw tsivot-sikip sömorit sivat kívahqe, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivot-sikip sömorit sivat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivot-sikip sömorit sivat höyokna. ²¹ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw öviy nu un pavan wühaq tuwanit aw moñw tapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' löp sömorit sivat ömahtaqa pituhqe aw pañqawu: Moñwi, ura as um löp sömorit sivat inumi noa; noqw meh, nu löp sömorit sivat put aw höyokna. ²³ Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw öviy nu un pavan wühaq tuwanit aw moñw tapni. Um uhmoñwiy amum hahlayni. ²⁴ Pahsat pu i' süp sömorit sivat ömahtaqa pituhqe, pañqawu: Moñwi, nu ümi navoti'taqw, um a'nö unañway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep höqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵ Noqw nu un mamqasqe, öviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put moñwíat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naöntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep höqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷ Himu pi um sivat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ömahtani. ²⁸ Pahsat pu tumal'aymuy amumi

pañqawu: Huvam sīvat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sōmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikañw hihta öwihimuy'taqw, hikis pam put nawhkiwni. ³⁰ Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awhaqami tūvayani; pep tsaykitiwni, pu tāma ñuritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihoñvia'yamuy tsamkañw, lolma tālawñway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoy tsikani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsikañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat óyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsōñmokiwtaqw, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtaqw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsit'aqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi ya hisat uñ tsōñmokiwtaqw, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtaqw, itam uñ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyniqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, uñ qa yuwsit'aqw, uñ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtpaye', uma inumi unañwtpayañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat éiem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsōñmokiwtaqw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaqw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsit'aqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqaqwani: Moñwi, ya hisat um tsōñmokiwtaqw, pu pānaqmokiwtaqw, sen kurs hákiyniqw, sen qa yuwsit'aqw, sen tūtuyhq, sen sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwakañw ūmi qa unañwtpaya? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtpaye', uma inumi qa unañwtpayañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi sivihpit sūtsepniqat aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavaiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yuñqw lōtok hapi ura amutsva-yūmosanihqat ep növiwniqat aw pituni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kiyat ep tsovalti,

God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep'e- ímaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' nñayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqawwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunánwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany
(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kiyat epniqw, ⁷ Pumuy nōnovaqw, hak wuhti wihkuyit kwañwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ küyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaqa añ küyiwtaqata; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qótōyay aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam aw yórikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqawwa: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wūhak òviy huyiwe', añ òkiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqawqat navoti'taqe, òviy pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay òkiwyuñqamuy sutsep oyi'yuñwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñw. ¹² Pam nuy ásnaniqe òviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat òviy'o. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupog haqam i' lomatiawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiw. Sinom it akw put u'ni'yuñw.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mātisiwhqa, God awwat mohpeq momñwituy amumi, ¹⁵ Nihqe amumi pañqawu: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mātapaq'ō? Noqw puma sunat pakwt sihkay'taqat qōtsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mātapaniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples
(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw qapeken'oyvut pōlavikit nōviwniqat sūs talōñni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw òkihqe aw pañqawwa: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nōsniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Uma kīminen it hakiy tāqat aw pañqawni: Tūtutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat inumi nánatuwnayaqamuy amumum nōsni. ¹⁹ Noqw lōyōm put aw nánatuwnaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumum tunōsvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nōnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mātapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqawwa: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Inumum tsaqapat aqw may morstoynaga hapi nuy momñwituy amumi mātapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mātapaniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwhq put eñem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas

put momñwituy amumi mātapniqa lavayhtiçe pañqawu: Tütutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu.

The Lord's Supper

(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nānatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ōmahtote' nōñōsaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysiwhqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaantipuyamuy ayo yūkuniqee. ²⁹ Nikañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpit tawlalwat, pañqw nōña, Olivet tsmot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam in-utsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqtat lavay'ayaat yan put eñem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiçe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu un' qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nānatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mātsiwhqtat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqtat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñw. ³⁹ Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kānavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunatyā antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is ohi! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qōniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñw? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nānahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kānavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunatyā antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw ñviy'o. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy

amumi māṭaviwni. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam ánwuyani; meh, nuy momñwituy amumi māṭapniqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom gaan'ewakw hintaqam sipwuwahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum ōki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ō.

⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put māṭapqa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hūrs ñuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Íkwatsi, ya um hinoqw añqō'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hūrs ñuaya. ⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus ámumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwuwahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hórokmat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikiyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuwahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuwahpit akw hintsatsakaqam sipwuwahpit akw súlawhtotini.

⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam ápiy pay pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi ōyani. Ya um it pēwewna?

⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniwni? ⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe ōviy pas piw sipwuwahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqavo God kiyat ep tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy pēniam soon qa antaniqw, ōviy sohsoy ñi yaniwhiti. Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yávaqw Jesus ank hinma, God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nīnayaniqey anyuñwa; nihqe ōviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa,

⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqey ōkikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim lōyōm put hin atsátoynaniqey pitu;

⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kiyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoyp put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuge, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqe, put aw pañqawu: Nu hapi ūmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tiata, i' moñw'asi'taqe?

⁶⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'ōqaltutuyqawhqat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat añ ōmawhtuy akw nu hawhtuqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵ Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas kapsitiwhqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw

tūqayyuñwa. ⁶⁶ Uma hin wūwaya? Noq̄w puma lavayhtotiḡe pañq̄aqwa: Pam mokiwuy hihkay'ta. ⁶⁷ Pahsat pu puma put taywami tōhtota, pu may pōlōlni'kahkañw wuvalalwa; noq̄w pētu mapqōlōy akw put wuvalalwakañw, ⁶⁸ Aw pañq̄aqwa: Taay, um Christ, um itamuy āawnani, Ya hak uñ wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Noq̄w Peter moñwkit ihpaq tukwñōyakiwtaqat ep qatu; noq̄w hak māna tumal'aya put aw pītuhqe, aw pañq̄awu: Um pi piw Jesus Galilee añqwnihqat āmuma. ⁷⁰ Noq̄w pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe pañq̄awu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹ Pu pam tuhōöt aw yamakq, piw suhka māna put tūwahqe, pep yesq̄amuy amumi pañq̄awu: I' pi piw Jesus Nazareth añqwnihqat āmuma. ⁷² Noq̄w piw pay pam qa nakwhaqe, pas ōqalat lavayit akw pañq̄awu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³ Pu ahpiy hihsavoniḡw, put aqlaq hoñqam Peter awyaqe aw pañq̄aqwa: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, ōviy pi uhlavayiy uñ suhputsni'ta. ⁷⁴ Pahsat pu Peter pas ōqalat lavayhtiqe pañq̄awu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noq̄w pahsat pay taqakowāko tōqti. ⁷⁵ Noq̄w Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañq̄awu: Nāt taqakowāko qa tōqtiq, um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañq̄awni. Nihqe pam pañq̄w yāmakqe, nāp hin nāvak'ōyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Noq̄w qavon̄vaq̄w, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaq̄w wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayanīqee. ² Noq̄w puma put somyaqe, pahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³ Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tūviwhq pan yōrikqe pi ason qahahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qōtsāsivat ahoy kivaqe, ⁴ Amumi pañq̄awu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhti. Noq̄w puma pañq̄aqwa: Noq̄w hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵ Noq̄w pam God kīyat ep qōtsāsivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. ⁶ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit qōtsāsivat an pohpoñaqe pañq̄aqwa: Itam sivatatañpimiḡ put tañatote', qa sūanhtotini, taq ura itam hakiy qatsiyat put akw tuiya. ⁷ Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haq'e tutskwat Tsaqavotlawhqat Tutskwaat yan tūñwantiwhqat sīvat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy ōoyyanīqe ōviy'ō. ⁸ Noq̄w ōviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūñwantiwa. ⁹ Noq̄w yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayatayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañq̄awu: Pu puma sīvat ōmahkota, it pakwt sunat sihkay'taqat qōtsāsivat hakiy qatsiyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsiyat hihkatoyñaya. ¹⁰ Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutap-taqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Noq̄w Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noq̄w moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹² Noq̄w God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaq̄w, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta uñ tsotskanayaq̄w, um qa navota? ¹⁴ Noq̄w pay pas pam qa hiñqawu. Noq̄w òviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noq̄w put nōviwhqat aw pituq̄w moñwi sinmuy amumi hakiy sivi-lawhqat mātapiñwu, hakiy nānawaknaq̄w put'a. ¹⁶ Noq̄w piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivivani'yuñwa, hakiy Barabbas yan mātsiwhqata. ¹⁷ Noq̄w òviy puma sumitsovaltiq̄w, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapiñqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan tūñwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhqe òviy put aw Jesus noayaq̄w, pam mātsi'taqe òviy pañqawu. ¹⁹ Noq̄w pam Jesus eñem hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuq̄w, put nōmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put tāqat sūantaqat qa aw hintsakni; taq nu tōki tūmoklawhqe, put atsviy hīhihta kānavota. ²⁰ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaq̄w, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqawu. ²¹ Noq̄w moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noq̄w nu hihtawat imuy lōqmuy amuñaq̄w umumi mātapiñqat uma nānawakna? Noq̄w puma pañqawu: Barabbas awúy! ²² Noq̄w Pilate amumi pañqawu: Noq̄w nu panhte', Jesus Christ yan tūñwantiwhqat hintsanni? Noq̄w puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ²³ Noq̄w moñwi pañqawu: Ya hínoq'ò? Ya hihta qalomáhinhti q̄w òviy'ò? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ²⁴ Noq̄w pay Pilate pumuy kurs hintsanni q̄w, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawvayaq̄w, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mávaqat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsiyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noq̄w pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqawu: Pay pi ason itam put qatsiyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶ Noq̄w òviy pam pumuy amumi Barabbas mātavi. Nikañw pam solāwat aw Jesus mātapiq, pam put qa sūs wuvahta. Noq̄w pahsat pu Pilate put nahoylehtsit aw muiltiniqat òviy pumuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoynaya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat ñolatotaqe, put qötösomtoynaya; nit pu putvaq̄w hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamótshoñvankañw, tututsiwayaqe, put aw pañqawu: Öqawmañwu Jew-sinmuy moñwíamu! ³⁰ Pu puma put aw tóhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötóyat wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoylehtsit aw muayaniqe òviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kīnaqw nōnakwiskahkañw, hakiy Cyrene añqw tāqat Simon yan mātsiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoyehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan tūnwantiwhqat aw ōki. Pam Masqōtvihka i'nihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ōkiqw, solāwam wine hihta a'nō tsivot enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam put añqw yūkūhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoyehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat ōviy nanavō'ya. Yan Tutuyqawhqt lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuuya, pu iusimniy ōviy nanavō'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tūtuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyniwhqat pey'taqat put qōtōyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JESUS, JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwaya, qōtōy wilankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe pañqaqwa: Taay, um God kiyat sahpuknat, pāyis tālat añ ahoy aw kītaniqa, ayo nātavii! Pas pi um antsa God Tiatnen nahoyehtsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwayaqe pañqaqwa: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwīammen, nahoyehtsit añqw hawhq, itam aw tūtuptsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo tāvini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoyehtsit aw multiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawva, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nō pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqaqwa: Taq pam Elias wāñwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta sóyatko'y'taqat (sponge) vinegar akw tsehkweknat, hopaqat epeq sōnnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat pañqaqwa: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias put ayo tāviniq pītuni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kiyat ep mōtsáp'uhsti ōnaqw atkamitiq tsīki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tūtuumi hōtsiltotiaw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nōña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tūtuwalaqam tutskwat tayayaykuqw, pu hin hiniwhqtat aw yórikyaqe, pavan pas tsātsawnaqe, pañqaqwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yāvaqw aw tāyuñwa. Puma Galileet añqw Jesus ank hinnumyaqe, eñem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yúamu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātsiwa. Pam Arimathaea- kitsókit añq'ō, nihqe a'nō hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pituhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw

put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. ⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwanw'ewakw tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'tagey ep put tavi, nit tüamit hötsíwmiq wuko'wat hóyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tüamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokat qavonvaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqaqwa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hihihta átsalawhq nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy päyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw öviy um pañqawhq, tüamit päyis tālat aw pahsave qaöwíhintani; taq ka put aw nánatuwnayaqam mihikq öke', put tokoyat haqami üuyi'wist, nuhtumi pañqaqwani: Pam mokiwuy añqw ahoy tātayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwíyukuyani. ⁶⁶ Noqw öviy puma ahpiyyaqe, tüamit qaöwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noqw nasuñwintalöñnit añ ruhpaq, Sundayt aw pituqw, nāt qöyañwnuqtsiwaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tüamit aw kuyvato. ² Noqw meh, pas tutskwa a'nō tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat öñaqw hawhqe, hötsíwat añqw owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³ Noqw pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qōtsa. ⁴ Noqw tütuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoylehtsit aw muiltiqat hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwuy añqw ahoy tātayhqat put aw nánatuwnayaqamuy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umuqpeve Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tüamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawvaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiyinen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tütuwalaqam kīve ökihqe, hin hiniwhtiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noqw puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltqe, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwaqat sivat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nánatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami üuyi'wisa. ¹⁴ Noqw ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tütuyqawwe', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noqw öviy puma sivat ömahtotaqe, amumi

hin tutaptotaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nānatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pituqw, puma put aw yórikyaqe paş hihtatota. Noqw pay haqawat soq pëvewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta òveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw òviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hik-wsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsiso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

LOMATUAWI MARK AHPİY'O

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ I' lomatuawi Jesus Christ God Tiyat yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeye ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeye uñem pōhut añ qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lafvaya: Uma Tutuyqawhqtat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqtat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tūtuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yūkuni. ⁵ Noqw tutskwat Judeat añ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ōkiwta, pu Jerusalem añq'ō; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqtat yuwsikañw, kolāsāt kwewta. Noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mómohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuhpenihqe pas pavan ōqalay'taqa inuñkni; noqw soon nu yan'ewayniñkañw pay ñas'ew put tots-sosompiyat ñahnik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tufvoyalawu. Niñkañw ason pam Qahováriwtaqtat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus (Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noqw ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth añqwniqw, John pāyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰ Noqw Jesus pānaqw yámakq, pahsat pay tokpela hōtsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsi hōwit ankañw put aqw hawh-toqtat pam aw yori. ¹¹ Noqw hakiy tōnaat ōñaqw pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹² Noqw pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami put lālayi. ¹³ Noqw pam pep qayēsiwhpuve lōp sunat tālat añ tūtuvosiptuy amumum yanta. Noqw Satan put unaheplawu; noqw ōñaqw hoñvia'yat put aw unañwtavi'yuñwa.

Jesus Calls Four Fishermen (Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee-tutskwat ep pituhqe, lomatuawit God moñwtunatyayat yuaataqtat yuaatinuma, ¹⁵ Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', lomatuawit aw tūtuptsiwani. ¹⁶ Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqtat qalavaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahtatnihqey akw qátuhqee. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñ hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ¹⁸ Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put añki. ¹⁹ Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tímuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut añqw pakiwkañw, tutsáyay aw uyuku. ²⁰ Noqw pam āpiy pay pumuy wáñwayi.

Noqw puma nay Zebedeet tumal'aymuy enañ pākihut ep mātap, put añk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit
(Lk 4.31-37)

²¹ Noqw puma Capernaum-kitsókit ep öki. Noqw nasuñwintalöñnit aw pituqw, äpiy pay pam tsotsvalkimi pákihqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noqw puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kätayyuñwa, pas pam öqalat pasiwtaqey pan pumuy tutuqaynaqw öviy'ö, imuy tutavot tutuqaynayaqamuy qa pumuy amun'i. ²³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtāqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴ Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth añqw Jesus? Ya um itamuy hovalaniqe öwiy añqaqö'? Pay um hákiyñiqw nu un'us'ta. Um hapi God añqw pas Qahováriwtaqa. ²⁵ Noqw Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, añqw yámakuu. ²⁶ Noqw tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'nö töqtit, añqw yama. ²⁷ Noqw sinom sohsoyam kätayunqe, nātuvihlalwaqe pañqawu: Hin pa i' hintañ? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam öqalat pasiwkañw, öviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hihikwsimuy mēwaqw, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noqw pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noqw panis puma tsotsvalkiñaqw nönakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kīyamuy aw yuñā, ima James pu John pumuy amumunniq'ö. ³⁰ Noqw Simon nōmayat yuat mukituyat akw qātsi. Noqw äpiy pay puma put Jesus āawnaya. ³¹ Noqw pam put awnihqe, māyat nuat, qatuptsinaqw, pahsat pay mukituyat put mātavi. Noqw wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³² Noqw tāwat pakiqw, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwuyñqamuyu. ³³ Noqw pep kitsókit ep sinom sohsoyam hötsiwmiq tsovalti. ³⁴ Noqw pam kaysiwhqamuy hihihita akw tütuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ayo ipwaqe, pumuy hiñqawaniqw qa nakwhana, puma put hákiyñiqw tuwi'yunqw öviy'ö.

Jesus Preaches in Galilee
(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu qavoñvaqw, nāt qa hin tālawvaniqw, Jesus qatuptuqe, kñaqw yama; nihqe haqami sūnalkominihqe, pephaqam God aw okiwlawu. ³⁶ Noqw Simon pu put suñwamat puma put añkya. ³⁷ Noqw puma put tutwaqe, aw pañqawu: Sinom sohsoyam un' hepnunmya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noqw nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniqw añq'ö. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noqw hak hihta tokoplelet akw tütuyhqa put aw pituhqe, okiw aw tamötswunuptut pañqawu: Um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noqw Jesus put ökwatuwhqe, aw māvuyaltiqe, aw toñok pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. ⁴² Noqw panis pam pañqawhq, pahsat pay tokoplele put añ sūlawhti; noqw pam powalti. ⁴³ Noqw Jesus put pās mēwat, pahsat pay nahpiy

put hōnaqe, ⁴⁴ Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; nīkañw um ahpiynen, God awwat moñwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um yan powaltiqey tuawi'tani. ⁴⁵ Noqw tuwat soq pam pañqw ahpiynihqe, añqe' put a'nō yuaatinumqe, ahsupoq tunvotna. Noqw öviy Jesus kurs hin pāpu kitsókimi mātaqpuva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaqw sinom put aw ökiwta.

2

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ Noqw ahpiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kive pakiwtaqat sinom pañqawu. ² Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti, pas kaysiwhqe öviy kurs haqe' yesni, pas qa ñas'ew hōtsiwhpeq qeni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³ Noqw hakim nālöyöm hakiy tāqat ahpá' qataytaqat tütuyhqat tsöpkañkañw put aw öki. ⁴ Noqw ep huru'pokiwtaqw, öviy kurs hin puma put aw ökini. Nihqe pahsat puma put háqamnihqat atsve kīamit yāhayaqe, pórokñayat, it hakiy tütuyhqat ahpát añ wáökiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵ Noqw Jesus pumuy qapēwvnaqat amumi túwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁶ Noqw haqawat tutavot tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷ Ya hinoqw i' God aqw hinqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸ Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaqw, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹ Ya hak hakiy añ qataytaqat tütuyhqat aw hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqö'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitaniqö'? ¹⁰ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹ Öviy nu ümi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'í. ¹² Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw öviy puma sohsoyam kātayunqe, God pas hihtatota, pañqawkañkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yórikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañqw piw wuhkovatuphat qalávohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴ Noqw pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit eñem sīvat ömalawkañw haqam qatuhqat túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut, put añki. ¹⁵ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kiyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sīvat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put añk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶ Noqw pam moñwit eñem sīvat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tümoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tátayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Ya pam hinoqw moñwit eñem sīvat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tümoyta, piw hihiko? kitota. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ

qahinyuñqam tūhikāt qa haqni'yūñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yūñwa. Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatay añqw lasyaniqat aw wánwayniqe òviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yūñwa. Noqw òviy sinom Jesus aw òkihqe aw pañqawa: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yūñwa. Noqw ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mō'wit sinomat nāt mōōnañwuy amumum yantaqw, napwalni'yūñwani? Soon pi mōōnañw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yūñwani. ²⁰ Nikañw pay ason hisat aw pituqw, mōōnañw'am pumuy amunaqw ahpiyiniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹ Qa hak sino puhutsaksakmōtsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokñwu. ²² Noqw qa hak sino pukawiwkorot sakwiwmaqat añ puhuovavalaat kuyñwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, ovavala wehemhini. Noqw wiwkorot sakwītōtini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kūyiltiñwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Noqw ahpiy pantaqw, puma nasuñwintalōñnit ep sōhōvos'uyit añ nōñakwisq, put aw nánatuwnayaqam sōhōvosit talayat mawtiwisa. ²⁴ Noqw Pharisee-sinom Jesus aw pañqawa: Meh, ya puma hinoqw nasuñwintalōñnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat añ tuñwáya? Ura pam-niqw, pu suñwámat puma hihta haqni'yūñqe tsōñsoq, ²⁶ Pam God kiyat aw pákihqe, pōlavikit God aw noiwtaqat añqw nōsat, suñwámuy añ huyta, Abiathar God awwat mohpeq moñw'iwtaq'ō. Pam pōlaviki moñw'iwyuñqamuy-sa amuñem nōvatiwñwu. ²⁷ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Nasuñwintalōñni hapi sinmuy amuñem yukiwa, qa sinom nasuñwintalōñnit énem yukiwa. ²⁸ Paniqw hapi òviy nu' Sinot Tiat nasuñwintalōñnit híkis aw tutuyqawi.

3

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqa pep nuhuma. ² Noqw mātaqpi kurs Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalaptsinaniqat òviy momñwit put aw tunatyawyuñwa, puma as hihta ep put nēveltoynayaniqe òviy'ō. ³ Noqw pam lakput may'taqat aw pañqawu: Kurs nuhtutpik wunup-tuu, kita. ⁴ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak nasuñwintalōñnit ep lolmat hinhtiniqw pam sūanta, sen qalolmat hinhtiniq'ō? sen qatsit ayo táviniq'ō? sen nīnaniq'ō? Noqw puma qa hiñqawu. ⁵ Pu pam hin unañwtiqe, pumuy a'nō unañwayamuy ep kwañwáitsivutiqe, amuhpa' yorkit, tāqat aw pañqawu: Uhmaq tsihkmaa. Noqw pam put tsihkwa; noqw māat ayañqwat māyat an pás powalti. ⁶ Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, āpiy pay Herod añk wīsiwtaqamuy amumum hin as put nīnayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷ Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuñaq wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, Galilee-tutskwat añq'ö, pu Judea-tutskwat añq'ö, ⁸ Pu Jerusalem-kitsókit añq'ö, pu Idumaea-tutskwat añq'ö, pu pāyut Jordan yupqöyñaq'ö, pu ima Tyre-nikañw pu Sidon-kitsókit añqe' yesqam pīwu. Puma put kātumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawhq, puma put eñem tsákw pākihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hūrs hómikmani. ¹⁰ Pi pam kaysiwħqamuy sinmuy qalatsintaqw, öviy sohsoyam hihta akw tütuyyaqam put aw tónokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹ Noqw añsakis tuyoy'e'wayom hīhikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahañw, kēew pañqaqwa: Um hapi God Tíata. ¹² Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Pu pam tsomomiqñihqe, hakimuy namorstat, pumuy wāñwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴ Noqw pam pakwt lóq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat öviy'ö, pu pam pumuy añqe' lomatuaawit yuaat-inumyaniqat ayataniqee. ¹⁵ Pu puma hīhihta akw tütuyyaqamuy qalapsintiwisniqat aw öqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuñaq wukpanhīhikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶ Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuñwa. ¹⁷ Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy pīwu. Pam piw Boanerges yan pumuy tuñwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'ñihqe pam'i. ¹⁸ Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqata, ¹⁹ Pu momñwituy amumi put mātapniqat hakiy Judas Iscariot pīwu. Noqw puma haqam kīve öki.

Jesus and Beelzebub

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltiqw, öviy soon kurs puma ñas'ew nōñósani. ²¹ Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put ñuayaniqe awya pañqawkahkañwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²² Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem añqw ökihqe pañqaqwa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwta. Pam nukpanhīhikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw nuhtuñaq wukpanhīhikwsimuy ipwanta. ²³ Noqw pam sinmuy wāñwayhqe, tūwutsit hihta tuawī'taqat akw pumuy amumi pañqawu: Ya sen Satan Satan ayo hóroknani? ²⁴ Haqam moñwtunaty nehpewhte', pas soon wúnuni. ²⁵ Pu kurs haqam kīvit nehpewhtote' soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wúnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷ Soon hak hakiy a'nō hoñvit kiyat aw pake', hihta himuyat put añqw nawhkiñi, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kīyat kīqötani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹ Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqá pas sūs tūwiwñiqey aqw nāvitsinani. ³⁰ Ura puma pañqaqwa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwta, kitotaqw, öviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw ökihqe, ihpaq hoñkahkañw, put aw hakiy ayatotaqe, put wáñwayya. ³² Noqw sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pañqawa: Meh, uhtupkom, unuy amum, ihpaq un wáñwayya. ³³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya hak ínuu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴ Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs inuy, pu itupkomuy amumi yórikyya. ³⁵ Pi hak haqam God tunatyayat an hinmaqa hapi itupko, isiwa, pu ínuu.

4

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalt; noqw öviy pam pákihut páhut ep páyawnumqat aqw pákihqe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yése. ² Noqw pam tūwutsit hihta tu-awi'taqat akw pumuy hīhihta tutuqayna; nihqe pumuy amumi pañqawu: ³ Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniqe pasmii. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō. Noqw sūmawuy an masay'yuñqam ökihqe an put soswa. ⁵ Pu pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat an lōhō. Noqw an qa pōñalaniqw, öviy pay āpiy kūkuyva. ⁶ Nikañw tāwat övetiqw, pay ūyi kólaki; nihqe pam qa pas pas ñay'taqe, öviy tsahkwi. ⁷ Pu pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kutqōlō wuñqe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸ Pu pēhu lolmat tutskwat an lōhōkqe kuyvaya; pu wuñqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hōyokput aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqyaqam pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God moñwtunatyayat ahpiy navoti tupkiwta pew pah-savoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. Nikañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹² Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nánamtōkaqw, pumuy qaanhtipum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohok tūwutsit mātsi'yuñwini? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava lōhōkqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit ūyiwhtaq pañq ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw pam pikaqlōva lōhōkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷ Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hūrs ñapkiwtaqw, öviy puma pay hihsavo as an kūyuññwu. Noqw

pay lavayit ep k̄anavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituq̄w, pahasat pay puma unañwmokyañwu. ¹⁸ Noq̄w pu kutq̄ölpa löhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹ Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu k̄ahakiwuy akw ūnatote', pu hihita tunlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noq̄w öviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰ Noq̄w pu lomatutskwat añ üyiwħqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; p̄tu sunat pakwt sihkay'tasikip h̄oyokput himuy'vayañwu, pu p̄tu payhp sunát-sikipo, pu p̄tu tsivót-sikip sunát-sikipo.

A Lamp under a Bowl
(Lk 8.16-18)

²¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihq̄öh̄it ūwiknat, s̄ivut sen puvuwhpit atpipoq távini, as pam tsotsókpit ep put tsoki'tanikañwo? ²² Pi sohsoy himu tupkiwtaqa pay mātaqtinige öviy pantañwu, piw sohsoy himu nanauyve hiniwh̄tiqa añqe' nanaptiw̄niqe öviy'o. ²³ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw t̄uqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaq̄w, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani; pu uma añ nanaptaq̄amuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵ Pi himuy'taqat aw piw p̄hu noiwni; pu n̄astaniħqa h̄ikispi as hihta himuy'taqey kwayhni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶ Pu pam pañqawu: God moñwtunatyat hakiy tāqat pasva poshumiit uyħqat anta. ²⁷ Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavon̄vaq̄w qatuptuñwu. Nikañw poshumi n̄ahkuyvakañw, pu wuñq̄w, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸ Pi tutskwa n̄ap hihta aniwnañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹ Pu himu aniwhtiqw, pahasat pu üyi'taqa put tsahqañwu, pi h̄öhöqyaniqat aw pituñwuniq'ö.

The Parable of the Mustard Seed
(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰ Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyat hihta antaqat pañqawani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtaknayani? ³¹ Pam mustard- uyit p̄siyat anta. Pam tutskwave üyiwħqe as t̄uwaqatsit ep p̄övoshumit amuñaq̄w sushihsayhoya. ³² Nikañw pam üyiwe', wuñwe', sohsoq hihta tusaq̄tsotskit amuhpenihqe yahsayoq̄tiñwu; nen wukonan-taqay'vañwu. Noq̄w öviy s̄umawuy añ masay'yuñqam put atpik kihsit añ yesvañwu. ³³ Yanhaqam pam t̄uwtsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hih̄ihta yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴ Pam t̄utuwsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy n̄analtyaq̄w pam put aw n̄anatuwnayaq̄amuy amumi put sohsoq namt̄ömañwu.

Jesus Calms a Storm
(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noq̄w pay ép tapkiq̄w, pam put aw n̄anatuwnayaq̄amuy amumi pañqawu: Tuma wuhkovatuphat yupq̄ömiya. ³⁶ Noq̄w puma sinmuy suhpantaq̄amuy añqe' h̄onayat, puma p̄kihut aq̄w yuñā, Jesus haqam q̄atuhqat aq̄w'a. Noq̄w puma pañq̄w ahpiyya. Noq̄w p̄tu p̄kihuh piw pumuy amumumya. ³⁷ Noq̄w wukohukvaq̄w, p̄ahu walalataqe, p̄kihut aq̄w a'nö ȳevantaqe, nuñwu pay aq̄w k̄üyi ohpo. ³⁸ Noq̄w Jesus p̄kihut ȳupaq̄wat epeq q̄ötöp̄ay'kañw p̄wi.

Noq̄w puma put tātaynayaq̄e aw pañq̄aq̄wa: Tutuq̄aynaq̄a, ya itamuy so'niq̄w um pas qa hin unañwinti? ³⁹ Noq̄w pam tātayht, hūkañwuy mēwaq̄e, pāhut aw pañq̄awu: Uyiwalte', sun yūkuu, kita. Noq̄w hūkañw qe'tiq̄w, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w tsawini-wyuñwa? Ya hintaq̄w òviy uma qa tuptsiwni'yuñwa. ⁴¹ Noq̄w puma pas kātayuñq̄e nānami pañq̄aq̄wa: Ya sen i' hak himuniq̄w, òviy hīkispī pas hūkañw, pu pāhu put aw tuq̄ayvasta?

5

Jesus Heals a Man with Evil Spirits (Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Pu puma wuhkovatuphat yuq̄q̄öymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep òki. ² Noq̄w Jesus pākihut añq̄w yamakq̄, pahsat pay hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyq̄awiwtaqa o'wat ep tuamtuhsöt añq̄wnikañw put ahsawva. ³ Pam tūamit ep okiw ki'ta. Noq̄w soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlōlōt akw'a. ⁴ Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlōlōt akw sómiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiqlōlōt nāhoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put añwuy'tani. ⁵ Noq̄w pam tōkilnawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tūtuamit añ hinnumñwu, a'nō hiñq̄awkañwo, pu o'wat akw nātutkitinumñwu. ⁶ Noq̄w pam Jesus yāvoq̄ túwahq̄e, aq̄w wárikq̄e, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷ A'nō tōnay añq̄e' pañq̄awu: Ya um nuy hinhtiniq̄at nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveq̄nihq̄at Tlata? Nu God atpip ūmi pañq̄awni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pañq̄awu: Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añq̄w yámakuu, kita. Noq̄w òviy tāqa pan lavayhti.) ⁹ Noq̄w Jesus put tūviñtaq̄e aw pañq̄awu: Ya um hin mātsiwa? Noq̄w pam put hu'waq̄e aw pañq̄awu: Nu Qaan'ewakw hintaq̄amu yan mātsiwa. Itam qaan'ewakw hintaq̄w òviy'o. ¹⁰ Noq̄w pam pep tutskwat añq̄w pumuy qa lālayniq̄at òviy tāqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹ Noq̄w pep tsotsmot áhayhke pitsōtim wuhkotonawtaq̄am nōnova. ¹² Noq̄w sohsoyam nukpanhikwism put aw qa nātusitotaq̄e pañq̄aq̄wa: Itamuy pitsōtimuy amumi hōnaq̄w, itam amumi yuñni. ¹³ Noq̄w pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noq̄w tuyoy'eway hīhikwism tāqat añq̄w nōñakq̄e, pitsōtimuy amumi yuñq̄w, puma tōnawtaq̄am wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq̄ a'nō yuhtukq̄e, pāmiq̄ paöysoa, (lōp sōmorit pahsa'haq̄amo.) ¹⁴ Noq̄w pumuy nopni'yuñq̄am watq̄aq̄e, kive put tūawvaya, pu añq̄e' tutskwavaa. Noq̄w sinom hin hiniwhitiq̄at aw kuyvawisqe, ¹⁵ Jesus aw òki; nihqe it tāqat as nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtaq̄at, hal qaan'ewkw hintaq̄amuy hīhikwismuy akw tuyq̄awiwtañwuq̄at puma tutwa. Pam yuwsī'kañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noq̄w puma put aw yōrikyaq̄e, pas tsātsawna. ¹⁶ Noq̄w hakim it nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtañwuq̄at hin hintsaniwhq̄at aw yōrikyaq̄am aw kuyvawisq̄amuy put āawna, pu pitsōtimuy hinhtotiqa. ¹⁷ Noq̄w pay as pam pumuy tutskwayamuy añq̄w ahpiyniq̄at puma Jesus aw ò'q̄alya. ¹⁸ Noq̄w pam pākihut aq̄w pakitoq̄w, i' tāqa nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtañwuq̄a as put ámumniq̄e aw ò'q̄ala. ¹⁹ Noq̄w pay Jesus put qa nakwhanaq̄e aw pañq̄awu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyq̄awhqa uñ òkwatuwhq̄e, uñem hihta qaöwihinhtiq̄at pumuy āawnani. ²⁰ Noq̄w pam ahpiynihq̄e, añq̄e' put yuaatinuma, Decapolis añ

ahsupoq'a. (Pam pakwt kitsóki i'nihqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kátayuñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noqw Jesus pākihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hin-taqam put aw tsovalti; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu. ²² Noqw meh, hak tāqa tsoitsvalkive moñw'iwtaga Jairus yan mātsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus túwahqe, kukmiq nātuvage, ²³ Okiw aw naokiwhtaqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómoni. Noqw um as okiw inumumnen, uhmay akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni. ²⁴ Noqw Jesus put ámuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añyaqe, aw hürs homimitiwiisa. ²⁵ Noqw hak wuhti pakwt lóq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'taqe pep nuhtuma. ²⁶ Okiw pam kaysiwhqamuy tütuhiktuy amutsviy as hīhihta añ kānavotkañw, sohsoq hihta himuy amuhpa' sohsoq; nit qa ñas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomáhinhti. ²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaqw sinsonñaq put aw pítuhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸ Pañqawhqe ðviy'o: Ñas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónoke' pay soon qa qalaptuni. ²⁹ Noqw pahsat pay put añqw uñwa súlawhti; noqw pam tūyay qalaptuqey nahpe sunvota. ³⁰ Noqw kurs ðqala nāñaqw yámakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtókt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqawu: Meh, sinom ūmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ūmi tónokqat um kita? ³² Noqw pam hakiy panhtiqtat aw yórikniqe, ðviy añqe' yori. ³³ Noqw wuhit napqólpe hinhtiqtat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pítuhqe, atpipo nātuvat, sohsoq suan put áawna. ³⁴ Noqw pam put aw pañqawu: Itii, pay uhqapēvewni uñ qalaptisina. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, nīmani. Pay um uhtuyay añqw pás qalaptiswtani. ³⁵ Noqw nāt pam yuaataqw, hakim moñwit kīyat añqw ðkihqe, put aw pañqawu: Pay okiw uhti móki. Noqw pas um piw nāt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶ Noqw puma pañqawu, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqawu: Um qa hin unañwtini; pay um pánis-sa tuptsiwni'tani. ³⁷ Noqw pay qa hak put ámunniqtat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, puma-saa. ³⁸ Pu pam moñwit kīyat aw pítuhqe, sinmuy mowawato-taqamuy amumi tātayi. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita. ³⁹ Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya puma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa móki; pi pūwi. ⁴⁰ Noqw puma put aw tutsiwtuyhti. Noqw pam pumuy sohsoqmuy pañqw lālayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámumyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noqw pam put māyat nuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴² Noqw pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt lóq sihkay'tasikip yahsañwini'ta.) Noqw pas puma pavan kátayuñwa. ⁴³ Noqw pam pumuy pás mēwage qa hak put navotniqtat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnayaniqtat amumi tutapta.

6

Jesus Rejected at Nazareth
(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

1 Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatuwnayaqam put ámumya. 2 Pu nasuñwintalóhñit aw pituqw, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noqw kaysiwhqam put aw tūqayyuñqe, put aw kātayyuñqe pañqaqwa: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtaqa hímuu? Is uti pam may akw gaan'ewakw kátumalta! 3 Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqa, it Maryt tiata, imuy James, nit Joses, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pávaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitotage, put aw qaán unañwtoti. 4 Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay God lavay'ayaat soon qa kaptsitiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. 5 Noqw pay pam kurs hin pep a'nó hihta tumaltaniqe, óviy pay panis pam híkikwmuy tūtuyyaqamuy amumi may akw tónokqe qalapsina. 6 Nihqe pam pumuy qatuptsiwniyamuy ep amumi kātayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples
(Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

7 Pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy wáñwayhqe, pahsat pumuy lölöqmuq añqe' ayatava; nihqe tuyoy'e'wakw híhikwsimuy amumi pumuy óqalat huyta. 8 Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqawu. Pay panis nátonpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. 9 Pu puma tótsi'wisni; pu qa löq napnay'wisni. 10 Pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuñaqw löyóm haqam kími pake', hisat pep kitsókit añqw ahpiyniqey pahsavo qátumantani. 11 Pu ason kurs haqawat umuy qa pás taviyat, umumi qa tūqayyuñqw, uma pañqw ahpiyenen, umuhkukqóñhaqw qóat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. 12 Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añqw lasyaniqat amumi yuaatinumya. 13 Pu puma sinmuy amuñaqw kaysiwhqamuy nukpanhíhikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy wíhkuyit akw lelwiyat, qalapsintiwiisa.

The Death of John the Baptist
(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

14 Noqw Jesus natñwaniat ahsupoq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mátsiwhqa, put navotqe pañqawu: I' hapi kúyit akw tūtuvoylalawhqa John. Pam mokiwuy añqw ahoy tātayhqe, óviy pas pavan óqaltumalat hintsaki. 15 Noqw sinom pētu pañqaqwa: Pam Elias, piw pētu pañqaqwa: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqaw yesqamuy amuni. 16 Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qótótkuq, i' pam'i; kurs pam mokiwuy añqw ahoy tātayi. 17-19 I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hákiy Herodias amum qatuptuqw, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiqw pam pas qa suanta. Noqw óviy Herodias pas John nōyi'ta. Noqw Herod put unañwve hinhtiniqe, John aw hakimuy hōnaqw, puma put nūayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nānaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. 20 Pi Herod John aw tunatyawmaq'ó. Pi John súanhinmakañw pás unañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put kaptsi'ta; nihqe put aw tūqaytaqe, nāmi soon unañwti. Nikañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. 21 Noqw hisat nukwáñw'ew Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nōviwhqat aw tūsama,

imuy pavan solāwamomñwituyu, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy pīwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pākīhqe, wunimaqw, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put òviy inumi tūviñtaqw, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqe pas pam put aw qaòwílvayhtiqe pañqawu: Pay um pas nāp hihta òviy inumi tūviñtaqw, soon nu uñ qa máqani, hikis pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqw ahpiynihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta òviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qòtòyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pākīhqe, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qòtòyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaòwílvayhtiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, òviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqe pahsat pay hakiy ninañwuqa put qòtòyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiynihqe, sivikive put qòtòyat ayo túkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivaqe mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, ep òkīhqe, tokoyat haqami tawiwisa.

*Jesus Feeds the Five Thousand
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)*

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tūtutuqaynayaqey sohsok put āawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqw haqami qayēsīwhpumiya. Nen itam hihsavo pep nāsuñwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam òkiwkahkañw, ahpiy sasqayaqw, òviy soon kurs hisat qenitiqw puma ñas'ew nōñsani. ³² Pu òviy puma pay nanalt pākīhut akw haqami qayēsīwhpumiya. ³³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwí'yuñqe, sohsokivaqw kitsókit añqw pañso nāp yuhtukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pākīhut añqw yámakqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy òkwatuwa, soñawnen pi puma kañelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat pañyuñqw òviy'o. Nihqe pahsat pu pam pumuy hīhihta tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaq, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Pas hapi yep qayēsīwa; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' tutskwava nankwusani, pu kitsókinawita; nen nennem hihta tunöstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam nopnayaa. Noqw puma put aw pañqaqwa: Ya itam haqami huhyawise', lōp sunat sívat akw pōlavikit tuiye', pumuy nopnayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqaqwa: Tsvivot pōlavikita, pu lōqmuy pākīwhtuyu. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ik tōnawkahkañw yesva, hahqe' tsvivot-sikip susnatya, pu hahqe' lōp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsvivot pōlavikit pākīwhtuy enañ òmahtat, òmiq taykañw, put ep hahlayhtit, pōlavikit yóñoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lōqmuy pākīwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsoyam nōñsaqe òōya. ⁴³ Noqw puma pōlavikit akwsin'put tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pākīwhtuy akwsin'put pīwu. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pōlavikit añqw nōñsaqam tsvivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy aņqe' hōnantaqw, put aw nānatuwnayaqam pay aņwu pākihat aqw yuņe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu ōviy pam sinmuy aņqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷ Noqw masiphigqw, pākihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwava nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuh-pewi hūhukq, ōviy puma aņqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tālawiwmagw pāvaqe waymakaņw, pumuy amumi pituto; niņqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pāvaqe waymaq wutwaqe, pay himu tualaņwnihqat wūwayaqe, a'nō hiņqaqwa, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe paņqawu: Pay uma qa hin unaņway'yuņwni. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuņwni. ⁵¹ Pu pam pumuy amumiq pākihat aqw wūvi; noqw hūkaņw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkaņw kātayyuņwa, ⁵² Puma a'nō unaņway'kahkaņw pōlavikit ep kātumaltiwħqat qa mātsi'yuņqe ōviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōņakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw ōkihqe, pāhūt qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pākihat aņqw nōņakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Niņqe tutskwat aņ ahsupoq yuhtukqe, hakim tūtuyyaqamuy ahpāt aņ qatsyaqamuy put hāqamniħqat nanaptaqe, paņso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkok-itsokit, sen tutskwave kitsókik aw pituqw, sinom ōōputuy kīsonve o'yaqw, pay nās'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tōņokyaniqey put aw ō'qalya. Noqw hakim hihsa'niħqam aw tōņokyaqam qalaptuya.

7

The Teaching of the Ancestors
(Mt 15.1-9)

¹ Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem aņqw ōkihqamuy amumum Jesus aw tsovalti. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam qa māvaqtotat, nōsiwħqat nōnovaqw, haqawat amumi tāyuņqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavayiyamuy aņ hinwisqe, ōviy qa māvaqtote', qa nōnōsaņwu. ⁴ Pu puma huhyankiņaqw ōke', qa māvaqtote', qa nōnōsaņwu. Pu ahpiy hihihta aņ hinwisniqat tutaptiwħqat puma aw tunatyawwwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sīsivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat aņqw tsatsqaptat yukiwyuņqata, pu nōnōspita. ⁵ Noqw ōviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw paņqaqwa: Ya ūmi nānatuwnayaqam hinoqw wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvaqtotat, nōnovaņwu? ⁶ Noqw pam pumuy amumi paņqawu: Ūra Esaias aņwu pay umuy nawip'ew hinyuņqamuy pas sūaņqawħqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqw pi unaņwaam inuņaqw yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwlalwakahkaņw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpiniħqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i. ⁸ Uma pi God tutavoyat ayo yuki'kahkaņw sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'i'yuņqe ñuy'yuņwa, sīsivut pu kukyapit pās kuksiyakahkaņwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hihihta

uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi òviy uma tutuhisnikañw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey òviy God tutavoyat qa himuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhiñqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqw úmawat pi pañqaqwa: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um íhimuy akw moñwvastiniqw, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'nihqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹² Nihqe yan uma hakiy nay, sen yuy eñem hihta hinhtiniqw aw uhtayañwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mätapyaqe God lavayiyat ayo yuki'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean

(Mt 15.10-20)

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi túqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷ Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nánatunwayaqam it lavayit hihta tuawi'taqat put túviñtota. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniqw uma put qa mātsi'yuñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiwñwu. Yan pam lavayhtiqe, sohso nōsiwhqat kwañw'ewaynihqat pañqawu. ²⁰ Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unaññaqw nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi li himu sinmuy unañwayamuy añqw nōñanta: Qalomátunatya, nōmaqtsit sokoptunatya, tokot sokoptunatya, tuqwyantunatya, ²² Uyiñwtunatya, tuñlay'tunatya, nukpantunatya, unatwi, qaunáñwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Li hapi qalomáhimu sinot unaññaqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith

(Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiyinihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, nihqe kīmi pákihqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani. ²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtawq, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pituhqe, lukmiq nátuwa. ²⁶ I' hak wuhti pep tutskwat ep sinonikañw, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóroknaníqat okiw aw nāwakna. ²⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ason tsátsayom mohti òöyani, taq soon pi hak tsátsakwmuy nōsiwhqayamuy ómahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa; noqw pay pi popkot nōnōspit atpikaqe tsátsakwmuy nōvayamuy piñput nōnovañwu. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayitit nímani. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqw wuhti kiy ep pituqw pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre- nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiyinihqe, Decapolist tutskwat qalavaqe hinmakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsóp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw

wikvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tōhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu ōmiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hōtsiltii, i'nihqe pam'i). ³⁵ Noqw pahasat pay put naqvuat hōtsiltiqe, pu leñiat nāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahasat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kātayyuñqe, ōviy pañqawu: Pas sohsok hihta qaōwihinhti; pas nanaqsōptuy naqvuyamuy hōtahta, pu qayuáatotaqamuy yuaaykina.

8

Jesus Feeds the Four Thousand (Mt 15.32-39)

¹ Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wánwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy ōkwatuwa, pu' pāyis tēpēp inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³ Noqw nu pumuy qa ōyiwyuñqamuy kikiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaw ōki. ⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam lavayhtotiqe put aw pañqawu: Puyaw sen hak haqam nōsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsihpūve haqam ōynani? ⁵ Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqawu: Tsānee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit ōmahtat, put ep hahlayhti, nit put yōnoyhtat, pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat ōviy'o. Noqw puma panhtoti. ⁷ Noqw puma hikikw hiñsakwmuy pāvakiwhituy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhtit, pu put aw nānatuwnayaqam sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu ōviy puma nōñsaqe ōōya. Noqw puma yōnoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ⁹ Noqw ima nōñsaqam nālōp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit pahasat pay pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihat aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle (Mt 16.1-4)

¹¹ Noqw hakim Pharisee-sinom put aw ōkihqe, amum nāñwuy'yuñqe, put aw tuwantota; niñqe as pam ōnaqw kātatayhpi hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ō'qalya. ¹² Noqw pam unañwpeq ōykitat pañqawu: Ya hi-noqw pu' qatsívaptsiwuñqam kātatayhpi hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey-sa nānawakna? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay soon kātatayhpi hihta tuawi'taqat pu' qatsívaptsiwuñqamuy amumi mahtakiwni. ¹³ Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, pākihat aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqōymiq yámakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod (Mt 16.5-12)

¹⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam kurs pōlavikit suhtokya; pay puma pākihat añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵ Noqw pam pumuy u'nanaqe, amumi pañqawu: Uma tunatyaltoqe', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ūnaiwyuñwini, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noqw puma nānami pañqawu: Itam qa nitkay'wisq, ōviy pañqawu. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy

amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pölaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa tāyuñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotyta? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pölavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqaqwa: Pakwt lōq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pölavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqaqwa: Tsāñee. ²¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw òviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat ñuat, kiñaqw qalavo put wiki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta túwahqat tūviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsoskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kīyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kīmini; piw um qa hakiy kīve it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus (Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañqw ahpiynihqe, Caesarea Philippi añ kitsókinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqaqwa? ²⁸ Noqw puma pañqaqwa: Yaw um kūyit kw tūtuvoylalawhqa John- nihqat pañqaqwa. Pu yaw um Elias- nihqat pētu pañqaqwa. Pu haqawatuyñiqw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'waqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taqqa). ³⁰ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death (Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hihilta añ qa kānavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tūvayani, piw nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³² Noqw pam it pas suyan pañqawhq, òviy Peter put qalavo lāñaknat mēwa. ³³ Noqw pam namtōkqe, put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhk-wayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuyu. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nānatuwnayaqamuy enañ wāñwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahiltatat, nahoylehtsiy ikwiltat, inuñk nakwsumantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaqa hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuwif òviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqw hapi òviy haqawa pu' tuskap'iwyuñqamuy, qaanhinwisqamuy qatsivaptsiwyuñqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanqw, nu' Sinot

Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihonviaymuy qahováriwuyunqamuy tsamkañw, Inay lolmat tálawñwayat yankañw pítee.

9

¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyaaat öqalat yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqamuy amuñaqw haqawat nāt mokiwuy qa aw öke' put aw yórikyani.

The Transfiguration (Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, púmuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alóñti. ³ Noqw yuwsiat nūvat an qōtsatiqe pavan pas talqaqsala; noqw pas soon hak tūwaqatsit ep tsatsákmōtsaput hintsakqa put an pas pavan qōtsatani. ⁴ Noqw pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mátaqtige, Jesus amum yuaata. ⁵ Noqw Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani, suk-wat úñemnit, pu suk-wat Moses éñemnit, pu suk-wat Elias éñemi. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe öviy pañqawu, pas puma tsātsawnaqw öviy'ö. ⁷ Noqw ömaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaqw, añqaw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noqw äpiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nála pumuy amumuma. ⁹ Noqw puma tükwiñaqw hanwisq, pam pumuy pās mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwuy añqw ahoy tātayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqey qa hakiy äawnayani. ¹⁰ Noqw puma put lavayiyat ñuy'yuñwa; nihqe pam mokiwuy añqw ahoy tātayniqey hiñqawhqat nātuvññlalwa. ¹¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hinoqw tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pítuniqat lavayta? ¹² Noqw pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noqw Sinot Tiat hin pey'taqw, pan kurs nu hin qa hñhihta añ kñnavote', qa hñmuniwhitini. ¹³ Noqw nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqw puma hin nñnawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'i.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit (Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw pam put aw nñnatuwnayaqamuy amumi pítuhqe, sinom qaan'ewakw hintaqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noqw tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hñhihta yuaatotaqe, pumuy tūviññlalwa. ¹⁵ Noqw sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kñtayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noqw pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota? ¹⁷ Noqw sinmuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ümi wikva, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaqw öviy'ö. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put tūvañwu; noqw qōtmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ümi nñnatuwnayaqam put añqw put ayo hóroknayaniqat nu amumi pañqawhq, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹ Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohí uma pu' qatsivaptsiwyuñqam qatuptsiwni'yuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaqw, tiyo homimiykuqe, okiw pam

tutskwamiq yēvaqe, qōtmokiwkañw añqe' waöötinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tüviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hísathaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ö. ²² Noqw pam piép as it hovalanik qōhit aqw tüvañwu, pu pāhut aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy ökwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwhq'ö; tuptsiwhqat eñem sohsoy himu pasiwta. ²⁴ Pahsat pu tsák naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa, um okiw iöwituptsiwniy ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyaqw, Jesus amumi yórikqe, tuyoyewakw hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ümi pas pañqawni: Um put añqw yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nö hiñqawht, put homimiykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, öviy wühaknihqam pañqaqwa: Pay möki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat ñuat, lánaknaqw, pam wunuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanaltyakahkañw put tüviñtotaqe aw pañqaqwa: Ya hintaqw öviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalñit-sa akw ayo hóroknwiñwu.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17:22-23; Lk 9:43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, Galilee-tutskwat añ ayo nōña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nánatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy öqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy nīnayani. Noqw ason nu nīniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawhqa qa māmatsyakañw, piw put tüviñtotaniqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tüviñta: Ya uma añqwyaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqaqwa; puma pi añqwyaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt löq sihkay'taqamuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsák pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsöpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsákw pás távihqa hapi nuy pás távimantani, pu haqawa nuy pás távihqa hapi qa nuy pás tavit, añqw nuy pew távihqat pás távimantani.

Who Is not against Us Is for Us

(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yórikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumqw öviy'o. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatñwaniy aw yankañw kátatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaqa hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqw öviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatiy ömahtani.

Temptations to Sin

(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsätsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwni'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata häyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tüviwhq, pam pantaqa put enem pay has'ewni. ⁴³ Noqw öviy kurs uhma un lasnaqw, um put ayo tükuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy may'kañw maskiveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴ Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku un lasnaqw, um put ayo tükuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy kuhkuy'kañw maskiveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw tüviwni. ⁴⁶ Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi un lasnaqw, um put ayo hórknani. Pay pi um tatam sükw pösi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um löqmuy pösi'kañw maskiveq qõhit pas qa tokñwuqat aqw tüviwni. ⁴⁸ Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qõhi pas qa tokñwu. ⁴⁹ Pi sohsoyam qõhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi õnat akw suhutiwni. ⁵⁰ Õña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñwni, nen uma qa nãnami hin unañway'yuñwni.

10

Jesus Teaches about Divorce (Mt 19.1-12; Lk 16.18)

¹ Pu pam pañqw nakwsukañw, Jordan päyut yupqöyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw öki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noqw Pharisee-sinom put aw ökihqe, unahepyaqe, tüviñtotaqe aw pañqawa: Ya täqa nõmay mätapniniqw pam súanta? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noqw puma pañqawa: Hak nõmay mätapnik pan put enem tutuwentat, put hõnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi uma a'nõ unañway'yuñqw, öviy Moses it tutavot umuñem pëna. ⁶ Noqw pi as yayhniwhqat añqaqw hisat hihihita yukiltiqat pepeq God täqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniqw hapi öviy täqa nay, pu yuy mätapt, nõmay aw huruhtimantani. ⁸ Noqw puma löyömnikañw sükw tokot antamantani. Noqw öviy hapi puma päpu qa löyömnit süka tókoniñwu. ⁹ Paniqw öviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nãhoy távini. ¹⁰ Noqw put aw nãnatuwnayaqam ahpave pay piw nãt put tüviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Hak nõmay mätapt, piw sukw amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nõmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kõñay mätapt, piw sukw amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children (Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noqw hakim tsätsakwmuy tsamkahkañw, Jesus aw ökihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqat aw pañqawa. Noqw put aw nãnatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noqw Jesus put túwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqawu: Uma tsätsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mëwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi súañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsãkw qa an kwúsuhqa pas soon pañso pákini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsöpalawkañw, amumi mámatyawht, õqalanta.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noqw pam pañqw ahpiyniqw, hak tiyo añaqaw wárikiwtaqe put atpipo tamötswunuptut, aw tüvintaqe pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa nīnamantani; um hihta qa ūuymantani; um hakiy hihta qa atsátoynamantani; um unay, pu unuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsákoy añaqaw put sohsok añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqawu: Um sūpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpiyner hihta uhhimuy hūyani; nen añ ōokiwyaqamuy sivat huytani. Nen um ōveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añqwnen nahoylehtsit kwusut inuñkni. ²² Noqw pam put lavayit ep unañwmokqe, qahahlaykañw pañqw ahpiy'o; pam hihta nihti'taqe ōviy'o. ²³ Pu Jesus añqe' yorikt, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas kahaksinnmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ō. ²⁴ Noqw put aw nánatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi pañqawu: Tōtimu, pas kähakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ō. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqw pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino God moñwtunatyayat aw pákiniqw pam put eñem pas qatūvosi. ²⁶ Noqw pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaqe, nānami pañqawu: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw Jesus pumuy amuhpa' taykañw pañqawu: Pay sinmuyniqw i' kurs hin pasiwtani. Nikañw God-niqw qa panta. Pi God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter yuaaykuqe aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat, uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat-nikañw pu lomatuawit eñem tunatyat ōviy mātavi. ³⁰ Nikañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hóyokiwtaqat himuy'vani: Kikihuta, pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, yúmuy, tímuy, pu pāvasata, pu okiwsahsanpit éñaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nikañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñktotini; pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noqw puma pañ Jerusalem aqwyaw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wūwankahkañw, maqasneveq añk hinwisa. Noqw pam pákwat lōq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy āwintiva; ³³ Nihqe amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyaw. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumi mātaviwni. Noqw puma nuy mokiñwuy hihkay'taqat pañqawani; nen imuy qa-Jew-sinnmuy amumi nuy noayani. ³⁴ Noqw puma inumi tututsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi tōhtotani; nen nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni.

The Request of James and John
(Mt 20.20-28)

³⁵ Noqw hakiy Zebedeet timat James- niqw pu John, puma Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya nu hihta umuñem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noqw puma put aw pañqawu: Ason um moñwqatuptuqw, as itamuñaqw haqawa uhputvaqe qatuqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy túvinlawhqe qe mǎtsi'ta. Ya pay nuy kǎnavotpit añqw yúkuniqat añqw uma yúkuniqey suhtaq'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe òviy'o? ³⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kǎnavotpit añqw yúkuniqat uma as soon añqw qa yúkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwhtat uma soon as qa pan tuvoylatiwyani. ⁴⁰ Nikañw pay nu hakiy iputvaqe sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey òqalat qa pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhtq, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noqw ima pakwtnihqam put nanaptaqe, James-nikañw pu John, pumuy amumi qa yan unañwtoti. ⁴² Noqw Jesus pumuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pay uma navoti'yuñqw, imuy qa- Jew- sinmuy amumi moñw'iwyuñqey yan túñwantiwyaqam pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavansinom òqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikañw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuñaqw haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haqawa pas susmohpeqniqey nāwaknaqa sohsokmuy túwikiamni. ⁴⁵ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtpniqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwhtqamuy amuñem iqatsiy táviniqee, pumuy ayo óyaniqe òviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw òki. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu sinmuy kaysiwhtqamuy amumum Jericho añqw ahpiyniqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mǎtsiwhtqa, hakiy Timaeus tiat, pòhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noqw yaw hak Nazareth añqw tǎqa Jesus pañnihqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tiata, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁸ Noqw hakim wúhaqnihqam put mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pam òvaqe tsa'lawhqe pañqawlawu: Um David Tiata, okiw nuy òkwatuwaa. ⁴⁹ Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wáñwayyaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wáñwayyayaqe aw pañqawu: Hahlayhtit, wunuptuu; pam un wáñwaylawu. ⁵⁰ Noqw pam usimniy ayohaqami túvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu un hintsanniqat um nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tǎlawnani. ⁵² Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nímami; uhqapevewni un powata. Noqw pahsat pay pam pōsiy tǎlawnaqe, pahpiy pòhpava Jesus añki.

11

The Triumphant Entry into Jerusalem
(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noq̄w puma Jerusalem ahayhp ökiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noq̄w pumuy pañso ökiq̄w, Jesus lóq̄muy put aw nánatuwnayaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma kitsókit umuppyeve wúnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aq̄w wupqat sómiwtaqat túwani. Uma put náht, añq̄w wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoq̄w pantsakqat pañqawh̄q, uma put aw pañqawni: Itahtutuyqawh̄qa put haq̄ni'ta, uma aw kítani. Noq̄w pahsat pay pam añq̄w put lālayni. ⁴ Noq̄w puma ahpiynihqe, haq̄am ihp pónalsive hōtsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put naha. ⁵ Noq̄w pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq̄w morohyat nánaha? ⁶ Pu öviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noq̄w puma pumuy mātapy. ⁷ Noq̄w puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aq̄w yuwsiy ahpata. Noq̄w pam aq̄w wūvi. ⁸ Noq̄w kaysiw̄h̄qam pónawit yuwsiy ahpata. Noq̄w pētū himutsoskit nantaqayat tsahq̄ayaqe, put pónawit ahpata. ⁹ Pu ima mohti'wisqam-niq̄w pu amuñkyaqam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Öqawmañwu! Nam Tutuyqawh̄qat natñwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwa. ¹⁰ Nam itanay David moñwtunatyat Tutuyqawh̄qat natñwaniyat añ pitutoqa tayawintiwa. Nam God Sus'oveq̄nihqa put öqalaa! ¹¹ Noq̄w Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noq̄w pay pas hísatniqt̄iq̄w, öviy pam pakwt lóq̄w síhkay'taqamuy amumum pañq̄w Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mt 21.18-19)

¹² Noq̄w qavon̄vaq̄w puma Bethany añq̄wyaq̄w, pam tsönmokqe, ¹³ Yāvo nönvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'i, nāphisat sen put ep aniwnit túwaniqe öviy'o. Noq̄w pam aw pituhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nönvospala hisat aniwh̄tiñwuat qa aw pituq̄w öviy'o. ¹⁴ Noq̄w Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nam turs yahpiy qa hak ūnaq̄w hihta nōsni. Noq̄w put aw nánatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw öki. Noq̄w Jesus God kíyat aw nōyak'iwpuyat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy pañq̄w ihpomiq̄ lālayi, pu hihta tuhtuy'yaqamuyu, pu sívat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hōwihtuy huhyayaqamuy atsweyamuy píwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nōyakpuva haq̄ami hihta yawmaniqt̄ pas qa nakwha. ¹⁷ Noq̄w pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqawu: Ura God lavay'ayaat put enem yan pēna: İki hapi nāwakinkihuniñq̄ey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy tñwantiwni. Noq̄w soq̄ tuwat uma put uuyiñwtuy kíyat pan yukuya. ¹⁸ Noq̄w tutavot tutuqaynayaqam God awwat mohpeq̄ momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put nñayaniq̄ey wūwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhiyat aw kātayyuñq̄'o. Noq̄w öviy puma put mamq̄asya. ¹⁹ Pu tapkiq̄w pam kíñaq̄w ahpiy'o.

The Lesson from the Fig Tree

(Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavon̄vaq̄w puma añq̄wyaq̄w, kurs nönvospaltsoki n̄ay aq̄whaq̄ami lāki. ²¹ Noq̄w Peter u'naqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nönvospaltsokit aw qalomálavayhtiq̄w, kurs pam lāki. ²² Noq̄w Jesus

lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: God aw tütuptsiwaa. ²³ Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa if tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq tüviwniqat aw pañqawhqa pas unañwpeq qa pëvewnakañw, hin lavayhtiqey pas soon qa anhtiniqat tuptsuwe', hin lavayhtiqey pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma nānawaknakahkañw, hihta òviy tüviñlalwe', uma pas soon put qa òmahtotaniqey qa pëvewnaye', put makiwyamantani. ²⁵ Pu uma hoñkahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, òveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna òveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'a'yat put aw ökihqe, ²⁸ Aw pañqaqwa: Ya um hakiy öqalayay aw yankañw iit hintsaki? Ya hak un iit hintsakniqat un öqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Kurs nu piw tuwat umuy sükw hihta tüviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy āawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ³⁰ Ura John küyit akw tütuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen òveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Uma nuy āawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqaqwa: Pas ka itam, Oñaq'ö kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqw pantaqwa uma put aw qa tütuptsiwa? kītani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ö kitotanikañw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yuñqw òviy'o. ³³ Noqw òviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw pañqaqwa: Pay kurs itam hin pañqaqwani. Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

12

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Pahsat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak tāqa òvat uyht, put aw nõyaknat, haqam òvat pālayat yuykuyaniqat enem qölötat, tuwalankihut kītāt, hakimuy tumalay'yuñqamuy amumi put mātavi. Nit pahsat pu pam yāvoqhaqamii. ² Nihqe hisat kwañwtiniqat aw pituqw, pam ovauyit tumalay'yuñqamuy amumi tumal'ayay hōna, amuñaqw aniwnit makiway òmahtaniqey òviy'o. ³ Noqw puma put ñuayaqe a'ñ wuvahtotat, qa hihta hintaqat ahoy lālayya. ⁴ Pu piw üyi'taqā suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hōna. Noqw puma putwat tatatupyāqe qötöyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat lālayya. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hōna. Noqw puma putwat nīnaya. Noqw pam wūhaqñiqamuy amumiq hōna. Noqw puma pētuy wuvahtota, pu haqawatuy qōqya. ⁶ Noqw pam sükw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kaptisitotani. ⁷ Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani; noqw himu aw noiltiniqa itahhimuniwhtini. ⁸ Pu puma put ñuayaqe, nīnayāt, ovauyit añqw qalavohaqami tūvaya. ⁹ Taa, noqw òvat

ūyi'taqā it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yuñqamuy qōyani. Nen pam a'lōntuy amumi ovauyit nōani. ¹⁰ Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwāya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūwiwhqa hapi tuyqaatniwhiti. ¹¹ Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuy-niqw kātatayhpi, it'a? ¹² Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqlw, ōviy puma put űuayaniqey unañwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mātapyat pañqaw ahpiyya.

The Question about Paying Taxes
(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noqw hisnen as puma put lavayiyat akw nūansanyaniqe ōviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod añk wīsiwtaqamuy enañ put aw hōnaya. ¹⁴ Noqw puma put aw ōkihqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, itam űmi navoti'yuñqw um pas qa atsāt añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'kañw, God tuwiyat suan tūtutuqaynaqee. Ya itam moñwit eñem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniqw pam sūanta, sen pay qa sūanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noqw kurs puma paysoq hintsatskaqw pam amumi mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheplalwa? Pew yālit yawwisq nu aw yōrikni. ¹⁶ Noqw puma aw put taviya. Noqw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya hakiy pitsánwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqaw: Caesar pitsánwaata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqlw, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noayani. Noqw puma put aw kātayūñwa.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqawqam put aw ōkihqe, put tūviñtotaqe aw pañqaw: ¹⁹ Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak tāqa tupkoy'taqā qa tímuy'kañw moke', yep nōmay mātāp, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pāvay eñem tíoymantaniqat pañqawu. ²⁰ Taa, ura hakim tsāñe'nihqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nōmatat, qa hihta ti'kañw pay mōki. ²¹ Noqw pu añknihqā put nōmayat amum qatuptut, qa ti'kañw mōki; noqw pu amuñknihqā pay piw amunti. ²² Noqw puma as tsāñe'nihqam put nōmatota; nit qa hihta tío'ya. Noqw nuhtuñk pu wuhti tuwat mōki. ²³ Taa, noqw ya ōviy ahoy yesvaniwniqat aw pituqw, pumuy tātayyaqw, pam pumuy hihtawat nōmaatni, pi puma tsāñe'nihqam put nōmatota? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqlw, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God ōqalayāt qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqw ōviy uma qa suan wūwaya? ²⁵ Pi puma mokiwuy añqw tātayye' qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwñwani; pi puma ōveqatsit ep yesqamuy God hoñviayimuyatuy amunyuñwani. ²⁶ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tūviñlawaq-ya uma Moses pēniyat ep it qa hisat añ tuñwāya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? ²⁷ Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. Oviy uma pas qahin aw suan wūwaya.

The Great Commandment
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pituqlw, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi sūañqawhqa navotqe, put tūviñtaqe

aw pañqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas sūspavani'? ²⁹ Noqw Jesus put hu'wage aw pañqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannahqa hapi ii. Tuqayvastotaa, Israel-sinomu. Tutuyqawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nāla Tutuyqawi. ³⁰ Noqw ōviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhutuyqawhqw ay aw unañway'yuñwini, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok ōqalay akw'a. I' hapi pas suspavannahqa tutavo. ³¹ Noqw añknihqā piw put anta. Um nāmi hin unañway'taqey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pāvan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsa, Tutuqaynaqa, um sūañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak pīwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God eñem wākasit tataqtsoke', sen put aw hihta noe' sūantsakñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok ōqalay akw put aw unañway'kañw, nāmi hin unañway'taqey pan sinosñway aw unañway'taqā hapi put epnihqe pas pavan sūanhtiñwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw sūañqawhqw Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtunatyayat añqw qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pāpu qa hak hisat put hihta tūviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kiyat ep tūtutuqaynakañw, lavayhtiqe pañqawu: Ya hintaqw ōviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tiatnihqat pañqawu? ³⁶ Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsiť ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwiy aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy añwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwiniqat pahsavoo. ³⁷ Noqw ōviy hapi David pas nāp put Moñwílahwq, ya hin pam put tiatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law
(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sōqavuñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynakañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuwsi'numyaniqey nānawaknakahkañw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuñqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwini. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkaqe atsvevat tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ mohkaqe qeqnita. ⁴⁰ Puma koñnalvutuy kikiyamuy tusoqkwahankahkañw, nānawakne', nawip'ew sutsépyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaōwíhintsaniwyani.

The Widow's Offering
(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sivat ōyaqw, amumi tayta. Noqw kaysiwħqam kahaksinom aqw nihtiwtatqat tañalalwa. ⁴² Noqw hak koñnalavu ōokiwhqa pítuhqe lōq hihsaq votōnat pañso pana. Puma lōyōmnen sūka palāvotōnaniñwu. ⁴³ Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas i' koñnalavu ōokiwnihqa imuy sivatatañpit aqw ōyaqamuy amuhpenihqe aqw suswuhag oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rūrumnayakahkañw hihta akwsiñqat pañsoq ōya. Noqw i' pi rūrumnakañw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

13

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple (Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Noqw Jesus God kiyat anqw yámaktoqw, haqawa put aw nánatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kíkuhu! ² Noqw Jesus lavayhtige put aw pañqawu: Ya um iit qaan'ewakw kíkihuť aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniy ep akwsinwni; pas sohsoy sahpukiwni.

Troubles and Persecutions (Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kiyat ayañqwat tsmot Olivet epeq qatuqw, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nánalyakahkañw put tūviñtotaqe, aw pañqawu: ⁴ Um kurs itamuy āawnani: Ya hisat ii himu yaniwhtini? Pu hisat ii sohsoy hiniwhtiniqw himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy ūnatoyani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatñwaniy añ ökini; nen pañqawani: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy ūnatoyani. ⁷ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqñihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöyitaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqat pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pītuni. ⁸ Pi añqe' hih-tuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatya suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tutskwa tayáyaykuni, pu tsönösqatsini, pu koyanisqatsini. Ii hapi hihhihta kānavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtsovawyuñqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiwuyani, pu nuhtumí momñwituy, pu pas momñwituy amutpipó tsamvanyiwuyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwni. ¹⁰ Noqw lomatuawí hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwni. ¹¹ Nikañw ason puma umuy tsamye', momñwituy amumi mātatveqw, uma añwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqw, himuwa suk w mokiwuy aw mātapni, pu nāam tīmuy. Pu tīmat namuy, yumuy amuhpewhtote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsoyam unumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni.

The Awful Horror (Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason pam haqam as qe'niqey ep wunuqw, uma aw yórikyaqw, pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimiť watqani. ¹⁵ Pu i' hak kits'oveqñihqa pañqw ahpami qa hāhawni, piw hihta öviy pañso qa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnumqa qa kīmi yuwsiy öviyini. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nõ'yiwuyñqamuy, pu yöyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is öhini. ¹⁸ Noqw uma qa tómo' watkiwnumyaniqey öviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqw kānavotpininiťö, pas hisat God hihta yúkuhqat pahpiy pew pahsavo qa hisat pan haqam hiniwhtiqat pan'i; piw pas soon hisat pāpu

paniwhtini. ²⁰ Noqw as Tutuyqawhqa pan talönwintiwihqat qa pelvotaqw, soon hak ayo yámakni. Nikañw pay hapi pam hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkañw, pan talönwintiwihqat pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kifani, sen meh, pam áyamo, kitaqw, uma qa tütuptsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatnihqey pan nātsokani'yuñqam hoñvani; nen kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniqw hikis pi pas namorsti-wyaqamuy lasnayaniqey öviy'o. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy añwu pay āawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaqam, put kānavotpit atsve tāwa qa tālawvani; pu mūyawuy añqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat añqe' sōtu löhöhöykuni, pu tokpelat añqe' hihimu öqala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw öqalat pasiwkañw a'nö sóniwkañw, öomawhtuy akw hawtoqw, sinom inumi yórikyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu ihoñviaymuy añqe' ayatani. Noqw puma nānan'ivaqw inamoramuy tsovalayani, tūwaqatsit susqalawñwayat añqw it tokpelat susqalawñwayat añqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noqw uma nönvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqat qa hürunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwnaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noqw pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaqaw aw yórikye', pay pas aw pitsiwtaqat nanaptani, hikis pi pay pāpu pas hötsiwhpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tütuwayaqw, pay li sohsoy yaniwhtini. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nikañw hisat aw talönvaniqat, pu haqe', qalawmaniqat qa hak navoti'ta. Pas qae, öveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yuñwa, pu piw Tiata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ünaiwkahkañw nāwakintotani. Taq uma hisat aw pītuniqat qa navoti'yuñwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yävoqnihqat anta. Pam hak kiy añqw ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalañ'ayat tūwalaniqat aw pañqawu. ³⁵ Paniqw öviy uma tunatyawyuñwni. Taq uma ki'taqat hisat pītuniqat qa navoti'yuñwa, sen tapkiqwniqata, sen tökilnasaveqniqata, sen kowāko tötöqw pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuqw, uma tokkañw put ahpiy núansaniwyani. ³⁷ Noqw nu umumi hiñqawhqeý nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwni.

14

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep nöwihqat aw lōs tāla pēti, pu qa peken'oyiwhput pölavikit nönösañwuqat aw'i. Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus ünatoynaye'

nīnayanīqey wūwantota. ² Nihqe pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom pas qaunánwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Noqw Jesus Bethany- kitsókit ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kíyat ep tunösvoñat aw qatuqw, hak wuhti tatanpit hihta owat alabaster yan tūnwantiwhqat añqw yukiwtaqat añ tusaqwihkuyit kwañwáhovaqtuqat kūyikañw ep paki; nihqe tatanpit yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wihta. Pam wihkuyi nard yan tūnwantiwa; noqw pam a'nō hihkay'ta. ⁴ Noqw haqawat pep yesqam itsívutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoqw i' wihkuyi paysoq hovalniwa? ⁵ Añwu ka as pam payhp sunat sívat epnihqe hóyokiwtaqat òviy huyiwe', òkiwyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noqw puma qayan unañway wuhtit aqw hiñqaqwa. ⁶ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoqw unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷ Uma pi pay òkiwyaqamuy sutsep oyi'yuñwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy pāsyaamantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwani. ⁸ Pay pam hihta aw nuhtsaknihqey tumalta; pam hisat nuy āmiwniqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lelwinīqe pitu. ⁹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yuñwani.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Noqw Judas Iscariot, pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mātapniqey pumuy amumi. ¹¹ Noqw puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sívat maqayaniqey aw pañqaqwa. Noqw pam hisat nukwán'ewhtiqw pumuy amumi put mātapniqey geni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples
(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹² Noqw qa peken'oyiwhput pōlavikit ep nōviwhqat ep sūs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat nīnayañwuniqw, Jesus aw nānatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaqw, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsniqey nāwakna? ¹³ Noqw pam lōqmuy put aw nānatuwnaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kīmini; nen hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvaqw uma añkni. ¹⁴ Nen ason pam haqami pakiqw, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nānatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹⁵ Noqw pam tupatsveq wukoahpave pās himu pasiwtaqat umuy āawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnaqam pañqw ahpiynihqe, kīve pítuhqe, pam hin pumuy amumi lavayhtiqat pan yori; nihqe amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hintsana. ¹⁷ Noqw tapkiqw, Jesus pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸ Noqw puma aw yeskahkañw nōnovaqw, Jesus pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tūmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni. ¹⁹ Noqw pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu? ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw

morstoynaqani. ²¹ Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit aňqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mätapniqat enem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwhq, pam put enem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²² Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōñoyhtat, pumuy put huyltat pañqawu: Huvam it ómahtote', nōñósa; i' hapi itoko. ²³ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noqw puma sohsoyam put aňqw hikwya. ²⁴ Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwhqamuy amuñem munvaniwhqa, amuñem pūhut pasiwnaniqe óviy'o. ²⁵ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauiyit aniwniyat aňqw hikwni. Nikañw hisat God moñwtunatyayat aw pituqw, pep pu' nu puhuovavalat aňqw hikwni. ²⁶ Pu puma tayawinpit tawlalwat, pañqw haqami tsmot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat nīnani. Noqw kanēlom ahtsavalani. ²⁸ Nikañw ason nu ahoy tātayniwe', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ²⁹ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unañwso'niqw, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay pu' it tālat ep mihikq, nāt taqakowāko qa lōs tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³¹ Noqw pahsat pu pam pas óqalat pañqawu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum moknikañw, pay nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tūnwantiwhqat aw öki. Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu nāwaknani. ³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamhqe, pahsat pu suyhtsepñwat qahahlay'iwmage hin unañwti. ³⁴ Nihqe amumi pañqawu: Nu hapi sumataq mokni; pas iunañwa qahahlayi. Uma hāk yepye', tunatyawyuñwni. ³⁵ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniqw, i' tuwani put ahpiy ruhpañqat nāwakna. ³⁶ Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay uñniqw sohsoy himu pasiwta. Um as it kānavotpit inuhpiy ayo yūkuni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaniqw, pantani; pay uhtunatyay antani. ³⁷ Pu pam amuminihqe, pumuy toqamuy tūwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat aňqe' sūs qōniltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, taq nāp hisat sen uma ūnatiwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawta; noqw pay tokoat nuksiwa. ³⁹ Pu pam ahpiynihqe nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁰ Pu pam ahoy amuminihqe, pay piw pumuy toqamuy tuwa; puma pi puwmañw'iwyuñwa. Noqw puma kurs put aw hiñqawani. ⁴¹ Pu pam pāyisni'makañw pítuhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Hapi, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanhinwisqamuy óqalayamuy aw mätawiwa. ⁴² Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mätapniqa pew pitoto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noqw pam nāt yuaataqw, Judas imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu. Noqw sinom gaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum òki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ō. ⁴⁴ Noqw i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwantage pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pamni. Uma put ñuaye', pās aw tunatyawkahkañw wikyani. ⁴⁵ Nihqe òviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnihqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put ñuaya. ⁴⁷ Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpiy hóroknaqe, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noqw Jesus lavayhtiqa, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut ehpewi añaqwayaqe, òviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāqawo God kiyat ep umumum hinnumkañw tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noqw hak tiyo qa yuws'i'kañw tusaqtontsatsakmōtsaput uskañw put añkniqw, tōtim put ñuaya. ⁵² Noqw pam usimniy ayo tūvat, qa yuws'i'kañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noqw solāwam God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw Jesus wikya. Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu tutavōt tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq moñwit kiyat ihpoviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi, sohsokmuy pep tsovawtaqamuy amumum as Jesus nīnayaniqey òviy hakiy hihta qalolnat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiwhqam put hīhihta atsátoynaqaw, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷ Noqw haqawat wunuptuqe, put hihta atsátoynaqe, pañqawu: ⁵⁸ Itam it aw tūqaytaqw pañqawu: Nu it God kiyat sinmuy māyamuy akw yukiwhqat sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy akw yukiwhqat pāyis tātāt añ kitani, kita. ⁵⁹ Noqw pay piw pumuy lavayiam qa sūnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noqw pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noqw pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwhqat Tīata? ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'òqaltutuyqawhqat putvaqe qátukañw tokpelat ep òomawhtuy akw hawtoqw, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsīkat pañqawu: Ya hinoqw pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawani? ⁶⁴ Pi uma qakaptsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noqw puma sohsoyam put mokiwyuhqat hihkay'taqat pañqawu. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw tōhtivaya, piw put taywayat nākwapnayaqe, may pōlōlni'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqawu: Kurs hákiynihqat pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqōlōy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noqw Peter pep moñwkit ihpoviyat epniqw, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanhtuy amuñaqw pítuhqe, ⁶⁷ Peter námukintaqw túwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añqw sinot ámuma. ⁶⁸ Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawhq nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hōtsíwat aw wunuqw, taqakowāko tōqti. ⁶⁹ Noqw māna piw put túwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰ Noqw piw pam qa nakwha. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqaqwa: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; òviy pi uhlayayi panta. ⁷¹ Noqw pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátaniqey amumi pañqawu; nihqe pas òqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷² Noqw pahsat pay taqakowāko piw tōqti; noqw pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhtiqat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lōs tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni, ura kita. Noqw pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

15

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pu panis tālawvaqw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat- nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hintaniqat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiw wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya. ² Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? Noqw pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit put hihihita nēveltotoynayaqw, pam qa hiñqawu. ⁴ Noqw Pilate piw put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hihihita uhpewi yuaatota. ⁵ Noqw piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noqw òviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶ Noqw put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqat hihtawat nuhtumi mātapiñwu, pumuy hakiy nānawaknaqw put'a. ⁷ Noqw hak tāqa Barabbas yan mātsiwhqa pētuy amumum sivikit ep sómiwa. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy nīnaya. ⁸ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hintiniqat ò'qalya. ⁹ Noqw Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noqw ya nu Jew-sinmuy moñwíyamuy amumi mātapiñqat uma nānawakna? ¹⁰ Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqe òviy put aw Jesus noayaqw, pam mātsi'taqe òviy pañqawu. ¹¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan lavayhtoyñaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapiñqata. ¹² Noqw Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noqw ya nu it umuñpiy Jew-sinmuy moñwíyamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³ Noqw puma piw sáakmaqe aw pañqaqwa: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁴ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hinoqó'? Pam hihta qalomáhinhtiqw òviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqaqwa: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁵ Noqw Pilate sinmuy pas pay unañwveniqe, pumuy Barabbas mātapt, Jesus wuvahtiniqat pañqawht, nahoyehtsit aw muiwñiqat òviy solāwamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus
(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶ Noqw solāwam pavasiwhkit Pretorium yan tūnwantiwhqat aw put wikaqə, suñwāmuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷ Pu puma put palasakwat usimnit usihtoynayat, hihta kūtay'taqat kwitetotaqə, put qōtōsomtoynaya. ¹⁸ Nit paxat pu put pas hihtalalwaqə, pañqəqwa: Ōqawmañwu, Jew-sinmuy moñwiamu! ¹⁹ Pu puma hopaqat akw put qōtōyat wuwalalwakahkañw, aw tōhtota; pu aw tamōtshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰ Pu ōviy puma put aw tututsiwayaqə yukuyaqə, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nāp yuwsiyat put yuwsinaya, niñ nahoyehtsit aw put muayaniqə ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tāqa, Simon yan mātsiwhqa, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqəqəw pitutoqə pañqee. Noqw pam Jesus nahoyehtsiyat eñem İkiwtaniqat solāwam put tusoq'ayatota. ²² Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqōtvihka i'nihqə pam'i. ²³ Noqw puma wine hihta a'nō sikat enañ namiqwrirtaqat put hikwnayaniqəw, pam qa nakwha. ²⁴ Pu puma put nahoyehtsit aw muayaqə, yuwsiyat nāhoy o'ya, put ōviy nanavō'yakahkañwo, mātaqpi hak hihtawat-mantaniqəw ōviy'o. ²⁵ Wukotōñvaniwtaqəw-haqam puma nahoyehtsit aw put muaya. ²⁶ Noqw pam hihta nēveltoyniwhq, pam put atsva pēniwa; nihqə yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷ Noqw puma piw hakimuy lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyehtsit aw muayaqə, suhkawa put putvaqeniqəw pu sukawa put suyyaqəe. ²⁸ Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhiti, ūra yan pey'ta: Pam qaantotiqaqamuy amumum pohtoylaniwa, yan'i. ²⁹ Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwayaqə, qōtōy wilankahkañw pañqəqwa: Hē! um God kiyat sahpuknat pāyis tālat añ aw kitanīqəy tuwi'taqə, ³⁰ Ayo nātave', nahoyehtsit añqw hāwii. ³¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwayaqə, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nānami pañqəqwa: Pas as pam ayo tūooykañw, kurs hin ayo nātapni. ³² Pay pas Christ Israel-sinmuy moñwiamnen nahoyehtsit añqw hawni, noqw itam aw tāyuñwe' tūtuqsiwani. Noqw ima put amum nahoyehtsit aw mułtiqam put aw tutsiwhiñqawlawu.

The Death of Jesus
(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tāwanasaptiqəw ahsupoq tūwaqatsit añ qatālawva, tāwat atvelpetiqəw pahsavoo. ³⁴ Noqw tāwat atvelpetiqəw, Jesus a'nō pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqəw nuy tatamhta? i'nihqə pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqə pañqəqwa: Meh, taq pi pam Elias wānwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa wāriqə, hihta sōyatko'y'taqat (sponge) vinegar aqə mōroknat, hopaqat epeq sōnnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kiyat ep mōtsáp'uutspi ōnaqəw atkamiq nāhoy tsiki. ³⁹ Noqw solāwamoñwi Jesus ayañqat aw wūnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqəw yōriqə pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God Tíata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yāvaq tāyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Joses, pumuy yúamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat

ep hinnuq̄w, ima momoyam put an̄k hinnuq̄yaq̄e, put tumalay'yuñwa. Pu piw wūhaq̄nihq̄am momoyam put amum Jerusalem aq̄wyaq̄am pep hōñi.

The Burial of Jesus
(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noq̄w nasuñwintalōñnit totokayat ep tapkiq̄w, ⁴³ Hak tāqa Arimathea-kitsókit an̄q̄wnihqa, Joseph yan mātsiwhqa, ep pituhq̄e, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihq̄e, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtaqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴ Noq̄w pay sen Jesus mokq̄at Pilate wūwaq̄e, solāwamoñwit wāñwayhqe, put tūviñta. ⁴⁵ Nihq̄e yaw put pay mokq̄at pam solāwamoñwit an̄q̄w navotq̄e, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noq̄w pam suphiñput tusaqtontsatsakwmōtsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnaq̄e, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhq̄ōlō tuhsōiwtaq̄at aq̄w put panat, hōtsiwmiq̄ owat mūma. ⁴⁷ Noq̄w Mary Magdalene-niq̄w, pu Joses yuat Mary, puma haq̄am put taviwhq̄at aw yori.

16

The Resurrection
(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Pu nasuñwintalōñnit an̄ ayo ruhpakq̄, Mary Magdalene-niq̄w, pu James yuat Mary-niq̄w, pu Salome, puma hīhihta kwañwāhovaq̄tuq̄at tuiya, tūamit awey', put akw Jesus lelwiyaniq̄e òviy'ò. ² Pu òviy Sundayt aw pituq̄w, puma suits talavay tāwat yámaktoq̄w tūamit aw òkiwisa. ³ Nihq̄e nānami pañq̄awwisa: Ya sen hak itamuñem tūamit hōtsíwat an̄q̄w ayo owat mūmani? ⁴ Nit puma aw yórikyaq̄w, kurs owa pay ayo mūmaniwa, pas pi qaan'eway yahsayoq̄'a. ⁵ Noq̄w puma tūamit aq̄w yuñq̄w, kurs hak tiyo wūpat q̄ōtsat yuwsí'kañw put putvaq̄e q̄atu. Noq̄w puma put tutwaq̄e pas tsātsawna. ⁶ Noq̄w pam hak pumuy amumi pañq̄awu: Uma qa tsawiniwyuñwñi. Pay uma as Jesus Nazareth an̄q̄w sino nahoyełtsit ep multiq̄at hepwiša. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haq̄am pam taviwhq̄at aw yórikyaa. ⁷ Noq̄w yupave, uma put aw nānatuwnayaq̄amuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aq̄wni. Ason pep uma put aw yórikyani. Pay ura umumi pañq̄awu. ⁸ Noq̄w puma pañq̄w nōñahayku; nihq̄e hin unañwtotiq̄e, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwyuñq̄e, òviy qa hakiy haq̄am aw hiñqaq̄wa.

Jesus Appears to Mary Magdalene
(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹ Noq̄w Sundayt aw pituq̄w, suits talavay Jesus ahoy tātayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put an̄q̄w tsañe' nukpanhihikwismuy ipwa. ¹⁰ Noq̄w pam ahpiynihq̄e, Jesus ámuñyañwuq̄amuy put āawna, pumuy q̄ahahlayyakahkañw tsaykitaq̄'ò. ¹¹ Noq̄w yaw pam piw q̄atuhq̄e, pu Maryt aw namtaknaq̄at puma nanaptakañw qa tūtuq̄tsiwa.

Jesus Appears to Two Disciples
(Lk 24.13-35)

¹² Pantaq̄at atse pu' pumuy amuñaq̄w haq̄awat lōyōm haq̄ami tutskwamiq̄ waymaq̄w, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³ Noq̄w puma ahoy kīminihq̄e, mīmuywatuy put āawna. Noq̄w pay piw puma pumuy lavayiyamuy qa tūtuq̄tsiwa.

Jesus Appears to the Eleven

(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴ Pantaqat atsva pu' pakwt sūkw sihkay'taqamuy nōnovaqw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatūtuptsiwaqat, pu a'nō unañwayamuy ep qōhqōya, puma put ahoy tātayhqat aw yōrikyaqamuy lavaiyamuy qa tūtuptsiwaqw ōviy'o. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit yuaatotani. ¹⁶ Lomatuawit qa tuptsiwhqa hapi maskimiq tūviwtaniqw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwht, kūyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yāmakiwtani. ¹⁷ Pu īi himu tuawi'yunqa añ tuptsiwni'yunqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸ Kurs puma tsūtsu'tuy ñuaye', pu sen kurs puma hihta qōyanpit hikwye', pas soon put akw hinhtotini. Puma tūtuyyaqamuy amumi hintsatsnaqw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven

(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹ Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, ōmi wikiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰ Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaat-inumyaqw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kātatayhpit hihta tuawi'taqat akw lavayit ōqalanma. Yantani.

LOMATUAWI LUKE AHPİY'O

Introduction

¹ Pas as kaysiwħqam itamuhpa' hihta hiniwħtiqat pās oyiwħtaqat pēnayaniqey tuwantota. ² Ima hakim ań ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuwawit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuińwa. ³ Noqw ōviy nu put yayhniwħpuyat ańqaqw sohsok hihta ań pās pupriqeq, put pās pasiwħtaqat ūmi pēnaniqey unańwti, um hak pawan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ūmi mātaviwħqqa pas antsaniħqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep mońw'iwħtaqw, hak God awwat mońwi, Zacharias yan mātsiwħqqa qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wúnuhqqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātsiwħqqa piw hakiy Aaron aħpiyvi. ⁶ Puma nāma God atpip súankańw, Tutuyqawħqat hin lavayyukuhqat pu hin tutapħtaqat ań ahsupoq qaōwíhinma. ⁷ Nikańw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tilawħq ōviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suńwámuy amumum God kiyat ep tumalay'taniqat aw pitsiwta. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqey hihta akw tuwantotaqeq, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kiyat ep put eńem hihta kwańwáhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eńem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqeq hońkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam pańso pakiqw, Tutuyqawħqat hońviayaat put aw mātakti; pam kwańwáhovaqtuqat eńem qōqōhpit putvaqeq wunuwta. ¹² Noqw Zacharias put túwahqeq, pas tsawnaqeq, hin unańwti. ¹³ Noqw hońviaya put aw pańqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw ōviy uhwuhti Elizabeth uńem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túńwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinħaqam hahlayhtini; noqw kaysiwħqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawħqat atpip a'nō hímuni. Niħqeq ōviy pam oवाल, pu honaqkuyit qa hihikwani. Pi pas pam tihtiwhpuy ańqaqw Qahováriwħtaqat Hikwsit akw tuyqawiwntani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ō'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawħqay God aw nānamtōkani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy ań'a, pu ōqalay ań'a. Niħqeq pam Tutuyqawħqat ahsavo hinmaq, namat timuy amumi unańway'vayani; noqw ań qatuqáyvahsi'yuińqam súanhinwisqamuy amún súan unańwtalwuwni'vaye', súanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawħqat ahsavo put sinomuyatuy unańwayamuy put eńem mońwvastani. ¹⁸ Noqw Zacharias hońviayat aw pańqawu: Noqw nu hin uń súańqawħqat navoti'tani? Pi nu' wuħtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noqw hońviaya lavayħtiqeq put aw pańqawu: Nu Gabriel yan mātsiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuwawit uń āawnaniqat ōviy pam nuy ańqw ūmi ayata. ²⁰ Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsiwta. Noqw ōviy uhlavayí nawus ūnaqw nawħkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noqw sinom Zacharias nuħtayyuińwa. Hinoqw pam God kiyat ep pas nawutsnaqw, puma

put ep hin wūwantota. ²² Noqw pam yāmakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiñqawni. Noqw puma mā matsyaqaw, sumataq pam God kiyat ep hihta aw yori; òviy pi pam amumi mā sankañw, pay pas qa hiñqawu. ²³ Noqw òviy pam panis paptsiy añ kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴ Noqw ahpiy pantaqaw, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy añ haqam nātupki'ta. ²⁵ Nihqe pañqawu: Yanhaqam Tutuyqawhqa nuy hintsana, nuy òkwatuwhqee. Nu as qa tiylawhq òviy sinom as inumi tutsiwhiñqawqaw, askwal pi God put pantaqat añqaw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noqw navay mūmuyawhtuy sūlawhtiqw, God hoñviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāhovalni'taqat Mary yan mātsiwhqat aw'i. Pam hak hakiy tāqat Joseph yan mātsiwhqat, David ahpiyvit aw noiwniqat eñem nawiniwta. ²⁸ Noqw hoñviaya put aw pákihqe, aw pañqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqa úmuma. Pam núokway ūmi pas qaōwínoa. Um momoymuy amuñaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wūwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wūwanta. ³⁰ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway ūmi pas qaōwínoa. ³¹ Noqw meh, um nō'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan tūñwani. ³² Pam a'nō hímuni; pu Pas Sus'oveqñihqat Tiatnihqey yan tūñwantiwni. Noqw Tutuyqawhqa God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³ Noqw pam Jacob ahpiy sinoiwtagamuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani. ³⁴ Pahsat pu Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwtani. Pi nu qa hisat haqam hakiy tāqat ámuma. ³⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi ūmi pítuni; pu Sus'oveqñihqa òqalay akw uñ nākwapnani. Paniqw òviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpiy tihtiwniqa God Tiatniqey yan tūñwantiwni. ³⁶ Noqw meh, ūnaqwi Elizabeth as qa tīlawhqat pañqawañwuqaw, pam wuyovehaq nō'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwtani. ³⁸ Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqa tūwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noqw ephaqam Mary pañqaw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yuñqat aqwhaqami kaktayi, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kiyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq tiposi tsoomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴² A'nō pañqawu: Nāspi um momoymuy amuñaqw namorstiwa! Pu uhpiy tihtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noqw nuy yan'ewayniqw òviy kurs piw Itutuyqawhqaqay yuat añqawq inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlayayi inaqwumiq fōqtiqw, pahsat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq tsoomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsiwhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqa ūmi hin lavayhtiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ò.

Mary's Song of Praise

⁴⁶ Noqw Mary tuwat pañqawu: Oviy nu iunañnaqw Tutuyqawhqaqat pas hihtay'tani. ⁴⁷ Ihikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini, ⁴⁸ Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tátayhq'ò.

Noq̄w meh, yahpiy haqahpiy yantani:

Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat pañqawani.

⁴⁹ Pi pam nuy qaōwítumalta, i' hak Sus'ōqaltutuyqawhqa,

Qahováriwtaqa yan túñwantiwhqa.

⁵⁰ Pam put kaptsi'yuñqamuy óokwatuwa,

Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuyu.

⁵¹ Is uti! Pam hinurs öqalay'ta!

May akw añ kwivi'nañway'yuñqamuy tatslakna.

Piw pumuy tunatyayamuy sóontsana.

⁵² Pam añ ö'qaltuy qeniyamuy añqw hanna,

Nit añ ókiwyaqamuy momiq oya.

⁵³ Pam añ tsöñsoiwtaqamuy hihta nukñwat öyna,

Nit kahaksinmuy súmavuyawyuñqamuy añqe lālayi.

⁵⁴⁻⁵⁵ Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi,

Itanamuy amumi hin lavayhtiqey hapi panhti.

Pam Abraham timuyatuy ókwatuwa,

Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsokmuyu,

Nihqe pam yūmosa panmani.

⁵⁶ Noq̄w Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

⁵⁷ Noq̄w Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. ⁵⁸ Noq̄w

put kiñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqa put qa an'ewakw

ókwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. ⁵⁹ Noq̄w put nanalsikis

talni'taqw, puma tsákw poñotkuyaniqe öki. Nihqe puma put Zacharias yan

tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. ⁶⁰ Noq̄w put yuat pañqawa: Qae, pam John

yan mätsiwini. ⁶¹ Noq̄w puma put aw pañqawa: Noq̄w pi qa hak uhsino

pan mätsiwa. ⁶² Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put túñwaniqey

nāwaknaqat túviñtota. ⁶³ Noq̄w pam hihta añ pēnaniqey tuhtuy'qe, añ pēna:

Pam John yan mätsiwa. Noq̄w puma sohsoyam hin kurs wūwaya. ⁶⁴ Noq̄w

pahsat pay put moaat hötsiltiqw, leñiat nāhiwa. Noq̄w pam yuaaykuqe,

God aw hahlayhti. ⁶⁵ Noq̄w pumuy kiñwamat pas kurs hin wūwaya.

Noq̄w sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhitiqat nānami

lavayta. ⁶⁶ Noq̄w sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw

pañqawa: Hin pa i' tsay hintani? Noq̄w Tutuyqawhqaqat maat put aw

unañwtavi'ta.

Zechariah's Prophecy

⁶⁷ Noq̄w put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw,

hin hintaniqat lavayhtiqe pañqawu:

⁶⁸ Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqaam tayawintiwa;

Pam sinomuy pohtaqe, pumuy qenivo oya.

⁶⁹ Pam hakiy a'nö öqalay'taqat wunuptsina,

Itamuy ayo öoyniqata,

Tumal'ayay David amuhpiyviyatuy amuñaq'ö.

⁷⁰ Ura pam hisatñahaqaw itanamuy amumi pan lavayhti,

Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'ö.

⁷¹ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqey pañqawu,

Pu sohsokmuy itamumi qa suhtaq'ewyaqamuy öqalayamuy añq'ö.

⁷² Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,

Amumi hin lavayhti qey aw antsana,
Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.

⁷³ Ura pam itanay Abraham aw pas qaöwilverayhti;

⁷⁴ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqeyu,
Itam qa tsawiniwkahkañw, put enem hintsatskaniqata.

⁷⁵ Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,

Sohsoq hihta akw pasiwkahkañw, súankahkañwo.

⁷⁶ Noqw ūm'i, itii, ya uñem hintani?

Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;

Pan hapi um túñwantiwni.

Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;

Pu put enem pöhut añwu añ qenitani.

⁷⁷ Um God sinomuyatuy hin ayo nõñakniqat āawnani;

Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ö.

God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo óyani.

⁷⁸ Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwakwhat pi öñaqw
itamumi tālawwa.

⁷⁹ Qatalpuve yesqamuy amumi tālawnani,

Mokiwuy kihsiniyat añ yesqam tālat aw yórikyani.

Noqw itam tālat aw tāyuñwe', pasi'nañway'kahkañw, hinwisni.

Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰ Noqw tsāy wūyoq'iwmaqww, tunatyaat suyht-
sephñwat öqawi'ma; nihqe haqam qayēsihwpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy
amumi namtakkaniqey pahsavoo.

2

The Birth of Jesus (Mt 1.18-25)

¹ Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta. ² Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaqw, sinom mohti yan nāvenaya. ³ Noqw sohsoyam nāvenayaniqe nanāp kitsókiy añ nankwusa. ⁴ Noqw öviy Joseph Galilee-tutskwat ep Nazareth-kitsókit añqwnihqe, Judea-tutskwat aqw'a, haqami kitsókit, Bethlehem yan mäsiwhqat aqw'a. Ura David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe, öviy nāvenaniqe pañsoq'a. ⁵ Noqw Mary put nömamkiwaat put ásuma, pas páy tihtanikañwo. ⁶ Noqw pumuy pépeqniqw, pam tihtaniqat aw pitu. ⁷ Noqw pam nāt sūs tihta qe tiyohyat tihta; nihqe muhpiwñwat akw muhpiknat, haqaww tumalvopkot nõñsañwuqat pañqe' put tavi, qa haqam yeyespive amuñem qéniniqw öviy'ö.

The Shepherds and the Angels

⁸ Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe, mihikq kanelvokmuy tútuwala. ⁹ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pumuy amumi mātaktiqw, Tutuyqawhqat lolma tālañwaat pumuy ahsupoq amuqlaq tālawwa. Noqw pavan pas puma tsawinwuhpukya. ¹⁰ Noqw hoñviaya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni. Meh, pi nu lomatuawit umuy āawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hinhaqam hahlayyani. ¹¹ Pi pu' hapi it talõñvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tūooyhqa umuñem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God añqw moñw'asi'taqa. ¹² Noqw it akw uma put māmatsyani: Tiposit muhpiwñwat akw muhpiwkañw haqaww tumalvopkot nõñsañwuqat añqe' qatsqat uma tutwani. ¹³ Noqw

pahsat pay qaan'ewakw hintaqam òve yesqam kurs hoñviayat ámumyaqe God tayawintotaqe pañqaqwa: ¹⁴ Nam God Sus'oveqnihqá tayawintiwaá; pam pi túwaqatsit ep sinnmuy hahlaykañw amuñem yukuqpw, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noqw hoñvia'yat tawlalwaqe yukuyat, ahoy òmiqhaqamiya. Noqw pahsat pu lálaiñwut nánami pañqaqwa: Taa, tuma kurs Bethlehem awye', it yan hiniwhitiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pañso kaktayyaqe, ep òkihqe, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haqaqw tumalvopkot nõnõsañwuqat añqe' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷ Noqw puma put aw yórikyaqe, hoñviaya it tsákw hin lavayhtiqaq añqe' tunvotnaya. ¹⁸ Noqw sohsoyam put nanaptaqam lálaiñwut pumuy hin áawnayaqat añ wūwantota. ¹⁹ Noqw Mary tuwat sohsok iit aw wūwankañw, unañwpeq pás oya. ²⁰ Noqw lálaiñwut hoñviaya amumi hin hiñqawhqaq sohsok nanaptaqe, pu aw yórikyaqe, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwiisa.

Jesus Is Named

²¹ Noqw nanalsikis talõnvaqat ep tsákw poñotkuyaniqat aw pituqpw, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nõ'yiltiq'ò.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noqw put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaqpw, puma tsákw Tutuyqawhqaq aw nóaniqe, Jerusalem ep wikva. ²³ Ura pi yan Tutuyqawhqaq tutavoyat añ pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtitiohyat tihtapq, pam Tutuyqawhqaq awwat noiwtani. ²⁴ Noqw tutavot añ hiñ pey'taqat pan puma Tutuyqawhqaq aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lõqmuy masihõwituy, sen lõqmuy qõtsáhõwituy Tutuyqawhqaq aw hom'oymantani. ²⁵ Noqw meh, hak táqa, Simeon yan mãtsiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak súankañw God pas kaptsi'ta; nihqe hak Israel-sinnmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noqw ason yaw pam pas Tutuyqawhqaq añqw moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan áawna. ²⁷ Noqw Hikswi pan put unañwtoynaqpw, pam God kíyat ep paki. Noqw Jesus yuat puwsuñway amum tutavot hin yuykiwhqaq tsákw Jesus enem hinhtiniqe òviy pep put wikva. ²⁸ Noqw Simeon put tsõpahtaqe, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹ Tutuyqawhqa, taay, um uhlavayiy aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kañw yañqw ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰ Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tūoyaniqat ùñaqwnihqaq aw yori. ³¹ Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinnmuy amutpik na'sasta. ³² Soñawnen pam qa-Jew-sinnmuy amumi talawnani; pu uhsinnmuy, Israel-sinnmuy òmi tsokanani. ³³ Noqw Joseph put yuyat amum pam hin tsákw lavayhtiqaq aw kátuqayta. ³⁴ Noqw Simeon pumuy óqalaqe, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsáy God ahpiy namorstiwa. Noqw put atsviy Israel-sinnmuy amuñaqpw kaysiwhqam munumhtini, pu piw kaysiwhqam hoñvani. Pam hihta tuawi'taqw, sinom put aqw hihinaqawani. ³⁵ Pantani hapi. Noqw soñawnen uh'unañwa sipwuváhpit akw tūhotiwini. Noqw kaysiwhqamuy tunatyaam tupkiwyuñqa mãtáktotini. ³⁶ Noqw hak God lavay'ayaat, Anna yan mãtsiwhqa, pep qatu, hakiy Phanuel tiata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ qatu. ³⁷ Noqw pam koñnalavu nālõp sunat añqw nālõp sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwini'ta. Noqw pas pam God kíyat añqw qa ahpiyniñwu.

Nikañw mimhikqat, pu talönwiiwmaqat añ napwalni'kañw, nāwakinkañw God eñem tumalay'tañwu. ³⁸ Noqw Simeon nāt yuaataqw, i' wuhti ep pákihqe, Tutuyqawhqat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsák wyaata, Jerusalem ep sinmuy Qeniwo Oyaniqat öviy maqaptsi'yunqamuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹ Noqw Joseph, put yuyat amum Tutuyqawhqat hin tutaptaqat an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aqw'a, nāp kitsókiy Nazareth aw'i. ⁴⁰ Noqw tsāy wuyoc'iwmaqe suyhtsepñwat tunatyay añ öqawi'ma; piw unañwtalwuwnit añ'a, nihqe God núokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹ Noqw Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aqwniñwu, ura Amutsva Yūmosanihqat ep nöwihqat ep'e. ⁴² Noqw Jesus pakwt lōq sihkay'tasikis yahsañwni'taqw, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat öviy naat yuyat amum Jerusalem aqw'a, Jesus wikkañwo. ⁴³ Noqw puma añ kuyvaqe, nāp kitsókimi q áhoyniqw, tsāy Jesus pumuy qa amumunihqe, Jerusalem epeq huruhti, noqw puma put qa navota. ⁴⁴ Nihqe pay pam pumuy amumunyahamuy amumunihqat puma wūwaqe, ep tāwanawit añ haqami pahsavo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵ Nit puma put qa túwahqe, namtōkt ahoy Jerusalem aqw'a, put heptoqe. ⁴⁶ Noqw pāyis talqw, puma God kíyat ep put tuwaqw, pam tūtutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi tūqaykañw, pu pumuy hihta tūviñlawu. ⁴⁷ Noqw sohsoyam aw tūqayyuñqam put hin hihta mátsi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kátayuwā. ⁴⁸ Noqw puma put túwahqe hin kurs wūwa. Noqw yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoqw itamuy yanhaqam hintsana? Okiw nu' unay amum kānavoti'kañw uñ hepnuma. ⁴⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nāpi nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe öviy'o? ⁵⁰ Noqw pay puma put lavayiyat qa māmatsi. ⁵¹ Pu pam pumuy amumunihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi tūqaykañw qatu. Noqw tuwat put yuat iit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta. ⁵² Noqw Jesus suyhtsepñwat wuwni'makañw wūyoq'iwma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawni'ma.

3

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Noqw hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahsañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea-tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw, ² Pu Annasniqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayēsiwhpuveni'q'ö. ³ Noqw pam pāyut Jordan añ ahsupoq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni, amumi kita. ⁴ Ura hakiy God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat añ yan pey'ta: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvāya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁵ Sohsovik siskat

añ otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu añ nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwyuñqa pōhiñputiwni. ⁶ Noqw sinom sohsoyam God hin ayo tūooyhqat aw yōrikyani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatiwyanige òviy put aw òkiwtaqw, pam pumuy amumi yan lalvaya: Is ohi, uma hakim tsūtsu'tuy amunyuñqamu, ya hak umuy itsivut nātoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhtunatyay añqw lasye', uma alōnōt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unañwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwanigey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen òviy piw pikaiñwa himutsokit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta. Noqw òviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe', qōhit aqw tūviwni. ¹⁰ Noqw sinom put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lōqmuw wukonapnay'taqa ñastanihqat sūkw máqani; pu nōsiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit eñem sívat òmalalwaqam piw kūyit akw tuvoylatotiniqe òkihqe, put aw pañqaqwa: Tūtutuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwqhāt epnihqe qa hōyokput uma nuhtuñaqw òmahtiwiwni. ¹⁴ Noqw pu solāwam piw tuwat put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw itamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tūyuyuyhnayani. Piw qa hakiy hihta atsātotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yuñw. ¹⁵ Noqw nāt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yuñqw, sohsoyam unañwpeq John aw hin wūwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsokmuw amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy kūyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan òqala añq'ō. Noqw soon nu yan'ewayniñkañw pay ñas'ew put tots-sosomhpiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qōhit akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás qeni'tani, nen sōhōvosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qōhit qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hīhihta akw pumuy òkwhankañw, amumi lomatuawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qōhqōya, tupkoyat Philip nōmayat Herodius ep'e, pu sohsok hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰ Noqw Herod pay nāt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

The Baptism of Jesus (Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Noqw pam nāt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam kūyit akw tuvoylatiwyaqw, pam Jesus piw kūyit akw tuvoylatiqe, nāwakintaqw òmi hōtsilti. ²² Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hōwit an tokoy'kañw put atsmi hāwi. Noqw òñaqw hakiy tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu uñ pas hahlayi.

The Genealogy of Jesus (Mt 1.1-17)

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wūwantotaqw, Jesus Joseph tíata. Noqw pam Helit tíata; ²⁴ Noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata, noqw pam Melchit tíata, noqw pam Jannat tíata, noqw pam Joseph tíata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Amos tíata, noqw pam Naum tíata, noqw pam Eslit tíata, noqw pam Nagget tíata; ²⁶ Noqw pam Maath tíata, noqw

pam Mattathias tíata, noqw pam Semeit tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Judat tíata; ²⁷ Noqw pam Joannat tíata, noqw pam Rhesat tíata, noqw pam Zorobabel tíata, noqw pam Salathiel tíata, noqw pam Nerit tíata; ²⁸ Noqw pam Melchit tíata, noqw pam Addit tíata, noqe pam Cosam tíata, noqw pam Elmodam tíata, noqw pam Er tíata; ²⁹ Noqw pam Joset tíata, noqw pam Eliezer tíata, noqw pam Jorim tíata, noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata; ³⁰ Noqw pam Simeon tíata, noqw pam Judat tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Jonan tíata, noqw pam Eliakim tíata; ³¹ Noqw pam Meleat tíata, noqw pam Menan tíata, noqw pam Mattathat tíata, noqw pam Nathan tíata, noqw pam David tíata; ³² Noqw pam Jesset tíata, noqw pam Obed tíata, noqw pam Booz tíata, noqw pam Salmon tíata, noqw pam Naasson tíata; ³³ Noqw pam Aminadab tíata, noqw pam Aram tíata, noqw pam Esrom tíata, noqw pam Phares tíata, noqw pam Judat tíata; ³⁴ Noqw pam Jacob tíata, noqw pam Isaac tíata, noqw pam Abraham tíata, noqw pam Tharat tíata, noqw pam Nachor tíata; ³⁵ Noqw pam Saruch tíata, noqw pam Ragaut tíata, noqw pam Phalec tíata, noqw pam Heber tíata, noqw pam Salat tíata; ³⁶ Noqw pam Cainan tíata, noqw pam Arphaxad tíata, noqw pam Sem tíata, noqw pam Noet tíata, noqw pam Lamech tíata; ³⁷ Noqw pam Mathusalat tíata, noqw pam Enoch tíata, noqw pam Jared tíata, noqw pam Maleleel tíata, noqw pam Cainan tíata; ³⁸ Noqw pam Enos tíata, noqw pam Seth tíata, noqw pam Adam tíata, noqw pam God tíata.

4

The Temptation of Jesus (Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwnańw, pāyut Jordan ańqw ahoq pitu, nihqe Hikwsit ahpiy qayēsiwhpumi wíkiwa. ² Noqw Nukpana lōp sunat tālat ań pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat ań qa nōsa, nihqe ań ruhqakq pam tsōńmoki. ³ Noqw Nukpana put aw pańqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, um it owat pōlavikiniwhiniqat aw pańqawni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pańqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵ Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, túwaqatsit ań ahsupoq mońwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶ Nihqe aw pańqawu: It hapi ōqalat nu uń sohsok máqani, pu hihta ań susnunukńwata, pi pam inumi nōiwa. Noqw nu hakiy put máqanik máqańwu. ⁷ Noqw ōviy kurs um inumi naokiwtaqw, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pańqawu: Sóoni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw naokiwlawni, pu um put-sa eńem tumalay'tani. ⁹ Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaqe, God kíyat ep suswupakits'omiq put tsókat, pu aw pańqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, yańqw atkamiq nātuvani; ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pam hońviaymuy ayataqaw, ūni tunataltotini; ¹¹ Nen puma may akw uń hōlōlni'yuńwni, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sáviknani. ¹² Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pańqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ¹³ Noqw Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hihsavo put ańqw ahpiy'o.

Jesus Begins His Work in Galilee (Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit öqalayát pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom añ ahsupoq put lavayta. ¹⁵ Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinumá, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth
(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haqam wuñhqeý Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtiçe, nasuñwintalöñnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit añ túñwantaniçe wunuptu. ¹⁷ Noqw pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit púruknaçe, haçe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸ Tutuyqawhqat Hikwsiat nuy tuyqaw'íta, nu añ ókiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat öviy nuy asnaqee; pu añ unañwsoiwtaqamuy suyan unañwtoynaniqat öviy nuy ayata, añ túwik'iwyuñqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat öviy'ó, pu añ qatálat pōsi'yuñqamuy pōsiyamuy tālawñayaniqat amumi yuaaykuniqata, pu añ okiwsaniwyaqamuy qeniveyaniqat öviy'ó. ¹⁹ Pu i' Tutuyqawhqa ayo túooyniqat aw pitsiwtaqat tunvotnaniqat öviy'ó. ²⁰ Yan pam añ tuñwat, tutuvenit mupipiykinat, aw tunatyawtaqat aw put ahoy tavit qatuptu. Noqw tsotsvalkive tañawtaqam put aw-sá táyuña. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuy hapi aw túqayyuñqw, i' yan pey'taqat it talöñvaqat ep aw antsaniwa. ²² Noqw sohsoyam put aw túqayyuñqe, moañaqw lavayit lolmat nõñakqat aw káwuwantotaçe, pañqawu: Ya qa i' Joseph tiata? ²³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa pañqawani: Túhika, nāqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep híhihta tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴ Noqw pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pásniwa. ²⁵ Noqw nu umumi suañqawni: Ura Elias qatsiyat ep payhkomuy yahsañwuy añqw navay mūmuyawhtuy añ qa yokva; noqw ura tutskwat añ ahsupoq tsöñösti. Noqw ephaqam Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhqam koññanalvut yēse. ²⁶ Noqw pay ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwh, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koññanalvut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus qatsiyat ep as Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam tokoplelet tútuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan māsitiwhqa-saa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaçe, pas itsívutoti; ²⁹ Nihqe hoñvaçe, put kíñaqw túvaya. Pumuy kitsókiam haqam tsomoveq wunu. Noqw öviy pep tumpok puma put wikya, pañqw put túvayaniqey unañwtotiqee. ³⁰ Noqw pay pam amuhsonñaqw hinmakañw, pañqw ahpiy'ó.

A Man with an Evil Spirit
(Mr 1.21-28)

³¹ Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalöñnit añ sinmuy tutuqayna. ³² Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kātuqayyuñwa, pas pam a'nö lay'taqat yuaataqw öviy'ó. ³³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw nukpanhikwsit okiw akw tuyqawiwtāqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nö hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam uñ hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kíqótaniçe öviy añqawó'? Pay um hákiyniqw nu uñ tuwi'ta. Um God añqw pas Qahováriwpu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwāçe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añqw yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipo put túvat, put añqw yama, nit pay

put qa hintsana. ³⁶ Noqw puma sohsoyam kätayyuñqe nānami pañqawwa: Is uti, pavan pas lavayi! Pas pi qananahtsopkañw, öqalat akw tuyoy'ewakw hihikwsimuy amumi pañqawhq, puma nuhtuñaqw nõnakñwu. ³⁷ Noqw pam pep hin yukuqw, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸ Noqw pam tsotsvalkiñaqw yámakqe Simon kiyat aw paki. Noqw Simon nõmay yuat a'nõ mukitutuya; noqw puma put eñem Jesus aw taqa'nañwtoti. ³⁹ Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mātavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰ Noqw tawat pakitoqw, sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsanqe pumuy qalapsina. ⁴¹ Noqw nukpanhihikwsim kaysiwqamuy amuñaqwa nõña, a'nõ hiñqawwakahkañwo, nihqe pañqawwa: Um Christ, God Tíata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqe, pumuy hiñqawwaniqw qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yuñqw öviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴² Pu tälawvaqwa pam ahpiynihqe, haqami gayēsiwhpumii; noqw sinom put hepya, nihqe put aw ökiñqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaqwa qa ahpiyniqat öviy'o. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu paníqwa añqw ayatiwa. ⁴⁴ Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

5

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Noqw sinom God lavayiyat nanaptanigqe put aw hürs tsovawtaqwa, pam wuhkovatuphat Gennasaret yan mätsiwñqat qalaveq wunu. ² Nihqe pam löqmuy päkihut patuphat qalaveq wúnuhqat tuwa, noqw kurs pakiw-mamahkam pumuy añqw nõnakqe, pakiwmaqtutsayay tūvahomtota. ³ Noqw pam päkihut hakiy Simon himuyat aqw paki; nihqe pam tutskwat añqw híhin yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, päkihut añqw sinmuy tutuqayna. ⁴ Pu öviy pam yuaataqe yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hötsit aw hóyoke', pāvakiwhtuy inhtanigqe öviy umuhtutsayay pämiq pánani. ⁵ Noqw Simon lavayhtigqe put aw pañqawu: Moñwi, itam as lökep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawhq öviy nu tutsayat pämiq pánani. ⁶ Noqw puma panhtigqe, pahsat pu qaan'ewakw hintaqamuy pāvakiwhtuy inhta; noqw pumuy tutsáyaam tsíkiwma. ⁷ Noqw suñwámat sukwat päkihut añqw tañawtaqwa, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat öviy'o. Noqw puma pituqwa, puma löqmuy päkihut akw ohpoknayaqwa, pahsat pay puma päkihut pakito. ⁸ Noqw Simon Peter put aw yórikqe, Jesus tamöyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaqwa ahpiy'o, taq nu okiw qaanhinmaqa, Tutuyqawhqa. ⁹ Pi pam-niqw, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaqewe ep kätayyuñqw, öviy pam yan lavayhti. ¹⁰ Noqw piw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, Simon suñwámatnihqam, puma pumuy amún nātsawina. Noqw Jesus Simon aw pañqawu: Um qa

tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwikwisnani. ¹¹ Noqw puma pākihuy tutskwami pitsinayaqe, sohsok tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean
(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Pu piw pam haqam kitsókiveniqw, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tütuya, nihqe pam Jesus túwahqe, tayway akw atpipo munukt, aw nāwaknaqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴ Noqw pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵ Noqw tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhiqta yuaatiwa, noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwniqe sūmitsovalti; pu hihihita tütuyyaqam put ahpiy qalaptuyaniqe òviy put aw òkiwta. ¹⁶ Noqw pay pam haqami qayēsihwpmunen, God aw nāwakintaniqey òviy kīnaqw ahpiyniñwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man
(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaqw ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yēse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añqywa, pu Judeat añq'ò, pu Jerusalem añq'ò. Noqw pamuy pep yesq, Jesus Tutuyqawhqtat aw yankañw tūqalapsintaniqey òqalay'ta. ¹⁸ Noqw meh, hakim hakiy tāqat ahpā' qataytaqat tūtuyhqtat ahpay añ qatsqat Jesus aw wikvaya; noqw puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹ Noqw ep huru'pokiwtaqw hin puma put panayaniqey qa tutwa; nihqe òviy kits'omiq wupnayaqe, tsòqa'wa kīamit pòroknayaqe pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰ Noqw puma qapēvewnayaqat Jesus amumi túwahqe pañqawu: Tāqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wūwantotaqe pañqawu: Ya i' haknihqe pas God qa kaptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ²² Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wūwantota? ²³ Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqw qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kítaniq'ò? sen pi wunuptut, nakwsuu, kítaniq'ò? ²⁴ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw òqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniqw-pu pam it hakiy ahpā' qataytaqat aw pañqawu: Òviy nu ūmi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nimaa. ²⁵ Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wáòkiwtaqey kwusut, pañqw nima, God pas hihtatimakanwo. ²⁶ Noqw sinom sohsoyam kātayunqe, God pas hihtatota, nihqe puma nātsawini'yunqe pañqawu: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yórikya.

Jesus Calls Levi
(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit enem sivat òmalawhqtat, Levit yan mātsiwhqtat aw yori, haqam put òmalawñwuqat ep qātuq'ò, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸ Noqw pam sohsok mātapt, wunuptut, put anki. ²⁹ Noqw Levi put enem wukonovata; noqw kaysiwhqam sivat òmalalwaqam-niqw pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. ³⁰ Noqw Pharisee-sinom-niqw, pu pumuy amuñaqw tutavot tutuqaynayaqam, puma

put aw nánatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqaqwaqe pañqawwa: Ya uma hinoqw moñwit eñem sívat òmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nōnovakahkañw hihikwya? ³¹ Noqw Jesus lavayhtige amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tühikat qa haqni'yuña, nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuña. ³² Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe òviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqe òviy pitu.

The Question about Fasting
(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Noqw puma put aw pañqawu: John aw nánatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nānawaknañwu, noqw Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam amún hinwisa. Noqw hintaqw òviy ūmi nánatuwnayaqam nōnovakahkañw hihikwya? ³⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mō'wit ep sinoiwyuñqamuy, mōñañwuy pumuy amumunniqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵ Nikañw ason hisat aw pituqw, mōñañw'am pumuy amuñaqw ah-piyniqw, pep pu' puma nānapwalani. ³⁶ Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwsiť añqw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwitani, piw pūhu soon sakwit amum sūnantani. ³⁷ Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwíwmaqat puhuovavalať kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovavalať pēke', wiwkorot patomnani, nen añ kūyiwtaga wehemhtini, noqw wiwkorot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovavalať qa puhuwiwkorot añ kūyiltiñwu. ³⁹ Piw qa hak pi hak ovaalat hísatwaihput hikwt, pay pahsat pūhutwat piw nāwaknañwu; nikañw pañqawñwu: Pay hísatwat pas nukña, kítañwu.

6

The Question about the Sabbath
(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Noqw nasuñwintalōñnit aw pituqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sōhōvos'uyit añ nōñakwisa. Noqw put aw nánatuwnayaqam sōhōvosit talayat mawtiwiskahkañw, put mapqōlpeq murikahkañw nōnoptiwisa. ² Noqw hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintalōñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noqw Jesus lavayhtige pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwámuy amumum tsōñmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa ñas'ew tuñwáya? ⁴ Ura pam God kíyat aw pákihqe, pōlavikit God aw noiwhqat òmahtat, añqw nōst, pu ámumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nōñōsañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalōñnit aw mōñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand
(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi pákihqe ep tütutuqayna. Noqw hak tāqa putvaqw málakiwtaga pep nuhtuma. ⁷ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mātaq pi kurs pam nasuñwintalōñnit ep put qalaptsinaniqw òviy'ò; nen puma hihta ep put nēveltoynayani. ⁸ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy amumi mātisi'taqe, lákiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunuptut, sinsonve wunuwtaa. Noqw pam panhti. ⁹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs

nu umuy hihta tūviñtani. Ya hak nasuñwintalōnvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniq̄w pam súaanta? Sen qatsit ayo táviniq̄o', sen hovalaniq̄o'?
¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, táqat aw pañqawu: Uhmuy tsihkwa. Noq̄w pam panhti; noq̄w māat put ayañq̄wat māyat an pās powalti. ¹¹ Noq̄w puma itsívuhonaq̄totiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nānami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noq̄w pay ephaqam piw pam nāwaknaniq̄e haqami tsomomiq̄'a; nihq̄e tōkep God aw nāwakna. ¹³ Noq̄w tālawvaq̄w, pam put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, pumuy amuñaq̄w pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy namorsta; nihq̄e pam pumuy Ayaiyuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tūñwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tūñwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapniqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañq̄w hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumuma. Noq̄w qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwaniq̄e, pu hīhihta tūyay añq̄w qalaptuyaniq̄e öki, Judeat añq̄w-nikañw, pu Jerusalem añq̄w sohsoki-vaq̄'ö, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añq̄w-nikañw pu Sidon añq̄'ö. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hīhikwsimuy akw okiwhinyuñqam piw ökihq̄e powaltoti. ¹⁹ Noq̄w sinom sohsoyam as put aw tōñokyaniq̄ey nānawakna, pas pi put añq̄w suyan öqala yāmakiwtaqe sohsokmuy qalapsintaq̄w öviy'ö.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noq̄w pam put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ öokiwayaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsōñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ööyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nāt tsutsúyni. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat atsviy umumi qa suhtaq'ewye', nahpiy umuy lālayye', umumiq̄ hīhiñq̄aqwe', umuhnatñwaniy himu itséheetnihqat pan ayo tūvayaq̄w, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiq̄w, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinuyani, ispi meh, uma öveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit maki-wyaniq̄e; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is ökiwa, uma añ kahaksinomu, pi uma umuhhahlayhpiy pay ömahtota. ²⁵ Is ökiwa, uma añ öyiwuyñqamu, pi uma nāt tsōñso'ni; is ökiwa, uma añ pu' tsutsúyyaqamu, pi uma nāt qahahlaykahkañw tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaq̄w, umuñem is öhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies

(Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuh-tuwqamuy amumi unañway'yuñwani; sinom umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuuaatotaq̄w, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintahtsanyaq̄w,

amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaqw wuvahtaqw, um ayañqwat piw aw Itamantani; pu hak uh'usimniy un' nawhke', uhnappay enañ nāwaknaqw, um qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put māqamantani, pu hihta uhhimuy kímahqat um aw ahoy qa tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyanīqat uma nānawakne', pay uma piw pan pumuy pāsyanī. ³² Ispi kurs pay uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñqaw, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put enem lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs pay um hakiy añqw hihta ōmahtaniqey wūwankañw, hakiy sīvat nasimokmaqawqaw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ahsatit ōmahtotaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñw; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyani; piw Sus'oveqñihqat tīmatni. Pi pam añ qa tsūyakañwūqamuy, qalōlōlmatuy enañ pās'i. ³⁶ Paniqw ōviy uma nun'okwatni, Umunay hin nūokwaniqw pan'i.

Judging Others

(Mt 7.1-5)

³⁷ Uma qa tūvelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhtiqw, uma put pantaqat ep aw pōhikyamantani, noqw sinom tuwat umumi pōhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahtotimantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwni. Sinom wukotuwaniñ añqw móo'taqat hihta kuytotat, put hūrs aqw nūñuyvut, pu wīlaniwhput, pu pas añ wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy enem hin tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmanani. ³⁹ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikiñ? Ya puma qa nāma haqami pōvamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epñihqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pās tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwtavi'ta. ⁴² Noqw pantaqaw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy uñem hōroknani, kītani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqō'? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hōroknē', pahsat pu um suyan talat taykañw, uhtupkoy poskiyat hōroknani.

A Tree and its Fruit

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himutsokit hīmuniñqat aniwniyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kūtay'taqat añqw nōnvospalat hak mawni; soon hak yōñōtskit añqw ōvat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma lomatumatyawtaqa unaññaqw hihta lolmat nōñantoyñañwu; noqw pam piw hak qalolma qalomátumatyawtaqa unaññaqw hihta qalolmat nōñantoyñañwu. Pi hak hin tunatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders

(Mt 7.24-27)

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan túñwantota. Nikañw uma hinoq̄w ilavayiy qa añ hinwisa? ⁴⁷ Inuminihqa ilavayiy aw tūqaykañw put añ hinmaqa hakiy antaqat nu umuy āawnani. ⁴⁸ Pam hakiy tāqat anta. Pam hak a'nō hāñwahq̄e owat ep kihut yayhna. Noq̄w a'nō wukomunvaq̄w, pāhu kihut aq̄w a'nō yēvantakañw, soon put wayáaykinani, pam owat ep wunuq̄w òviy'ò. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa añ hinmaqa hakiy tāqat anta. Pam hak qa qaqātspitaqat, pisave kīta. Noq̄w mūnañw put kihut aq̄w a'nō yēvantaq̄w, pam āpiy sahp̄u; noq̄w pam kīhu qaan'ewakw kīq̄ōti.

7

Jesus Heals a Roman Officer's Servant (Mt 8.5-13)

¹ Noq̄w Jesus nuhtumi yuaataq̄e yúkut, Capernaum aq̄w'a. ² Noq̄w hakiy tsivót-sikip sunat solāwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tūtuyhtiḡe, pāpu pay mó̄moki. Noq̄w put moñwíat put pas kahkawna. ³ Nihq̄e pam Jesus tumalayāt navotq̄e, Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy put aq̄w ayata, okiw as pam aq̄wnen put tumal'ayayat q̄alapsinaniq̄at puma put aw nānawaknaniq̄at òviy'ò. ⁴ Noq̄w puma Jesus aw òkihq̄e, pahsat pay qa nātusitotaq̄e pañq̄aq̄wa: Um put eñem yanhte', súanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew-sinmuy hahlayhḡe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aq̄w'a. Nihq̄e pam put kīyat aw hayiñwnaq̄w, i' hak solāwamoñwi kwatsmuy put aw hōnaq̄e aw pañq̄awu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew ò'q̄alni; soon nu yan'ewakniq̄w um ikiy aw papkini. ⁷ Paniq̄w òviy nu soon yan'ewaynikañw nāp ūminiḡey antani. Pay um panis lavayhtiḡw, pay itumal'aya q̄alaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maq̄aptsi'kañw q̄atu; noq̄w solāwam inumi maq̄aptsi'yuiwa. Noq̄w nu hihtawat aw Yupa kitaq̄w, pam ahpiyiniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaq̄w, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaq̄w, pam panhtiñwu. ⁹ Noq̄w Jesus put navotq̄e, put aw kātayta; nihq̄e namtòkt, put añk hinnunyaq̄amuy amumi pañq̄awu: Nu umumi pas pañq̄awni: Pas nu qa haq̄am Israel-sinmuy amuhpe yan q̄apēvewnit tuwa, pas q̄ae. ¹⁰ Noq̄w ima ayatiwyaq̄am ahoy kive òkiq̄w, kurs pay tumal'aya tūtuyhḡa pās q̄alaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noq̄w q̄avoñvaq̄w pam haq̄ami kitsókit Nain yan mātsiwhq̄at aw'i; noq̄w wūhakniḡam put aw nānatuwnayaq̄am put ámumya, pu kaysiwhq̄am sínomu. ¹² Noq̄w pam kitsókit tuhpelayāt aw hōtsíwmi hayiñwnaq̄w, pi hakim hakiy tāqat mokput tūamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noq̄w pam koñnalavu. Noq̄w sinom kaysiwhq̄am kīnaq̄w wuhtit ámumya. ¹³ Noq̄w Tutuyqawhqa put túwahq̄e put òkwatuwhq̄e, aw pañq̄awu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awniḡe, hihta akw tawiwiḡat aw toño; noq̄w put yawwisq̄am sun hoñva. Noq̄w pam pañq̄awu: Tiyo, nu hapi ūmi pañq̄awni: Qatuptuu. ¹⁵ Noq̄w i' hak as mokpu q̄atuptuḡe, pahsat yuaativa. Noq̄w Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶ Noq̄w puma sohsoyam tsawinhinhtotiḡe, God pas hihtatotaq̄e, pañq̄aq̄wa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsíwta; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noq̄w yan pam hinhtīqa Judea-tutskwat añ ahsupoq̄ yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq̄ piwu.

The Messengers from John the Baptist (Mt 11.2-19)

¹⁸ Noq̄w John aw nānatuwnayaq̄am ñit sohsoq̄ John āawnaya. ¹⁹ Noq̄w John put aw nānatuwnayaq̄amuy lōqmuy nāmi wāñwayhḡe, amumi pañq̄awu: Uma

Jesus awnen aw pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa, hal sen pi itam hakiy suk w nuhtayyuñwa? kítani. ²⁰ Noqw òviy puma Jesus aw pítuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹ Noqw piw suhpahsat pam kaysiwñqamuy tütuyyaqamuy qalapsinta, pu hìhihta akw qa kwañwáhinyuñqamuyu; pu nukpanhikwmsimuy akw tuyqawiywuñqamuy powata; pu qa postalyaqamuy kaysiwñqamuy pòsiyamuy tálawna, ²² Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, John aw nánatuwñaqamuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John áawnani. Ima qapostalyaqam pòsiy tálawnaya; qayaktaqam nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powaltoti; nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tátayya; pu añ ókiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³ Noqw inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noqw John tuaw'aymat ahpiñiqw, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaatavaqe pañqawu: Ya uma qayésiwñpumi haqami hihta aw kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat aw'i? ²⁵ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsit'ataqat aw'i? Meh, lolmat yuwsiyuñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kíyamuy añ yése. ²⁶ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owí, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epniñqe pas pávani. ²⁷ It hapi pey'tage pan lalvaya: Meh, nu hapi upyewe ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas momymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kúyit akw tütuvoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epniñqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimuniñqa put epniñqe pas pávani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit eñem sívat ómalalwaqamuy amumum pay God-sa súantaqat pañqaqwa; niñqe John tuwiyat anwat kúyit akw tuvoylatoti. ³⁰ Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yuñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹ Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsívaptsiwiyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsátsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma nānami pañqaqwa: Itam umuñem lēlenyaqw, uma qa tiva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kúyit akw tütuvoylalawhqa pítuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw oवालत qa hìhiko; noqw uma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. ³⁴ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hìhikq, uma pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa òyñwu, moñwit eñem sívat ómalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota. ³⁵ Noqw pay pi suan unañwtalwuwni aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶ Noqw haqawa Pharisee-sino Jesus tūtsama. Noqw pam put kíyat aw pákihqe, tunösvoñat aw qatuptu. ³⁷ Noqw meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee-sinot kíyat ep tunösvoñat aw qátuhqat navota. Pahsat pu pam tatañpit añ kwañwáhovaqtuqat wihkuyit kúyiwtaqat kwusiva. Pam tatañpi hihta alabaster-owat añqw yukiwta. ³⁸ Noqw wuhti okiw pakkañw, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kuyat pāhomhtivakañw hōmiy akw put añ hōnta, nit kuyat toshonkat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹ Noqw Pharisee-sino put tūtsamqa put aw tātayhqe, unañwpeq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tónokqa hákiyñiqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ò.

⁴⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe, put tûtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hiñqawni. Noqw pam pañqawu: Tûtutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹ Noqw pam pañqawu: Ura hak tâqa sîvat tûnasimokhuylawu. Noqw hakim lōyōm put aw hihta pōiwta; suhka put aw tsivót-sikip sunat sîvat pōiwta; noqw suhka pakwt sîvata. ⁴² Noqw puma kurs hihta sisviniqw pam pumuy lōqmuy amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya uñniqw pumuy amuñaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? ⁴³ Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yúkuhqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. ⁴⁴ Pu pam wuhtit aw namtōkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiqw, um ikukuy eñem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pāhomht, hōmiy akw añ hōna. ⁴⁵ Um nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sūs ikukuy tsohtsona. ⁴⁶ Um iqōtōy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwanwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷ Noqw òviy nu ūmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtaqw put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw òviy'o. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkañw ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw unañway'tañw. ⁴⁸ Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹ Noqw ima put amum tunōsvoñat aw yesqam pahsat unañwpeq pañqaqwa: Ya i' haknihqe, hakis hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuniqey anta. ⁵⁰ Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni uñ ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nímani.

8

Women who Accompanied Jesus

¹ Pu it ahpiy pantaqaw pam, tutskwat añ ahsupoq nakwsu, wuhkok-itsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mōnwtunatyayat ahpiy lomatuawit nuhtumi yuaatinuma. Noqw ima pakwt lōq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqam put ámumya. ² Noqw hakim mó moyam piw put amum hinnumya. Pumuy amuñaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwyuñqw, pam pumuy qalaptisina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mātisiwhqat añqw tsáñe'nihqamuy nukpanhihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwta. Noqw pam put amum hinma. ³ Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaqat Chuzat nōmaata, pu hak Susana, noqw pu ahpiy wūhaknihqamu. Ima mó moyam hihta himuy akw put paañwantota.

The Parable of the Sower (Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tsovalti; pu ahsupoq kitsókit añqw sinom put aw ōki. Noqw tūwutsit hihta tuawit'atqat yuaaykuqe amumi pañqawu: ⁵ Hak tâqa tsalakin'uyto. Nihqe pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noqw sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu sūmawuy añ masay'yuñqam put soswa. ⁶ Noqw pēhu pikaqlōva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwí, qa halasaminíqw òviy'o. ⁷ Noqw pēhu kutqōlpa yēvaya. Noqw kúta amum añ kuyvaqe, put lakna. ⁸ Noqw pēhu lomatuskwawa lōhō, nihqe kúkuyvaqe, tsivót-sikip sunat hōyokiwtatqat aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nō pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa!

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Noq̄w put aw nānatuwnayaqam put tūwiñtotaqe, aw pañqawwa: Noq̄w ya i' tūwutsi hihta tuawi'ta? ¹⁰ Noq̄w pam pañqawu: Uma hapi God moñwtunatyat ep himu tupkiwyuñqat māmatsyaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māmatsyani.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Noq̄w tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayiata. ¹² Noq̄w pōhpava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit as nanaptaq̄w, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añq̄w put ipwañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsuwe', ayo nōñakniq̄w òviy'ò. ¹³ Noq̄w pikaqlōva lōhōkqam hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noq̄w pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hūrs ñapkiwtaq̄w, puma as hihsavo tuptsiwñi'yūñt, unahēppit aw òke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴ Noq̄w kutqōlpa lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptaqe, pahpiy añ hinwisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwañwāewhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñq̄w, pam qa hihta aniwnañwu. ¹⁵ Noq̄w lomatutskwava lōhōkqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq̄w put kwusuyañwu. Noq̄w puma nakwhani'yūñq̄w, lavayi unañwayamuy epeq̄w hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl

(Mr 4.21-25)

¹⁶ Qa haq̄ pi hak wihqōhit úwiknat, tsaqaptat aq̄w kuhtañwu, pu sen puwuhpiy atpipoq̄w put pánañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aq̄w put tsokañwu, ep yuñtaqam tālat aw tāyuñwniqat òviy'ò. ¹⁷ Pi qa himu tupkiwtaqa qa mātaqtini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸ Paniq̄w òviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwñi. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noq̄w pay ñastanihq̄a sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep òki; nikañw kurs hin put aw òkini, sinom aw hūrs tsovawtaq̄w òviy'ò. ²⁰ Noq̄w hakim put āawnayaqe pañqawwa: Uhtupkom unuy amum ihpaq̄w hoñkahkañw, as ūmi hiñq̄aq̄waniqey nānawakna. ²¹ Noq̄w pam lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu ñuu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Noq̄w pam hisat aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihut aq̄w pākihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoq̄wat aq̄w nōñakni noq̄w puma pañq̄w hoyóoyokuya. ²³ Noq̄w pumuy pávaqe hoyóoyototaq̄w, pam puwva. Noq̄w patuphavaqe a'nō hukvaq̄w, amumiq̄w páhu ohpokq̄, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noq̄w puma Jesus awyaqe, tātaynayaqe, pañqawwa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatuptut, hūkañwuy, páhut a'nō hoñvantaqat enañ mēwa. Noq̄w pam qe'tiq̄w pas sutmakma. ²⁵ Noq̄w pam

pumuy amumi pañqawu: Uma hinoq̄w qa tuptsiwni'yuñwa? Noq̄w puma tsātsawnaqe, kātayyuñqe nānami pañqawu: Is uti i' hak himu tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaq̄w, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañq̄wat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep ōki. ²⁷ Noq̄w pam tutskwat aw yamaq̄, hak tāqa kīnaq̄w put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqe qa yuwsī'ta; piw qa kīve qatut, tuamtuhsöt añ ki'tinuma. ²⁸ Noq̄w pam hak Jesus tūwahqe, a'nō hiñqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqñihqat God Tīata? Um okiw nuy qa hintsanni. ²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añq̄w yāmakniqat Jesus aw pañqawhq, ōviy yan lavayhti.) As sivanamiqlōlōt akw put somyat, put hokasomyat pu tūtuwala. Noq̄w pay nukpanhihikwsi qa sūs tāqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayēsiwhpumihaqami put lālayñwu. ³⁰ Noq̄w Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noq̄w pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'ī. Pi kaysiwhqam nuhpanhihikwsim tāqat ahsonmi yuñā. ³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nō hōtsit qa aq̄w lālayniqat puma Jesus aw nānawakna. ³² Noq̄w pep tsomot ep qaan'ewakw hinlaqam pitsōtim nōnova. Noq̄w pitsōtimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat ōviy puma Jesus aw ō'qala. Noq̄w pam pumuy nakwhana. ³³ Noq̄w pahsat pu nukpanhihikwsim tāqat añq̄w nōñakt, pitsōtimuy amumi yuñā; noq̄w puma pan tōnawtaqam a'nō yuhtukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq tsotsō'yaqe paōysoa. ³⁴ Noq̄w pumuy nopni'yuñqam hiniwhitiq̄w aw yōrikyaqe, watqaqe, kīve put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. ³⁵ Noq̄w pahsat pu sinom hiniwhitiqat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ōkihqe, tāqat tutwa, kurs nukpanhihikwsim put añq̄w nōñakq, pam yuwsī'kañw, suyan wuwñi'kañw Jesus kukveq qatu. Noq̄w puma pas tsātsawna. ³⁶ Noq̄w hakim hiniwhitiqat aw yōrikyaqam i' hak as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaq̄a hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy āawnaya. ³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tutskwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ō'qalya, puma pas pavan wuhpukyaqe ōviy pan lavayhtoti. Noq̄w pam pākihut aq̄w wūvi, haq̄aqw pītuhqey aq̄w ahoyñiqe. ³⁸ Noq̄w i' tāqa as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqa as Jesus amumniqey aw ō'qala. Noq̄w pay pam put hōnaqe aw pañqawu: ³⁹ Um uhkiy awnen, God uñem hihta qaōwihinhtiqat lalvayni. Noq̄w pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaōwihinhtiqat kitsōkive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituq̄w, sinom hahlaykahkañw put ahsawvaya, puma put nuhtayyuñqe ōviy'ō. ⁴¹ Noq̄w meh, hak tāqa Jairus yan mātsiwhq̄a, tsotsvalkive moñ'iwtaq̄a, Jesus aw pītuhqe, put kukmiq nātuvat, pam kiyat awniqat put aw ō'qala. ⁴² Pam sūkw manti'taq̄w, pam okiw mōmoki. Māna pakwt lōq̄ sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noq̄w Jesus put amumniq̄w sinom put añq̄w hūrs homimitiwa. ⁴³ Noq̄w hak wuhti pakwt lōq̄ sihkay'taqat yahsañwuy añ unwáy'taq̄a pep nuhtuma. Okiw pam as tūtuhiktuy amuhpa' sohsoq hihta himuy sohsoqo. Noq̄w qa hak put qalapsina. ⁴⁴ Noq̄w pam hak wuhti Jesus ahkwayñavo aw pītuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noq̄w pahsat pay put unwáat sūlawhti. ⁴⁵ Noq̄w Jesus

pañqawu: Ya hak inumi toño? Noqw sohsoyam qa púmayaqey pañqawaq, pu Peter suñwámuy amumum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwhqam ūmi homimitotaqw, pas piw hak ūmi tónokqat um tūviñlawu? ⁴⁶ Noqw Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño; òviy pi inuhpiy òqala yamakq, nu navota. ⁴⁷ Noqw wuhti pas kurs hin qa nātuwiwniqey navotqe, okiw tururutikañw, awnihqe, put atpipo nātuvat, aw pañqawu; hinoqw pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlaptuqeyu. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni un pās qalapsina. Um qa hin unañway'kañw nīmāni. ⁴⁹ Noqw nāt pam yuaataqw, hak tsotsvalkit aw moñwit kīyat añqw pītuhqe, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti mōki; pay um Tutuqaynaqat qa aw nunuiñni. ⁵⁰ Noqw pay Jesus put navotqe, aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani; pay um panis-sa tuptsiwni'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹ Noqw pam kīmi pākihqe, sinmuy yuñniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat nāt-nit pu yuat, puma aw yuñniqat pañqawu. ⁵² Noqw kive pay yuñqam sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa mōki; pi pam pūwi, kita. ⁵³ Noqw puma aw tutsiwtস্যুhti, suyan pi mokpuniqw òviy'ò. ⁵⁴ Noqw pam sohsokmuy pañqw lālayht, mānat māyat nuat, aw pañqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵ Noqw put hikwsiat ahoy aw pituqw, pay pahsat pam qatuptu. Noqw puma hihta put nopnayaniqat pam amumi pañqawu. ⁵⁶ Noqw put naat yuyat amum kātayta. Noqw Jesus pay puma pep hiniwhitiqat pas qa hakiy āawnaniqat amumi qa òwítutapta.

9

Jesus Sends out the Twelve Disciples (Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy sūmi wāñwayhqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy òqalhuyta, pumuy amumi tuyqawi'yuñwniqata; pu puma hīhihta akw tūtuyyaqamuy qalapsintotaniqat pumuy pan òqala. ² Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayt yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tūtuyyaqamuy qalapsintiwisniqata. ³ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qa natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sīvay'wisni; uma qa lōqmuy napnay'wisni. ⁴ Pu uma haqami kīmi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañqw ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qa pās oyaqw, uma put kitsókit añqw ahpiyye', umuhkukuy añqw qōat tsatsiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. ⁶ Noqw puma añqe' kitsókinawit nankwusaqe, lomatuawit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalapsintiwisa.

Herod's Confusion (Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Noqw Jesus hīhihta hinhtiqt Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwyw añqw ahoy tātayhqat haqawat pañqawaq òviy'ò. ⁸ Noqw pētuyniqw yaw Elias mātakti; pu pētuyniqw yaw hisat God lavay'aymuyatuy amuñaqw himuwa ahoy tātayi. ⁹ Noqw Herod pañqawu: Ura nu John qōtōtku; noqw ya i' hákiyniqw nu iit navota? Nihqe òviy as pam put aw yórikniqey nāwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand (Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Noqw ayaiwuyunqam ahoy ökihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus äawnaya. Noqw pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mätsiwihqat aqlavo qayësiwhpumi haqamii. ¹¹ Noqw sinom put nanaptaqe añkya; noqw pam pumuy amumi unañwtapqe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as galaptuyaniqey tunatyawuyunqamuy qalaptisina. ¹² Noqw tapkiwmaqaw ima pakwt löq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqaqwa: Um sinmuy añqe' hõnaqw, puma kitsókiva nankwasani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunöstutwani; taq itam yep qayësiwhput epya. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnayaa. Noqw puma pañqaqwa: Itam panis tsivot põlavikit mumriñput oyi'yuñwa, pu löqmuy pakiwh TUYU. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunöstuiwise'-sa pi panhtotini. ¹⁴ Puma tsivot-sikip sòmorit pahsa'haqam tahtaqtayaqw öviy'ó. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lõp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. ¹⁵ Noqw puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. ¹⁶ Pahsat pu pam tsivot põlavikit löqmuy pakiwh TUYU enañ ömahtat, ömiq taykañw, put ep hahlaytit, yónoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ¹⁷ Noqw puma nõnõsaqe sohsoyam ööya. Noqw puma añ yónoyhput akwsinçat tsovalayaqe, pakwt löq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus
(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸ Noqw pay ephaqam pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Nihqe pam yúkuhqe, pumuy tüviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiyinihçat pañqaqwa? ¹⁹ Noqw puma lavayhtotiqe pañqaqwa; Um yaw John küyit akw tütuvoylalawhqanihçat haqawat pañqaqwa; noqw haqawatuyiniqw yaw um Elias; noqw pëtu pañqaqwaqe, yaw hisat God lavay'aymatniñwuqamuy amuñaqw himuwa mokiwuy añqw ahoy tätayhçat pañqaqwa. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put äawnayaniqat amumi pañqawu. ²² Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hihihita añ qa kānavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tüvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañw, pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noqw pāyis tālat ep nu ahoy tätayni. ²³ Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniñqey nāwaknaqa nawus soon qa nātatamtat, talõñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. ²⁴ Taq hak qatsiy ayo táviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. ²⁵ Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tüviwe', hin pam put akw moñvastini? ²⁶ Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmanqw put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas himuniñqey pan namtaknee, pu Ina, qahováriwuyunqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ö. ²⁷ Nikañw nu umumi pas súañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiwuy ep ökit, pay God moñwtunayayat aw yörikyani.

The Transfiguration
(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahipiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqe haqami tūkwiñiq'a. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alónti; noqw yuwsiat qōtsatiqe pas talqaqsala. ³⁰ Noqw meh, hakim löyöm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lolmat tālawñwat pitsánway'kañw mātaqtique, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahipiyñiqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put ámumyaqam pūwuwuy akw mañuiyuñwa, nikañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yórika, pu löqmuy tāqatuy put amum wunuwtaqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakwsuniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pas hapi itam yepeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as óviy itam payhp kistotani sukw ünem-nit, sukw Moses éñem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kíta, hiñqawhqey qa mǎtsi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawhq, ómaw pumuy nāwapnaqw puma tsawiniwkañkañw, ómawuy aw yuña. ³⁵ Noqw ómawuy añqaww hakiy tónaat pañqawu: 'I hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuqw, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yórika. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yórikaqey pas qa hakiy áawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit
(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noqw qavoñvaqw, pumuy tūkwiñaqw hanqw, kaysiwhqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noqw meh, hak tāqa sinmuy amuñaqw tsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ókwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noqw meh, qalomáhikwsi put ñuaqw, pam pahsat pay a'nó tóqtit, homimiykukañw moañaqw qótmokiwtañwu. Noqw pam put okiwsane', pép qa mǎtapñwu. ⁴⁰ Noqw as úmi nánatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hóroknayaniqat nu amumi nāwaknaqw, pay puma kurs soon panhtotini, kita. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtige pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwni'yuñqam nukushinyunqamu! Ya nu hihsavohaqam umumum yankañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wíkii. ⁴² Noqw nāt pam awniqw pay nukpanhikwsi tiyot tūvaqe, put a'nó homimiykuna. Noqw Jesus tuyóy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsákw qalapsinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noqw puma sohsoyam God a'nó óqalayay ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death
(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noqw nāto puma nanáp sohsok hihta Jesus hinhtiqat ep kāwuwantotaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁴ Uma iit lavayit hapi u'ni'yuñw. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy óqalayamuy aw mǎtaviwni. ⁴⁵ Noqw pay puma it lavayit qa mǎmatsya. Pam pumuy amumi tupkiwtaqw, óviy kurs hin puma put mǎtsi'yuñw. Noqw puma as Jesus put tuiñtotanikañw nánahtsopya.

Who Is the Greatest?
(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Noqw puma yuaatotaqe, pumuy amuñaqw haqawa pas pávanihqat ep nāñwuy'yuñwa. ⁴⁷ Noqw Jesus pumuy unañwpeq tunatyayamuy mǎtsi'taqe, hakiy tsákw tsópahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi pañqawu: Hak hapi

inatñwaniy añ it tsāk w pās távihqa nuy hapi pās távini; pu nuy pās távihqa nuy añqw távihqat hapi pās távini. Pi umuñaqw qanāhihtay'taqa hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You
(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Moñwi, itam hakiy tāqat tutwa. Kurs pam uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta; noqw itam put mēwaya, pam qa itamum unġ hinnuqmw òviy'ò. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuhpew'iwtaqa itamumñiwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noqw pam òmi wġiwniqat aw pítutoqw, pam Jerusalem aqw sutuktaniqey su'qalti. ⁵² Nihqe pam añwu tuaw'aymuy napyeve aqw ayata; noqw puma ahpīyyaqe, Samariat ep sinmuy haqam kitsókiyamuy aw òki, haqam eñem qenitotaniqee. ⁵³ Noqw pay sinom put qa tsúyaka, sumataq pam Jerusalem aqw tunatyawmaqw òviy'ò. ⁵⁴ Noqw lōyōm put aw nánatuwnaqam, Jamesniq, pu John, puma pan yórikqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy pan nakwhanaqw, itam Elias anhte' pañqawhqa, òñaqw ūwiñw hāwe' pumuy taqtsoqnani. ⁵⁵ Noqw pam namtōkt pumuy qōhqōyhqe, amumi pañqawu: Uma hihta hikwsit añ hinmaqey qa mātsi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy qatsíyamuy qa hovalaniqe pitu, pi nu pumuy ayo óyaniqe òviy pitu, kita. Noqw puma ahpīy sutsvo kitsókimiya.

The Would-Be Followers of Jesus
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Noqw pumuy ahpīy haqamiyaqw, hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu unġ haqaminiqmw unġmantani. ⁵⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay ima sisikahtayht haqe' qōlōy'yuñwa, pu sūmawuy añ masay'yuñqam to-tokpi'yuñwa; noqw pi nu' Sinot Tiat haqam iqōtōy nāsuñwnaniqey ñastaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañqawu: Inuñki. Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' unġni. ⁶⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi so'qamuy amunyuñqam ason amuñaqw so'pumuy amyani. Noqw um ahpīynen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw suhka put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu unġ hinmani. Noqw um nuy nakwhanaqw, nu mohti ikiy ep yesqamuy amuminen òqalat, pu' unġni. ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Hak pāsay qōritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa ápiyniqey anta.

10

Jesus Sends out the Seventy

¹ It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lōlōqmuy añqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pañsoq haqamii. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas as ūyi tukwsiwtaqa a'ñōniqmw, tumal'a'yat híkiyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nānawaknaqw, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³ Taay, uma añqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy añqe' ayatani. Noqw uma mamñatuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amúnyuñqamuy amuhpa' hinnumyani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haqam hakiy aw yuaatotamantani. ⁵ Pu umuñaqw lōyōm haqam kīmi pake', mohti pañqawmantani:

Nam yep kīvit kwakwhat yēsee. ⁶ Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuqw, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaqw, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kīve gate', hihta umuy nopnayaqw, put uma nōsmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq kīnawit kīkinumtinummi. ⁸ Pu uma haqami kitsókimi pakiqw, umuy pás taviye', hihta umumi tunōsvoñahotaqw, put uma nōsmantani. ⁹ Nen uma pep tūtuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pañqawmantani: God moñwtunatyaa't umumi hayiñw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haqami kitsókit aw pakiqw, umuy qa pás taviyaqw, pep kitpiponen pañqawmantani: ¹¹ Hikis pi umuhkitsokiy ep qōat itamumi hūrstiqat itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yuñw: Pas as God moñwtunatyaa't umumi hayiñw'iwta. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Hisat God sinmuy amuñem hin yukuqw, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuñem is óhini. Put talōñvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kánanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns

(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴ Nihqe pam pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaida't ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw, uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Oviy hisat hin yukiltiniqat aw pituqw umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyah't, qōhtsapsomove yesvani. Pan puma namtakanayani, nāp tunatyay añqw lasyaqeyu. ¹⁵ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nátsókaya? Uma nāt maskimiq tūviwyani. ¹⁶ Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy añqw tāvihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam añqe' nankwusaqe, hahlaykahkañw ahoy ókihqe pañqaqwa: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpanhihikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatñwaniy aw yankahkañw amumi pañqaqwaq'ō. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu Satan talwihpikit an óñaqw posqw tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsūtsu'tuy-nikañw, pu putskohmokyunqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy óqalmaqa, pu tuwqat óqalayay sohsok aw'i. Noqw óviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikañw hihikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatñwani óveqatsit ep pey'yuñwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noqw pahsat Jesus hikwsiy añ hahlayhtiqe, pañqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūnatuy amumi tupki'tat, titipostuy amunyūqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uñniqw súanta. ²² Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiyiniqat qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu Tíat, hakiy put mahtaktaniqw pam pīwu. ²³ Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi namtókt, pay pūmuy-sa amumi pañqawu: Hakim umuy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi

súañqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniqwu pu añ momñwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakahkañw hapi qa aw yórikyā, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noqwu meh, hak tutavot aw tuvoti'taqā wunuπτut, put aw tuwan-taniqē aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶ Noqwu Jesus put aw pañqawu: Ya tutavot añ hin pey'ta? Um hin añ tūñwanta? ²⁷ Noqwu pam lavayhtiqē pañqawu: Um God Uhtu-tuyqawhqaqay sohsok uh'unañway akw aw unañway'tani, pu sohsok uhhik-wsiy akw'a, pu sohsok uh'ōqalay akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. Pu pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noqwu Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um hinme', soon qa qátuni. ²⁹ Noqwu pay pam nēñem qenitaniqey nāwaknaqē, Jesus aw pañqawu: Noqwu hak isinosñwa? ³⁰ Noqwu Jesus lavayhtiqē pañqawu: Hak tāqa Jerusalem añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put nuaya, pu put añ yuwsiyat poswayat, ōputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqee. ³¹ Noqwu piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqe pam put aw yóriqē, pay put ehpeq yūmosaa. ³² Noqwu hak Levit ahpiy sino piw put an pañso piñuhqe, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³ Noqwu hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqe pam put túwahqe, put ōkwatuwa; ³⁴ Nihqe put awnihqe, haqe' hintsanyaqat añ somhta, wiñkuyit wine enañ wutskañwo; nihqe put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeyespimi put wīki; nihqe aw unañwtavi. ³⁵ Pu ōviy qavoñvaqw pam ahpiynikañw, sunat sīvat hórokñat, ki'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it tāqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epñihqe hóyokiwtāqat sohsokniqwu, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶ Taay, ya uñniqwu imuy payhkomuy amuñaqw himuwa tāqat tūhototaqat sinosñwaata? ³⁷ Noqwu pam pañqawu: Pay hapi put ōkwatuwhqa. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸ Noqwu pumuy pañ haqamiyaqw, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqwu hak wuhti, Martha yan mātsiwhqa, kiy ep put pās tavi. ³⁹ Noqwu pam hakiy Mary yan mātsiwhqat tupkoy'ta. Noqwu pam hak Jesus atpip qatukañw put yuaataqwu aw túqayta. ⁴⁰ Noqwu Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqē, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātāp, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqwu ya pam uñniqwu qa hinta? Um ōviy aw pañqawhqa, inumi unañwtapni. ⁴¹ Noqwu Jesus lavayhtiqē put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hīhihta pis'ōqhintaqē qa suyan unañway'ta. ⁴² Pay hak sūk w hihta aw tunatyaltimantani. Noqwu Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

11

Jesus' Teaching on Prayer (Mt 6.9-13; 7.7-11)

¹ Noqwu hisat pam haqam nāwaknaqē yukuqwu, suhka put aw nānatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nānatuwnayaqamuy hin tutuwnaqaqat pan'ī. ² Noqwu pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani:

Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyá tūwaqatsit ep pasiwhitii, òveqatsit ep hin pasiwhitiqey pan'i. ³ Um okiw nāqavo itamuy itahtunōsmakiway huylawni. ⁴ Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaanhtotiqaamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani, pay yan'i. ⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqw kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pōlavikit nuy nasimokmaqani. ⁶ Taq ikwātsi waynumqē inuhpe pituqaw, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷ Noqw pam ahpañaqw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin un máqaniqe òviy qaqtuptuni, kítani. ⁸ Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqw, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatūqayhq, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqat pahsa' put máqani. ⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Uma hihta òviy tūviñtotani; nen uma put makiwyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pōññōykinayani; noqw umumi hōtsiltini. ¹⁰ Pi hak hihta tūviñtaqa hihta makiwñwu; pu heppa tūwañwu; pu pōññōykinagaq aw hōtsiltimantani. ¹¹ Sen uma haqawa hakiy náatniqw, uhti ūmi pōlavikit tūviñtaqw, ya sen um put owat máqani? Sen pākiwuy òviy tūviñtaqw, ya sen um tsūat put máqani? ¹² Hal sen pi pam nōhut òviy tūviñtaqw, sen um putskohmoktaqat put āawnani? ¹³ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yunwa. Noqw tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy tūviñtotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebul
(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Noqw Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añqw hórokna. Noqw nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noqw sinom kátayyuñwa. ¹⁵ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat pañqaqwa: Pam nukpanhikwsimuy moñwiyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwanta. ¹⁶ Noqw pētu put aw tuwantotaqw, pam kátatayhpit hihta tuawi'taqat ònaqw pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nānawkna. ¹⁷ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyá nehpewhitiqa soon qa kiqōtini; pu kivit nehpewhotiqam nátsike', soon haqami òkini. ¹⁸ Noqw òviy kurs Satan nehpewhitiqw, ya hin put moñwtunatyaaat wúnuni? ¹⁹ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwantaqw, ya umumi nānatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁰ Nikañw kurs pay nu God òqalayay akw nukpanhikwsimuy ipwantaqw, suyan hapi God moñwtunatyaaat umumi pitsiwiwta. ²¹ Pi tāqa hoñvi tunipi'kañw kiy tūwale', hihta himuy pás oyi'tañwu. ²² Nikañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqōyyuwsiyat aw taqa'nañwayat nawhke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³ Qa inumum-nihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit
(Mt 12.43-45)

²⁴ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe òviy'o; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu

ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵ Pu pam ep pite', pás maspiwkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶ Pahasat pu pam ahpiynen tsáñe'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqey pas núnkupantuy aw tsamñwu. Noqw puma aw yuñe', ep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsíat anknihqa mohtiwat epnihqey pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷ Noqw pam yan yuaataqw, hak wuhti sinmuy amuñaqw kēew hiñqawhqe aw pañqawu: Naspi hak un tihta. Piw pihuy akw un yōyoñna. ²⁸ Noqw pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikañwo: Naspi hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw an hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kítanikañwo.

The Demand for a Miracle (Mt 12.38-42)

²⁹ Noqw pan sinom sūmi hūrs tsowawmaq, Jesus yuaativaqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna, Nikañw puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqt lavay'ayayat Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqt an aw yukiltini. ³⁰ Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqt akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay óviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhtiqt akw'a. ³¹ Hisat hin yukiltiniqt aw pituqw, tatkaqw moñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw tūqaytaniqe óviy pas tūwaqalñahaqawq pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqey pas pávannihqa yep'e. ³² Ason hin yukiltiniqt aw pituqw, Ninevet ep sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nāp tunatay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqey pas pávannihqey yep'e.

The Light of the Body (Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Qa haq pi hak wihqōhit úwíknat, haqam qamātaqpave put tavi, sen hihta sívut akw put kuhta. Pí pam put tsotsókpíyat ep tsokaqw, ep yuñtaqam tálát táyuññwu. ³⁴ Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw óviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat an ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw, pay tokoyat an ahsupoq qatalñwu. ³⁵ Óviy um tunatyaltiqw, uhpe tala qa qōmawvani. ³⁶ Paniqw óviy kurs uhtokoy an ahsupoq talq, qahaqam qatalaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqōhi suyan tálát talni'te', ūmi talni'tañwuqat pan'l.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law (Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noqw pam yuaataqw, hak Pharisee-sinom put tútsama. Noqw pam kíyat ep pákihqe, qatuptu. ³⁸ Noqw pam mohti qa māvaqtat tūmoytaqw, Pharisee-sino put aw tātayhqe, aw hin wūwa. ³⁹ Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Uma Pharisee-sinom kukyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwañw'ewayhtotit tukwhanayaniqey- sa tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskaniqeyu. ⁴⁰ Uma núanhihtuu, puyaw óvaqenihqat yúkuhqa ahsonñaqwnihqat qa enañ yukuqw óviy'o? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw túookwatuwyanikahkañwo; noqw pep pu' amuhpa'

ahsupoq kwan'ewayni. ⁴² Nikañw is ohi uma Pharisee- sínomu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihqat añ píwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee-sínomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpít pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata. ⁴⁴ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqam, pu Pharisee- sínomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tütutamit qa mátaqyaqat anyuñwa; noqw sinom put atsva yaktaqam pumuy pañyaqw qa tuway'numya. ⁴⁵ Pahsat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqe itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶ Noqw pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nó putut mokahtotat, hakiy ikwiltoyñayañwu; nikañw uma soq soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úmaa! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noqw pi umanam pumuy qóqya. ⁴⁸ Pas pi óviy uma umunamuy hiniwhtipuyamuy navoti'kahkañw amún unañway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qóqyaq'ó; noqw uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniqw hapi óviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noqw puma pētuy yūyuyhñaye' qóqyani. ⁵⁰ Noqw God pu' qatsivaptsiwyuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhniwhqat añqaw qóyaniwyaqat ahpiy'ó. ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsíyamuy ep píwu, nit pu Zacharias qatsiyat ep'e. Ura pam God kíyat-nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi súañqawni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³ Noqw pam pumuy amumi yan lavayhtiqw, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw pás ó'qaltivayaqe, pam hīhihta lavayhtiniqat óviy aw qa tütuqayya. ⁵⁴ Hísatniqw unahiñqawhqa nanapte', put nēveltoynayaniqe óviy moqmani'yuñwa.

12

A Warning against Hypocrisy (Mt 10.26-27)

¹ Noqw añwu sinom pas qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltíqe nuñwu pay nānami wukukutotaqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpít ep qa unaiwyuñwini. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mátaqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwini. ³ Pantaqw óviy hihta qamātakpuve haqawa lavayhtiqw, pam tālat ep nanaptiwmantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvumiq sawiykuyaqw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwini.

Whom to Fear (Mt 10.28-31)

⁴ Noqw nu umumi pañqawni ikwátsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nīnayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu píwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qóhit aqw tūvaniqey aw óqalay'ta.

Noqʷ nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat ōviy huyiwyañwu? Noqʷ qa himuwa God ahpiy suhtokiñwu. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoyaniwta. Ōviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men
(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviamuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat eh-pewi lavayhtiqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpewi qakaptsilavayhtiqw, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen ōqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqʷ, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituqʷ, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³ Noqʷ haqawa sinmuy amuñaqʷ put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhq, pam hihta itahmakiway añqʷ nuy máqani. ¹⁴ Noqʷ Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yúkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'tanige qa paniqʷ ōviy qatu. ¹⁶ Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kahaktaqat pāsaat a'nō hihta aniwna. ¹⁷ Noqʷ pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. ¹⁸ Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kītani. Pu nu pañso sohsoq inatwaniy, pu hihta ihimuy tañatani. ¹⁹ Nit pu iunañway aw pañqawni: Lunañwa, um hihta nihtiwtatqat wūhak yahsañwuy aqʷ pitsíwtatqat tañata. Taa, um nāsuñwni'kañw, tūmoytani, hīhikwni; nen um hahlayni. ²⁰ Noqʷ pay God put aw pañqawu: Um nūanhimu ñasta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhikwsi ūmi tuhtuy'ni. Noqʷ pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? ²¹ Noqʷ pan hapi i' hak neñem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw ōveqatsit ep God atpip pas ōkiwni.

Trust in God
(Mt 6.25-34)

²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniqʷ ōviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñōsaniqeyu, piw umuhtokoy eñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. ²³ Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. ²⁴ Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyhki'yuñwu. Noqʷ God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna! ²⁵ Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwniqey tuwi'ta? ²⁶ Noqʷ kurs uma hihta sus'ōwihintaqat kurs panhtotiniq, ya uma hinoqʷ pas piw ahpiy pēhut

hinyaniqey tunatyawyuñwa? ²⁷ Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noq̄w nu umumi pañqawni: Solomon sohsok hihta nukñwat yuws'i'kañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuws'i'ta. ²⁸ Sumataq̄pi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwavanikañw, qāvo pam qōp̄qōmiq maspiwni. Noq̄w ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma öwituptsiwni'yuñqamu? ²⁹ Oviy uma hihta nōñöسانیqey, pu hihta hikwaniqey qa tunatyawyuñwni, piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsok iit hihta tunatyawyuñwa. Noq̄w Umuna umumi navoti'ta, uma sohsok iit hihta haq̄ni'yuñq'ö. ³¹ Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñwni; noq̄w sohsöy i' himu umumi noiwni.

Riches in Heaven

(Mt 6.19-21)

³² Uma qa tsawiniwyuñwni tōnawhohyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasi'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuñwe' put huyayani; nen akw sinmuy öokwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy öveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwíiwñwuqat nenñem tutwani. Pi öveqatsit aw uyiñwu qa pákiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kahakhimuat háqamniq̄w, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵⁻³⁷ Hakim tahtaqt moñwiý haqam nāñuiwñqat añqw áhoyniqat nuhtayyuñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqöhüý úwikni'yuñwni. Noq̄w ason pam ahoy pite', pōññöykinraqw, puma nuhtayyuñwe', eñem súhötaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunösvoñahat, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noq̄w kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayinñq̄w pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaq̄w, pas puma tumal'aya't hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taq̄a hísatniq̄w uyiñwu pítuniqat navoti'te', soon qa túwalani, nen soon put kíyat aw pákiniq̄w, pam pánani. ⁴⁰ Pantaq̄w öviy uma piw pás moñwvas'iwyuñwni. Taq̄ uma nāt qa pan wūwantotaq̄w, nu' Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant

(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi- sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? ⁴² Noq̄w Tutuyqawhqa pañqawu: Noq̄w ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taq̄a? Put moñwiát haqaminiq̄w sohsok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtpaq̄, pam pumuy añsakis tunösmakiwayamuy pumuy huytani. ⁴³ Noq̄w kurs put moñwiát pite', put nāt suan hinmaq̄w put tuwaq̄w, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwiát qa sohsok hihta himuy aw put moñwtpapni. ⁴⁵ Nikañw kurs pam tumal'aya moñwiát qa its pítuniqat unañwpeq̄w pañqawe', pahsat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tūmoykañw, híhikwitive', honaq̄kuyit akw hōnaq'iwtni. ⁴⁶ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiý qa nuhtay'taq̄w, pam pite', put tumal'ayay ayo túvani. Noq̄w pam nawus qatuptsiwni'yuñqamuy amumum kānavotni. ⁴⁷ Pi i' tumal'aya moñwiý tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwmantani. ⁴⁸ Nikañw i' hak put tunatyayat

qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwmantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuñwni. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtuiyamantani.

Jesus the Cause of Division

(Mt 10.34-36)

⁴⁹ Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniqe pitu. Noqw is as pay pam uwiwitani! ⁵⁰ Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwni. Nikañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan sóontsaniwni. ⁵¹ Ya uma in-umi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat òviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa sūnahpa'yaniqat òviy nu pitu. ⁵² Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūkw kive tsivotnihqam nātsikiwtamantani. Pahyom lōqumuy amuhpewiniqw, pu lōyōm payhkomuy amuhpewii. ⁵³ Hakiy naat tiy ehpewhtimantani; pu tiat nay ehpewhtimantani. Yuat tiy mānat ehpewhtimantani; pu māna yuy ehpewhtimantani. Pu mō'wi'taqa mō'wiy ehpewhtimantani, pu' mō'wi puwsuñway yuyat ehpewhtimantani.

Understanding the Time

(Mt 16.2-3)

⁵⁴ Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tāvañqw òmawuy kuyvaqw tutwe', āpiy pay pañqaqwañwu: Añqw yōyañ'u, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁵ Pu tatkaqw hūhukq uma pañqaqwañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁶ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaqatsit añ hin sóniwhqat māmatsyañwunikañw, ya hintaqw òviy haqe' qalawmaqat uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent

(Mt 5.25-26)

⁵⁷ Pu ya hinoqw uma hihta umuhhintsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸ Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniqw um hin put amum namivōhikniqey qanātusi'tamantani; taq ka pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ lōlōkintaqw, pam uñ solāwamoñwit aw noaqw, pam uñ sivikimi pānani. ⁵⁹ Nu umi pañqawni: Pas um soon pañqw yāmakni; pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sive', pep pu' pañqw yāmakni.

13

Change Your Ways or Die

¹ Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqaqwa: Yaw hakim Galileet añqw God eñem kanēlot nīnayaqw, Pilate solāwamat pumuy qōqyaqw, uñwaam kanēlot unwáyat enañ namiqwrilti. ² Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaqw, ima Galileet añqw sinom sohsokmuy Galileet añqw sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, òviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini. ⁴ Ura Siloam ep wupaki sahpuqke, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya ūmuyniqw puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa ūyiy ep nōnvospaltsokit ūyi'ta. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta

tuwa. ⁷ Nihqe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pāyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsaħqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw ūyit aw tunatyawtaqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatoyani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tsaħqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalōnñit ep hāqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy õputañwuqat akw tuyqawiwtaqa pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyhqe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put tūwahqe, put wānwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwni, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God hih-tata. ¹⁴ Noqw Jesus nasuñwintalōnñit ep put qalapsinaqw, õviy tsotsvalkive moñwi itsivutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talōnñit añ tumalay'yuñwni. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalōñvaqat epyani. ¹⁵ Noqw Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiqe pañqawu: Um nawip'ew hintaqa! Ya uma qa nanap nasuñwintalōnñit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añqw mātapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noqw meh, Satan it wuhtit, Abraham tīyatnihqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tūyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalōnñit ep put mātapye, õviy pas qalomáhinhti? ¹⁷ Noqw pam yan lavayhtiqw, put ehpew'iwyuñqam sohsoyam hamanhtoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsoy hīhihta qaõwítumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwtunatyat hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹ Pam mustard-ūyit pōsiyat anta. Put hak tāqa kwúsuhqe, pāsay ep ūya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhiti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast

(Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwúsuhqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilaqw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door

(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyhtakañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nōñakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hihsa' genit hōtsiwat añ yuñniqe qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwuhqam aw yuñniqe tuwantotanikañw, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hōtsiwmiq uhtaqw, pahsat pu as uma ihpaqw hoñkahkañw, utsipit pōñõñoytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hōtaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqawtivayani: Ura itam utpip nōñōsa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noqw pay pam

pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwit hintsatsakaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwyani. ²⁹ Pu sinom hōpaqw ókini, pu távañ'ó, pu kwiniñaq'ó, pu tatkaq'ó; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noqw meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem (Mt 23.37-39)

³¹ Noqw ép táwat ep hakim Pharisee-sinom Jesus aw ókihqe, aw pañqawa: Um yámake', yañqw ahpiyni. Taq Herod un ññaniqey nāwakna. ³² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put Isawuy aw pañqawaa: Meh, nu hapi nukpanhikwismuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tūqalapsinta, pūu, pu piw qāvoó, pu pāyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qāvoó, pu lótoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añqw nāp haqam súlawhtini. ³⁴ Is ohi uma Jerusalem ep sinomu! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qóyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantota. Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowākowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nānawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituqwu, uma pañqawani: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawntiwa, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikyani.

14

Jesus Heals a Sick Man

¹ Pu hisat nasuñwintalóñnit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaqw hakiy pas mohpeqñihqat kíyat ep tūmoyta. Noqw puma put aw pās tunatyawyuñwa. ² Noqw meh, hak táqa pāmoktuyat tūtuyhqa Jesus apyeve qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalóñnit ep hakiy qalapsinaniqwu pam súanta? ⁴ Noqw puma qa hiñqawwa. Noqw Jesus put ñuahqe, qalapsinat, mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakasvokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalóñnit ep hōtsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa āpiy pay pañqw pu hóróknani, nāmahin pi nasuñwintalóñniniq'ó. ⁶ Noqw puma kurs hiñqawqani.

Hospitality and Humility

⁷ Pu pam tūtsamiwyaqamuy amumi tātayhq, kurs puma núnukñwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nāñuiwhqat ep nōviwhqat ep un tūtsamq, um qa pas susnukñwat qenit ep qátuptuni, taq nāp hisat pi sen un tūtsamqa uhpenihqe hakiy pas pavan sinot tūtsamht, ⁹ Uminen ūmi pañqawni: It qenitoynaa, kítni. Noqw pahsat pu um hamanhtini, susqalaveq qatuptuniqee. ¹⁰ Um qa panhtiqw, ason hak un tūtsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw un tūtsamqa pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukñwat aw hóyokni, kítni. Noqw pep pu' umum nōnovaqam un kaptsi'yuñwani. ¹¹ Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhtini; pu nāqahihataqa hapi a'nō hūmuniwhtini.

¹² Pu Jesus piw put tûtsamqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwatsmuy tûtsammantani, piw uhsinomuyu, piw uqlaq kahaksinmuyu; taq ka puma soon qa un tûtsamyaw, pay pam ūmi ahoytiwni. ¹³ Ason um tûnopnanik, añ òokiwyaqamuy tûtsammantani, pu qapasiwyuñqamuyu, pu qayaktaqamuyu, pu qapostalyaqamuyu. ¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs hin ūmi put añ ahoytaniq'ò. Pay ason añ súanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast
(Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nònovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtunatyayat ep nòsniqa hahlayhpit epni. ¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tâqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy tûtsama. ¹⁷ Nihqe nonopsattiqw, tûtsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hònaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yaniquey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat tûihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivot'sikip nanasîwamuy tumalwawakastuy tûihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nòmataqe, òviy kurs hin awni. ²¹ Noqw òviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwiw áawna. Pahsat pu ki'taqa itsîvutiqe, tumal'ayaw aw pañqawu: Yupa kaktayii, kîmii, kihkisonva, pu kikiskat aw'i; nen um añ òokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasiwyuñqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni. ²² Noqw tumal'aya panhîqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nât ep qeni. ²³ Noqw moñwi tumal'ayaw aw pañqawu: Yupa, kurs pònawita, pu kwiya'uy'htsit aw'i, nen um añqw sinmuy tusoqtsamhq, ikiy ep ohpokni. ²⁴ Pi nu ūmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as tûtsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay añqw nòsni.

The Cost of Being a Disciple
(Mt 10.37-38)

²⁵ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus áumuya. Noqw pam namtòkqe amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nòmaw, pu timuy, pu pâvamuy, pu tupkomuy, pu qòqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nâp qatsiy enañ aw qa suhtaq'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñk wîsiwtani. ²⁷ Pu nahoylehtsiy qa yankañw inuñknihqa pas soon inuñk wîsiwtani. ²⁸ Kurs uma haqawa òmi wupakitaniqey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat añ wûwani, sen aw aptsi'nitaqeyu? ²⁹ Nâphisat pi pam as qaqat-spiyat yukut, pay kurs hin put aw yûkuniniqw, aw yorstotaqam sohsoyam akw tututsiwitvaye', ³⁰ Pañqaqwani: 'I' as kîtivat, pay kurs hin aw yûkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kihpakte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wûwani, sen pay pam pakwút-sikip sòmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat ánwutaniqeyu, pam sunát-sikip sòmorit pahsa' sinoy'taq'ò? ³² Noqw kurs pay hinniniqw, nât mi' pas yâvaqwniqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nâmi may'taniqat aw tûviñtani. ³³ Noqw òviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsoy hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wîsiwtani.

Worthless Salt
(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Öña as lolma; nikañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni?
³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pánis-sa pi hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuñwa.

15

The Lost Sheep *(Mt 18.12-14)*

¹ Pahsat pu moñwit eñem sivat ömalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tūqayyuñwniqe aw hóyokya. ² Noqw Pharisee- sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuñqe pañqawwa: Tuwat i' tāqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunöshomhta. ³ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiqe pañqawu: ⁴ As kurs umuñaqw haqawa tsivot-sikip sunat kanelvokmuy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mātapt, pu haqaminihqat heptoni, pas túwaniqe pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kishwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihqat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak sūka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep öveqatsit ep yesqam hahlayhtotiñwu; sinom nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqam sūanhinwisqam kurs hihta añqw lasyaniqw, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiñwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qötsásivat himuy'kañw, sukw haqami hintsanni. Puyaw pam wihqöhit qa úwiknat, ahpave maspe', pás hepni, pas ason put túwaniqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kishwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sivat haqami hintsanqey ahoq tuwa, kitani. ¹⁰ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep God hoñviaymat pas hahlayhtotiñwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pañqawu: Hak tāqa löqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsāywa nay aw pañqawu: Inaa, as um hihta úhimuy añqw imakiway nuy máqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpuy qa wūhakis talq, pay tsāywa sohsok hihta himuy tsovalat, yāvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotönösti; noqw put ahp'a' himu sūlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nātuwikta. Noqw pam haqe' pásay aw put hōnaqw, pam pitsötivokmuyatuy lālayi. ¹⁶ Noqw pitsötim hihta pahpuyat nōnovaqw, as pam put öyniqe amumi kwanwáy'tuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unañwtalawvaqe pañqawu: Istáthihi! Kaysiwhqam inay eñem hihta öviy tumalay'yuñqam nōsiwhqat qarūrumnayaqe, akwsiñwni'yuñqw, nu yephaqam tsöñmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pañqawu: Inaa, pas nu Öveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynikanw uhtinihqey pan tūñwantiwni. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kítani. ²⁰ Pu öviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nāt yāvaqniqw, naat put túwahqe, ehpewi wárikqe, kwapkaqe sūmavoktat, put tsohtsona.

21 Noq̄w tiat put aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat eh-pewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewayniñkañw uhtinihqey pan túnwantiwini. 22 Noq̄w pay naat tumal'aymuy amumi pañqawu: Uma pew yuwsit susnukñwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tañapsomnayay, totsivaknayani. 23 Nen uma wakashoyat wíwakiwtaqat pew wikye', nīnayani; noq̄w itam nōnove', hahlayyani. 24 I' iti as soñawnen mokt ahoy tātayi; i' as kurs haqaminit ahoy nātuwiwa. Noq̄w pahsat pu puma hahlayhtivaya. 25 Noq̄w tiat wūyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kīmi hayiñwñaqw, ep lēlenyaqat, pu tūvaq̄w, pam navota. 26 Nihqe pam sukwat tumal'ayat wánwayhqe, puma hinoq̄w pantsatskaqat put tūviñta. 27 Noq̄w pam put aw pañqawu: Uhtupko pitu; noq̄w una wakashoyat wíwakiwtaqat put eñen nīna, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsínaqe òviy'ò. 28 Noq̄w pay pávaat itsívutiqe, aw pákiniqey qa nakwha. Noq̄w òviy naat aw yámakqe, aw kuwawayku. 29 Noq̄w pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Istáthihi! Nu hihsa'haqam yahsañwuy añ unem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noq̄w nu ikwátsmuy amumum hahlayniniq̄w, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. 30 Noq̄w i' uhti tuwat nāhuhyayaqamuy amuhpa' uñ hihta akw qátuhqat sohsok'ò. Noq̄w pam ahoy pituq̄w, āpiy pay um put eñem wakashoyat wíwakiwtaqat nīna. 31 Noq̄w naat put aw pañqawu: Itii, pay pi um setsep inumum yanta; noq̄w sohsok himu ihimu úhimuu. 32 Pay pi tatam itam qatsítote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soñawnen mokt, ahoy tātayi, kurs haqaminit ahoy nātuwiwa.

16

The Dishonest Manager

1 Pu piw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Hak kahaktaqa hakiy put eñem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noq̄w yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moñwíyat áawnaya. 2 Noq̄w pam wánwayhqe, put aw pañqawu: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta ihmuy as tunatyawtaqey nuy áawnani; pay um soon pápu hihta ihmuy aw tunatyawtani. 3 Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unañwpeq pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Imoñwi itumalay nuy nawhkiníq'ò. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuñlay'taniqey hahmana. 4 Hal kurs nu yanhtini. Noq̄w hisat nu itumalmakiway añq̄w ayo tūviwhq, sinom nuy kiy ep pās taviyani. 5 Kítahqe, òviy pam moñwíyat aw pōiwyuñqamuy nānap wánwayhqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imoñwi aw pōiwa? 6 Noq̄w pam pañqawu: Pay tsívót-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noq̄w pam put aw pañqawu: Uhpōiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, lōq̄ sunat pakwt síhkay'taqat pēnaa. 7 Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noq̄w umwa hihsa'haqam pōiwa? Noq̄w pam pañqawu: Pay tsívót-sikip sunat tuwanit sōhōvosita. Noq̄w pam put aw pañqawu: Uhpōiy pey'taqat kwusut, nalōp sunat pēnaa. 8 Noq̄w put moñwíyat put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhtiq̄w òviy'ò, nāmahin pi as pam qa súan hinhtiq'ò. Pi yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nāp sinomuy amumiwat pas qa úunatu. Noq̄w pay tātat añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. 9 Noq̄w nu umumi pañqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nennem tūkwatslalwani; noq̄w ason umuhimu súlawhtiq̄w, puma umuy haqam setsep yesniqat aw ökinayani. 10 Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep qa paysoq hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep

paysoq hintsakñwu. ¹¹ Paniqw òviy kurs uma yep qatsit ep hímuy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹² Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyiniqat umumi nóani. ¹³ Kurs hin tumal'aya lóqumuy moñwímuy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa hímuni. Kurs hin uma kähakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuñwni.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴ Noqw Pharisee-sinom sívat tuñlay'yuñqam sohsok it nanapta; nihqep put aw tututsiyya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nálavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniqw pas hímunihqqa God-niqw tuyoy'eway'o. ¹⁶ Hisat John pítuhqat aw pahsavo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam píwu. Noqw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tuwayaniqw, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushisqay pey'taq alóntiniqw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸ Nōmay mātappa piw sukam amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹ Hak kahaktaqa tsatsákwmoñsaput a'nō hihkay'taqat yuwsik'kañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰ Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taq, Lazarus yan mātsiwhqa put hōtsíwat epeq taviwa, u'yasanikañwu. ²¹ Nihqep pay okiw as nas'ew pam kahaktaqat nōnōspiyaat añqw hihta piñput tūmoytaniqey nāwakna. Noqw popkot öke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²² Noqw ahpuy pantaqw, i' okiwsino mōki, Noqw God hoñviaymat put òmiq wikyaqw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat kahaktaqa mokqep āmiwa. ²³ Nihqep maskiveq kānavoti'kañw, kwuhpukqep, Abraham yāvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuhqata. ²⁴ Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ökwatuwe', peqw Lazarus hōnaqw, pam malatsiy tsukuyat kūyit aqw mōrokna, ileñiy hukanani; taq nu yepeq úwiñwuy ep pas okiw kānavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat òmahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat òmahta. Nit pu' pam suyan unañwtiqw, umwa tuwat kānavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nō tupqa yukilti; pantaqw òviy as yañqw umumiqyaniqam kurs hinyani; pu piw as umuñaqw peqwyaniqam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kiyat aw put hōnani. ²⁸ Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqw, puma qa tuwat peqw kānanvotpit aqwyani. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy oyi'yuñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwni. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptsiwani.

17

*Sin**(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)*

¹ Pahasat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavöhut añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'öhini. ² Kurs hak imuy tsätsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'öhini. Pay pi tatam mäta put kwapkaqe häyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tüviwhq, pam put eñem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yūkuni. ⁴ Pu kurs pam tāwat ep tsañe'sikis ūmi qaanhte' put tāwat ep tsañe'sikis ūminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yūkumantani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqaqwa: Um okiw itahtuptsiwniy aw hōyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptsiwni'yūñwe', nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyniqw, uma it sycamine-tsokit nāipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwniqat pañqaqwaqw, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasnaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kítani? ⁸ Sōoni. Um yanwat put aw lavayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñk nōsni, pu hikwni, kítani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sōon'i. ¹⁰ Noqw pay pan hapi öviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohsok anhtote' pañqaqwani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria-tutskwat, pu Galileet-tutskwat pañ qaqlavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tūtuyyaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōñi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsa'lalwaqe pañqaqwa: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy ökwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy túwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqwyaakahañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtökt, pu pas tōnay añqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe pam Jesus kukmiq nātuvayaqe put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat añqw sino. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya qa pakwtñiqam powaltoti? Noqw ya ima peptñiqam haqamiya? ¹⁸ Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹ Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

*The Coming of the Kingdom**(Mt 24.23-28, 37-41)*

²⁰ Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pítuniqat ima Pharisee-sinom Jesus tūviñtota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyayat qa susmataqpuva pítuni. ²¹ Soon hak pañqawni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam

ayamo, kítani. Ispi meh, God moñwtunatyat yep umuhsonveniç'ö. ²² Pu pam put aw nánatunwanyaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ñas'ew sūs talōñvaqat ep umumumniçat nānawaknaniçw, soon pam antani. ²³ Noçw ephaçam sinom umumi pañqaçwani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noçw uma hapi qa aqwyani; piw qa amuñkyani. ²⁴ Pi talwihpiki tokpelat añ ahsupoç talawañwu. Noçw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italoñiy ep hinhtini, hisat píte. ²⁵ Nikañw pay mohti pu' qatsívaptsiwyuñqam nuy hīhihta akw okiwsasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶ Noçw ura Noat qatsiyat ep hin yēsihwq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pítuq'ö. ²⁷ Ura puma nōnova, hihikwya, nōmalalwa, puwsuñwlawla, hisat Noa pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. Noçw pātsikq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸ Pu pay ura piw pan Lot qatsiyat ep hinta. Sinom nōnova, hīhikwya, hihta tuhtuy'aq, hihta huyalalwa, uylalwa, pu kīlalwa. ²⁹ Noçw ura hisat Lot Sodom anqw ahpiyñiqw, ep tāwat ep ūwiñw hihta sikaçpik owat enañ òñaqw löhöhöykuçe sohsokmuy kīçöta. ³⁰ Noçw nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaçtiq'ö. ³¹ Put talōñvaqat ep kits'oveqñihqa pañqw hāwe', nawus soon hihta himuy öviy ahpami papkini, sūwayaniçe öviy'o. Pu piw pasvenihqa qa kīmii. ³² Uma Lot nōmayat u'ni'yuñw. ³³ Qatsiy ayo tāviniçey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo tāvini. ³⁴ Nu umumi pañqawni: Put tōkilat ep hakim löyöm sūkw puwuhpit añ qatsni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁵ Hakim löyöm wuhtit nāma nūmantani. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁶ Hakim löyöm pasve hinnumni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsiñw. ³⁷ Noçw puma lavayhtotiqe put aw pañqaçwa: Hāçamni, Tutuyqawhqa? Noçw pam pumuy amumi pañqawu: Pay haçam himu mokputniçw, pañso hapi wiwisokt sumitsovaltñwu.

18

The Parable of the Widow and the Judge

¹ Noçw sinom sutsep nānawakne', qa nan'eknayaniçat Jesus pumuy tuuçaynaniçey nāwakna. Nihçe öviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Haçam kitsókkit ep hak tāqa çatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nikañw God qa mamçasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³ Noçw pu piw pay pep hak koñnalavu çatu. Noçw pam hak wuhtit tāqat aw pítuhçe aw pañqawu: Um inuñem ituwqay aw nāoyni. ⁴ Noçw pay as pam hihsavo qa nakhwa; nit pay unañweq pañqawu: Pay as pi nu God qa mamçasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵ Noçw i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay öviy nu eñem nāoyni. Taq pam añk sasçe, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa sūanhinmaqa hin lavayhtiqat nanaptaa. ⁷ Noçw puyaw God pas añ nāp namoramuy put aw taló'nikañw, pu tōkilat añ tsaykitaçamuy amuñem qa nāoyni? Ya pam sōwuni? ⁸ Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyni. Noçw pay pi as pantaçw ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy çapēwewni'yuñqamuy tūwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹ Noçw haçawat suan hinyuñqey çanāvevewnyaçam ayam pētuy çahitay'yuñwa. Noçw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰ Hakim löyöm tāqat nāwaknaniçe God kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sinoniçw, pu suhka moñwit eñem sivat ömalawhqa. ¹¹ Noçw Pharisee-sino wunuwkañw,

nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hikis yep moñwit eñem sivat òmalawhqat an'í. ¹² Nu tsañe'sikis talònwintiwHQat an lōs napwalañwu. Nu sohsok hihta ihmuy pakwút-sikivo sun oyiwtaqat anq w sūp oyit ūmi nóañwu, kita. ¹³ Noqw moñwit eñem sivat òmalawha pay ayam haqam wunuwkañw, soon ñas'ew òmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qanhinmaqat òkwatuwni, kita. ¹⁴ Nu umumi súañqawni: P'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'o. Pi nāhihtataqa qahimuniwhtini; noqw nāqahihataqa pas pavan hímuniwhtini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tónokniqat òviy'o. Noqw put aw nānatuwnayaqam amumi yórikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy wánwayhqe pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākw qa an kwūsuhqa soon pañso pākini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰ Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoqtani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ūuyini; um hakiy qa atsátoynani; um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹ Noqw pam pañqawu: Pas nu itsákoy añqawq ūit an ahsupoq hinma. ²² Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nikañw um sūpwat qaanma. Um hihta ūhimuy sohsok huye', an òkiwiyaqamuy put huytani. Nen um òveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³ Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw kāhaknihqe òviy'o. ²⁴ Noqw Jesus put pas qahahlayhti q navotqe pañqawu: Pas an hihta akw kāhak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniqw amuñem qa tūvoshinta. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat an pórokput an pākiniq, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nikañw kahaktaqa God moñwtunatyayat aw pākiniq, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶ Noqw hakim put nanaptaqam pañqawu: Noqw pantaqw hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pay an himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwtaniqa pay Godniqw pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat unñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat òviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰ Pi pam yep qatsit ep pay a'nō hóyokput òmahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyā. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaqw, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwni. ³² Pi nu qa-Jew-

sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasnani; pu inumi töhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴ Noqw pam hiñqawhqat puma qa mātsi'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw òviy'ò. Pu pam hihta pañqawhqat puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar
(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayiñwnaqw, hak qapostalqa pöhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwisq, pam navotqe, put tüviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sínonihqa haqaminihqat puma put āawnaya. ³⁸ Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tiat, um okiw nuy òkwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqawwa. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy òkwatuwni. ⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw pituqw, Jesus put tüviñtaqe, ⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu un hintsanniqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tālawnani. ⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tālawnaa. Pay um qapēvewnaqe ayo taviwa. ⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tālawna; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikyaqe, God pas tayawnaya.

19

Jesus and Zacchaeus

¹ Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātsiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit eñem sívat òmalalwaqamuy amuñaqw mohpeq'a; nihqe kāhak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiynihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hūrs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe òviy'ò. ⁴ Nihqe òviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wūvi, pam pañniniqw òviy'ò, ⁵ Noqw Jesus put háqamniqw aw pítuhqe, òmi tātayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtiqe, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsína. ⁷ Noqw sinom put aw yórikyaqe, sohsoyam qayan unañway pañqawwa: Yaw pam hakiy tāqat qaanhinmaqat kiyavaqwwiatniqe òviy ámunnihqat pañqawwa. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptuqe, Tutuyqawhqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat òkiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālōs hōyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talōñvaqat ep um, pu umum yesqam ayo nōña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhitiqw òviy'ò. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhotiqamuy hēve', ayo óyaniqe pitu.

The Parable of the Gold Coins
(Mt 25.14-30)

¹¹ Noqw pumuy iit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tūwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pítutoqe òviy'ò. Noqw ka God moñwtunatyat āpiy pay mātaqtiniqat sinom pan wūwantota. ¹² Noqw òviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe òviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pítunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtnihqamuy

wánwayht, amumi pakwút-sikip sunat sīvat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyni'yuñwni. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwtaqam put aw qa suhtaq'ewyaqə ańk hakiy hōnaqə pañqaqwa: Itam it itamumi moñw'iwtniqat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpīy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqə, ahoy pitu. Nihqə pahasat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sīvat óyahqey pumuy wánwayniwyanīqat pam pañqawu, puma huhyayaqw, hihsa'haqam pi hak aw hóyoknañwuqat navotniqə óviy'ó. ¹⁶ Noqw pahasat pu mohti'maqa pítuhqə aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sīvat hóyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um súanhti, lomatumal'aya. Um hihta qa hímunihqat ep qa paysoq hintsana, óviy um pakwút-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ¹⁸ Pahasat pu ańknihqə pítuhqə aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sīvat noaqw, nu put aw tsivot-sikip sunat hóyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqə pañqawu: Pay óviy piw um tsivot-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ²⁰⁻²¹ Pu piw suhka pítuhqə put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqə, óviy nu it hōhōnpit ep put móki'ta. Um pi a'nó unañway'taqə, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hōqñwu. ²² Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlavayiy akw uñ hin yukunani, um nukpantumal'aya. Kurs um nuy a'nó unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put hōqñwu. ²³ Ya hinoq w um nuy pantaq w tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihimuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ ómahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sīvat pawhkiyat pakwút-sikip sunat sīvat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noqw puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwút-sikip sunat sīvay'ta. ²⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Nu umumi pañqawni: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu nastanihqə hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwtniqat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamyə', inútpip qóqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noqw Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqə pam haqam tsomot, Olivet yan mātisiwhqat, aw pitu, Bethphagekitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqee. Nihqə pam lóqumuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqə, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat túwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wúvi. Uma put náht, ańqw wikni. ³¹ Noqw ason kurs hak umuy hinoq w put nānahqat túviñtaq w, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaq w óviy'ó. ³² Noqw ima ayaiwhqam ahpiynihqə, hin pam pumuy amumi lavayhtiqat an yori. ³³ Noqw puma morohyat nānahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqaqwa: Ya uma hinoq w morohyat nānaha? ³⁴ Noqw puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nāwaknaq w óviy'ó. ³⁵ Nihqə puma put Jesus aw wikvaqə, yuwsiy morohyat aqw ahpata, put aqw Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuq w, sinom pōnawit yuwsiy ahpata. ³⁷ Pu óviy pam kitsókimi hayiñwnaqə, pāpu pay tsomot Olivet añ pihpoqniq w, pahasat pu sohsoy am put ańk wsiwtaqam pas tōnay ańqə' God tayawintivaya, pu pam sohok hihta qaówítumaltaq w, put ep puma put pas hihtativaya; ³⁸ Nihqə pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitútoqa tayawintiwaa. Nam óveqatsit ep kwakwhat yəsiwaa. Nam Sus'ovenihqə, kaptsiwaa.

³⁹ Noq̄w haq̄awat Pharisee- sinom sinsonñaq̄w Jesus aw pañq̄aq̄wa: Tu- tuq̄aynaqa ūmi nánatunwayaq̄amuy mēwaa. ⁴⁰ Noq̄w pam lavayhtiq̄e amumi pañq̄awu: Nu umumi súañq̄awni: Pas imuy qa hiñq̄aq̄waniq̄w, soon yañ o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noq̄w pam Jerusalem aw hayiñwnaq̄e aw tātayhqe, put ep paklawu, pañq̄awkañwo: ⁴² Is as uma yepahaq̄ pu' kwakwhat yēsiwniq̄at haq̄e' qat- sqat māmatsyani! Noq̄w núñwupi umuhposi qatālawwa. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituq̄w, umuhtuwq̄am namurulnit akw umuhkitsokiy póñokni, nānan'ivaq̄w put uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñq̄amuy énaña. Noq̄w pep qa haq̄am owa nāp q̄eniy ep akwsiñwni, ispi Sus'oveq̄nihq̄a umumi pohtaq̄w, uma put qa mātsi'yuñq̄'ō.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God kiyat aw pákihqe, pep hihta huhyayaq̄amuy, pu tuhtuy'yaq̄amuy pañq̄w ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañq̄awu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noq̄w uma soq̄ put uuyiñtuw kivatoyñaya. ⁴⁷ Pu pam nāq̄avo God Kiyat ep tūtutuq̄ayna. Noq̄w pay God awwat mohpeq̄ momñwit-niq̄w, pu tutavot tūtutuq̄aynayaq̄am-niq̄w, pu sinmuy amuñaq̄w pavansinom, puma hin as put nīnayaniq̄ey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniq̄ey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pás tūq̄ayyuñq̄w òviy'ō.

20

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Pu hisat pam God Kiyat ep sinmuy tutuq̄aynaqe lomatuawit yuaata. Noq̄w God awwat mohpeq̄ momñwit-niq̄w, pu tutavot tūtutuq̄aynayaq̄am, wukw'a'yatuy amumum put aw òkihqe, ² Aw pañq̄aq̄wa: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta òq̄alat aw yankañw iit hintsaki? Ya hak un it òq̄alat maqa? ³ Noq̄w pam lavayhtiq̄e amumi pañq̄awu: Kurs nu tuwat umuy sūk w hihta tūviñtani. Noq̄w uma nuy āawnayani. ⁴ Ura John kūyit akw tūtuvoylalu. Ya pam haq̄aq̄w put makiwa? Sen òveq̄atsit añq̄ō'? Sen sinmuy amuñaq̄ō'? ⁵ Noq̄w puma put nānami yuaatotaqe pañq̄aq̄wa: Ya sen itam Oñaq̄'ō, kitotani? Soon qa pam itamumi pañq̄awni: Noq̄w hinoq̄w uma put aw qa tūtuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaq̄'ō kitotani? Noq̄w soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupq̄ōq̄yani. Pi pūmuyniq̄w John pas antsa God lavay'ayaata. ⁷ Noq̄w òviy puma lavayhtotiq̄e aw pañq̄aq̄wa: Pay kurs pi hin put háq̄aq̄wnihq̄at itam pañq̄aq̄wani. ⁸ Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Pay òviy nu piw soon hihta òq̄alat aw yankañw iit hintsakq̄ey umuy āawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawi'taq̄at sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañq̄awu: Hak tāqa òvat uyht, tumalay'yuñq̄amuy amumi put mātapt, wūyavo yāvohaq̄amii. ¹⁰ Pu òvat kwañwtnisavotiq̄w, pam ovauyit tumalay'yuñq̄amuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwniyat añq̄w put maq̄ayaniq̄at òviy'ō. Noq̄w tuwat soq̄ ovauyit tumalay'yuñq̄am put wuvah- totat, qa hihta hintaq̄at pañq̄w hōnaya. ¹¹ Pu piw pam suk w hoñviayay pumuy amumi hōna. Noq̄w pay puma piw put wuvahtotat, hamanhintsatsnat, qa

hihta hintaqat pañq̄w lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw suk̄w pumuy amumi hōna. Noq̄w piw pay puma put ð̄putotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauyit himuy'taq̄a pañq̄awu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yórik̄ye', kaptsitotani. ¹⁴ Noq̄w ovauyit tumalay'yuñq̄am put tutwaqe, nānami lavayhtotiqe pañq̄awa: I' hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaq̄w, himu himuatiñqa itahhimuniwhitni, kitota. ¹⁵ Pu ð̄viy puma ovauyit añq̄w qalavohaqami put wik̄yat, nīnaya. Taay, noq̄w ya ovauyi'taq̄a it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuñq̄amuy q̄oye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noq̄w puma put nanaptaqe pañq̄aq̄wa: Soon pantani. ¹⁷ Noq̄w pam pumuy amumi tātayht, pañq̄awu: Ura yan pey'ta: Owa kilalvagamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyq̄aatniwhiti, yan'ī. Noq̄w ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Noq̄w God awwat mohpeq momñwit, tutavot tūtutuqaynayaq̄amuy amumum put lavayiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq̄ō; nihqe ð̄viy puma āpiy put nūayaniqey anhtotikañw, sinmuy mamq̄astoti. ²⁰ Noq̄w ð̄viy puma put aw pās tūq̄ayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuñwniqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñqey as nawip'ew hinyuñq̄ō. Nen puma put lavayiyat unahepye', pep tutskwat ep ð̄qalayat, pu tunatayyat aw put mātapyani. ²¹ Noq̄w puma put tūviñtotaqe aw pañq̄aq̄wa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñq̄w, um suan yuaatakañw hihta súantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsat God tunatyayat tūtutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ð̄oyyaniq̄w, pam súanta, sen qa súanta? ²³ Noq̄w pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañq̄awu: Ya uma hinoq̄w nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknayaa. Ya i' hakiy pitsañwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noq̄w puma lavayhtotiqe, pañq̄awu: Caesar pitsañwaata. ²⁵ Noq̄w pam pumuy amumi pañq̄awu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶ Noq̄w pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavayiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavayiyat ep kātayunqe, pay qa hiñq̄aq̄wa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañq̄aq̄waq̄am put aw öki; nihqe put tūviñtotaqe, ²⁸ Aw pañq̄aq̄wa: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taq̄a qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put eñem t̄ioymantani. ²⁹ Noq̄w ura as hakim tsāñe'nihq̄am nānatupkom yēse. Noq̄w amuñq̄w suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat pay mōki. ³⁰ Noq̄w añkñihqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tímuy'kañw mōki. ³¹ Noq̄w pu amuñkñihqa pay piw amunhti. Noq̄w puma as tsāñe'nihq̄am put nōmatotaq̄w, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ³² Noq̄w nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noq̄w ya ð̄viy sinmuy ahoy yesvaq̄w, pam hihtawat pumuy tsāñe'nihq̄amuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noq̄w Jesus lavayhtiqe amumi pañq̄awu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwñalwa. ³⁵ Noq̄w pay ima hakim mokiwuy añq̄w ahoy

yesve', qatsit nātoniqat ep ökiniqey pay ep pávanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñlwalwani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyuñwani. Puma ahoy yesve', God tīmatni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaniqw-ya Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatni-hqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas um súañqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tūviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw öviy uma Christ David tātanihqat pañqawu? ⁴² Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qatuqw ⁴³ Nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwaniqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw öviy hapi David put Moñwīlawu; noqw hin pam put tātata?

Jesus Warns against the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuñqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶ Uma tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwani. Puma wupausit usnumyaniqey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwñiqata; pu tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpit tuñlay'yuñwa, pu nōwiwhqat añ nukñwat qeqnita. ⁴⁷ Ima hapi koñnanalvutuy kiyamuy tusoqkwahanni'yuñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sutsépyuaativayañwu. Puma hapi pas pavan qaówihintsaniwiyani.

21

The Widow's Offering

(Mr 12.41-44)

¹ Pu pam kwuhpukqe kahksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy öokiwhqat koñnalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañqw tuwa. ³ Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawani: I' öokiwhqa koñnalavu imuy sohsokmuy amuhpenihqe hōyokiwtaqat pañsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw, hihta akwsiñqat añqw God enem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qátuhqey sohsoq pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kiyat yuaatotaqe pañqawu: Is uti! pam lomao'wat akw lomasniwa, pu hihhihta kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: ⁶ Ya uma iit yañ o'wat aw tāyuñwa? Pay nāt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nāp qeniye ep akwsiñwani. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put tūviñtototaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, noqw ya iit hisat yaniwhtini? Pu hisat paniwhtiniqw himu put tuawitani? ⁸ Noqw pam pañqawu: Uma tunatyalto' qa ūnatoyiniwani. Taq kaysiwhqam

inatnwanıy an öke' pañqawani: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayinwti, kitotani. Noqw öviy hapi uma qa amun'kyani. ⁹ Sinom naqöytıvayani, piw qanamıtuqayvahsi'yuñwni. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawini-wyuñwni. Pi li yantaqa pas soon qa mohti yaniwhntini. Nikañw hapi pay nāt qa pep so'nwamiq pıtını. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtıwıwıtuqay sinmuy amumum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunatya sup moñwtunatyat ehpewhımantani. ¹¹ Pu hāhaqe' tutskwa a'nö tayayaykuni; pu tsöñöstini; pu hıhımu wukotuyani; pu sinom hıhihta nuhtsel'e'wakw aw yörıkyani; noqw tokpelat an hıhımu hihta tuawı'taqat mātaktotini. ¹² Nikañw hapi nāt İit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okıwsahsantıvayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mātaplalwani; pu sıvikimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsökimi moñw'iwyuñqamuy amumi-nikañw pu tutskwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvaniwyani, uma isinomnihqe öviy'o. ¹³ Noqw uma umuh-tuptıwıniy tunvotnayıniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴ Paniqıw öviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yanıqey umuh'unañwpeq yuki'yuñwni. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu sūanwuwınoynamantani. Noqw sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwıltotani, piw añwuy'yuñwni. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mātaplalwaqıw, puma umuy haqawatuy qöqyani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomnihqat öviy'o. ¹⁸ Nikañw hapi pay pas soon umuhqötöva umuhhömi himuwa sūlawhtini. ¹⁹ Uma qa nañ'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem (Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem solāwamuy akw nöyakiwıtaqıw, uma aw yörıkye', pahsat uma put kıqötıwhqat aw hayinıtiqıw uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima judeat ep yesqam tuhtukwımiq watqani, pu kıveyaqam pañqıw ahpiyyani, pu haqe' tutskwava hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi naöyini. Noqw tutuvenit an hin pey'taqat sohsok an aw antsaniwıni. ²³ Nikañw hisat aw pıtuqıw an nö'yiwyuñqamuy, pu an yöyoñnayaqamuy kurs hin watqanıqamuy amuñem pas is öhini! Taq sinom pavan pas kñanaptani. Pi God itsıvuat pumuy amumi hürs tönaniwtı. ²⁴ Noqw puma sipwıvıahpıt qalayay akw sūlawhtini. Noqw tuwqam pumuy tūwıktote', hāhaqe' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noqw qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy paptıy an kükuyanıqat aqıw pahsavoo.

The Coming of the Son of Man (Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tāwat, müyawuy, pu sötuy an himu hihta tuawı'yuñwni. Noqw hıhihtu sinom sóonhtote', kurs hin wūwantotani, pātuwaqatsı a'nö hoñvantakañw söykıtaqıw öviy'o. ²⁶ Noqw sinom hihta tūwaqatsıw aw pıtınıqat aw-sa täyuñwe', tsawiniwkañw, unañwso'ni, pi övaqe öqala tayayaykuniqıw öviy'o. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tıat öqalat pasıwkañw, qaan'ewkw tālawñway'kañw ömawuy akw hawtoqıw, sinom inumi tātayyani. ²⁸ Noqw ason İi yantaqa hiniwmaqıw, uma kwuhpukye', ömiq täyuñwni; İspi uma soon pas hisat ayo nöñakiwtanıqee.

The Lesson of the Fig Tree (Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuqe pañqawu: Uma nõnvospaltsokit aw wūwayani, pu hihhihta himutsotskita. ³⁰ Puma sipölöy'vayaqw, uma aw tätayye', pay tal'añwhayihñiwitaraqat nanaptañwu. ³¹ Noqw pay pan hapi õviy uma ason iit yantaqat hiniwmaqaw aw tätayye', pay God moñwtunatyaaat aw pitsiwtaraqat nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi pañqawni: Yep sinom pas soon tütüwayaqw, pay sohsoy it yaniwhitini. ³³ Pay as tokpela, pu tūwaqatsit tūwayani. Noqw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

The Need to Watch

³⁴ Nikañw uma nānami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yuiñwe', pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuiñwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawyuñwe' qa unañwtalawvayani. Nen uma qa navoti'kahkañw, put talõnnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawtaqam sinom tūwaqalvoqhaqami yesqam put aw õke', soñawnen wivosit aqw kwisyani. ³⁶ Paniqw õviy uma tunatyawkahkañw, yūmosa nāwakinwisni. Nen uma iit yaniwhitiniqat añqw ayo nõñakniqey aw õqawi'kahkañw, nuy Sinot Tiyat inutpip hoñni. ³⁷ Noqw Jesus nāqavo God kiyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq pañqw yámakē' tsmot, Olivet yan mātisiwhqat aqwnen, epeq talõnnañwu. ³⁸ Noqw qavonvaqw sinom sohsoyam suits God kiyat ep put aw õki, aw tūqayyuñwniqe õviy'o.

22

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw qa peken'oyvut põlavikit nõviwniqat, Amutsva Yūmosanihqa yan tūñwantiwhqat aw pituto. ² Noqw God awwat mohpeq momñwit tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus nñayaniqey hēvi'yuiñwa, Nikañw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³ Noqw pahsat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tūñwantiwhqat, imuy pakwt lõq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqat pan unañwtoynaqw, ⁴ Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey õviy'o. ⁵ Noqw puma hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶ Noqw pam panhtiniqey pañqawhqe, hisat sinom Jesus qa amumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal

(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷ Pahsat pu õviy qa peken'oyvut põlavikit ep nõviwniqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yūmosanihqat ep mañat nñayañwu. ⁸ Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañqawu: Uma ahpiynen, Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwniqat hin hintañwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nõñõsani. ⁹ Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqam put aw hintsanniqat um nāwakna? ¹⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Meh, uma kīmi pakiqw, pep hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvani. Uma put haqami kīmi pakiqw, añk aw pākini. ¹¹ Pu ason uma ki'taqat aw pañqawni: Itamuy tutuqaynaqa ūmi pañqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nānatuwnayaqamuy amumum Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwhqat nõsni. ¹² Noqw pam tupatsveq wukoahpavit ep pās himu yukiwtaqat umumi

mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³ Noqw puma ahpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtiqtat an yori. Nihqe puma Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat hin hintañwuqtat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴ Pu òviy aw pituqw, pam tunòsvoñat aw qatuptu; noqw ima pakw lōq sihkay'taqam ayaiwyuñqam put ámumya. ¹⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat umumum nōsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavotat'a. ¹⁶ Pi nu umumi pañqawni. Pay nu soon put añqw piw nōsni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwhq, pep pu' nu piw nōsni, pam kita. ¹⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat añqw hikwni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pītuniqtat aw pahsavoo. ¹⁹ Pu pam pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñwni. ²⁰ Pu pay piw an pumuy nōnōsaqw, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe òviy munvaniwni. ²¹ Nikañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātapniqa inumum tunòsvoñat aw may'ta. ²² Noqw pay pi pas antsa Sinot Tiyat eñem hin yukihqat pan nu yanqw ahpiyni. Noqw i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqtat eñem pas is òhini. ²³ Pahsat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqtat puma nātuviñtivaya.

The Argument about Greatness

²⁴ Noqw puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haqawa pa pas suspavanniqey mātaqtiniqtat ep'e. ²⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwímat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noqw pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan tūñwantiwya. ²⁶ Noqw uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaqw pas suspavannihqa sustsákwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwámuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pávanniqō', sen tunòsvoñat aw qátuhqa, sen nopni'taqa? Soon qa tunòsvoñat aw qátuhqaniñwu. Noqw pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiwñq, uma hapi inumum añ kūkuyva. ²⁹ Noqw òviy nu hapi umuy moñw'oyni, Ina nuy moñwtapqat pan'i. ³⁰ Noqw uma inumum tunòsvoñat aw yesve', inumum nōnovat, hīhikwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwni.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyqawñq pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy sōhòvosit an tsātsyaniqe òviy'o. ³² Noqw pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiwni qa sóonhtiniqtat òviy'o. Noqw ason um ahoy inumi namtōke', uhtupkomuy òqalani. ³³ Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawñq, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suhtaq'ewa, hikis nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ùmi súañqawni, Peter: Pay ason pas um pāyis nuy qa tuwi'taqey pañqawñq, pu' taqakowāko tōqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sivat-nit, pu tukput-nit, pu totsit qa kiwiskahañwaniqtat añqe' ayata. Noqw uma hihta haqtōta? Noqw

puma pañqawwa: Qa hihtaa. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nikañw pu' hapi sivamoktukpuy'taqá put yawmani, pu pay tukpuy'taqá piw put yawmani. Pu sipwuvahpit nastanihqa pay pi pösäláy huye', sipwuvahpit túini. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'i. Noqw soon pam tutuveni qa iqatsiy an aw antsaniwni. Pas antsaa. Noqw tutuvenit añ hin nuvi lavayhtıqa soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noqw puma pañqawwa: Tutuyqawhqa, itam lōqmuy sipwuvahpi'yuñwa. Noqw pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañqáw yamakt, pay hin hinhtiñwıqey anhtıqe, tsmot Olivet aqwa. Noqw put aw nánatuwnayaqam piw put amumya. ⁴⁰ Pu pam epeq pıtuhqe, pumuy amumi pañqawu: Uma nánakawne', qa unaheviwyani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat túvañwunıqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaqáw ahpiynıhqe, pep tamōtswunuptut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kānavotpit inuñaqáw ayo távini. Nikañw pay qa itunatyay annıt, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³ Noqw öveqatsıt añqáw hoñviaya put aw mātáqtıqe, put öqalmaqa. ⁴⁴ Noqw pas pam kānavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaqáw, pálaat uñwat an tutskwami wukotsölölöta. ⁴⁵ Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pítu. Noqw puma qahahlayhpıt akw mámañwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tōka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unaheviwyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷ Noqw pam nāt yuaataqáw, pay kaysıwhqam sinom amumi öki. Noqw i' hak Judas yan mátsıwhqa sinmuy amutpıpo pítuhqe, Jesus awnıhqe, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt lōq sıhkay'taqamuy amumum tónawta. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tıyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹ Noqw ima Jesus amumyaqam hiniwhtıqat nanapataq, put aw pañqawwa: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰ Noqw pumuy amuñaqáw haqawa God awwat mohpeq moñwit túwikıyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtıqe pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tónokqe qalapsına. ⁵² Pahasat pu Jesus God mohpeq momñwıtuy amumi pañqawu, pu God kıyat ep solāwamomñwıtuy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ökihqamuy amumi: Ya uma añqáqáw hakıy uyiñwıt awyaqe, öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murıkhoy'wısa? kita. ⁵³ Himu pi nu nāqavo God kıyat ep umumum hinnumqáw, uma nuy qa ñuaya? Noqw pay pu' hapi uma qatalpuve hintsatskiwhqat hinhtotiniqáw umuñem qenıtı.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Pahasat pu puma put ñuayaqe, pahpiy wıkyaqe, God awwat susmohpeq moñwit kıyat ep wıkwıya. Noqw Peter yāvıaqáw put añk hinma. ⁵⁵ Noqw puma ihkage aw nõyakiwtaqat nāsave qōhyaqe aw yesvaqáw, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶ Noqw hak mána túwiki put qōhit aqlap qatıqáw túwahqe, put aw taynumt pañqawu: I' táqa piw put amuma. ⁵⁷ Noqw pam put qa nakwhaqe pañqawu: Wuhtı, nu put qa tuwı'ta. ⁵⁸ Pu ahpiy hihsavonıqáw, piw suhka put túwahqe pañqawu: Pay um piw pumuy amumi tónawta. Noqw Peter

pañqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹ Noqw ahpiy ka tāwat añqe' sūs qōniltiqw, piw suhka pas qa nānahtsopkañw pañqawu: Pay pi pas suyan i' piw put ámuma. Oviy pi pam Galileet añqw sino. ⁶⁰ Noqw Peter pañqawu: Tāqa, nu uñ hiñqawhq qa māmatsi. Noqw pahasat pay nāt pam yuaataqw, taqakowāko tōqti. ⁶¹ Noqw Tutuyqawhqa namtōkt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqt lavaiyat u'na, ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ⁶² Noqw Peter pañqw yámakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten
(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Noqw tahtaqt Jesus ñuy'yuñqam put aw tututsiwyā, pu wuvalalwa. ⁶⁴ Pu puma hihta akw put pos'uhtayaqe taywayat wuvalalwakahkañw, tūviñlalwaqe pañqawu. Ya hak uñ wuvahta? ⁶⁵ Pu puma hihin pu ehpewi qalomáyuaatota.

Jesus before the Council
(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Pu òviy panis tālawvaqw, sinmuy amuñaqw wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitsovalt-iqw, Jesus pumuy amumi wīkiwa. ⁶⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God añqw moñw'asi'taqa? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu umuy āawnaqw, soon uma tūtuptsiwani. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tūviñtaqw, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹ Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'ōqaltutuyqawhqt putvaqe qátuni. ⁷⁰ Pahasat pu puma sohsoyam pañqawu: Um pa God Tíata! Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma súañqawu. ⁷¹ Pahasat pu puma pañqawu: Ya hinoqw pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

23

Jesus before Pilate
(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pahasat pu pep tsovawtaqam sohsoyam hoñvaqe, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan mātsiwhqt aw Jesus wikya. ² Pu puma put hihihta nēveltotoynayaqe pañqawu: Itam it aw nanaptaqw, itamuy Jew-sinmuy nukushintsahsana; pu itam hihta añ sivit Caesar aw qa òoyyaniqat itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taqey pañqawlawhqe òviy'ò. ³ Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noqw pam hu'waqe, aw pañqawu: Um súañqawu. ⁴ Pahasat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amumi pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhti. ⁵ Noqw pahasat pu pas puma qa tūtuqayyaqe pañqawu: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tūtutuqaynatinuma, Galileet añqw hoyóoyokukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tūviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwvihakayt añqwnihqt navotqe, āpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqw òviy'ò. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yórikqe, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe òviy'ò. Pam pi put hihihta hintsakq navotqe, sakiqw as pam hihta kātumaltaqw aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahasat pu pam put hihihta

tūviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum añ honkahkañw, a'nō put hihta nēveltotoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu sōlawamat put qahihatatotaqe, aw tututsiwyā; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe òviy'ō. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikvaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsahsanqat inumi pañqaqwa. Noqw meh, nu umutpik put puprikq, kurs uma put hīhihta nēveltoynayaqaw pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod piw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwyu hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu òviy put a'nō wuvahtat, mātapni. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapñwunihqe òviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma sūsaq sākmaqe pañqaqwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹ (I' Barabbas as kīve sinmuy qaunāñwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe òviy sivikimi tūviwa.) ²⁰ Pahsat pu òviy Pilate as Jesus mātapniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noqw puma sākmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa, nahoylehtsit aw nūaa. ²² Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hínoq'ō? Ya pam hihta qalomāhinhtiqw òviy'ō? Pay pi nu qa hihta mokiwyu hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu òviy wuvahtat mātapni. ²³ Noqw pay puma pas tōnay añq'e sa'taqe, pay pam pas nahoylehtsit aw muiwniqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sākmaqe, nawis'ew tūtuyqawvaya. ²⁴ Noqw pahsat pu òviy pumuy hin nānawaknaqaw pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunāñwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tūviwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'i. Nit pam Jesus pumuy tunatayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noqw puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaqaw pituqat ñuayaqe, put nahoylehtsit ikwiltotoynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus añka, pu hakim momoyam put añk òkiwa kitiwiskahkañw, tsaykiwisa. ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi namtōkt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, una qa inuñem tsaykitani; uma nenñem, pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituqaw, pu' sinom pañqaqwani: Naspī haqawat añ qa tīlalwaqamu; pu ñaspi haqawat qa hisat nō'yiltotiqamu, pu pīhuy akw qa hakiy yōyoñnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtvayani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqaqwani: Itamuy āmaa, kītotani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noqw hakim lōyōm hihta ep qaanhtiqam nīniwniqe put amum wikiwa. ³³ Pu òviy puma haqami, Calvary yan mātisiwhqat, aw òkihqe, pep put nahoylehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhtiqamuy pīwu, suhka put putvaqewatniqw pu suhka put suyvaqewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um òkiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yūkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yūñqw òviy'ō. Noqw puma put yuwsiyat nāhoy o'yaqe, put òviy nanavō'ya. ³⁵ Noqw sinom honkahkañw aw tāyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwhiñqawqae pañqaqwa: Pam pētuy ayo oya,

pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqa namorstiwhqanən ayo nātapni. ³⁶ Noqw solāwam piw nuhtum put aw tututsiwyakahkañw put awyaqə vinegar put mamqaya, ³⁷ Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwiamnen um ayo nātapni. ³⁸ Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noqw qaanhtiqaq put amum häyiwtaqamuy amuñaqə suhka put aw tutsiwhiñqawlawhqə pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuyu. ⁴⁰ Noqw pay suhkawa put u'nanaqə aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipaqaqə pay itahhintsakpiy ahsatiyat ömahta. Noqw i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tālat ep um inumum lomaqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noqw tāwanasavehaqam tūwaqatsit añ ahsupoq qatālawva, tāwat atvelpe-tiqat aw pahsavoo. ⁴⁵ Noqw tāwa qatālawva, noqw God kīyat ep mötsáp'uhtsi nāsavaqə tsīki. ⁴⁶ Noqw Jesus a'nō hiñqawhqə pañqawu: Inaa, nu ihik-wsiy uhmappölmīq mātavi. Yan pam hiñqawh, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noqw solāwamoñwi hin hiniwhitiqat aw yórikqə, God pas hihtataqə pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tāqa súanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhitiqat aw yórikyaqə, tawitsqay wuvahtiwiskahkañw, pañqw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqw put ámumyaqam yāvaqə hoñkahkañw, iit aw tāyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mätsiwhqa, Aramathaea-kitsókit ep ki'taqa, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tāqa lolma, piw súantaqə, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwituypasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amum pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihqə Jesus tokoyat put aw tuhtui. ⁵³ Nihqə pam put hawnaqə, tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpe tuamqölot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqölot ep nāto taviwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwintalöñnit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqw ökihqam put añkyaqə, tuamhqölot aw yórikyə, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqə, hihta hovaqtuqat, pu ñañhut na'sastota; nit nasuñwintalöñnit ep nāsuñwni'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutapaqat pan'i.

24

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Noqw Sundayt aw pituqə ima momoyam suits talavay tūamit aqwyə hīhihta kwañwáhovaqtuqat na'sastotaqəy kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tūamit añqw owa ayo mūmaniwqh, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqə, Tutuyqawhqaqə Jesus tokoyat

qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniqw nāto panyuñqw, hakim lōyōm tāqat tālawñway'taqat yuwsī'kañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yōkoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶ Pam qa yep'e, pam tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet epnihqe umumi pan lavayhtiqe, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy ōqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nīt pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸ Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹ Nihqe tūamit añqw āhoyyaqe, pakwt sūk w sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit āawnaya, pu ahpiy put kwātsmuyatuy sohsokmuy. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsókit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumunyaqam ayaiwyuñqamuy iit āawnaya. ¹¹ Noqw pumuyniqw pumuy lavayiam an'eway hímuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tūtuptionsiwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmōtsaput pay nāp sup óyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiynihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus
(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talōñnit ep pumuy amuñaqw hakim lōyōm Emmaus-kitsókit aqw'a. Pam Jerusalem añqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nāmi yuaatima. ¹⁵ Noqw ōviy nāto puma nāmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pítuhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa māmatsniqat ōviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mātsiwhqa, put hu'waqe aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amutpik hihta qaōwíhintsaki, piw a'nō lay'taqat lavayi'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itahmomñwit put mokiwyu hihkay'taqat pañqawaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñqw, sakiqw pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mātapniqat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhitiqat atsva pu' pāyis tāla. ²² Pu piw pi ōviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep ōkihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwaqey itamuy āawnaya. Pu yaw puma ōñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma nāsta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy sohsok tuptionsiwni'taniqey qa pan unañwiti! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta añ kānavot, pep pu' pas hímunihwtini? ²⁷ Pu pam Moses lavayiyat añqw hoyóyoykuqe, God lavay'amuyatuy lavayiyamuy pumuy navotna. Pu tuvuñnit añ pam hin lavayhtiwihqey sohsok pam pumuy amumi namtōmintā. ²⁸ Noqw puma haqami kitsókit awyaqey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw ōqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwo.

Taq pi pay tapkiwmaqw nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰ Noqw òviy pam pumuy amumum tunòsvoñat aw qatuptut, pòlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yòhat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy pòsiam tálawvaq, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhti. ³² Noqw puma nāmi pañqawu: Pi òviy itamuy añqwyaaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtòminmaq, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahasat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sūkw sihkay'taqamuy tsovawtaq, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumumyaqamuy amumii. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawu: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tātayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahasat pu ima lōyōm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhtiqtat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pòlavikit yōhaq'ō.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶ Noqw pumuy nāt yan yuaatotaq, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoq, hin unañway'yuñwa? Uma hinoq, umuh'unañwepq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yòrikyaa. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanaptaa. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy'tañwu, piw qa òqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tāyuñwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lōvaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tūtuptionsaqe wūwantotaq, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay'yuñwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakihwhtuhpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwūsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴ Pahasat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumunihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añ'a, pu Tātawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahasat pu pam pumuy wūwniyamuy tálawnaqe, tutuvenit pumuy māmatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw òviy pay Christ nawus soon qa pan kánavot, pu mokt, pu pāyis talq mokiwyuy añq, ahoy tātayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añq, lasyaq, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ natñwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añq, hoyóyokuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas iit aw yòriki'yuñwa. ⁴⁹ Noqw meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu añq, tāvini. Nikañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat òñaq, òqalat makiwyaniqey pahasavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahasavo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹ Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkanw pumuy amuñaqw tukiwhqe, òmiqatsit aw wīkiwa. ⁵² Noqw puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihqe puma sutsep God kiyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI JOHN AHPIY'O

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nâp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tâlat anta. ⁵ Noqw tâla qatâlat ep tâlawva; noqw qatâla put qa tōka. ⁶ Noqw hak tâqa God añqw ayatiwa; nihqe John yan mâtsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe òviy pitu, Tâlat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tûtuptionsaniqat òviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas páam himu Tâla; pam put Tâlat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ I' Tâla pás antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tûwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tûwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuiŋwa. ¹¹ Pam as pas nâp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nikañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tûtuptionsaqam God timatniqat pam pan pumuy amuñem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiŋwa, piw qa tokot tunlayiyat ahpiy'o, piw qa tâqat tunatyayat ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sínoniwhiqe, itamuhsonve qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw òriyika, pas Nay sūk Tiatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy òkwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiyinihqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu it tâqat hapi lavayhtiŋe pañqawu: Tâqa añqw inuñknihqa inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe òviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarûrumniyat añqw òmahtota, pu nânañumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message (Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat momñwituy, Levit ahpiyviyatuy enañ Jerusalem añqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tûviñtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nâlavayhtiŋe, ²⁰ Haknihqey súañqawhqe, qa tupki'tat pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tûviñtotaŋe aw pañqawu: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiŋe pañqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pañqawu: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaŋamuy amumi soon qa hin tûawvayani. Ya um hímunihqe nâmi wūwanta? ²³ Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsihwpuve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa añqw pituto. Soñawnen put eñem pōhut súwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaŋam Pharisee-sinmuy amumom tōnawtaŋamu. ²⁵ Noqw puma put tûviñtotaŋe aw pañqawu: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pávannihqat-

nikañw, ya um hinoq̄w sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noq̄w John lavayhtiq̄e amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaq̄w, uma put qa tuwi'yuñwa. ²⁷ Pam as inuñk pítukañw, inuhpenihq̄e pas pávani; noq̄w soon nu yan'ewaynikañw nas'ew put tots-sosompayat ñahni. ²⁸ Noq̄w John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawhq̄, i' yaniwhiti, Jordan pāyut yupq̄öyveq̄'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavoñvaq̄w John Jesus put awniq̄w túwahq̄e pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhq̄at anta, pam sinmuy q̄aanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiq̄e pañqawu: I' tāqa añq̄w inuñkñihq̄a inuhpenihq̄e pas pávani, pam inuhpenihq̄e mohtinihq̄e öviy'ö. ³¹ Noq̄w nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniq̄at öviy nu pítuhq̄e, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noq̄w John hin yórikq̄ey tuawi'taq̄e pañqawu: Hikwsi hōwit antaqa ñaqaq̄w hawhq̄e, put ep q̄atuptuq̄w, nu aw yóri. ³³ Noq̄w nu as put qa tuwi'ta; noq̄w i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniq̄at aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep q̄atuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taq̄w, pam hapi sinmuy Qahováriwtaq̄at Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noq̄w nu hapi aw yórikq̄e, öviy pay pas pam hapi God Tiatnihq̄at yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw q̄avoñvaq̄w John lōqmuy put aw nánatuwnaq̄amuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaq̄w, pam aw taytaq̄e pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhq̄at anta. ³⁷ Noq̄w put aw nánatuwnaq̄am put pañqawhq̄ navotq̄e, Jesus añk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtökq̄e, puma put añkñiq̄w túwahq̄e, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noq̄w puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuq̄aynaqa i'ñihq̄e pam'i) ya um haq̄am q̄atu? ³⁹ Noq̄w pam amumi pañqawu: Uma inumunnen, aw yórikni; noq̄w öviy puma ep pituhq̄e, put haq̄am q̄atuhq̄at aw yórikq̄e, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaqtiq̄w öviy'ö, (tāwa pakwút-sikishaq̄am añhqe q̄öniltiq̄'ö). ⁴⁰ Noq̄w ima löyöm John hiñqawhq̄ navotq̄e Jesus añkñihq̄amuy amuñaq̄w suhka Andrew yan mätsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noq̄w pam mohti pāvay Simon túwahq̄e, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taq̄a, i'ñihq̄e pam'i). ⁴² Nihq̄e pam put Jesus aw wikva; noq̄w Jesus put aw tātayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haq̄ahpiy Cephas yan túnwantiwni, pam Owa, i'ñihq̄e pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaq̄w Jesus Galileet aq̄wniq̄ey unañwtiq̄e, Philip túwahq̄e, aw pañqawu: Um inuñkni. ⁴⁴ Noq̄w Philip pi Bethsaidat añq̄w sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy añq̄'ö. ⁴⁵ Noq̄w Philip Nathanael túwahq̄e, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth añq̄w tāqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy añ piw put pēnaya. ⁴⁶ Noq̄w Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth añq̄w yámakni? Noq̄w Philip aw pañqawu: Um inumunnen aw yórikni. ⁴⁷ Noq̄w Nathanael aq̄wniq̄w, Jesus túwahq̄e put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi sūlawu. ⁴⁸ Noq̄w Nathanael put aw pañqawu: Ya um haq̄am nuy tuwi'va? Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e aw pañqawu: Nāt Philip uñ qa wáñwayhq̄, um nōnvospaltsokit atpiniq̄w, nu uñ tuwa.

49 Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. 50 Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nōnvospaltsokit atpípiñiqw, nu uñ túwahqey pañqawhq, ya um paniqwu tuptsíwa? Um nāt it epñihqe pas pávanyaqat aw yórikni. 51 Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi òveqatsit aw hōtsíltiqw, uma aw táyuhwini. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep ōmi yayvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

1 Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nānuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. 2 Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum nāñuiwniqat aw tūtsamiwa. 3 Noqw oवालत súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw oवालत nāstaya. 4 Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwaniy nāto qa aw pitu. 5 Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. 6 Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpit añ ohpokit pan tūtukwa. Sinōm kūyit akw nākwañw'ewakwwtotaniqat òviy pāvam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. 7 Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpit añ kūyit opomnayani. Noqw puma put añ tsíkílaya. 8 Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma añqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. 9 Noqw tūnopni'taqa kūyit oवालaniwhhtiqat añqw hikwt, put háqamyaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yūñwa. Noqw òviy tūnopni'taqa mōōnañwuy wāñwayhqe, 10 Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat oवालत tūnopnañwu, nen ason pay sinmuy pavan òōyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwññwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat oवालत waranhta. 11 Yan Jesus Galileet ep Canat ep kātatayhpit pas susmohti tumal-taqe, a'nō himuniñqey pan namtakna; noqw put aw nānatuwnayaqam put aw tūtuptsiwa. 12 Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nānatuwnayaqamu, niñqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

13 Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pitsíwta, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. 14 Niñqe God kíyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sīvat nāhoñwantotaqamuy pep yesqamuyu. 15 Niñqe pam sosompíhoñyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kíyat añqw ihpoq lālaya, pu kanelmuyu, pu wāwakastuyu; nit pu sīvat nāhoñwantotaqamuy sīvayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; 16 Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kíyat qa huhyankitotani. 17 Noqw put aw nānatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy eñem qanātsi'taqey ep nīñaniwini. 18 Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'òqalay itamumi poñahntani? 19 Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kíyat sahpuknayaqaw, nu pāyis tálāt añ put ahoy wunuptsinani. 20 Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Lōp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kítiwhq, ya um pāyis tálāt añ put aw ahoy wunuptsinani? 21 Noqw pay pam

nāp tokoy God kīyatnihqat pañqawu. ²² Noq̄w òviy pam mokiwuy añq̄w ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nānatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tūtuṭsiwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³ Noq̄w Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniq̄w, sinom hīhihta kātutmalayat aw yōrikyaqe, put aw tūtuṭsiwa. ²⁴ Noq̄w pay Jesus pumuy amumi qa tuṭsiwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe òviy'ò. ²⁵ Noq̄w soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniq̄w pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaq̄w tāqa Nicodemus yan mātsiwhq̄a qatu, Jew-sinmuy amuñaq̄w moñwi. ² I' hak mīhikpuva Jesus aw pītuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añq̄w sinmuy tutuqaynaniqe pītuhqat mātsi'yuñwa; ispi kurs God qa úmumniq̄w, um kātatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'ò. ³ Noq̄w Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhq̄a soon God moñwtunatyayat aw yōrikni. ⁴ Noq̄w Nicodemus put aw pañqawu: Noq̄w hak wuynikañw hin piw tihtiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aq̄w pake', piw tihtiwmantani? ⁵ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Hak kūyit-nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhq̄a pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahpiy tihtiwhq̄a sinoniñwu; pu Hikwsit ahpiy tihtiwhq̄a put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwyaniqat nu ūmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noq̄w as um sōykitaq̄w navotñwu; nīkañw háqaqwnikañw pu haqaminihqat um qa mātsi'tañwu; noq̄w pan hapi Qahováriwtaqat Hikwsit put ahpiy tihtiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹ Noq̄w Nicodemus lavayhtiqe put aw pañqawu: Noq̄w ii hin pasiwtani? ¹⁰ Noq̄w Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqanikañw iit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Itam hihta navoti'yuñqey yuaatota, pu hihta aw yōrikyaqey tuawi'yuñwa, noq̄w uma itahtuawiy qa òmahtota. ¹² Noq̄w kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy āwintaq̄w uma qa tūtuṭsiwe', puyaw tis nu òveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy āawnaq̄w uma hin put tūtuṭsiwani? ¹³ Qa hak hapi hisat òmiqatsit aw wūvi, pas òveqatsit añq̄w hawhqa-saa, i' Sinot Tiat òveqatsit ep qātuhaq. ¹⁴ Noq̄w ura Moses qayēsīwhpuve tsūat himutsokit ep háyaq̄w, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa háyiwni. ¹⁵ Noq̄w nāp hak inumi tuṭsiwhq̄a qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnaq̄e, òviy pas sūkw tiy tavi, nāp hak put aw tuṭsiwhq̄a qa hovalniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo yaniqat òviy put añq̄w tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'ò. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tūtuṭsiwaqamuy amuñem qa hinwat yukut, pumuy mātavi; nīkañw pam put qa aw tūtuṭsiwaqamuy sivintoyiwaniqat pay pan amuñem yuku, puma put sūkw Tiyat qa aw tūtuṭsiwhq̄ òviy'ò. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituq̄w, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomáhintsatskaq̄e òviy'ò. Noq̄w paniq̄w hapi òviy God pumuy sivin-toynaniqey amuñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayñwu,

piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw òviy'ò. ²¹Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God òqalayay ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²²Tit atsve pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qátuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniqw, òviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe òviy'ò. ²⁵Noqw John aw nānatuwnayaqam hakiy hin kwañ'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶Noqw puma John aw òkiñqe, aw pañqawwa: Rabbi, ura i' Jordan yupqöyve úmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw òkiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Kurs hak òqalat makiwhqa kurs hin qa òñaqw put makiwni. ²⁸Pi uma nāp inumi navoti'yuñqw ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeye ayatiwa. ²⁹Kwusi'taqa hapi mōñañwiniñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tōnayay ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noqw òviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰Pam soon qa suyhtsephwat òqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹Pi òñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat yuaatañwu. Òñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³²Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴Pi God añqw ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikwsit maki'taq'ö. ³⁵Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, òviy sohsok hihta aw put òqalmaqa. ³⁶God Tiyat aw tuptsiwhqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwhqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4

Jesus and the Woman of Samaria

¹Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ²Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nānatuwnayaqam pantsatska. ³Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātapt, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵Nihqe òviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶Noqw Jacob nōñanvatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam añhqe qōniwmaq'ö) ⁷Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸(Put aw nānatuwnayaqam kīmihaqami tunöstuiwisa.) ⁹Noqw pahasat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw òviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuvinlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniqö'? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw òviy'ò. ¹⁰Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mātsi'te', pu hak ūmi kuyhtuvinataqat hákiynihqat tuwi'tani.

Nen um put aw tūviñtaqw, soon pam uñ kūyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey ñastaa, noqw patñi hinurs hōtsi. Noqw um put kūyit taytaqat háqamnihqe òviy'o? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; nihqe ura nāp put añqw hīhiko, pu tímatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: It pāhut añqw hikwqa pay piw pánaqmqmamtani. ¹⁴ Nikañw ason nu' hakiy kūyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pánaqmokni; noqw nu' hakiy kūyit maqaqw, pam kūyi hakiy ahsonve pāhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, himu as um nuy it kūyit maqaqw, nu pápu qa pánaqmokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktoo, noqw uma añqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu ñasta puwsuñway'ta. Noqw Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu ñasta puwsuñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsívotnihqamuy puwsuñwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh tāqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqw itanam pi it tūkwit ep God aw nānawakna; noqw úmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsuñwi, pay nāt uma qa it tūkwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawakniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawaknaqey haknihqat qa navoti'yuñwa; itam pi hakiy aw nānawaknaqey navoti'yuñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo òoyaqw òviy'o. ²³ Nikañw pay nāt aw pituto, híkispi pas aw pitsíwta, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisnihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noqw put aw nāwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan tūñwantiwqhā God añqw pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta āawnani. ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu ūmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqw pāhsat pu put aw nānatuwnayaqam òkihqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kāwuwaya; noqw qa haqawa put hihta tūviñtaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tūviñta. ²⁸ Noqw pāhsat pu wuhti wikoroy pep mātapt, Kìminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy tāqat nuy añqaw hihta hinhtiqat sohsok nuy āawnaqat aw uma yórikyani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pāhsat pu puma kīñaqw nõñakqe, put aw òki. ³¹ Noqw put ahkwayñap Jesus aw nānatuwnayaqam put aw ò'qalyaqe pañqawu: Nõsaa, Tutuqaynaqa. ³² Noqw pam umumi pañqawu: Pay nu nõvat nõsniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ³³ Noqw òviy put aw nānatuwnayaqam nānami pañqawu: Ya sen pay hak eñem nõvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayāt yúkiniqw pam pantaqa inuñem nõsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pañqawu: Pay nāt nālòq mūmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawu: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikya; pi pay tukwsiyuñqe tsovalniwniqat aw pitsíwta. ³⁶ Noqw hõhòkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hòkqa puma nāma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwhqā pas antsa: Suhka uyhq, pu suhka

hōqō, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat an hōqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētū an tumaltotaqw, uma amumum sumitumalay'yuñwni. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kive yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuptsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu añqaww hihta hinhtiqat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noqw òviy Samariat ep sinom Jesus aw òkhiqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat an pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētū kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuptsiwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tūtuptsiwa, qa uhlayiy ahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo òoyhqa Christnihqat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutsqway ep qa kaptsiwtañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat épeqyaqe, put hihta hinhtiqat sohsok aw yōrikyaqe òviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqw oवालत yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqw Galileet ep pituhqat naat navota; noqw pam as put amumnen tiyotiyat qalaptsinaniqat pam aw nāwakna, pam okiw mokiwuy aqw pitsiwtaww òviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma an kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat aw qa yōrike' soon tūtuptiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqat tāqa tuptsihqe, pañqw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe òviy pam pahsat atkamigniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe āawnayaqe aw pañqawu: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hisatniqw añqwtiqat pam pumuy tūviñta; noqw puma pañqawu: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa añhqe tsane'sikis qōniwmaq) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe òviy pam nāp tuptsiswa, pu kiyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqw Galileet ep pitut yan kātatyhpit tumaltaqe pas hímuniñqey pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atsve pu Jew-sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epeq haqam kanelhōtsiwat yan tūñwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhq; noqw pam tsivot-sikivo tuhōö'ya. ³ Noqw okiw hakim òöyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sūmokput tūtuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pañ qatsya, pāhut poniniykuniqat maqaptsi'kahkañwo. ⁴ Pi haqe' qalawmaq, òveqatsit añqw hoñviaya pāmiq hāwe', put poniniykinañwuniqw òviy'o; noqw pāhut poniniykuqw, hak aqw mohti pake' tūyay qalaptuñwu. ⁵ Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy an hihta tūtuyhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wāōkiwtaqw Jesus tūwahqe, pam hisat pantaqw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷ Noqw tūtuyhqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Tāqa, pi pāhu poniniykuqw, kurs hak okiw nuy aqw pānañwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pākiñwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay òmahtat,

nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ömahtat, nakwsu. Noqw ép nasuñwintalönwiwta. ¹⁰ Noqw öviy Jew-sinom qalaptuqat aw pañqawwa: Pu' hapi nasuñwintalöni, um uh'ahpay kinumniqiw pam qa súanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiçe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalapsinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ömahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tüviñtotaqe, aw pañqawwa: Noqw ya hak um uh'ahpay ömahtat nakwsuniqat ümi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hákiyniqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqiw Jesus pay ahpiyniqw öviy'ö. ¹⁴ Ahpiy pantaqiw Jesus God kíyat ep put túwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanhtiput qaan hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pítuni. ¹⁵ Noqw tāqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalapsinaqat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqiw öviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit ep it tumaltaqiw öviy'ö. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw öviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus nñanyaniqey pas pāpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put náatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiçe, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñiw, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñiw; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñiw. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe pam iit tutmalat epnihqe nāt pas pávanyaqat put aw mahtaknaqiw, uma kātayyuñwini. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynañiw, pu qatsihuytañiw; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātayanik panhtiñiw. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yuñwiniqat öviy'ö, pas Inay hin kaptsi'yuñqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw távihqat qa kaptsi'tañiw. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw távihqat aw tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwuy añqw qatsit aw yámakiwtaq'ö. ²⁵ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tónayat nanaptaniqat aw pitoto, hikis pi pay aw pitsiwa; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtage, pan piw nu put Tiat pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy öqalmaqa, nu hapi Sinot Tiatniqiw öviy'ö. ²⁸ Uma it aw qa pas kāwuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itónay nanaptaniqat aw pitoto. ²⁹ Noqw puma pañqw nõñakni; ima lolmat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalniwyaniqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñiw, noqw nu hihta suan yúkuñiw, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawtat, pas nuy añqw távihqat Inay tunatyawtat nu hinhtiniqey tunatyawtañwuniqee. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqiw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴ Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañiw; noqw pi as uma ayo nõñakniqat öviy nu yan lavayhti.

³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyaniqey hihsavo suhtaq'ewya. ³⁶ Nikañw pay John tuawiyat epnihqey himu pas pávannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat òviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw távihqa pas nāp nuy hákiyinihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tónayat nanapta, piw hin son'iwhqat aw yórikyā. ³⁸ Noqw put lavaiyat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, òviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yuñqey wūwantotaqe, òviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiyinihqat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniqey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tütuptsiwani? Oviypi uma nānañaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tütuptsiwe', soon nuy qa tütuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Nikañw kurs uma put pēniyat qa tütuptsiwe', ya uma hin ilavaiyi tütuptsiwani?

6

Jesus Feeds the Five Thousand (Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tuñwantiwhqat ayoqwat yama. ² Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, pam tütuyyaqamuy amuhpa' kátatayhpiy tumaltaqw aw yórikyaqe òviy'o. ³ Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. ⁴ Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hayiñwiwta. ⁵ Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw òkiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunöstuiyaqw ima nōñōsani? ⁶ Noqw pay pam put aw hin hepqe òviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe òviy'o. ⁷ Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lōp sunat sivat akw pōlavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot sōhōvosvōlavikit nitkay'va, pu lōqmuy tsākw pākiwhtuy; noqw ya pam sinmuy kaysiwhqamuy amumi hímuu? ¹⁰ Noqw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noqw pep a'nō tūsaqa; noqw òviy sinom pañ yesva, tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pōlavikit òmahtaqe, put ep hihlayhtit, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy pīwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsaa. ¹² Noqw pumuy òōyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yóñoyhput akwsiñwqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwni. ¹³ Noqw òviy puma tsivot sōhōvosvōlavikit añqw yóñoyhput nōñōsaqamuy akwsiñwpuyamuy tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat tutsáysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noqw Jesus kátatayhpiy tumaltaqw, sinom aw yórikyaqe, pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqa. ¹⁵ Noqw

puma put awye', pas ôqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmatsqe pay nāla piw tsmot aqwhaqamii.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noqw tapkiqw put aw nānatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Pākihut aqw yuñt pāvaqe Capernaum aqwaya; noqw nuñwu qatālawvaqw, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noqw pumuy panwisq, a'nō hukvaqw pāhu a'nō hoñvanta. ¹⁹ Noqw òviy puma pāhut añqe' kwetstiwisqe payhp, sen nālöp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyóyoykuyaqw, Jesus pāvaqe waymakañw pākihut aw hayiñwna. Noqw pam panmaq, puma put tutwaqe pas tsātsawna. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawini-wyuñwni. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe, put pākihut aqw panaya; noqw pahsat pay pākihu pumuy haqami hoyóyototaqat aqw pitu.

The People Seek Jesus

²² Noqw qavoñvaqw sinom wuhkovatuphat ayaqwat huruhtotiqam ura pay suhka pākihu pápiqniqw put u'naya; noqw ura Jesus aw nānatuwnayaqam put aqw yuñqw, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqw paki, noqw pay puma nanalt ahpiyya. ²³ Noqw pay pētū pākihu Tiberius añqwayaqam pañsoo òki, ura Tutuyqawhqa haqam pōlavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañsoo. ²⁴ Noqw sinom Jesus-nikañw pu put aw nānatuwnayaqamuy pep qa tutwaqe, pākihut añ yuñt, Jesus hepwisqe Capernaum ep òki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqe puma wuhkovatuphat yupqöyveq put tutwaqe, aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqw pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kātutmalat aw yórikyaqey qa paniqw nuy hepnumya, pi uma pōlavikit nōñōsaqe òöyaqe òviy'o. ²⁷ Uma nōsiwhqat pay sūlawhtiñwuqat qa put òviy tumalay'yuñwni. Uma nōsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat òviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiat umuy máqani. Pi Ina God ôqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw távihqat aw tūtuptsiwé', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yórikye' ūmi tūtuptsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsihwpuve hihta mennat nōnova; òviy pi yan pey'ta: Pam òveqatsit añqw pumuy tunōsmaqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pūt pōlavikit òveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pōlavikit òveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi òveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pōlavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pōlavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pōlaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsōñmokni, pu inumi tuptsiwihqa soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tūtuptsiya. ³⁷ Sohsoyam Inay añqw inumi noiwayaqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe òveqatsit añqw hāwi, nu Inay nuy añqw távihqat tunatyayat hintsakniqe òviy'o. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy añqw távihqat tunatyata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahpiy inumi

noiwyaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talõnvaqat ep pumuy ahoy tåtaynani. ⁴⁰ Noq̄w i' hapi nuy añqw távihqat tunatyaata: Sohsoyam Tiyat aw yórikyakahkañw, put aw tútuptsiwaaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noq̄w nu nuhtuñk talõnvaqat ep pumuy ahoy tåtaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqaaqwa, pam pólaviki òveqatsit añqw hawhqeý ura pañqawhq òviy'ò. ⁴² Nihqe puma pañqaaqwa: Ya qa i' Jesus, it Joseph tíata? Itam put náyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noq̄w ya hintaqw òviy pam òveqatsit añqw hawhqeý pañqawlawu? ⁴³ Noq̄w òviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nānahpa' qaān umuh'unañway hiñqaaqwani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw távihqa hakiy pan unañwtoynaq̄w, pam-sa inumini; noq̄w nu nuhtuñk talõnvaqat ep put ahoy tåtaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw òviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu tūqayyaqam inumi òkiwta. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwihqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pólaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayēsihwpuve hihta mennat nōñōsat, pay qa yēse. ⁵⁰ Nu hapi i' pólaviki òveqatsit añqw hawhqa, it pólavikit añqw nōsq̄a qa mokniqat òviy'ò. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pólaviki òveqatsit añqw hāwi; it pólavikit añqw nōsq̄a sutsep qátuni. Noq̄w nu pólavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat òviy'ò. ⁵² Noq̄w òviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqaaqwa: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nōñōsakañw, pu put uñwáyat qa hikwye' uma umuh'unañwpeq qatsit ñastayani. ⁵⁴ Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hihikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noq̄w nu nuhtuñk talõnvaqat ep put ahoy tåtaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nōsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hihikwqa. ⁵⁶ Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hihikwqa inuhpe qatu; noq̄w nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noq̄w nu put ahpiy qatu; noq̄w pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ I' hapi pám himu pólaviki òveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nōñōsat, pay qa sutsep yēse. It pólavikit añqw nōsq̄a hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noq̄w òviy kaysiwqh̄am put aw nānatuwnayaqam it nanaptaqe pañqaaqwa: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noq̄w put aw nānatuwnayaqam it ep qaān'unañway hiñqaaqwaq̄w, Jesus unañwpeq navoti'tage, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomtòqti? ⁶² Noq̄w tis kurs ka nu Sinot Tiat òveqatsit ep qátuñwuqey aq̄w wuptoq̄w, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoy-nañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiniñwu; nu umumi hihta lavayhtiq̄w, pam pantaqa hikwsit añq̄wnihqe sinmuy qatsihuylawu. ⁶⁴ Noq̄w pi uma haqawat qa tútuptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwini'yuñqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituy amumi put mátapniqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey añqaaq̄w pūvut sohsoq̄ navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pañqawu: Paniqw hapi òviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaq̄w, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nānatuwnayamuy amuñaq̄w

wūhaqnihqam put mātatve; nihqe pāpu qa amum hinnumya. ⁶⁷ Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiçe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit gaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹ Noqw pay itam tūtuṭsiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tiatnihqat qapēvewnaya. ⁷⁰ Noqw Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwa. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapniniqw òviy'ò.

7

Jesus and His Brothers

¹ Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñqw, òviy pam Judeat ep qa hinnumiqee. ² Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōñvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqw òviy Jesus tupkomat put aw pañqaqwa: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ūmi nānatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwñi. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuṭsiwñi'yuñqe òviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷ Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñwñi; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawhqw òviy'ò. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nikañw ason put tupkomat pas aqwyaqw, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nikañw pay qa nuhtumnit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqw òviy Jew- sinom nōviwhqat epeq put hepnumyaqe pañqaqwa: Ya pam háqamo? ¹² Noqw sinom put hihin lavayta; noqw haqawat pañqaqwa: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqaqwa: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³ Noqw pay puma nanauyve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy'ò. ¹⁴ Noqw nōviwhqat nālōs talōñni'maqw, Jesus God kiyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵ Noqw Jew- sinom kātayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqw Jesus lavayhtiçe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'ò, pam nuy añqw távihqat ahpiy'ò. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqawñihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nikañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahsat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuantaga inuhpe sūlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhtotiçe aw pañqaqwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwa. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalōñnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kātayyuñwa. ²² Pu òviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas

itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalönnit ep hakiy poñotkuyañwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalönnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsñañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqw inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalönnit ep hakiy qalapsinaq'ö? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahsat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqawwa: Ya puma qa it ninayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqw, puma aw qa hiñqawwa. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqaqwniqw navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak put haqaww pituqw navoti'tani. ²⁸ Pahsat pu Jesus God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqaqwnihqat navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsanihqa nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pituhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰ Pahsat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw öviy'o. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñqaw kaysiwhqam put aw tütuptsiwaqe pañqawwa: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epnihqe pas pavan kähintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqw yaw sinom nānahpa' nauyhiñqawwaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat öviy'o. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqw távihqat awni. ³⁴ Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañqawwa: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliwtaqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawhqe pañqawu: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqw nōviwhqat ep nuhtuñk wukotalöñvaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqawu: Pānaqmokiwtāqa inuminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptsiwni'taqat ahsonñaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqat pañ'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiqe it Hikwsit pañqawu, put hapi hakim Jesus aw tuptsiwyaqam ason makiwyan. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hímuniwhqiqw öviy'o.

Division among the People

⁴⁰ Noqw öviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqawwa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noqw pētū pañqawwa: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pañqawwa: Ya Christ yaw Galileet añqw yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhtini, pu Bethlehem kitsókit añqw yámakni, ura David haqam qātuñwuqat añqö? ⁴³ Noqw öviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noqw haqawat as put nuayaniqey nānawaknaqw, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahasat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi ökiqw, puma pumuy amumi pañqawwa: Ya uma hinoqw qa wikvaya? ⁴⁶ Noqw hoñvia'yat pañqawwa: Pas qa hak täqa hisat it täqat an yuata. ⁴⁷ Pahasat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawwa: Noqw ya uma nuhtum ünatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaqw put aw tütuptionsiwa? ⁴⁹ Ima söqavunñsinom tutavot qa tuwi'yunqam pi pay qalolmat makiway'yunwa. ⁵⁰ Noqw Nicodemus, ura Jesus aw mihikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtaga amumi pañqawu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tüqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqawwa: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noqw Jesus tsomot Olivet yan mätsiwhqat aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw ökiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsava taviyat, ⁴ Jesus aw pañqawwa: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw nūansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatup-ninayaniqat pañqawu. Noqw unñiqw hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynaniqey öviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw öviy puma put pas tüviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaga put mohti owat aw tüvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey uoyñwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyokuyakañw nuhtuñkñhقات aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsava wūnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya un hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak un mokniqat unem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw unem qa pan yuku; um ahpiynen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahasat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw öviy Pharisee-sinom put aw pañqawwa: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa súanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaqw pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaqw pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yunwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amun hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yukuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi löyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyñhقات tuawi'ta. ¹⁹ Pahasat pu puma put aw pañqawwa: Noqw una háqamo? Noqw Jesus

amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwini. ²⁰ Yan Jesus sivatatanpit ep yuaayku, God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw òviy'ò.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²² Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³ Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwy; nu òñaq'ò; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'ò. ²⁴ Paniqiw hapi òviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy haknihqey pañqawhqat qa tūtuqsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Ya um hak hīmuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihag umuy put āawna. ²⁶ Nu as nihtiwhtaqt hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. ²⁷ Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. ²⁸ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoyehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiynihqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqt nu pan hintsaki. ²⁹ Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwve hinmaq w òviy'ò. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, kaysiwHQam put aw tūtuqsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahsat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tūtuqsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwne', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamuyani. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwini, noqw pam navoti umuy qenivo óyani. ³³ Puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Itam Abraham tīmatu; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaqw òviy itam qenive oyiwyuñwiniqat um pañqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ³⁵ Noqw tūwiki pi qa sutsep kive ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶ Noqw òviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi uma Abraham tīmatniqw nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taqw òviy'ò. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tīmatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noqw uma soq tuwat nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy āawnaq'ò. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqaqwa: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwa, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwini, pi nu God añqw yámakqe put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añq'ò; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw

ilavayiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhniwhqat añqaw tuqwyanta; himu pas antsanihqā put ep sūlawniqw, òviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō átsanihqee, pas atsāt aaniwnaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsāt lavayhtiñwu, òviy uma nuy qa tūtuptsīwa. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanhtiqt pas sūañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsāt umumi lavayhtiñwu, ya hinoqw uma nuy qa tūtuptsīwa? ⁴⁷ God ahpiyñiqā God lavayiyat navotñwu', noqw paniqw òviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhtiñwu'.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqaw: Noqw pay itam sūañqawqaw, um Samariat añqw sínoniñqe nukpanhikwsit akw tuyqawiw-taqat pañqaw. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqaw: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwta; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kātayyuñwñiqat qa tunatyawta; pay ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwyuy ep pítuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Abraham mōki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqaw: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwyuy ep pítuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epniñqe hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak hímuniñqey nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqaw: Kurs nu pay nāp nātsokananiñwu pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokananiñwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqaw. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe òviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqaw', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniqey put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqe hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwñi'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqaw: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniñwu pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqe o'wat òmahtota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kíyat añqw yámaqē pumuy amuhsonñaw hinmakañw pañw ahpiy'o.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqamniñw, hakiy tāqat pas tihtiwhqey añqaw qapostalqat aw tātayi. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam put tūviñtotaqe aw pañqaw: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanhtiñwu, òviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqaw: Pay i' qa hakiy qaanhtipuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanhtiñqey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniñwu òviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt tálō'niñwu nu soon nuy añw taviñhqat tumalayāt qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumqe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶ Yan pam lavayhtit, tutskwami tōhakqe, tutswalay akw tsóqataqe, put qapostalqat pōsiyat añhqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqaw: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita.

(Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw òviy pam awnihqe, aqw posimavaqtaqe, tãlat taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw òviy kisñwamat-niqw pu haqawat put qapostaln̄wuniqw aw yorstotaqam pañqawwa: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqawwa: Pay i' pam'i; noqw pētu pañqawwa: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam tãqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw òviy puma put tũviñtotaqe aw pañqawwa: Noqw uhposi hin tãlawva? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay hak tãqa Jesus yan mãtsiwhqa tsòqataqe, ivosvaqe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw òviy nu awnihqe posimavaqtaqe, ivosiy tãlawna. ¹² Pahasat puma put aw pañqawwa: Noqw pam hak háqamo? Noqw pam pañqawu: P̄iyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahasat pu puma qapostaln̄wuqat Pharisee- sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalōñnit ep Jesus tsòqataqe put pōsiyat tãlawna. ¹⁵ Pahasat pu Pharisee- sinom pam hin pōsiy tãlawnaqat tuwat put tũviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhqe tsòqat lelwi; noqw nu posimavaqtaqe, ivosiy tãlawna. ¹⁶ Pahasat pu òviy haqawat Pharisee-sinom pañqawwa: Pay pi i' tãqa qa pas God añq'ò, òviy pi nasuñwintalōñnit qa kaptsi'ta. Noqw pētu pañqawwa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kãtutmalat hintsakni. Noqw yan puma nãtsiki. ¹⁷ Pahasat pu puma qapostaln̄wuqat aw piw pañqawwa: Ya uhposiy tãlawnaqa uñniqw hak himuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostaln̄wuqa pōsiy tãlawnaqat Jew- sinom qa tũtuqtsiwa. Noqw òviy puma put nayat yuhti enañ wãnwayyaqe, ¹⁹ Tũviñtotaqe amumi pañqawwa: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tãlat tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwqata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' tãlat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pōsiyat tãlawnaqat itam qa navoti'ta; pi wũyoq'a; uma tũviñtotani; pam pi nēñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamqasqe òviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ-nihqat pañqawhq, Jew-sinom aw tōnawtaqamuy añqw put ayo tũvayaniqey pasiwni'yunqw òviy'o. ²³ Paniqw òviy puma pañqawu: Pay wũyoq'a, uma tũviñtotani, kita. ²⁴ Pahasat pu piw òviy puma qapostaln̄wuqat wãnwayyaqe aw pañqawwa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yunqw, i' tãqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaánhinma, sen pay qa panmaq, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas sũkw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostaln̄wu, nikañw nu pu' tãlat tayta. ²⁶ Pahasat pu puma piw put aw pañqawwa: Ya pam un hintsana? Hin pam uhposiy tãlawna? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy áawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nãnawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyaniqe òviy'o? ²⁸ Pahasat pu puma pas tutsi'wanañway hiñqawwaqe put aw pañqawwa: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yunqw; i' pi pay hak tuwat háqaq'ò. ³⁰ Noqw tãqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put háqawniqw qa navoti'yunqw, piw pam ivosiy tãlawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yunqw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotñwu; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatyayat hinmaq, put pam navotñwu. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat añqaw qa hak haqam hakiy

qapostalkanw tihtiwhqat posiyat tälawniqat itam navoti'yuñwa. ³³ Pi as i' tāqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtotiqe aw pañqawwa: Pas as um qaanhtiput añ tihtiwwkanw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pañqaw ayo tūvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tūvayaqat Jesus navotqe put tūwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsiwni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tāqa? Nu hakiy aw tuptsiwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ūmi yuaata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa; pam kitat put aw naokiwhta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat ōviy pew tūwaqatsit aw pitu, ima añ qa tayyuñqam pōsiy tälawnayaniqat ōviy'ō, pu añ tālat tayyuñqam pōsiy qatälawnayaniqat ōviy'ō. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee-sinom put amumyagam iit nanaptaqe put aw pañqawwa: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhtiput hinyuñwni; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, ōviy umuhqaanhtipu umuhpe hūrsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hötsiwhpa kanelkimi pakit, pay nāp haqe' aqw pákihqqa hapi uyiñwuniñwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkilawhqaniñwu. ² Hötsiwhpa pákihqqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³ Noqw hötsiawat aw tunatyawtaqa put aw hōtañwu, noqw kanēlom tōnayāt nanaptañwu; noqw pam pumuy tūñwniyamuy akw wāñwaylawñwu, nen pumuy pañqaw haqami tsamñwu. ⁴ Pu pam pokmuy nōñakne' amupyeve hinmañwu; noqw kanēlom tōnayāt tuwi'yuñqe ōviy put añañwu. ⁵ Nikañw puma a'lōntuy tōnayamuy qa tuwi'yuñqe ōviy hakiy alōñōt qa añañyat, tuwat soq put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tūwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqat qa māmatasya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimiq hötsiawat anta. ⁸ Inupyeve mohti ōkihqam sohsoyam uyiñwntu, pu hihta tūñawhkilalwaqamu; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hötsiwa; inuhpa' pákihqqa hapi ayo yamakni, nen aw papkikañw pu piw añqw yaymakañw nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ūuyniksa pituñwu, pu hihta nīnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqat ōviy pitu, puma nukñwat qatsit qaōwihinyuñwniqat ōviy'ō. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Nāwuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nikañw haqaqw kwēwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noqw kwewu kanelmuy qōyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy ōviyiniñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itōnay nanaptani; noqw puma sūp tōnawtaqw sūka pumuy amumi

tunatyawtani. ¹⁷ Noq̄w nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqat òviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw òqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noq̄w yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nátsiki. ²⁰ Noq̄w kaysiwHQam pañq̄aqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtage òviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoq̄w aw túq̄ayyuñwa? ²¹ Noq̄w pētu pañq̄aqwa: Nukpanhikwsit akw tuyq̄awiwtage qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi q̄apostalyaqamuy pòsiyamuy tálawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noq̄w Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kíyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tòmòhaqamo. ²³ Noq̄w Jesus God kíyat ep haqam Solomon tuhöoyat añ waynuma. ²⁴ Noq̄w Jew-sinom put aw tsovaltíqe aw pañq̄aqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ümi a'nö wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put āawnani. ²⁵ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa tütuptsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañw ìit tutmalat hintsakq, pam nuy hákiyñihqat tuawi'ta. ²⁶ Noq̄w uma qa tütuptsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañq̄awu. ²⁷ Ikanelvohkom itōnay nanaptañwu; noq̄w nu pumuy tuwimuy'ta; noq̄w puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noq̄w nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noq̄w soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapq̄õlñaq̄w tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqe pas pávani; noq̄w qa hak pumuy Inay mapq̄õlñaq̄w tusoq'ipwaníqey aw òqala. ³⁰ Ina-níq̄w pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqe pay piw o'wat òmahtota. ³² Noq̄w Jesus lavayhtíqe amumi pañq̄awu: Nu nihtiwtaqat lolmat tumalat Inay añq̄w umumi mahtakna. Noq̄w ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noq̄w Jew-sinom put aw pañq̄aqwa: Pay itam lolmat tumalat qa ép uñ tatatupyani, pi um God qakaptsi'lavayhtiq'õ; pu um pay sínónikañw pas God-nihqey pañq̄awh̄qat òviy'o. ³⁴ Noq̄w Jesus amumi pañq̄awu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañq̄awu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noq̄w pas soon tutuveni alöntini.) ³⁵ Noq̄w pep hapi pam hakímuy put lavayiyat òmahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañq̄awu. ³⁶ Noq̄w hintaq̄w òviy uma nuy qakaptsi'lavayhtíqat pañq̄aqwa, nu Pas Hímuniñqat Tiatniñqey lavayhtiq'õ? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayat hintsakq, uma nuy qa tütuptsiwani. ³⁸ Nikañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tütuptsiwanikahkañw uma hīhihta tumaltiwhqat tütuptsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epñihqat uma māmatsye' tütuptsiwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as òviy piw puma put ñuayaniqey antotíq̄w, pam pumuy māyamuy añq̄w ayo yámakqe, ⁴⁰ Jordan yupq̄õymi pañsonihqe huruhti, ura John pay mohti küyit akw tütuvoylalawh̄qat pañsoo. ⁴¹ Noq̄w kaysiwHQam put aw òkiwtage nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nikañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsaa. ⁴² Noq̄w pepeq kaysiwHQam put aw tütuptsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹ Noq̄w hak tāqa Lazarus yan māsíwhqa Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu q̄õq̄ayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noq̄w pam hak okiw tütuyhti. ² (I' Mary hapi put atsve hihta kwañwáhovaqtuqat wihkuyit akw

Tutuyqawhqat lelwit, pu hōmīy akw kukyāt an hōna; noq̄w put tupkoat Lazarus tūtuya.) ³ Paniq̄w ōviy put qōq̄amat hakiy Jesus aw ayataq̄w, pam pañqawu: Tutuyqawhqa, meh, pas aw uh'unāñwa okiw tūtuya. ⁴ Noq̄w Jesus put navotq̄e pañqawu: I' tūya put mokniq̄at qa pāniq'ō, pi God pas a'nō hīmuniwhṭiniq̄at ōviy'o, noq̄w God Tiat put ahpīy pas pavan hīmuniwhṭini. ⁵ Noq̄w Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶ Noq̄w ōviy pam put navotq̄e pay hāk pepeq lōs talōña. ⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aq̄wya. ⁸ Noq̄w puma put aw pañq̄aq̄wa: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom un̄ tatatupninayaniq̄e anhtotiq̄w, ya um pay piw aq̄wni? ⁹ Noq̄w Jesus lavayhtiq̄e pañqawu: Ya talōñaq̄at ep tāwa añhqe qa pakwt lōq̄ sihkay'tasikis qōniltiñw? Tālō waynumqa qa wīwakñw, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe ōviy'o. ¹⁰ Mihikq̄ waynumqa hihta ep wīwakñw, put ep tāla sūlawanñwuniq̄w ōviy'o. ¹¹ Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noq̄w pay nu aq̄wnen tātaynani. ¹² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put aw pañq̄aq̄wa: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa ōqawhtani. ¹³ Noq̄w pam mokq̄at Jesus pañqawhqa, suhp̄an as pay pam puwhqe nāsūwni'taq̄w put pañqawhqat puma wūwaya. ¹⁴ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki. ¹⁵ Noq̄w nu qa ēpeqniq̄w pam panhtiq̄w pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniq̄at aw yōrikye' inumi tūtuptsiwaniq̄at ōviy'o. Pay itam aq̄wyanī. ¹⁶ Pahsat pu Thomas, Didimus yan tūñwantiwhqa, suñwāmuy amumi pañqawu: Itam amum aq̄wyē', amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noq̄w Jesus pepeq̄ pituq̄w, pay kurs pam āmiwhqe, nālōs talni'ta. ¹⁸ Noq̄w Bethany Jerusalem āhayhpo, sukw añq̄w nāsamiq̄ tutskwatuwanit pahasapaq̄amo. ¹⁹ Noq̄w Jew-sinom kaysiwḥqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwṭapyaniq̄e kurs ep ōki. ²⁰ Noq̄w yaw Jesus añq̄wnihqat Martha navotq̄e, pañq̄w nakwsuqe put ahsawva, noq̄w Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹ Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniq̄w soon itupko mokni. ²² Noq̄w pay nu navoti'taq̄w nāmahin pi yahsathaq̄am um God aw hihta tūviñtaq̄w soon pam un̄ qa māqani. ²³ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴ Noq̄w Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taq̄w nuhtuñk talōñaq̄at epeq̄ sinom ahoy yesvaniq̄w pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwyay añq̄w ahoy tātaynañwuqa, pu qatsihuytañwuqa; inumi tuptsiwhqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qātuni. ²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptsiwni'taq̄a pas soon hisat mokni. Ya um it tūptsiwa? ²⁷ Noq̄w pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tiatnihqat nu tuptsiwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pītuni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiynihqe tupkoy Maryt nauywanñwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe un̄ wāñwaylawu. ²⁹ Noq̄w panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noq̄w Jesus nāt kīmi qa pītuhqe, haq̄am Martha put ahsawvaq̄at pay nāt pep'e. ³¹ Noq̄w Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwṭavi'yūñqam put suñwnuptut yāmakmaq̄w aw tayyuñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq̄ tūamit ep pakmumuyniq̄e

ōviy pašsoo, kitota. ³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuq̄w túwahqe aw pitu, nihqe put atpipo tamōtswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniq̄w soon itupko mokni. ³³ Noq̄w pam pakmumuyh̄q, pu Jew-sinom put amum ōkihqam piw tsaykitaq̄w Jesus amumi yōrikqe unañwpeq̄ ōkwavakqe, ³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noq̄w puma pañqaq̄wa: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵ Noq̄w pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqaq̄wa: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noq̄w haqawat pañqaq̄wa: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tālawnaqa soon hinwat yukuq̄w soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu ōviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noq̄w tuhsōnaq̄w tūamiwta, noq̄w aq̄w owa uhtsiwta. ³⁹ Noq̄w Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noq̄w mokqat q̄ōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōhni'ta. ⁴⁰ Noq̄w Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God ōqalayal lolmat aw yōrikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añq̄w puma ayo owat taviya. Noq̄w Jesus ōmiq̄ tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um sutsep nuy navotñwuniq̄w nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añq̄w távihqat tūtuptsiwaniq̄w ōviy nu pañqawu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴ Noq̄w i' mokqa pañq̄w yama; noq̄w maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noq̄w Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw ōkihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tātayyaqe put aw tūtuptsiwa. ⁴⁶ Noq̄w pay pumuy amuñaq̄w haqawat Pharisee- sinmuy amumiyaqe, Jesus hihihita tumaltaqat pumuy āawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq̄ momñwit Pharisee- sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalt, nihqe pañqaq̄wa: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hihihita kātutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaq̄w, pam pantsakq̄ kurs hin qa sohsoyam put aw tūtuptsiwani; noq̄w Rome añq̄w sinom ōke' itahkiy kiq̄ōtotani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noq̄w pumuy amuñaq̄w haqawa Caiphas yan mātsiwhqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq̄ moñw'iwtaqe pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuñwa; ⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniq̄w pam itamuñem lomahintani. Noq̄w pep pu' sinom soon pas sohsoyam sūlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq̄ moñw'iwtaqe hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiye Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tutskwat ep sinmuy qa púmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tímuyatuy añqe' ahtsawaliwuyñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniqe ōviy'o. ⁵³ Pahpiy pu puma put hin nīnayaniqey nanawinya. ⁵⁴ Noq̄w ōviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātaqpuna hinnuma; nihqe pam pañq̄w haqami kitsókit Ephraim yan mātsiwhqat aq̄w'a, tutskwat qayēwiwhpve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq̄ qatu. ⁵⁵ Noq̄w Jew-sinmuy nōviwhqam Amutsva Yūmosanihqat yan túnwantiwhqat aw pituto. Noq̄w nāto nōviwhqat

aw qa pituqw, kaysiwhqam añ tutskwava yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep öki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus öviy taynumyaqe God kiyat ep honkahkañw nñami pañqawa: Ya uma hin wüwantota? Ya sen pam növiwniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee- sinmuy amumum put nuayaniqey anhtoti; nihqe öviy kurs hak put háqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12

Jesus Anointed at Bethany (Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Noqw pu Amutsva Yümosanihqat ep növiwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus eñem tapkiqw növatota; noqw Martha tünopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunösvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qōqaat Mary wihkuyit kwañwáhovaqtuqat súp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kukyat lelwi, nit hōmij akw put kukyat hōna. Pam wihkuyi nard yan tünwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kive wihkuyit hovalañwuqat tuyqawva. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoqw tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sivat öviy huyiwhqe ökiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa ökiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kimañwuniqe öviy'ö. ⁷ Noqw öviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqawani; pam nuy hisat tñamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ ökiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw öviy kaysiwhqam Jew- sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa öviy ep öki, puma it Lazarus ura pam mokiwuy añqw ahoy tātaynaqat aw yörikyaniqey öviy piwu. ¹⁰ Noqw öviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nñayaniqey nñami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tütuptsiwaqw öviy'ö.

The Triumphant Entry into Jerusalem (Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Noqw qavonñvaq sinom qaan'ewakw hintaqam növiwhqat ep ökihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm- tsotskit nantaqayat üyitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Öqawmañwu! Israel- sinmuy moñwíam Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa pas kapsitiwaa. ¹⁴ Noqw Jesus mörot puhuwñwitiwtaqat túwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwyuñwñi, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mörot tiyat akw tsokiwmakañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnaqam as mohti iit qa māmatsya; nikañw Jesus a'nō hímuniwhitiq pahsat pu puma ura pam pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noqw sinom put ámumyaqw pam tñamit aqw Lazarus wánwayhqe moki- wuy añqw ahoy tātaynaqw aw tayyuñqam put tuawi'yüñwa. ¹⁸ Paniqw öviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kätumalat tumaltaqat nanaptaqe

ōviy'o. ¹⁹ Noqw ōviy Pharisee-sinom nānami pañqawwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put añkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqw hakim Greek-sinom okiwlalwanigē nuhtum nōviwhqat ep ōki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsókit Bethsaidat aņqwnihqat aw ōkihqe pañqawwa: Tāqa, itam as Jesus aw yórikyaniqey nānawakna. ²² Noqw Philip Andrew awnihqe put āawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³ Noqw Jesus lavayhtigē amumi pañqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhťiniqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas sōhōvosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pepsa a'nō aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kakhkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhtaq'ewnihqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'tanigey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kapsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit aņqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqw pi nu yaniqw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímunihqey namtaknani, nu kítani. Pahsat pu ōveqatsit aņqw hakiy tōnaat pañqawu: Nu pas hímunihqey pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noqw ōviy sinom pep hoñqam put nanaptaqe úmukqat pañqawwa; noqw haqawat pañqawwa: God hoñviyaat put aw yuaayku, kitota. ³⁰ Noqw Jesus lavayhtigē pañqawu: I' hakiy tōnaat qa inuñem tóqti, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit funatyayat añ hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo túviwni. ³² Noqw nūu, ason nu nahoylehtsit ep háyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniqey lavayhtigē pañqawu. ³⁴ Noqw sinom lavayhtotigē put aw pañqawwa: Pi itam tutavot aņqw nanaptaqw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep háyiltiniqat um pañqawu? Ya i' Sinot Tiat hak hímuu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu tálát ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tálát umumum yantaqw uma kwilalatotani, noqw qatála umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminigey qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaqw uma inumi tútuptsitse', talpuva hinwisni; nen uma tálát ep sinoiwyuñwni.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiyinhqe pumuy amuñaqaw nātuþka. ³⁷ Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutþik nihtiwtaqat hihta kátumalat mahtaknaqw puma put aw qa tútuptsiswa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa. Ura pam pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiswa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw ōqalay mahtakna. ³⁹ Yanta; noqw ōviy soon put tútuptsiwani, ura Esaias piw pañqawhqw ōviy'o. ⁴⁰ Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nānamtōkyaqw, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsánwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴² Noqw pay as pi nāmahin yantaqw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwħqam nuhtum put aw tútuptsiswa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañqawwa, hakton sen puma

tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ö. ⁴³ Puma pi sinmuy amunaqwa tayawinpit nanawaknaqe, God anqwa tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqwa pu' Jesus tsa'lawhqe pañqawu: Inumi tuptsiwni'taqa hapi qa inumi tuptsiwni'tat, hakiy anqwa nuy távihqat aw tuptsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy anqwa távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwni'taqa haqe' qatālat qa an hinmaniqaqat öviy'ö. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo öyaniqe pitu. Nihqe öviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuptsiwhq nu qa put hinwat yukuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakaanw ilavayiy qa ömahtaqa hihta akw hinwat yukuniwini. Ilavayi hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy anqwa távihqa hapi pas nāp nuy hihta hiñqawniqat inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqaqat piwu. ⁵⁰ Noqwa nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqaqat himuy'vayaniqaqat öviy put tutapta. Noqwa paniqw hapi öviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsok yuaayku.

13

Jesus Washes His Disciples' Feet

¹ Noqwa Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit anqwa Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yūmosa so'ñwamiq pumuy amumi unañway'ta. ² Noqwa tapkiqw pumuy nōñösaqwa, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi mātapniqaqat pan unañwtoyna. ³ Noqwa Jesus navoti'taqwa, Naat sohsok hihta aw öqalat put aw noa; noqwa pam God anqwa pituhqe piw God aw áhoyniqey navoti'kañw, ⁴ Tunösvofiñat anqwa wunuptut, napnay tavi; nit höhönpit kwusut, put kwewhta; ⁵ Nit pu tsaqaptat aqwa kuyht, pahsat pu put aw nānatuwnayaqamuy kuyamuy pähomhtivat, nihqe höhönpit kwewhtaqey akw kuyamuy höñhta. ⁶ Pu öviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pähomni? ⁷ Noqwa Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nu hihta hintsaq'q' um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸ Noqwa Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pähomni. Noqwa Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pähomqwa pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqötoy enañ piw um pähomni. ¹⁰ Noqwa Jesus put aw pañqawu: Pay pähom'iwhqa soon pas sohsovik pähom'iwini, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwanw'eway'ö. Noqwa uma hapi kwanw'e'wayomu, niñañw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqaqat navoti'taqe öviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwanw'e'wayomu, kita. ¹² Pu öviy pam pumuy kuyamuy pähomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuyqaynalalwakahkañw pu Tutuyqawhqaqalalwa; nihqe uma süañqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqwa kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuyqaynaqa umuhkukuy pähomqwa, soon tis uma umuhkukuy nāhoq qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqaqat umumi mahtakna, nu umuy hin yūkunaqwa pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tüwiki moñwiw epnihqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqwa uma iit navoti'kahkañw an hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy

lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniq̄w ōviy i' hak inumum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituq̄w nu añwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhtiḡw, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataq̄w, hak put pās tāvihqa hapi nuy pās tāvini; pu nuy pās tāvihqa hapi nuy añq̄w tāvihqat pās tāvini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiqe pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituy amumi nuy mātapni. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqat wūwantotaq̄e nānahpa' yoyrikya. ²³ Noqw suhka put aw nānatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqat pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu ōviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'waq̄e aw pañqawu: Pay nu nōvat mōroknat, hakiy put maqaq̄w pamni. Pu pam nōvat mōroknaq̄e, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhtiq̄w, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniq̄ey iṡs panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunōsvoñat aw qātuhqa put hinoq̄w pan lavayhtiqat māmati. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqat haqawat wūwaya, pu sen pam ōkiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqata. ³⁰ Noqw ōviy pam nōvat mōrokput sowat, pahsat pay pañq̄w yama. Noqw mīhikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu ōviy pam yāmakmaq̄w, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hīmuniwhtini; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God inuhpiy hīmuniwhte', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hih-tatani; nihq̄e soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiq̄w soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yūñwni; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yūñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yūñq̄w pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiq̄w um kurs hin nāt inuñkni; nikañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoq̄w nu soon pay pu' unñkni? Nu uñem iqatsiy tāviniq̄ey suhtaḡewa. ³⁸ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy tāviniq̄ey suhtaḡewa? Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhq pu' taqākowāko tōqtini.

¹ Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay kiyat ep yeyespi qaöwiewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa äawnani. Nu umuñem qenitato. ³ Noqw nu ahpiy-nen umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nämi ökinani; noqw nuy haqamniqw uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw pöhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw pöhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw pöhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yörikyä. ⁸ Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Unay itamumi mahtaknaqw itam pañso uyiwaltotini. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wüyavo umumum yantaqw, ya um näto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yörikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqat inumi pañqawu. ¹⁰ Ya nu Inay amum sükanihqat um qa tuptsiwa? Soñawnen pi nu put epniqw pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa näp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qätuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniqw pu Ina inuhpenihqat uma tütuptionsani; hal kurs uma qa pantotini, nas'ew uma itumalay ahpiy inumi tütuptionsani. ¹² Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Inumi tuptionsihqa nuy hihihta hintsakqat piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pävanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniniqw öviy'o. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw näphihta öviy tüviñtotaqw, nu put panhtimantani; noqw Ina Tiy ahpiy pas pavan himuniwhtini. ¹⁴ Uma ituñwniy aw yankahkañw näphihta öviy tüviñtotaqw nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵ Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. ¹⁶ Pu nu Inay aw näwaknani, noqw piw pam sukw umumum unañwtavi'taqat umumum tävini, it Qahováriwtaqat Hikwsita. Noqw pam umumum sutsep yante', ¹⁷ Umuy hihta pas antsanihqat tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe öviy'o, piw qa tuwi'yuñwa. Noqw uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaqw öviy'o, nihqe näp pam umuh'unahwpeq qätuni. ¹⁸ Pay nu soon umuy nal'oyni; pay nu näp piw añqw umumuni. ¹⁹ Näp hihsavoniqw pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yörikyani, nikañw uma inumi yörikyani. Pi nuy qatuqw öviy piw uma yesni. ²⁰ Noqw pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹ Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noqw nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²² Noqw suhka Jesus aw nánatuwnaqa Judas yan mätsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mätavi. Noqw pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hintaqw öviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? ²³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiq qa añ hinmani; noqw Ina put aw unañway'tani; noqw itam put awnen unañwayat ep qätuni. ²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiq añ hinmani. Noqw nu umumum lavayit yuaataqw pam qa inuhpiy'o, pam nuy añqw tävihqat Inay ahpiy'o. ²⁵ Noqw nu näp umumumnikañw iit umumum yuaayku. ²⁶ Noqw nu pan Inay aw näwaknaqw, pam umumum unañwtavi'taqat

Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noq̄w pam umuy sohsok hihta tu-tuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqaq̄ umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuiñw̄ni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noq̄w nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuiñw̄ni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuiñw̄ni. ²⁸ Uma nanaptaq̄w ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añq̄w umumini. Pi uma inumi unañway'yuiñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noq̄w nāt hapi aw qa pituq̄w, pay nu añwu umuy āawna, hisat aw pituq̄w uma tūtuq̄siwaniqat ōviy'o. ³⁰ Yahpiy hapi nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq̄ Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ō, noq̄w pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noq̄w Ina inumi hin tutaptaq̄w nu pan hinma. Noq̄w put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañq̄w ahpiyyani.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noq̄w Ina hapi ūyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vañwuqat pam ayo tūkuñwu; pu pōlōy'vañwuqat pam papsiñwu, noq̄w pahsat pu pam wūhaq aniwnañwu. ³ Noq̄w uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqaq̄ akw kwañwe'way'iwyuiñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuiñw̄ni, noq̄w nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihfa himuy'vañwu, pas pam kopōlvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noq̄w pan hapi uma inumi qa wiwyuiñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovauyi; noq̄w uma hapi ahpiy hohtakiwyuiñqamu. Nu hakiy aw wiwtaq̄w pam inumi wiwte' a'nō himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tūviwñwu; noq̄w sinom put tsovalaye', qōhit aq̄w maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs umā inumi wiwyuiñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pani'yuiñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put ōviy tūviñtotamantani; noq̄w pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nō aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamiani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq̄ nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq̄ pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaq̄w pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noq̄w uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat ōviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqaq̄ pan'i. ¹² Noq̄w nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuiñw̄ni, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe ōviy panhtini. Noq̄w qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwātsimiyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tūwiktuñwantani, taq̄ tūwiki moñwiy hihta hintsakq̄ put qa navoti'tañwu. Nikañw̄ nu umuy ikwātsimyaqat pan tūñwanta; pi nu Inay añq̄w hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat ōviy ayata; noq̄w tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noq̄w uma ituñw̄niy aw yankahkañw̄ Inay aw hihta tūviñtotaq̄w pam umuy put máqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuiñw̄ni.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat an hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaq w pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yuwni. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat an hinwisq, pay put an hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa an hinwisq nu umuy put anqw namorsta; noqw oviy yep qatsit tunatyayat an hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yuwni; pay tuwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu; noqw kurs sinom nuy okiwsasne' soon umuy piw qa okiwsasnani; kurs ilavayiy an hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa an hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniqw oviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy anqw tavihqat qa tuwi'yuñqe oviy'o. ²² Pay nu pituhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaanh toti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaanh totini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaanh tipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhtaq'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhtaq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqat katutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta katumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yorikye' pay soon pas qaanh totini; noqw pi as puma put aw yorikyakahkañw inumi qa suhtaq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy an yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhtaq'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahovariwtaqat Hikwsit Inay anqw ayataq w, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hakiy nihqat sinmuy aawnani. ²⁷ Pu uma piw pas nap hihta aw yorikyaqey tuawi'yuwni, uma yayhniwhtaq anqaqw inumum hinnumyaqe oviy'o.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat oviy nu umumi yan lavayhti. ² Nat sinom hihta aw tonawyuñqey anqw umuy ayo ipwayani; tis pi nat oviy puma umuy qoqyaniqat aw pituni; noqw panhtiq a God enem tumaltaqey wuwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe oviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituqw ura nu umuy anwu pay put aawnaqat uma u'nayaniqw oviy nu umumi yan lavayhti, nawuspi nat nu umumunihqe oviy qa mohti haq umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqw pu' hapi nu Inay nuy anqw tavihqat ahoy awni. Noqw uma qa haqawat nuy haqaminiqat tuiñta. ⁶ Noqw pay pi nu umumi iit lavayhtiqw oviy umuh'unañwa pas qa hahlayhtoti. ⁷ Noqw pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniniqw pam umuñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqw umumi Unañwtavi'taqa soon umumi pituni, pi nu ahpiyen anqw put umumi tavin. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat an hinwisqamuy qaanh totiqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy mamatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqe qaanh totiqat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy mamatsnani, Inay awnihqat akw'a; noqw wa papu inumi qa yorikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay enem yukuqe pas qahihtata. ¹² Nat nu nihtiwhtaqat hihta umumi yuaaykuniqw, uma kurs hin nat put sohsok omahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihq a pite', pam sohsok antsanihqat umuy mamatstoyani; pam qa nap nahpiynihqat yuaataniqee.

Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hīhihta nātoyaniqat umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy ōmahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsoy piw itutuqayhpi, paniqw ōviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy ōmahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yōrikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yōrikyani, nu Inay awniniqw ōviy'o. ¹⁷ Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat nānami pañqaqwa: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiye pañqawu: Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yōrikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yōrikyani, pu Nu Inay awniniqw ōviy'o, kita? ¹⁸ Noqw ōviy puma pañqaqwa: Ya sen pam hihta pañqawhqe Hih-savoniq'ō, kita? Itam hihta pañqawhقات aw māmatsya. ¹⁹ Noqw puma as put tūviñtotaniqey nānawaknaqw Jesus navoti'taqe amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqw uma inumi qa yōrikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yōrikyani, kītahqat uma nātuvīñlalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqawwani; noqw tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noqw ūmawat qahahlayyani; nīkañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpini-whtini. ²¹ Wuhti tihtatutuyne' qahahlayñwu, tuwaniyat aw pītuñwuniqw ōviy'o; nīkañw ason pam tihte' pahsat kānavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino tūwaqatsit aw tihtiwhq put ep hahlayñwuniq'ep ōviy'o. ²² Noqw pan uma qahahlayyani; nīkañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqw umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituqw uma soon pāpu nuy hihta tūviñlawni. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta ōviy tūviñtotaqw pam umuy put māqamantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta ōviy tūviñtota. Uma aw tūviñtote' ōmahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqat umumi yuaayku; ason hisat aw pituqw pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta ōviy tūviñlalwani. Noqw nu umuñem Inay aw tūviñtaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqw ōviy'o, ispi uma inumi unañway'yunq'ō, nihqe nu God añqw pītuqat uma tūtuptsiwa. ²⁸ Nu Inay añqw yāmakqe, tūwaqatsit aw pitu; nit pu' nu tūwaqatsit mātap, Inay awni. ²⁹ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sōmokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsoq hihta navoti'taqat tūtuptsiwa; noqw soon kurs pas hak sōwu hihta tūviñlawni. It akw pu' itam uñ God añqw pītuqat tūtuptsiwa. ³¹ Noqw Jesus lavayhtiye pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tūtuptsiwa? ³² Meh, aw hapi pituto, hīkis pay aw pitsiwa, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyaniqat aw'i. Nīkañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuhpe kwakwhaiwyuñwniqat ōviy nu umumi yan lavayhti. Uma tūwaqatsit ep kānanvotyani; nīkañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit añwuta.

17

Jesus Prays for His Disciples

¹ Yan Jesus lavayhtit, òmiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímunihqat pan nuhtumi mātaktani, noqw Uhti tuwat un pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi òqalat maqa, nihqe hakimuy hihsa'nihqamuy put aw noaqw, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqat um pan put enem yuku. ³ Noqw hak un pas suhka antsa God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴ Nu tūwaqatsit ep un pas hímunihqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noqw taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniqw nu úmumnihqe lolmat tálawñwat pítsánway'ta. Noqw òviy nu úmi pituqw um piw pan nuy lomavitsañwtoynani. ⁶ Um sinmuy amuñaqw hakimuy inumi noaqw nu un hákiynihqat pumuy āawna; puma as úhimumyaqw um pumuy inumi noa, noqw puma uhlayvayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy úñaqwnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātapq nu amumi put mātavi; noqw puma put òmahtota, nihqe nu úñaqw yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añqw távihqat tütuptsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniqw òviy'o. ¹⁰ Noqw sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinom, noqw nu amuhpiy pas hímuniwhiti. ¹¹ Noqw nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noqw ima nāt tūwaqatsit epya; noqw nu yañqw úmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy òqalayat akw oyi'tani, noqw puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy pās oyi'taqw qa himuwa haqami hiniwhiti, pay i' súlawhtiniqey namorstiwhqasaa, hin pey'taqat anhtiniqat òviy'o. ¹³ Noqw nu yahsatniqw yañqw úmii, nihqe okiw pas pay imuy anañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat òviy nu tūwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlayvayiy mātavi, noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq'ewya, puma qa yep sinoiwyuñqw òviy'o, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as tūwaqatsit añqw pumuy ipwaniqat nu qa pan úmi tūviñlawu, um qalolmat añqw okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlayvayiy pas antsanihqat akw pumuy neñem qenivo òyani; uhlayvayiy pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noqw òviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat òviy'o. ²⁰ Pu nu qa imuy-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tütuptsiwaniqamuy amuñem piwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu, um Ina inuhpeniqw pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noqw pep pu' tūwaqatsit ep sinom um nuy añqw távihqat tütuptsiwani. ²² Noqw um hin nuy kaptsi'taqw pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat òviy'o. ²³ Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noqw puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noqw sinom nanaptaqw um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi anañway'taqey pan piw amumi anañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaqw puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tálawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi

um nāt tūwaqatsit qa yukiwhq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam uñ qa tuwi'yuñwa, noqw nu uñ tuwi'ta, noqw ima hapi um nuy añqw távihqat navoti'yuñwa. ²⁶ Noqw nu hapi uñ pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuñwniqat öviiy nu soon nāt qa uñ pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakw-suqw, puma haqet' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqöymi nõña; noqw pam haqami olive qölmii pítuhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañso paki. ² Noqw put momñwituy amumi mātapaqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw öviiy'o. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit Pharisee- sinmuy amum tuwalan'a'yatuy hoñvia'yatuy enañ Judas aw mātavi; noqw puma wi-hqöhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noqw öviiy Jesus hin hintsaniwniqey sohsok navoti'taqe amumi nakw-suhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnunmya? ⁵ Noqw puma lavayhtitiqe aw pañqawa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnunmya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātapaqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noqw pam panis pamnihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnunmya? Noqw puma pañqawa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnunmya. ⁸ Jesus lavayhtiye pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noqw öviiy kurs uma nuy hepnunmye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawhq put anhtiniqw öviiy'o, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuhahpi'taqe put hóröknat, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak tūwiki Malchus yan mātsiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuhahpiy tukpuyat aqw pānaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuhyq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus ñuayaqe put sohya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas möönañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ I' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus añki, pu suhka put aw nānatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kíyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hötsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nānatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqe yámakqe, hötsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu māna hötsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nānatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw

iyohooniqw, òviy tūtuwikt hoñvia'yatuy amumum tòvumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus
(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahasat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tūviñtaqe put aw nānatuwnayaqam hākimiyaqat put tūviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kiyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tūviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tūviñtanikañwo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuñwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wūnuhqa mapqōlōy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy sūañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again
(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqawu: Ya qa um piw put aw nānatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqōlpe put āmumniqw nu ūmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqawwi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahasat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahasat pay taqakowako tōqti.

Jesus before Pilate
(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahasat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kiyat aw wikya; noqw sūitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuñta, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep òviwhqat añqw nōñōsaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahasat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mātsiwhqa yāmakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahasat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw òviy Jew-sinom put aw pañqawu: Itam hakiy nānayaniqey mewniwta. ³² Ūra Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqw òviy puma pañqawu. ³³ Pahasat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wānwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pammihqat uñ āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum uñ inumi mātapyā. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatyā qa yep qatsit ahpiy'o, pi as imoñwtunatyā it qatsit ahpiyiniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyā qa yañq'ō. ³⁷ Noqw òviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um sūañqawu. Pi nu yaniqw tūhtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqe òviy tūwaqatsit aw pitu. Pas

antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itõnay nanaptañwu. ³⁸ Noqʷ Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsaʷ?

Jesus Sentenced to Death
(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhitiqat put aw tuwa. ³⁹ Noqʷ pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nõwihqat aw pituqʷ nu hakiy umumi mätapmantaniqat uma pan tuwi'yuñwa. Noqʷ nu Jew-sinmuy moñwíyamuy umumi mätapniqat uma nanawakna? ⁴⁰ Pahsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañqaqwa: Qa i'ni, Barab-basni. Noqʷ i' Barabbas pi hihta tūnawhkiawu.

19

¹ Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayataqʷ puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pahsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus qõtõsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoyneyaqe, ³ Aw pañqaqwa: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! Pu puma may akw wuvalalwa. ⁴ Pu öviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqey öviy nu umumi put hórókna. ⁵ Pahsat pu Jesus kūtāt akw qõtõsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqʷ yama. Noqʷ Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noqʷ öviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaqe sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa! Nahoylehtsit aw múaa! Noqʷ Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoylehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noqʷ Jew-sinom lavayhtotiqe pañqaqwa: Itam hihta ep yukuyamantaniqetutavot pasiwyuñwa; noqʷ itahtutavoyniqʷ pi soon pam qa mokni, pam God Tíatnihqey pañqawhqe öviy'õ. ⁸ Noqʷ öviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹ Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqõ'? Noqʷ Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqʷ ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu uñ mätapniqey, sen nahoylehtsit aw muiwniqat uñem yúkuniqey aw öqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noqʷ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay as öqalat qa öñaqʷ ümi noiwhqʷ soon um inumi öqalani. Pantaqʷ öviy i' hak nuy ümi mätapqa uh-penihqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mätapniqey tunatyalti; noqʷ Jew-sinom sáakmaqe pañqaqwa: Um it tāqat mätave' pay Caesar qa kwätsiatni, hak haqam nāmoñwlawhqa pan Caesar aqʷ hiñqawñwu. ¹³ Noqʷ öviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqan-tupha yan tūnwantihqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mätsiwhqat ep'e. ¹⁴ Noqʷ Amutsava Yūmosanihqat ep nõwiniqat totokay'yuñwa, noqʷ tāwanasavehaqamo. Noqʷ Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noqʷ puma sáakmaqe pañqaqwa: Tūvaay, tūvaay! Nahoylehtsit aw múaay! Noqʷ Pilate amumi pañqawu: Noqʷ ya nu umuhmoñwi nahoylehtsit aw muiwniqat eñem yúkuni? Noqʷ God awwat mohpeq momñwit pañqaqwa: Itam qa hakiy moñwi'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross
(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶ Pahsat pu puma put nahoylehtsit aw muayaniqat öviy pam amumi put mätavi; noqʷ puma ñuayaqe ahpiy wikya. ¹⁷ Noqʷ pam nahoylehtsiy

ikwiwkañw haqami Masqötviñka yan tñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan tñwantiwa. ¹⁸ Pep pu' puma hakimuy löqmuy put enañ nahoylehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhtsavee. ¹⁹ Noqw pam hak hímuniñqat Pilate pēnaqe nahoylehtsit atsve mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH AÑQWNIHQ A JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁰ Noqw Jesus haqam nahoylehtsit aw muiwhq pam kīnaqw qa yāpo; noqw ñviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwāya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuyu, pu Latin-sinmuyu. ²¹ Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqw God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqaw: Jew-sinmuy moñwíamu, um qa yan pēnat, pam Jew-sinmuy moñwíamniñqey pam kítañqat um pēnani. ²² Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pēnaqw pay pi pantani. ²³ Pahsat pu solāwam Jesus nahoylehtsit aw muayaqe yuwsiyat nālōvo o'yaqe nāhuyva; noqw ahtōqō'napnaat qa tñhiwtaqe ahsupoq pōqniwta. ²⁴ Noqw ñviy puma nānami pañqaw: Itam qa tsikayat, put ñviy nanavō'yani, mātaqpi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanhtota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuyvayaqe inapnay ñviy nanavō'ya. Noqw ñviy solāwam panhtoti. ²⁵ Noqw pep Jesus nahoylehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nānatuwnaqat pas aw unañway pep wunuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷ Pahsat pu pam put aw nānatuwnaqat aw pañqawu: Ayam ūñuu. Noqw pahpiy put aw nānatuwnaqa put kiy aw wíki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yúkuñqey navoti'taqe pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniñw ñviy'o. ²⁹ Noqw pep tsaqaptat añqw oavala a'nō sika kūyiwta; noqw puma hihta sōyatkot put aqw móroknayat, pu himu hisop yan mātisiwhqat kohoyat epeq sōnnayat put moami itaya. ³⁰ Pu ñviy Jesus oavalat añ yúkuñqey pañqawu: Yukilti, kitat yōkoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqw ép nasuñwintalōñnit pas kaptisiwhqat ep totokay'yuniwa. Noqw pumuy tokoam nāt nasuñwintalōñnit ep nahoylehtsit añ hāyiyuñwñiqat ima Jew-sinom qa nānawakna. Noqw ñviy puma Pilate awyaqe aw pañqawu: Um as solāwamuy ayataqw, puma hokayamuy qōqhitote' pumuy haqami hintsat-snani. ³² Pahsat pu ñviy solāwam ñkiñqey mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoylehtsit aw muiltiqat pumuy lövaq hokayamuy qōqhitota. ³³ Nit puma Jesus aw ñkiñw pay kurs pam mōki, noqw ñviy pay puma put hokayat qa qōhiknaya. ³⁴ Nikañw suhka solāwa lansay akw put suyvaqewat sōhkwiknaqw pahsat añqw unwa kūyit enañ munva. ³⁵ Noqw nu hapi it aw yori, nihqe hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tñtuptsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniñw ñviy ñi yaniwhiti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put ñqaat qōhikiwñi, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy sōhkwiknayaqey aw yōrikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak táqa Aramatheat añqwnihqa Joseph yan mātisiwhqa Pilate awniñqey Jesus tokoyat haqami hintsanniñqey put aw maqaptsi'ta;

noqʷ Pilate put hu'wa. Noqʷ òviy pam pítuhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nīkañw Jew-sinmuy mamqasqe òviy qa hakiy put āawna. ³⁹ Noqʷ pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwriwtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakañw ep pitu. Ura pam hak mohtihaqam mihikiwtaqʷ Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu òviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwañwáhovaqtuqat tósit atsva put siwuwuykina tsatsákwómótsaput linen yan mátsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayañwuqat pan'i. ⁴¹ Noqʷ pam haqam nahoyehtsit ep muiltiqat ep himuqólö; noqʷ pep puhutuamtuhsö; noqʷ nāt pas qa hak hisat pañsoq taviwa. ⁴² Noqʷ Jew-sinom totokay'yuñqʷ òviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhsö áhayhpnīqʷ òviy'o.

20

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Noqʷ Sundayt aw pituqʷ, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqʷ kurs ówa tūamit aqʷ òtsiwañwuqa ayo taviwa. ² Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan tūñwantiwhqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhqat tūamit añqʷ hóroknaya; nihqe haqami pi put hintsatsna. ³ Pu òviy nu Peter amum tūamit aqʷ wari. ⁴ Noqʷ nu Peter ehpeqtaqe pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihqe nu motoltiqe ahpamiq tātayhqe tsatsákwómótsaput ep oyiqʷ tuwa; nīkañw pay nu qa aqʷ paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inuñk pitu; nihqe tūamit aqʷ pákihqe, tsatsákwómótsaput ep oyaqʷ tuwa. ⁷ Pu hōhōnpi put qótōyat akw as mōkiwtaqa pay tsatsákwómótsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqʷ paki, nihqe nu yórikqe tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwuy añqʷ pas soon ahoy qa tātayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mátsi'yuñqe òviy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqʷ nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noqʷ Mary tūamit ihpaq wunuwkañw okiw pakmumuya; nihqe òviy pam pan hiñqawkañw, motoltit, tūamit aqʷ yori; ¹² Nihqe hakimuy lōqmu y hoñviayatuy qōtsat yuws'i'taqamuy pepeq qatuqʷ tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qótōveniñqʷ, pu suhka kukveq'a. ¹³ Noqʷ puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqʷ pakmumuya? Noqʷ pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhqaqay haqami hintsatsnaqe, haqam put taviyaqʷ nu qa navoti'taqe òviy'o. ¹⁴ Yan pam hiñqawht, ahoy namtōkkañw Jesus pep wunuqʷ tuwa; nit pam Jesus-niqʷ qa māmatsi. ¹⁵ Noqʷ Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqʷ pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noqʷ pay pam ýit tumalay'taqanihqat pam wūwahqe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy āawnani; noqʷ nu haqami hintsanni. ¹⁶ Noqʷ Jesus put aw pañqawu: Mary. Noqʷ pam aw namtōkt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tūtutuqaynaqa i'niñqe pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa ñuñ'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pañqawni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhutuyqawhqa. ¹⁸ Noqʷ Mary Magdalene Tutuyqawhqat aw yórikqey put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawva, pu pam yan put aw lavayhtiqaata.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nánatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy hòtsiwhpa' uhtsi'yuñqw, Jesus pítuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. ²⁰ Yan pam lavayhtit, tokoy haqami sòhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may énaña. Noqw put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawhqat aw yórikyaqe hahlayhtoti. ²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. ²² Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. ²³ Uma hakiy qaanhripuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhripuyat qa ayo yukiwniqat pañqawaqw pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴ Noqw imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan túñwantiwhqa, qa amumumniqw Jesus pitu. ²⁵ Noqw òviy mímwat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Itam Tutuyqawhqat aw yórikya. Noqw pam amumi pañqawu: Pas nu māyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam sòhkwiknayaqat aqw imay qa pane' soon tuptsiwini. ²⁶ Noqw ahpiy nanalsikis talq put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsovawta, noqw Thomas pumuy amumuma. Noqw hòsíwa uhtsiwtaqw Jesus pítuhqe amuhsonve wunukañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. ²⁷ Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalsiy aqw pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew māvuyalte', itokoy haqam sòhkwiknayaqat aqw uhmay pánaa, nit um pāpu qapēvewnat tuptsiwini'tani. ²⁸ Noqw Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawhqat. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq pi um inumi yórikqe òviy tuptsiwa; inumi qa yórikyat tütuptsiwaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumunikañw pas qa tsa' kātatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noqw pāvam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noqw pay hapi pas Jesus Moñ'asi'taqanihqat, pu God Tiatnihqat uma tütuptsiwaniqw òviy li yantaqa pēniwa, pu uma tütuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

21

Jesus Appears to Seven Disciples

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mātsiwhqat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noqw pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam sūpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan túñwantiwhqa, pu Galileet ep Canat añqw tāqa Nathanael, pu Zebedeet tímat-niqw, pu hakim lōyōm piw put aw nánatuwnayaqamu. ³ Noqw Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noqw puma aw pañqawu: Itam úmumyani. Noqw òviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aqw yuña, nit ep mihikq puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noqw qavonvaqw talavay Jesus patuphat qalaveq wunu; noqw put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niqw qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtimu,

ya uma qa hihta kwisnaya? Noqw puma put aw pañqawwa. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma pākihut putvaqewat umuhtutsayay pāmiq tūvaye' tutwani. Noqw puma panhtotiqe, pas antsa pāvakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kātoti. ⁷ Paniqw ōviy nu Jesus pas aw unañwayat yan tūnwantiwhqa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawhqa. Noqw Simon Peter Tutuyqawhqa-ñihqat navotqe, napnay añ paki, qa yuws'i'taqe ōviy'o, nit pu pāmiq tsoo. ⁸ Noqw mímawat put aw nānatuwnayaqam tutsáyat ep pāvakiwhtuy íniwuñqamuy pay pākihut akw lölökinkahkañw öki, puma tutskwat añqw qa yāpyaqe ōviy'o, pay tsivót-sikip sunat kwílakit pahsaphaqamo. ⁹ Pu ōviy puma panis tutskwami ökit, pep tóvut hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pāvakiwht put añ oyi. Pu pölavikit piw tutwa. ¹⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pāvakiwhtuy umuhtunimuy añqw pew kiwisni. ¹¹ Noqw Simon Peter put aqw wupqe yañsakoqmuy pāvakiwhtuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lölökinta, tsañe'sikip sunat-sikañw añqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsiki. ¹² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōnōsaa. Noqw soon kurs haqawa put aw nānatuwnayaqam pam hakñihqat tūviñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqañiqw ōviy'o. ¹³ Pahsat pu Jesus amuminihqe pölavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pāvakiwhtuy piwu. ¹⁴ It akw hapi pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pāyis nāmahtakna, mokiwuy añqw ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵ Pu ōviy pumuy nōnōsat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tíata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶ Pu añqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷ Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw ōviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Um tsaynihqe nāyuwsinat haqami unañwte' pañso haqaminiñwu; nikañw pay ason um wúyokte' uhmay hohtaknani; noqw pu suhka uñ yuwsinani, nit pu uñ haqami qa nāwaknaqw uñ pañso wikni. ¹⁹ Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwuy akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰ Noqw Peter namtökqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat tūnwantiwhqe ura tapkiqw nōnovaqw put tawitsqayat aw taht-sikiwkañw aw pañqawu: Ya hak uñ momñwituy amumi mātapni? ²¹ Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²² Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaqat ahpiy pu' yaw nu pay qa mokniqat mímawat nānatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw,

ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nánatuwnaqa ĩit tuawi'ta, nihqe ĩit pēna. Noqw uma navoti'yuñqw ifuawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwtatqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat eñem qénini. Pas antsaá.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

¹ Ura nu mohtihagam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wīkiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwuñqamuy namorstaqey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit an tutaptat, pañso wīkiwa. ³ Pu piw pam kānavot, put atsve hīhihta qaōwīhintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tālat an pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God moñwtunatyat hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem anqw qa ahpiyyaniqat amumi tutaptaqe, Nayat anqw pumuy amumi hakiy awinit ōviy maqaptsi'yūñwñiqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalu; nīkañw uma hapi yahpiy qa wūhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiyani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw ōviy puma tsovaltīqe, put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsinani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hísatniqat, pu haqe' qalawmaqaw aw pítuniqat Ina pas nāp ōqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yūñwñi. ⁸ Pay ason uma ōqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pítuq'ō; nen uma nuy hin navoti'yūñqey tuawi'yūñwñi Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat an'a, pu Samariat an'a, pu ahpiy tūwaqalavoqhaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiḡw, puma aw tāyūñqw, pam ōmi wīkiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰ Noqw pam ōmi wuptoqw, puma an-k-sa tāyūñqw, hakim lōyōm tāqat qōtsat yuws'i'kañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet anqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw ōmi wīkiwhqat uma aw tāyūñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pítuni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mātsiwhqat anqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tso mo Jerusalem anqw hak nasuñwintalōñnit ep haqami pahsavō nakwsumantaniqat pahsaphaqamo.) ¹³ Noqw puma ep ōkihqe, tupatsveq ahpami yuñā; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tiata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwuwiskahkañwo, hakimuy momoyumy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwñi'yūñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsi David moayat ahpiy tutuvenyukit an anwu pay hin lavayhtiḡw pas soon pam qa antani; pam Jesus nuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tāqa ura qalomáhinhtīqe, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nāsavaqe pahtokq, sohsoy sīsihuat nōñañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yūñqam put nanapta; noqw ōviy pep tutskwa

pumuy amuhkwa Aceldama yan túnwantiwa; pam tutskwa uñwat akw tuiwhpu i'niñqe pam'i. ²⁰ Pay ura Tātawit añ yan pey'ta: Nam kíat kíqōtiwaa; nam qa hak añ qátuu, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²² Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsíyat añ ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kūyit akw tuvoylataqat ahpiy'o, pu put itamuñaqw òmiq wíkiwhqat aw pahsavoo. Noqw òviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwy anqw ahoy tātayhqat yuaatani. ²³ Noqw òviy puma hakimuy lóqumy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan túnwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mātsiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nānawaknaqe pañqaqwa: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tāqatuy himuwat namorstagey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wúnupte', itamun añqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhitiqe put anqw ayo yama, pas nāp qeniy awniqee, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yéva. Noqw pam pakwt suk w sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumum pohtoylaniwa.

2

The Coming of the Holy Spirit

¹ Noqw talóñnit Pentecost yan mātsiwhqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam sūp tsovawta. ² Noqw nāt pumuy panyuñqw, pahsat pay himu wukohukañwuy an sōykitaqā òñaqw pítuñqe, pumuy haqam kíve tañawtaqw, pep pás ohpo. ³ Noqw pep himu ūwiñwuy antaqa amumi mātāqtiqe, nāhoy tsihtsiqtiqe, leñit anhtiye nānap amuhpa' kwāvilti. ⁴ Noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñqe, pahsat pu hīhihtuy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i. ⁵ Noqw ephaqam kaysiwhqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nānan'ivaq w tutskwat anqw öki. ⁶ Noqw i' yantaqa añqe' nanaptiwhq, sinom gaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltqe, hin kurs wūwaya, puma nanāp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw òviy'o. ⁷ Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotiqe kātayunqe nānami pañqaqwa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet anqw sinomu? ⁸ Noqw hintaqw òviy itam nanāp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiwayaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvotyā? ⁹ Parthian-sinomu, Mede-sinomu, Elamite-sinomu, pu Mesopotamiat añ yesqamu, pu Judeat añ'a, pu Cappadociat añ'a, pu Pontus añ'a, pu Asiat añ'a, ¹⁰ Pu Phrygiat añ'a, pu Pamphyliat añ'a, pu Egypt añ'a, pu Cyrenet ánan'ik Lybiat añ hāhaqe' yesqamu, pu Rome anqw yaktaqamu, Jew-sinomu, pu Jew-sinomu amūn tuptsiwni'yuñqamu, ¹¹ Crete-sinomu, pu Arabia-sinomu, puma God kātutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvotyā, kitota. ¹² Niñqe puma sohsoyam pas hin unañwtotiqe hin kurs hinhtotiniqe pañqaqwa: Hin pa i' hintani? ¹³ Noqw pētū tututsiwayaqe pañqaqwa: Ima puhut wine akw hōnaq'iwyuñwa.

Peter's Message

¹⁴ Noqw Peter pakwt suk w sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtiye sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam Jerusalem ep kí'yuñqamu, nu umuy it áawnani; uma ilavayiy aw tuqayvas-totani. ¹⁵ Itam qa hōnaq'iwyuñqw uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōñva. ¹⁶ Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañqawu: ¹⁷ Pu so'ñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi

Ihikwsiy wūtani. Noqw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaqť su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaqt tumokyorstotani. ¹⁸ Pu ep nu imuy itutuwikty tahtaqtuy pu momoyamuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw puma inuñem yuaatotani. ¹⁹ Pu nu ōvaqe tokpelat añqe' kátatayhpit poñalawni, pu atpik túwaqatsit añ hihta tuawi'yunqata, únwata, pu úwiñwuyu, pu kwits'ohpokita. ²⁰ Tāwa qatālawvani, pu mūyaw unwat anhtini nāt Tutuyqawhqat wukotalōnniyat pas qaōwíhintaqt aw qa pítuq'ō. ²¹ Pep pu' ason hak Tutuyqawhqat aw taqa'nanwtiqa ayo yámakmantani, kita úrai. ²² Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuqayvastotani. I' Nazareth añqw tāqa Jesus God añqw hahlaywa. Noqw God ōqalay akw put ahpiy kátumalat, pu kátatayhpit hihta tuawi'yunqat tumalta. Yan pam put hahlayhqey umumi mahtakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yunwa. ²³ Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put nuayaqe, qaanhinwisqamuy amumi put mātaveqw, puma nahoylehsit aw put muayaqe, nīnaya. ²⁴ Noqw God put ahoy tātayna, mokiwuy ōqalayt añqw put mātapqee, kurs hin pam put ñui'taniqw ōviy'ō. ²⁵ Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu setsep inutpipo Tutuyqawhqat tuway'ta; pi pam iputvaqe wūnuq'ō. Noqw ōviy soon nu hin unañway'tani. ²⁶ Paniqw ōviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas hahlayhti, pu ōviy piw itoko ūmi yankañw nāsuñwni'tani. ²⁷ Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapniq'ō; piw um soon uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqw nakwhani. ²⁸ Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; um inumum yantakañw nuy hahlayhtapani, kita úrai. ²⁹ Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamiat nāt itamum yanta. ³⁰ Ura David God lavay'ayaatnihqe navoti'taqw, ura God put aw qaōwíwasiwnaqe, pam put aniwniyat añqw Christ wunuptsinat, put moñw'atsvewayat ep qatuptsinaniqey yan lavayhti. ³¹ Noqw pam it yantaqat añwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqt lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātawiwa, piw tokoat qa hovahti. ³² It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yóriki'yunwa. ³³ Noqw God hapi put momi távihqe, putvaqe put qatuptsina; nihqe it awinit Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma put pantaqat hapi pu' aw yórikya, pu nanapta. ³⁴ David pi ōmi qa wūvi, nikañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imonwiy aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, ³⁵ Nu hisat uhtuqramuy añwutaqw, puma ūmi maqapsi'yunwniqat pahsavoo. ³⁶ Noqw ōviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehsit aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawhqanihqat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taqa i'nihqe pam'i.) ³⁷ Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unañwmokyaqe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwyunqamuy amumi pañqaqwa: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini? ³⁸ Pahasat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtnatyay añqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat ōviy'ō; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwHQat makiwyani. ³⁹ Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsokmuy yāvaqyaqamuy amuñemi, hihsa'nihqam hakimuy Itahutuyqawhqa God wāñwayniqamuy amuñemi. ⁴⁰ Pu pay wūhaq lavayit akw pam amumi hin hintaqat yuaataqe, amumi ō'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsíwapsiwyunqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amún súlawhtini. ⁴¹ Pahasat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, kūyit akw tuvoylatoti; noqw put

tāwat ep payhp sōmorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tōnalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yūmosa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu sūp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw pōlavikit yōnoylalwa, piw nāwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hihhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwtaqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sūp hinnumya; nihqe sohsoq hihta sūmi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' ōmahtotaqey nāhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma nāqavo sun tunatyawkahkañw God kiyat ep hinnumya, pu haqam hakiy kiyat ep pōlavikit yōnoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nōsiwhqay nōnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohsokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nōnantaqamuy akw nāqavo put aw tōnawtaqamuy amumi hōyokinta.

3

The Lame Man Healed

¹ Noqw hīsatiñw nānawaknañwuniñw, tāwat atvelpeniqw, Peter John amum God kiyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy tāqat tihtiwhpuy añqaww tuhapiwtaqat tsōpwisa; puma nāqavo God kiyat aw hōtsíwat Lomasniwa yan tūnwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kiyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tuñlaytaniqat ōviy'o. ³ Noqw ōviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kiyat aw pakitoqw túwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tātayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wūwankañw, amumi-sa tayta. ⁶ Pahsat pu Peter pañqawu: Nu sivat nāstaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ máqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaqw māyat nuat, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kiyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhq sinom sohsoyam aw tāyuñwa. ¹⁰ Noqw puma māmatsyaqw, pay as pam God kiyat aw hōtsíwat Lomasniwa yan tūnwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tuñlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kātayuñqe, hin kurs wūwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noqw tāqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hūrs ñuy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhōōata yan mātsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹² Noqw kurs sinom kātayuñw, Peter māmatsqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoqw it ep pas kātayuñwa? Ya uma hinoqw pas itamumi-sa tāyuñwa suhpan ka itam pas nāp itah'ōqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³ P' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mātaveqe qa putyaniqey atpip pañqawwa, pas as pam put mātapaniqey su'qawtaq'ō, ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahováriwtaqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tūtsamhqat nīnaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy tātayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yōriki'ta. ¹⁶ Noqw

i' t̄aqa put nat̄nwanīyat qapēvewnaqe, put nat̄nwanīyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw t̄ayūñwa, piw put tuwī'yūñwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwñi'kañw sohsokmuy umutpik pās powiŵkañw wunu. ¹⁷ Noq̄w taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsatsakaqey qa mātsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸ Noq̄w pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ oki-wsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhtunatyay añqw lasye', God aw lasyani; noq̄w umuhqaanhtipu umuhpiy ayo hōñiwñi, noq̄w Tutuyqawhqa umuy suyan anañwtoynani. ²⁰ Noq̄w pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹ Put hapi òveqatsit pas pay soon qa kwūsuni, hisat sohsōy himu ahoy pūhutiniqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy hīmunihqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhti, uma sohsok añ aw tūqayyūñwñi. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw sūlawhtimantani. ²⁴ Owī, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtoti, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtoti, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtoti, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yūñqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep tūwaqatsit añ sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep òkini. ²⁶ Noq̄w God hapi Tiy Jesus ahoy t̄ataynaqe umumi put mohti hōna, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy òkinaniqe òviy'o.

4

Peter and John before the Council

¹ Noq̄w n̄ato puma sinmuy amumi yuaataq̄w, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kiyat ep t̄walanmoñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway òki, ² Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy t̄atayyaniqat tūtutuqaynaq̄w, put ep qa salayhtoti qe òviy'o. ³ Noq̄w pay nuñwu pas tapkiq̄w, òviy puma ason q̄avo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴ Noq̄w pay kaysiwhqam lavayit nanaptaqam tūtuptsiwa; noq̄w tahtaqt tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam aw òki. ⁵ Pu òviy qavon̄vaq̄w pumuy moñwimat-niqw, wukw'aymat-niqw, tutavot tutuqaynayaqam-niqw, ⁶ Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalti. ⁷ Pu òviy puma pumuy n̄asami taviyaqe tūviñtotaqe amumi pañqawa: Ya uma hihta òqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy nat̄nwanīyat aw yankañw panhti? ⁸ Noq̄w pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiŵkañw amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaqw momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it t̄alat ep tūviñtiwñi, hin it t̄aqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiwñqata, pu hin pam qalaptuqat ep'e. ¹⁰ Noq̄w òviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawñi; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw t̄aqat nahoylehtsit aw muayaq̄w, God so'pumuy amuñaqw put ahoy t̄atayna; noq̄w i' t̄aqa put ahpiy yep umutpik pasiŵkañw wunu. ¹¹ Jesus Christ owat ánkañw, umuy kilalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa tuyqaveq paki. ¹² Pi itam put nat̄nwanīyat-sa ahpiy ayo nōñakni, qa hakiy suk w ahpiy'o;

pi tūwaqalvoḥaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūnwantiwa. ¹³ Noqw puma Peter- nikañw pu John pumuy amumi nanaptaqw, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, sōqapñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataqw, puma kātayuñwa; nihqe amumi māmatsyaqw, kurs puma Jesus amum hinnunñwu. ¹⁴ Pu tāqa qalaptuqa pumuy amumum wunuqw, puma aw tāyuñqe kurs put ep hiñqaqwani. ¹⁵ Noqw puma pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw yámakniqat puma amumi pañqaqwat, pahsat put yuaatotaqe, ¹⁶ Pañqaqwa: Ya sen itam imuy tāqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nō hihta tumaltaqw pam pantaqa Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amumi mātakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhtiqtat pañqaqwani. ¹⁷ Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kúrukniqat òviy itam pumuy pavan tsāwinayaqw, puma pāpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wáñwayyaqe mēwaya; nihqe pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniqat, pu qa tūtutuqaynaniqat amumi pañqaqwa. ¹⁹ Noqw Peter John amum lavayhtiye, amumi pañqawu: Huvupatpi úmuyniqw himuwa God atpip súanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yórikqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹ Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaqe, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe òviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapyá, sinom sohsoyam hin hiniwhitqat ep God pas hihtalalwaqw òviy'o. ²² Pi it hakiy tāqat ep himu hihta tuawi'taqa tumaltiwḥq qalaptuqw, pam hak lōp sunat ep hóyokiwtatqat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noqw puma mātaviwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'a'yatuy amumum pumuy hintsatsnaqat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noqw puma put nanaptaqe, sun unañway God aw lavayhtotiye pañqaqwa: Tutuyqawhqa, God, um hapi òveqatsit yuku, pu tūwaqatsita, pu pātuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñqata. ²⁵ Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hihihu sinom hinoqw itsivutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaltoti? ²⁶ Tūwaqatsit ep momñwit hoñwa, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqtat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa- Israel- sinmuy- nikañw pu pas Israel- sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat ehpewi sūmi tsovalti, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhmay, pu uhwuwniy akw hin pasiwnaqat anhtotiniqe òviy'o. ²⁹ Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy tsatsáwinpiyamuy aw yórikni; noqw uhtumal'a'yam qanalmaqasyakahkañw uhlavayiy yuaatotaniqat um amuñem pan yúkuni. ³⁰ Um uhmay akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kátatayhpit hihta tuawi'yuñqat, Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat natñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noqw puma nānawaknaqe yukuyaqw, pumuy haqam tsovawtaqat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkahkañw, qanalmaqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³² Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway'yuñwa, pu sun tunatyawyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'taqe pañqawlawu; puma sohsok hihta sūmi himuy'yuñwa. ³³ Noqw ayai-wyuñqam Tutuyqawhqtat Jesus ahoy tātayḥqat a'nō lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohsokmuy amumi òkwalni qaōwivitsiwa. ³⁴ Piw qa hak pumuy

amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yuñqam put huyantivayaqw, huyiwqhāt hihkayat kivantage, ³⁵ Ayaiwyuñqamuy amutpipo put ðoya; noqw hak hihta ñastaniqw puma put maqayañwu. ³⁶ Noqw hak Joses ayaiwyuñqamuy amuhpiy Barnabas yan tūnwantiwhqa (pam Tsāk-ep- suyan- unañwa i'nihqe pam'i) Levi- wuñwa, Cyprus añqw sino, ³⁷ Tūtskway'taqe put hūyaqe, sivat kivahqe ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya.

5

Ananias and Sapphira

¹ Noqw hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; ² Nit soq hihkayat hihsa' nēñemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; nihqe pay qa sohsok kīvahqe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. ³ Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsātaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēñemtaniqat Satan uñ pan unañwtoyna? ⁴ Puyaw pam nāt qa huyiwqhqe, qa uhhimu; pu pam huyiwqhqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañwpeq tunaltyalti? Um qa sinmuy amumi atsáta; pi um God aw atsáta. ⁵ Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. ⁶ Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hōroknayaqe haqam tavimaya. ⁷ Pu ahpiy ka tāwa añhqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhitiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸ Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' ðviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owi, pay pahsa' ðviy'o. ⁹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw ðviy uma Tutuyqawhqtat Hikwsiyat aw hepniquey sun unañwti? Meh, uhpwusuñway tavimayaqam hōtsiwmi òkiwiwta; nihqe puma uñ yañqw haqam taviwisni. ¹⁰ Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim òkikhqe put mokput tutwa; nihqe pañqw put hōroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. ¹¹ Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'nihqam it nanaptaqam piwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwyuñqamuy māyamuy ahpiy kātatayhpi hihta tuawi'yuñqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsoyawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhtaq'ewni; noqw sinom pumuy pas hihtay'yuñwa. ¹⁴ Noqw tūtuptsiwaqam Tutuyqawhqtat aw wūhaq'iwma, kaysiwhqam tah-taqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw ðviy sinom tūtuyyaqamuy kiskami tsamvantaqe, ahpāt, pu puwuwphit añ ðoyya, hísatniqw Peter pañqe'niqw ñas'ew kih-siwniat hihtawat ep kistamantaniqat ðviy'o. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy hāhaqe' kitsókit añqw qa an'ewakw hintaqam sinom tūtuyyaqamuy tsamkahkañw òkiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hīhikwsimuy akw qa kwañwáhinyuñqamuy; noqw puma sohsoyam qalaptuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awdat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tnatyayyuñqamu, ima Sadducee-sinom tōnawtaqamu, nihqe puma itsívutotiqe, ¹⁸ Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhqtat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kiyat ep

hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsok yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kiyat aw yuñqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put amumyaqamu, nihqe wuan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel- sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuyu; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyaqam ep òkihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma áhoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqawa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtuwalaqam ihkaqe hōtsiwhpa hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kiyat ep tuwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhitniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pítuqhe pumuy áwnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaq, puma God kiyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tuwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqw pās tsāma, sinmuy mamqasqe òviy'o, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'o. ²⁷ Pu òviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pās mēwayaqe, uma Jesus natñwaniyat qa añ tūtutuqaynaniqat umumi pañqawa, nōqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy añqe' kúruknyaqe, it taqat qatsiyat itamuy tukopnayaniqey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuywatuy ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani, qa sinot aw'i. ³⁰ Itanamuy aw yantaqam God as Jesus wunuptionsaqw, uma put himutskit ep hahyaqe nñnaya. ³¹ Noqw God put putvaqe momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tūooyniqat òviy'o, Israel-sinmuy nāp tunatay añqw lasne', pumuy qaantipuyat ayo yúkuniqey òviy'o. ³² Noqw itam hapi iit navoti'yuñqe, put tuawi'yuñwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit piwu, put hapi God put tunatyayat añ hinwisqamuy amumi nóañwu. ³³ Noqw puma put nanaptaqw, pavan unañwaam tuyvaqw, puma pumuy qōqyaniqey nānami yuaatota. ³⁴ Pahsat pu hak Phariseesino Gamaliel yan mātsiwhqa, tutavot tūtutuqaynaqa pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwa; nihqe ima ayaiwyuñqam pay hāk hihsavo nōñakniqat pañqawu. ³⁵ Pahsat pu pam tsovawtaqamuy amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniqey wūwantotaqey ep tunatyaltotini. ³⁶ Taq pay nāt ura qa pew pituqw, hak Theudas mātaktiqe pas himuniqey pan nāyuaata. Noqw ura put hakiy aw tahtaqt sunāt-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noqw ura pam nñniwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa hāqamtoti. ³⁷ Pu it taqat añk ura hak Galileet añqw Judas nāmataqta, nāventiwhqat ep'e, nihqe kaysiwhqamuy nañk wīsila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavala. ³⁸ Noqw òviy nu umumi pañqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yuñwni; pay i' yan tunatya, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiynen pay soon aniwhitini; ³⁹ Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintaniq w soon uma put símoknayani, taq nāphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noqw puma put lavayiyat kwusuya; nihqe ayaiwyuñqamuy wāñwayyaqe, a'nō wuvahtotat, pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaatotaniqat amumi pañqawat mātapya. ⁴¹ Noqw puma hahlaykahkañw moñwtsovawtaqamuy amuñaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natñwaniyat ep hamanhintsaniwaniqey hihkay'vayaqe òviy'o. ⁴² Noqw puma nāqavo God kiyat ep-nikañw pu sohsovik kīnawit Jesus pas

Christ-nihqat tūtutuqaynayaqey, pu yuaatotaqey qa qe'iwvisa.

6

The Seven Helpers

¹ Noqw ephaqam tuptsiwni'yunqam wūhaq'iwmaq, Greek- sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unañway hiñqaqwa, puma nāqavo hihta akw tūvaañwankahkañw pumuy amuñaq, koñnanalvutuy tatami'yunqaw òviy'ò. ² Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyunqam sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy tsovalayaqey, amumi pañqaqwa: Soon tis pi itam God lavayiyat mātavi'kahkañw tūnopni'yunqaw pam súantani. ³ Oviy uma umuñaq, hakimuy tsañe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyunqamuy, pu suan wuwni'yunqamuy. Noqw puma it yantaqat aw tunatyawyuñwiniqat itam ep pumuy o'yani. ⁴ Nikañw itamwat nāwakinpit, pu lavayit tumalay'yuñwiniqey aw-sa yuki'yuñwini. ⁵ Noqw i' yan lavayi sohsokmuy sinmuy amumi lomatōqti. Noqw òviy puma hakiy Stephen qapēvewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch añqwnihqey qa- Jew- sintonikañw Jew- sinmuy amún tuptsiwni'ta. ⁶ Nihqey puma ayaiwyunqamuy amutpipo pumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkañw, amuñem nānawakna. ⁷ Noqw God lavayiat suyhtsepñwat òqawi'ma, noqw wūhaqti; noqw God awwat momñwituy amuñaq kaysiwqam it tuptsiwnit kwusuyaqey añ hinwisa.

The Arrest of Stephen

⁸ Noqw Stephen qapēvewnit, pu òqalat akw qāōwihinkañw sinmuy amuhpa' hīhihta kātatayhpit hintsaki, pu hihta supsiwyunqata. ⁹ Noqw tsotsvalki Mātaviwyaqamuy Tsotsvalkiamu yan tūñwantiwihqat añq, hakim hoñvaqey Stephen amum nāñwuy'yuñwa, pu Cyreniat añq, sinomu, pu Alexandriat añq'ò, pu Ciliciat-nikañw Asiat añq'ò. ¹⁰ Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtiñwuniq, puma kurs hin put ánwtotani. ¹¹ Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unañwtoynayaq, puma pañqaqwa: Itam aw tūqayyuñq, Moses aq, qalomáhiñqawu, pu God aqwa. ¹² Kitotaqey sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuy, pu tutavot tutuqaynayaqamuy. Noqw puma Stephen aw òkihqey, nuayaqey, moñwtsovawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³ Nihqey hakim put ehpewi hihta atsátotaniqamuy momi o'yaq, puma pañqaqwa: Pas i' tãqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kihut, pu hin hinwisniqat tutavot aq, qalomáhiñqawlawu; ¹⁴ Oviy pi itam aw tūqayyuñq, pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth añq tãqa it kihut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahhinsakpiy tutaptaqat aw alōñtani. ¹⁵ Noqw moñwtsovawtaqamuy sohsoyam Stephen aw tãyuñq, pas pitsánwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

7

Stephen's Speech

¹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqaqawq panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nāt Charran ep qa qátuhqey, Mesopotamiat ep qatuq, God lolmat tálawnwat pitsánway'taqa put aw mātakti; ³ Nihqey aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy amuñaq

ahpiyni; nen nu tutskwat un āawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahsat pu pam Chaldiasinnmuy tutskwayamuy aṅqw ahpiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq paṅqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa ṅas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas māqaniqey aw paṅqawu pu' aṅk put ahpiy sinototiniqamuy. Noqw puma put himuy'yuñwni, put aw kita, nāt pam qa ti'taq'ō. ⁶ Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhtotiqam haqam qa nāp tutskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen sunat-sikip sunat yahsañwuy aṅ pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yūkuni, kita God; pu ason pantaqat atsva puma paṅqw noñake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw òviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt lōq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹ Noqw wūwuyom Joseph atsviy unañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰ Sohsok kānanvotpiyat aṅqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu sūanwuwnitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt aṅ ahsupoq tsōñōsti, pu Chanaan aṅ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunōstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq sōhōvosi óyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hōna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pāvamuy āawna; noqw Joseph sinomat hākinyaqey Pharoaht āawniwa. ¹⁴ Pahsat pu Joseph nay Jacob wāñwayi, pu sohsokmuy sinomuy, payhp sunat-nikañw aṅqw pakwt tsivot sihkaytaqamuy. ¹⁵ Noqw òviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq mōki, pam'i pu itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqólōt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sivat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw hihta awinit God Abraham aw qaōwívasiwnaqat aw hayiñwtiqw, sinom Egypt epeq natkototaqe suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taq moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhstivaqe pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat òviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nāwakna. ²⁰ Pan yēsivhqw, Moses tihtiwa; nihqe yaw sūhimu; nihqe payhkomuy mūmuyawhtuy aṅ nay kiyat ep aw unañwtaviwta. ²¹ Noqw pam haqami tūviwhq, Pharoaht tiat māna put wikqe, put nēnem wuñwna. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy aṅ sohsok tuwi'taqe, a'nō lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpi'ta. ²³ Noqw pam lōp sunat yahsañwni'kañw, pas nāp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴ Noqw suhka qaanhintsahsaniwhq, pam túwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nāoyhqe Egypt-sinot nīna. ²⁵ Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo óyaniqat puma māmatsyaniqat pam wūwaqe òviy'ō. Noqw puma qa māmatsya. ²⁶ Pu qavoñvaqw hakim nāyawhqw, pam amumi pítuhqe as piw pumuy nāmi pōhiknaniqey wūwaqe amumi pañqawu: Soh, tāqatu, uma nātupkomu; ya uma hinoqw nāyuyuyhna? ²⁷ Noqw sinosñway qaanhintsahsanqa Moses ayo naatsqōqna pañqawkañwo: Ya hak un itanamui moñwtavi? Puyaw hak un itamuy hin yukunaniqat aw un tavi? ²⁸ Ya um tāvok Egypt-sinot nīnaqe, nuy piw nīnaniqe òviy'ō? ²⁹ Yan pam hiñqawhqw,

pahsat pu Moses Egypt añqw wāyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep lōqmu y tīyotuy tūmuy'va. ³⁰ Noqw lōp sunat yahsañwuy añ ruhpaq, pep pu' qayēsīwhpuve tūkwit Sinat ep Tutuyqawhqat hoñviyaat himutskit uwiwitaqat añqw put aw mātakti. ³¹ Noqw Moses put tūwahqe, pep himu hintaqat aw wūwantaqe, as aw tātayniqe, òviy aw nakwsuqw, Tutuyqawhqat tōnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnage tururuykuqe, kurs hin aw tātayni. ³³ Pahsat pu Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um uhtotsiy òyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykিতotaqw navota. Nihqe nu pumuy put añqw qenivo oyaniqe òviy hāwi. Noqw taa, nu uñ Egypt aqw hōnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qanānakwhaqe aw pañqawu: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātatiqat māyat ahpiy pumuy ayo òoyniqat òviy'o. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yūñqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālāñpu yan mātsiwhqat añqee, pu qayēsīwhpuvee, lōp sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsi-nani, nuy hīmuniqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwini. ³⁸ I' hapi qayesi-whpuve tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat amuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapiñqey òviy put makiwa. ³⁹ Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkya; ⁴⁰ Nihqe Aaron aw pañqawu: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwiniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamupyeve hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añqw nōñaknaqa Moses kurs haqamii, kitota. ⁴¹ Nihqe ep puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaqey ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaqw ayo namtōkqe, òvayqe hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēñiyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lōp sunat yahsañwuy añ qayēsīwhpuve inumi hihtuy qōyankahkañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkayat yawnumya, pu aw umuhyantaqay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqe òviy'o. Noqw òviy nu umuy Babylon yupqōymiq tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsīwhpuve hihta tuawi'taqat mōtsápkit pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshuat* amum hīhihtuy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeve pumuy haqami lālayi; noqw mōtsápkihu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God añqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqayat God enēm kītaniqey unañwti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put enēm kīta. ⁴⁸ Noqw pu pas Sus'oveqnihqā kīkihut sinmuy māyamuy akw yukiltotiqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imoñw'atsvewa, pu tūwaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kīhut yukuyani? kita Tutuyqawhqa. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya ii himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma

* 7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

hihtu qa nōyaltotiniwuqamu, a'nō unañway'yunqamu, pu naqsöp'iwyunqamul uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyunqamun amunyuñwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtotiqamuy puma qōqya; noq w yepahaq uma put nuhtumi mātapyaqe nīnaya. ⁵³ Uma as òveqatsit añqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot òmahtotakañw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma pu nīnaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tālawñwayat-nikañw pu Jesus God putvaqe wunuq wtuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu òveqatsit aw hōtsiltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaqe wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'nō hiñqawkahkañw, naqvuy útatatot, sūsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kīnaqw haqami tūvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqaqwaqam hakiy puhuwñwiwtaqat Saul yan mātsiwhqat kukmiq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaq w, pam God aw okiw taqa'nañwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamōtswunuptuqe, pas tōnay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhñput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit mōki.

8

Saul Persecutes the Church

¹ Noqw puma put nīnantotaq w, Saul amún unañway'ta. Noqw put tāwat ep Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktīvayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat añ ahsupoq hāhaqe' ahtsavalaya, pay ima ayaiwyunqam-sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwvastahtaqt Stephen haqami tawiwisqe, okiw put ep a'nō tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hintsaktiwaqe, sohsovik kīnawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoymuy sivikimi lōlōkinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

⁴ Noqw òviy añqe' ahtsavalayaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsokit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataq w, sinom aw tūqayakahkañw sun unañway put aw unañwtavi'yunwa, hihta kātatayhñit supsiwyunqat hintsakqat aw taykahkañw, ⁷ Pas qalomāhihikwsim pumuy akw tuyqawiwyunqamuy kaysiwhqamuy amuñaq a'nō hiñqawkahkañw, nōñantaq w òviy'o; pu kaysiwhqam amuhpa' qataytaqat tūtuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak tāqa Simon yan mātsiwhqa pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'nō himunihqey anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw tūqayunwa, sushin'ewakw añqw suspavannihqat aq w pahsavoo, pañqawkahkañw: I' tāqa God a'nō òqalataa, kitota; ¹¹ Nihqe puma put kaptsi'yunwa, pam hisatñahaqayw tuhisay akw pumuy hintsani'taq w òviy'o. ¹² Noqw Philip God moñwtunatayay, pu Jesus Christ yuaataq w puma tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nāp tuptsiwhqe, kūyit akw tuvoylatiwa; nihqe

Philip amum hinnuma. Noqw pam hīhihta kātayhpit hihta tuawi'yunqat hintsakq aw taytaqe kātayta. ¹⁴Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqt ayaiwyunqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiq hōnaya. ¹⁵Noqw puma pumuy amumiqnihqe, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat òviy amuñem nāwakna, ¹⁶Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituqw òviy'ò, pay panis puma Tutuyqawhqat natñwaniyat-sa an kūyit akw tuvoylatoti. ¹⁷Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiwnwugaq Simon pan yórikqe pumuy sívat āawna, ¹⁹Pañqawkañwo: Uma piw nuy enañ it òqalat maqaqw, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰Noqw Peter put aw pañqawu: Pay nam uhsiva umum súlawhtii, God kuwahtipuat pay sívat akw tuiwnwugaq um pan wūwantaqw òviy'ò. ²¹Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa súanta. ²²Oviy um it yan uhnukpanay añqw lasni; nen God aw nāwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep ūmi pōhikiwni. ²³Taq kurs um qanut a'nò tsívt anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴Pahsat pu Simon lavayhtiqe pañqawu: Uma okiw inuñem Tutuyqawhqat aw nāwaknani; noqw uma ìit hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pítuni. ²⁵Pu puma pas suyan hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamuy añ lomatuawit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶Noqw Tutuyqawhqat hoñviayaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tátòqni, Jerusalem añqw Gazat aqw pōhut aqw'a, kita. Pam pañqe' qayēwiwa. ²⁷⁻²⁸Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat añqw tāqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay añqw tsokiwwa. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwíyamuy wuhtit Candacet añqw òqalat qaōwívasiwwañw, put sohsok hihta nukñwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túnwanma. ²⁹Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētat ámunni, kita. ³⁰Noqw òviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túnwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta añ túnwanmaqey mátsi'ta? ³¹Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqw-saa, pam kitahqe, Philip put aqw wūve', amum tsokiwmaniqt pam nāwakna. ³²Noqw tutuvenit añ haqe' yan pey'taqat pam añ túnwanma: Kanēlo haqam nñiwniqey aw wíkiwhqat pam pan wíkiwa, pu mañat árilantaqat pam atpip qa hiñqawñwuniqw pan pam qa hiñqawu. ³³Pam qa hímuniwhitiqw, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy potoylani? Pi qatsiat tūwaqatsit añqw haqami hintsaniwa. ³⁴Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as okiw nuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶Noqw puma ahipi panmakañw haqami pāmi pitu; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsok uh'unañway akw tuptsiwe', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God tñatnihqat nu tuptsiwa. ³⁸Pahsat pu pay karēta

hāk huruhtiniqat pam pañqawu; noqʷ puma nāma pāmiq paki, Philip-niqʷ pu nōmaqsit aw qa awiwa; noqʷ pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqʷ puma pañaqʷ yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wīki; noqʷ nōmaqsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nikañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰ Noqʷ Philip Azotus ep nātuwihqʷ, ahsupoq kitsókit añ lomatuawit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

9

The Conversion of Saul (Acts 22.6-16; 26.12-18)

¹ Noqʷ Saul nāt pas itsívuhihkwiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas qóyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ² Nihqʷ Damascus ep añqe' tsotswalkit añ sinnmuy amumi put enem pēnayaniqat nāwakna; noqʷ kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqʷ tsamni. ³ Noqʷ òviy pam pañsoqnihqʷ, Damascus aw hayiñwnaqʷ, òñaqʷ tāla put ánan'ik suhtalawva; ⁴ Noqʷ pam tutskwami posqe, hakiy tónayat navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqʷ nuy okiwsahsana? ⁵ Noqʷ pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqʷ? Noqʷ Tutuyqawhqʷ pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sókwíkinpit aqʷ horarataqʷ, pam uñem anahaa. ⁶ Noqʷ pam tsawnaqʷ, tururutikañw, pas hin unañway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqʷ, noqʷ nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqʷ Tutuyqawhqʷ put aw pañqawu: Um wunuptut, kīmini; noqʷ ason um hinhtiniqat uñ pep áawnayani. ⁷ Noqʷ tahtaqt put ámumyaqam qa hiñqawkahkañw añqe' hōñi; hakiy as tónayat nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwañaqʷ wunuptuqe, as pōsiy púruknat, qa hihta tuwa; noqʷ puma put māyat nuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqʷ pam pāyis tālat añ kurs hin hihta túwani, piw qa nōsa, qa hīko. ¹⁰ Noqʷ hak tuptsiwni'taqʷ Ananias yan mātisiwhqʷ Damascus ep qatu. Noqʷ pam tuawyorikq, Tutuyqawhqʷ put aw pañqawu: Ananias, Noqʷ pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqʷ. ¹¹ Noqʷ Tutuyqawhqʷ put aw pañqawu: Um wunuptut, Sūwipo kiskat yan mātisiwhqʷ atwñi; neñ Judas kiyat ep hakiy Tarsus añqwnihqʷ Saul yan mātisiwhqʷ òviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqʷ tuawyorikq hak tāqa Ananias yan mātisiwhqʷ ep pákihqʷ, put aw may akw toño pōsiy tālawnaniqat òviy'ò. ¹³ Pahsat pu Ananias lavayhti qʷ pañqawu: Tutuyqawhqʷ, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinnmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqʷ navota. ¹⁴ Noqʷ yaw pam yep uhnatñwaniy aw tatq'a'nañwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñwituy òqalat pasiwkañw pitu. ¹⁵ Noqʷ pay Tutuyqawhqʷ put aw pañqawu: Um awñi, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinnmuy, pu pas momñwituy-nikañw, pu Israel-sinnmuy amumi inatñwaniy tūawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatñwaniy ep hīhihta añ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put áawnani, kita. ¹⁷ Noqʷ òviy Ananias awñihqʷ, kīmi pákihqʷ, put aw may akw toñot, pañqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqʷ Jesus uñ añqaqwniqʷ ūmi mātaktiqa nuy añqʷ hōna, umuhposiy tālawnaniqat òviy'ò, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat òviy'ò. ¹⁸ Noqʷ pahsat pay himu nasiñwput antaqa put pōsiyat añqʷ lōhōkq, pam pōsiy tālawnaqʷ wunuptu; nihqʷ kūyit akw tuvoylatit, nōsqʷ, òqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹ Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsavo qatu, ²⁰ Nihqe āpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tiatnihqat yuaatinuma. ²¹ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqawa: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñwanit aw tatqa'nañwyaqamuy hovalaqa, hakimiy pañyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe òviy pep pitsiwa? kitota. ²² Noqw tuwat Saul pas suyhsepnawt òqawi'maqa, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwaltaqa, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. ²³ Noqw òviy ahpiy wūyavotiqw, Jew-sinom put nīnayaniqey nanawinya. ²⁴ Nihqe puma put nīnayaniqe òviy tālō-nikañw, pu tōkilat an hōhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqw Saul navota. ²⁵ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam mihikiwtaqw put tuhpelat an tutsāyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶ Noqw Saul Jerusalem epeq pītuhqe, as tuptsiwni'yuñqamuy amumum-tiniqey anhtiqa, puma sohsoyam put mamqasyaqa, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. ²⁷ Noqw Barnabas put aw unañwtaqa, ayai-wyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqa put aw namtaknaqa, put aw yuaaykuqat pam pumuy āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñwaniyat an nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸ Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnunq, ²⁹ Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqaqat Jesus natñwaniyat an nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep nañwuy'taqw puma put nīnayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqa, Caesareat aqw put wikyaqa pañqw put Tarsus aqw taviya. ³¹ Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat an ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, òqawhtota; nihqe Tutuyqawhqaqat kaptsi'kahkañw wūhaq'iwma, Qahovāriwtaqa Hikwsi amumi unañwtaq'ō.

Peter in Lydda and Joppa

³² Noqw Peter anqe' sohsovik nakwsuqa, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³ Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātsiwhqat tuwa, put hakiy aha qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy an tuyhqatsi. ³⁴ Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ un qalapsina. Wunup-tut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵ Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yuñqam put aw yōrikyaqe Tutuyqawhqaqat awwat lasya. ³⁶ Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqa Tabitha yan mātsiwa, pam Dorcas (Tsōviwmana) i'nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hīhihta akw tūvaañwanta. ³⁷ Noqw pam ephaqam tūtyuhtiqe mōki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. ³⁸ Noqw pay pi Lydda Joppat āhayhpo; noqw yaw Peter pep qātuhqat tuptsiwni'yuñqam nanaptaqa, hakimiy lōqmuy tāqatuy pañso ayatotaqw, pam qa sōwunit, pumuy amuniqat puma nāwakna. ³⁹ Pahsat pu Peter nakwsuqa, pumuy amumuma. Noqw òviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiw put aqlap hoñqe, tsaykikahkañw nat Dorcas pumuy amumum qātuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqaqat puma put aw matamintota. ⁴⁰ Noqw pay Peter pumuy sohsoqmuy pañqw ipwat, tamōtswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtōkt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy pūruknaqa, Peter tūwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, wunuptsinaqa, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enañ

wánwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ö. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqtat aw tütuptsiwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum wūhakis qatu.

10

Peter and Cornelius

¹ Noqw hak tāqa Cornelius yan mātsiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sinomu yan tūnwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pās unañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God kaptsi'yuñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaat put aw pákihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yórikqe, tsawnaqe, pañqawu: Ya himuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmala ōmi yayvaniwhq, God put soon suhtókni. ⁵ Noqw ōviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqtat, wánwayyani. ⁶ Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat Simon amum qatuqw, put kīat pātuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqat ūmi pañqawni. ⁷ Pu ōviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiyniqw, pam lōqmuy kiy ep tumal'aymuy wánwayi, pu solāwam put enem hihtayaniqe sutsep aw maqaptsi'yuñqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat solāwa piwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsoq iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kimi hayiñwni'wisq, Peter nāwakanique tāwanasave kits'omiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsōnmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitoqwhinhti; ¹¹ Nihqe ōmi hōtsiñtiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukuveq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yuñqam put ep iniwyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam piwu, pu masay'yuñqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sōoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqtat, pu qa powaiwtaqat nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hímuniñqtat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiñw, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hímuniñqtat pañ wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūviñtotaqe, ihkaqe nōyaknit aw hōtsiñwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqtat, pep qátuhqtat tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt un hepnumya. ²⁰ Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnumya; sen hihta ōviy uma ōki. ²² Noqw puma pañqawu: I' Cornelius tsivót-sikip sūnatniñqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayat pas hímuniñqtat ahpiy navota, yaw pam un kiy aw wánwaye', un hin lavayhtiñw, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa sūanta, pu God kaptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsoqmuy amuhpiy aw lomanavotiwtat. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yuñqam Joppat añqw put

ámumya. ²⁴ Pu òviy qavonvaq w puma Caesareat ep òki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawvaqe, atpipo tamòtswunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu òviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yuñqw, soon as hak Jew-sinonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa himunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noqw òviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaqw, pay nu añq'ò; noqw hinoqw pi uma nuy wáñwayya? ³⁰ Noqw Cornelius pañqawu: Nálòtok nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, táwat atvelpetiqw nu ikiy ep nàwaknaqw, hak táqa talqaqsalqat yuwsikañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noqw God soon uhuokutmalay suhtokni. ³² Um òviy Joppat aqw hakimuy ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw màtsiwhqat, wáñwayyani. Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat kíyat ep qatu, pātuwaaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³ Noqw òviy nu qa sōwunit uñ wáñwayi; noqw um súanhtiye pitu. Noqw òviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsok nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴ Pahsat pu Peter lavayhtiye pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuña. ³⁵ Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaqw hak haqam put kaptsi'kañw súanhinmaqa put aw súantañwu. ³⁶ God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivōhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷ Pay uma put lavayit navoti'yuñwa. Ura John kūyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataqw, pahpiy pam lavayi Galileet añqw hoyoyoykukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸ Ura God Nazareth añqw táqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe òqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sóon'iwyuñqamuy sohsokmuy powatima, God put ámumniqw òviy'ò. ³⁹ Noqw pam Jew-sinmuy tutskwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsok aw yóriki'yuñqe, navoti'yuñwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe ninaya. ⁴⁰ Noqw God pāyis talqat ep put ahoy tátaynaqe, put susmatakpupa mahtakna, ⁴¹ Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstaqey pumuy amumii, itam put tuawi'yuñwiniqat òviy'ò. Noqw itam put mokiwuy añqw ahoy tátayhqat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴² Noqw yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunanigey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³ Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotaqe pañqawu, yaw hak put aw tupsiwqh, put qaanhtipuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴ Noqw nāt Peter yan yuaataqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵ Noqw Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqam Peter amum òkihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ò. ⁴⁶ Puma hīhihtuy sinmuy amuhkwa yuaatotaqe, God pas hihtalalwaqw amumi tūqayyuñqee. Pahsat pu

Peter lavayhtiqe pañqawu: ⁴⁷ Ya hak imuy kūyit akw tuvoylatiwyaniq̄w imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸ Pu puma Tutuyqawhqat natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nānawakna.

11

Peter's Report to the Church at Jerusalem

¹ Noq̄w yaw qa- Jew- sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuñqam, tuptsiwni'yuñqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. ² Noq̄w Peter Jerusalem aqwniq̄w, Jew-sinmuy amuñaq̄w tuptsiwni'yuñqam put aq̄w hiñq̄aq̄waqe, ³ Pañq̄aq̄wa: Yaw um qa- Jew- sinmuy amumi pákihq̄e, amumum nōsa. ⁴ Noq̄w Peter pumuy amumi lavayhtiqe, añq̄aq̄w hin hiniwhitiqat nānañk pasiwtaqat pumuy amumi tuawi'taqe, pañq̄awu: ⁵ Ura nu kitsókit Joppat ep qátukañw nāwakna; nihq̄e nu sawitoqhinhitiq̄e tuawyorikq̄, himu wuyaq̄mōtsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw òñaq̄w hawtoqe, pas inumi pitu. ⁶ Noq̄w nu aw yórikq̄e, pás tātayhq̄, pi túwaqatsit ep hihtu popkot nālōq̄ hokay'yuñqam put ep iniwyuñwa, pu tütuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yuñqamu. ⁷ Noq̄w nu hakiy tōnayat navotq̄ inumi pañq̄awu: Wunuptuu, Peter, um q̄oye' nōsni. ⁸ Noq̄w nu pañq̄awu: Sóni, Tutuyq̄awhq̄a; taq̄ nu qa haq̄ hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. ⁹ Noq̄w òveqatsit añq̄w hakiy tōnaat inumi piw pañq̄awu: God hihta powataq̄w, pay pam qa pas hímunihqat um qa pañq̄awni. ¹⁰ Noq̄w pāyis panhtiqa, pay sohsoy piw òmiq̄ lánakniwa. ¹¹ Noq̄w pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat añq̄w inumi ayatiwyaqam nuy haq̄am kīve qátuhqat ep òki. ¹² Noq̄w pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumumniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañq̄awu. Noq̄w ima navay tuptsiwni'yuñqam inumum aq̄wya; noq̄w itam tāqat kiyat aw yuñwa. ¹³ Noq̄w yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq̄, yaw pam wunukañw, put aw pañq̄awhqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aq̄w ayataq̄w, hakiy Simon, Peter yan piw mátsiwhqat, wánwayyani. ¹⁴ Ason pam uñ lavayit āawnaq̄w, um put akw ayo yámakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵ Noq̄w nu yuaativaq̄w, pay Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pítuhqey pan'i. ¹⁶ Noq̄w pahsat pu nu Tutuyq̄awhqat lavayiat u'na, ura itamumi pañq̄awu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tütuvoylalawu; nikañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqat Hikwsi akw tuvoylatiwyani. ¹⁷ Noq̄w puma Tutuyq̄awhqat Jesus Christ aw tütuptsiwaq̄w, pep God hin itamuy put máqahq̄e, pay pan piw pumuy put maqa. Noq̄w ya nu hak hímunihq̄e God aw rohomnumni? ¹⁸ Noq̄w puma it nanaptaqe, pay qa hiñq̄aq̄waqe, God pas hihtatotaqe, pañq̄aq̄wa: Noq̄w yaw kurs qa- Jew- sinom nāp tunatyay añq̄w lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹ Noq̄w hakim Stephen nīniwhqat ahpiy tūokiwsahsantivayaq̄w añq̄e' aht-savalyaq̄am Phenicet aq̄w pahsavo òki, pu Cyprus aq̄w'a, pu Antioch aq̄w'a, nihq̄e pay Jew- sinmuy- sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰ Noq̄w pumuy amuñaq̄w haq̄awat tahtaqt Cyprus añq̄wya, pu Cyrenet añq̄'ò; noq̄w puma

Antioch epeq ökihqe, hakimuy Greek- sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqat Jesus lavayta. ²¹ Noqw Tutuyqawhqat öqalaat pumuy amumunniqw, öviy kaysiwhqam tütuptionswaqe, Tutuyqawhqat awwat lasya. ²² Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tönawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hönaya. ²³ Noqw pam epeq pituqw, kurs God nüokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yórikqe, hahlayhtiye, pas puma unañnaqw su'qawkañw Tutuyqawhqat aw hürs'iwyuñwniqat pumuy öqalanta. ²⁴ Pam hak tãqa lolma, nihqe Qahováriwtaqat Hikwsit akw pás tuyqawiwta, pu qapëvewnit akw'a; noqw kaysiwhqam Tutuyqawhqat awwat sinototi. ²⁵ Pahsat pu Barnabas Saul heptoqe Tarsust aqw'a. ²⁶ Pu öviy pam put túwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atse puma Jesus aw tönawtaqamuy amumum sükw yahsañwuy añ pep tsotsvalqe, kaysiwhqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptionsiwni'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian- sinom yan tünwantiwa. ²⁷ Noqw ephaqam hakim God lavay'aymat Jerusalem añqwyaye, Antioch epeq öki. ²⁸ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Agabus yan mätsiwhqa wunuptuqe, yaw túwaqatsit añ ahsupoq wukotsönöstiniqat Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pañqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaqw paniwhiti. ²⁹ Pahsat pu tuptionsiwni'yuñqam tuptionsiwni'yuñqamuy Judeat epeq ki'yuñqamuy amumiq paañwnit o'yaniqey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwah-timantani. ³⁰ Nihqe öviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a'yatuy amumiq put o'ya.

12

More Persecution

¹ Noqw ephaqam moñwi Herod Jesus aw tönawtaqamuy haqawatuy hintsanniye amumi may'ta, ² Nihqe pam John pävayat James sipwuvahpit akw nina. ³ Noqw kurs pam panhtiqe, Jew- sinmuy unañwve hinhtiqey navotqe, pahsat piw Peter ñuaniqey anhti. (Noqw qapekén'oyiwthput ep növiwniqat aw pitsíwiwta.) ⁴ Pu öviy pam put núahqe, sivikimi pánahqe, soláwamuy nälöp nānalöqmuy tönawtaqamuy amumi put mātavi, put tütuwalaníqat öviy'o, ason pay pas Amutsva Yūmosanihqat ep növiwniqat yukiltiqw, pep pu sinmuy amumi put hóroknaniqey tunatyawtaqee. ⁵ Noqw öviy puma Peter sivikive pani'yuñwa. Noqw Jesus aw tönawtaqam put eñem God aw nāwakintotaqe qa nātusi'yuñwa.

Peter Set Free from Prison

⁶ Pu Herod qāvo put hóroknaniqey ep mihiqw, Peter löqmuy sivanamiqlölöt akw sómiwkañw löqmuy soláwatuy amuhtsava pūwi; noqw tuwalan'a'yat ihpaq tütuwala. ⁷ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat pituqw, sivikive sohsovik tālawva; noqw pam Peter sutsñaqwat pálaknaqe, put tātaynat, aw pañqawu: Suqtuptuu. Noqw sivanamiqlölö put māyat añqw löhö. ⁸ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Kwewhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pañqawu: Um usihtat, inuñkni. ⁹ Noqw pam yámaqke put anñ'i; nihqe pay pas antsa hoñviaya put pantsanhqat pam qa suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaqey pam wūwanma. ¹⁰ Noqw puma mohpeq tūwalaqamuy-nikañw pu amuñk tūwalaqamuy amuhpiy ruhpaqke, kimi hötsíwat aqw sivauutspit aw pituqw, pam nāp amumi hötsílti. Noqw pam pañqw yámaqke, haqe' kiskat añ yamakq, pahsat pu hoñviaya put añqw ahpiy'o. ¹¹ Noqw Peter suyan

unañwtiqe pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqa hoñviayay ayataqe, nuy Herod māyat añqw ayo tavi, pu Jewsinom nuy hintsatsnayaniqey tunatyawyuñqat añq'ö. ¹² Pu öviy pam it añ pās wūwaqe, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mātsiwhqat yuyat Maryt kīyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkañw nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkaqe nõyakiwtaqat ep hōtsīwat aw pōññöykinaw, hak māna Rhoda yan mātsiwhqa put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōñayat māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wārikqe, Peter hōtsiwhpeq wūnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqaqwa: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wūnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqaqwa: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñviayani. ¹⁶ Noqw pas Peter pōññöytoynaqw, öviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqaqwanīqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñaw hōroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwni'yunqamuy amumii, kita; nit pañqw ahpiynihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu öviy panis tālawvaqw, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminiqw öviy'o. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa tūwahqe tūtuwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw ökihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yūñwnīqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwat añqw nōnovaqe öviy'o. ²¹ Noqw hisat aw talōñvaqw, Herod pavan pas moñwyuwsī'kañw moñw'atsveway ep qatuptuqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwiy pan yuaayku. ²² Noqw sinom sākmaqe pañqaqwa: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sīnota. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqat hoñviayaat put wuvahta, pam God qa hihtataqw öviy'o; noqw pam āvutiqe sūlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat öqawhtaqe, suyht-sepñwat añqe' kūrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yūkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

13

Barnabas and Saul Chosen and Sent

¹ Noqw Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñaw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqaynayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūñwantiwhqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqat aw okiwlalwakahkañw, nānapwalaqw, Qahovāriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wāñwayhq, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³ Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qōtōmi matyawayat, pahpiy pumuy lālayya.

In Cyprus

⁴ Noqw öviy puma Qahovāriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵ Noqw puma Salamis ep pituhqe, Jewsinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noqw puma

John tu'sawwiknuma. ⁶Noq̄w puma it tutskwat pānaq̄w kuytaqat añ ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw òkihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mātisiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsáy'ta. ⁷Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noq̄w moñwi Barnabas Saul enañ wānwayhqe, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸Noq̄w hak Elamus tuhisa (put natñwaniat Tuhisa i'nihqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiqe, moñwit lomatuawit aw tuptsiwnit añq̄w ayo lasnaniqey anhti. ⁹Pahsat pu Saul (piw Paul yan mātisiwhqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw put aw taynumt, ¹⁰Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat tíata, sohsok súantsakpit tuwqaaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqaqat haqe' suan pòhtaviyat nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹Taay, Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noq̄w uhposi qatālawvaq̄w, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noq̄w pahsat pay put añ himu pamòs'ohpoq̄w, pòsiat qatālawva. Noq̄w as hak put ñuy'maniqat òviy pam añqe' may'numa. ¹²Pahsat pu moñwi hin hiniwhitiq̄w yórikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhqaqat tutuqaynaqat ep kātuqayfaqe òviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³Noq̄w Paul suñwámuy amumum Paphos añq̄w ahpiyinihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noq̄w John pumuy mātapt, ahoy Jerusalem aq̄whaqamii. ¹⁴Noq̄w puma Pergat añq̄w ahpiyinihqe, Pisidiat ep Antioch aw pituhqe, nasuñwintalònnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵Noq̄w hak tutavot añ-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ tūnwantaqe yukuq̄w, tsotsvalkit ep momñwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqawu: Uma tāqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', òqalanik panhtini. ¹⁶Pahsat pu Paul wunuptut, amumi māmasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ò; nihqe òqalay pas qaōwíhintaqat akw pumuy pañq̄w nõñakna; ¹⁸Nihqe lõp sunat yahsañwuy pahsavohaqam qayēsihwhpive pumuy qatsiyamuy añ maqsonlawu. ¹⁹Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kīqòtaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noq̄w puma hihta navòewakw antaqat akw tutskwat ñahuyta. ²⁰Pantaqat atsve pu' pam pumuy amumi qaçlehtaqtuy moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw añq̄w lõp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsañwuy pahsavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahsavoo. ²¹Pantaqat ank pu' puma hakiy pas moñwit moñwi'yuñwiniqey tuñlayhtoti. Noq̄w God hakiy Kish tiyat Saul yan mātisiwhqat, Benjamin ahpiyvinihqat, pumuy amumi moñwtavi, lõp sunat yahsañwuy pahsavoo. ²²Nit pu pam put moñwqenit añq̄w ayo távihqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwve hintaqat tuwa; noq̄w pam sohsok itunatyay añ aw antsanni. ²³It tāqat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhtiqey pan'i. ²⁴Nāt pam qa pituq̄w, hak tāqa John yan mātisiwhqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuh-tunatuy añq̄w ayo lasye', kuyit akw tuvoylatotini. ²⁵Noq̄w pam ayaway añ kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas hímuniqat pan wūwantota. Nu qa pam'i. Noq̄w pay nāt suhka añq̄w inuñki; noq̄w soon nu yan'ewaynikañw pay ñas'ew put tótsiyat ñahni, John amumi kita.

26 Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nōñakniqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapni. 27 Jerusalem epeq ki'yuñqam moñwimuy amumun Jesus qa māmatsya. Nihqe ōviy God lavayiat aw antsanyaqe put tūvaya, puma pi put lavayit qa mātsi'yuñqee, nāmahin pi ānsakis nasuñwintalōñnit añ God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añqw hak pumuy amumi añ as tūñwantañwuniq'ō. 28 Puma put mokniqey hihkay'taqat kurs hin pas antsa pañqawani. Nikañw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. 29 Ura tutuvenit añ puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoylehtsit añqw put hawnayat, tuamhtuhsōmiq put panaya. 30 Noqw God mokiwy añqw put ahoy tātayna. 31 Noqw hakim tahtaqt put amum hinnumya, Galileet añqw Jerusalem aqw pahsavoo. Noqw pam ahoy tātayhq, puma wūhakis tālat añ put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yōrikyaqey sinmuy amumi tuawi'yuñwa. 32 Noqw itam hapi it lomatuawit umuy āawnaniqe ōviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey 33 Pu' hapi itamuy pumuy tūmuyatuy itamuñem put añ aw antsana, Jesus ahoy tātaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat añkniqat añ yan pey'ta: Um hapi Itii. It talōñvaqat ep hapi nu ūnaniwhi, yan'i. 34 Pu God mokiwy añqw put ahoy tātaynaqe pāpu qa hovahtiniqat lavayhtiqe, yan hiñqawu: Nu David pas suyan ōkwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu uñem yūkuni. 35 Yantaqw hapi ōviy ura pam piw sukw tāwit añ pañqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. 36 David pi God tunatyayat ahpiy qatsivaptsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumun tawiwa, nihqe hovahti. 37 Noqw God it tāqat hapi ahoy tātaynaqw, pam qa hovahti. 38 Noqw ōviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqat hapi ahpiy God itamumi pōhi, itahqaanhtipuy ep'e. 39 Ura Moses tutavoyaqt kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yūkuni. Nikañw kurs itam Jesus aw tūtuptionsihq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yūkuni. 40-41 Ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Kurs huvam yōrikyaa, hihta añ tutsiw'unañway'yuñqamu. Nen uma kātayūñwt, sūlawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqw soon uma put tūtuptionsiwni, nāmahin pi as hak umuy put āwintani. Taay, noqw ōviy uma tunatyaltotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an sūlawhtini. 42 Noqw pam lavayyukuq, Jew-sinom tsotsvalkiñaqw nōñakq, pay ayo'wat nasuñwintalōñnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom nānawakna. 43 Noqw tsovawtaqam nāmamatveqw, kaysiwhqam Jew-sinomniqw pu pumuy amūn tuptionsiwni'yuñqam Paul-nikañw, pu Barnabas pumuy amuñky; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat añ yūmosa hinwisniqat añ ōqalanta. 44 Pu ayo'wat nasuñwintalōñnit aw pituq, pēp pas sohsoyam kive ki'yuñqam God lavayiat aw tūqayyuñwniqe tsovalti. 45 Noqw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yōrikyaqe, pay qa tsuyhtiqe, Paul hihta lavayhtiqe ehpewi nānaphin yuaativaya. 46 Pahsat pu Paul Barnabas amum a'nō unañwtiqe pañqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwni; noqw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hihkay'yuñqey pan nāyukunayaqw, ōviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. 47 Pi pan hapi Tutuyqawhqa itamumi tutapta pi pam Jesus yan lavayhtiqe pañqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuñem tālaniqat nu uñ ayata, tūwaqalvoqhagam yesqam sinom uhpiy ayo nōñakiwniqat ōviy'ō. 48 Noqw qa-Jew-sinom it nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'nihqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey namorstiwayaqam tūtuptionsiwa. 49 Noqw Tutuyqawhqa lavayiat pep tutskwat

añ ahsupoq yuaatiwa. ⁵⁰ Noqw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaqtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuñqamuy hin unañtoynayaqe, Paul-nikañw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihqe tutskway añqw pumuy lälayya. ⁵¹ Noqw puma kuhkuy añ qōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aqw'a. ⁵² Noqw Antioch ep tuptsiwni'yuñqam yūmosa hahlayya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiyuñwa.

14

In Iconium

¹ Noqw puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihqe, pas pavañ yuaataqw, òviy kaysiwhqam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuptsiwa. ² Noqw pay qa tuptsiwni'yuñqam Jew-sinom qa-Jew-sinmuy hin unañwtoynayaqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpewi pumuy qalomáwunwitoynaya. ³ Noqw òviy puma pep wūyavo qátuhqe, Tutuyqawhqat aw yankañw, qa tuhtuskañw yuaata; noqw pam lavayi put núokwayat yuaataqa pas antsanihqat Tutuyqawhqa mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kátatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakqee. ⁴ Noqw kīve sinom nātsiki, pētu Jew-sinmuy amumumyaqw, pu pētu ayaiwtaqamuy amumumya. ⁵ Noqw qa-Jew-sinom-niqw, pu Jew-sinom, moñwimuy amumum pumuy okiwsasaniquey, pu tatatupninayaniquey pasiwnaya. ⁶ Noqw ayaiwtaqam put navotqe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy ánan'ik tutskwat aw'i, ⁷ Nihqe pañ puma lomatuawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸ Noqw hak tāqa Lystrat ep qatu; pam hak kukveq hintaqe qa hisat nakwsu, pay yaw pas pam pankañw tihtiwa. ⁹ Noqw Paul yuaataqw, i' tāqa put aw túqayta. Noqw Paul put aw-sa taykañw, qalaptsininwiquey qapēvewnaqat put aw túwahqe, ¹⁰ Pahsat put aw a'nō pañqawu: Wunuptuu, kita; noqw pam suñwnuptu nakwsu. ¹¹ Noqw Paul pep put hintsanqw, sinom aw tātayyaqe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nō pañqawu: Kurs itam híhihtuy amuhpa' nāwakinwisq, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹² Nihqe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataqw òviy'o. ¹³ Pahsat pu kitsókit hōtsíwhpeq Jupiter awwat moñwi wakastahtaqtuy tsamkañw, sinnōlat hōtsíwhpeq kívahqe, as sinmuy amumum ayaiwtaqamuy amumi hom'oyini. ¹⁴ Noqw ayaiwtaqam Barnabas pu Paul puma put navotqe nahpa' yuwsiy tsikat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵ A'nō pañqawnuma: Soh, tahtaqtu, Ya uma hinoqw yahaqam hintsatska? Pay itam piw sinotnikañw umuntaqat anañway'ta, nihqe uma it āan'ewakw añqw it God taytaqat aw lasyaniqat itam umumi yuaata, òveqatsit, pu túwaqatsit, pu pātuwaqatsit-nikañw pu añhqe sohsokmuy hihtuy yesqamuy yúkuhqat aw'i. ¹⁶ Pay as pi pam hisatñahaqaww añ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiy añ hinwisniqat aw noi'ta, ¹⁷ Nikañw pam hak hímunihqat himu put tuawi'taniqat pam ayo qa yúkuhqe òviy lolmat hintsaki, nihqe itamuñem òñaqw yoknañwu, pu itamuñem tal'āniñawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nōsiwhqat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸ Yan puma hiñqawkañw híhinhaqam pumuy ánwutaqw, òviy puma pumuy amumi qa hom'o'ya. ¹⁹ Noqw hakim Jew-sinom Antioch añqw-nikañw pu Iconium añqw òkihqe, sinmuy hin unañwtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe

kĩnaqw put haqami lölökintota, mokqat wūwayaqe òviy'ò. ²⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam okiww put aw nõyakiwkahkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kímii. Nihqe qavonvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹ Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuawit yuaataqe kaysiwhqamuy tutuqaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²² Nihqe tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy hũrs hõñinmakañw, puma qapëvewnit añ yũmosa hinwisniqat pumuy õqalanma, nãmahin pi as puma put ep kãnanvotyaniq'õ. Pi pan hapi itam God nõokwayat aw mãtaviwa, it tumalat kita. ²³ Pu puma Jesus aw tõnawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nãwaknaqw, Tutuyqawhqat aw pumuy mãtavi, hakiy aw tuptsiwyaqat aw'i. ²⁴ Pu puma Pisidiat añ kuyvaqe, Pamphylia ep pitu. ²⁵ Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attalia aqw'a. ²⁶ Nit pañqw pu puma pãvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God nõokwayat aw mãtaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey òviy'ò. ²⁷ Noqw puma pepeq pítuhqe, Jesus aw tõnawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuawi'ta, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptsiwnit aw hõtahqata, ²⁸ Nihqe pepeq puma tuptsiwni'yuñqamuy amumum wũyavo qatu.

15

The Meeting at Jerusalem

¹ Noqw hakim Judeat añqw õkĩhqe, tuptsiwni'yuñqamuy tutuqaynayaqe pañqawa: Pas uma Moses tuwiyat an poñotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nõñakni, kitota. ² Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nãmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pëtuy amumum it ep Jerusalem aqwyani, ayaiwyuñqamuy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu òviy Jesus aw tõnawtaqam pañqw hihsavo pumuy amumuyaqw, puma pahpiy Phenicec añ hinwisa, pu Samariat añ'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq õkiqw, Jesus aw tõnawtaqam pumuy pãs o'ya, pu ayaiwyuñqamuy, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy áawna. ⁵ Noqw haqawat tũtuptsiwyaqam pi Pharisee-sinmuy amuñaqwya. Nihqe puma hoñvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat pañqawa, pu pay pas puma Moses tutavoyat añ hinwisniqat amumi pañqawaniqata. ⁶ Noqw ayaiwyuñqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayaniqe tsovalt. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaqw wũyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi pañqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuñqw, ura God itamuñaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wũyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tũtuptsiwaniqata. ⁸ Noqw God añ u'nañwat aw navoti'taqa pumuy hahlayhti qey mahtaknaqe, it Qahovãriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin mãqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unañwayamuy kwan'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soñawnen pi uma tuptsiwni'yuñqamuy hihta a'nõ putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put añ qa kũyuñq'õ. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ nõokwayat ahpiy ayo nõñakniqey tuptsiwni'yuñwa. ¹² Pahsat

pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiñqawaqe pās tūqayyuñqw, Barnabas Paul amum tuawi'tage, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kātatayhpit hihta tu-aw'i'yuñqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu òviy puma yuaataqe yukuqw, James lavayhtiqe pañqawu: Tahtaqtu, isinom, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuñaqw nēnem sinmuy wāñwaniqe òviy pay mohti amuhpe pítuhqat Simeon pañqawu. ¹⁵ Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtiqe, yan pēnaya: ¹⁶ Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kīhut sahpukiwtaqat anyuñqamuy aw ahoy yūkuni; pu nu kīqōyat aw ahoy kītani; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷ Noqw ahpiy mīmawat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat pañqaw sohsok añwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noqw òviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuñaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'nañwnayani. ²⁰ Nikañw pay itam amumi pēnayaqw, puma nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa añqw nōnōsani, pu únwat qe'yani. ²¹ Taq hisatñahaqaw ahsupoq kitsókit añ hakim Moses tutavoyat yuaatotañwu. Añsakis nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkiva put pēniyat añ tuñwáyañwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwyuñqam, wukw'a'yatuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy amumum nāñaqw hakimuy namorstotage, puma Barnabas-nikañw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw māsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw pávannihqamuyu. ²³ Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuñqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqamuy òqalaya. ²⁴ Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuñaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'nañwnayaqe, umuh'unañway lahsintota pañqawaqee: Pas uma kurs hin poñotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat añ hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵ Noqw itam tsovaltqey, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotage, aw itah'unañwamuy Barnabas-nikañw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniq w pam itamuyniq w súanta. ²⁶ Ima táqat Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ eñem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noqw òviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat áawnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniq w, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim ò'qalyañwu. ³⁰ Noqw òviy puma pañqw ayatiwyaqe, Antioch epeq òki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noqw puma put añ tuñwáyaqe hahlayhtoti, pumuy òqalayaqat ep'e. ³² Noqw Judas, Silas amum, pay piw pas nāp God lavay'aymatnihqe wūhaq lavayit akw tuptsiwni'yuñqamuy u'nanaqe pumuy hūrs hoñna. ³³ Pu òviy puma pepeq hihsavo qatuqw, tuptsiwni'yuñqam pumuy òqalayata, ayaiwyuñqamuy amumiq hōnaya. ³⁴ Noqw pay Silas hāk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noqw

Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavayiyat tütutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wühaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahpiy pantaqw, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavayiyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷ Noqw Barnabas John, Mark yan piw mätsiwqhät, wikniqey pas su'qawta. ³⁸ Noqw Paul u'naqw, ura pam Pamphyliat ep pumuy mätaqpe, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noqw öviy piw puma put wikniqiw putniqw pam qa súanta. ³⁹ Noqw pas puma put ep nāma soön kurs nöyaltini; nihqe pay nawus nānaqw lahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁴⁰ Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwñi'yuñqam God nüokwayat aw pumuy noayaqw, puma pankañw ahpiyo. ⁴¹ Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tōnawtaqamuy öqalanma.

16

Timothy Goes with Paul and Silas

¹ Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwñi'taqä Timotheus yan mätsiwqhä pep qatu, hakiy tuptsiwñi'taqat wuhtit Jew-sinot tíata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noqw Lystrat ep- nikañw, pu Iconium ep tuptsiwñi'yuñqam put aw lomanavoti'yuñwa. ³ Noqw as pam Paul ámunniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taqe, öviy put wikqe, poñotku, put naat Greek-sinoniqw sohsoyam put navoti'yuñqw öviyo. ⁴ Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat mätaptiwisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noqw öviy Jesus aw tōnawtaqam tuptsiwñit añ öqawhtotaqe, nāqavo aw wühaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noqw puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kükuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniqw, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷ Noqw öviy puma Mysiat aw ökihqe, as Bithyniat awyaniqey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noqw öviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqwya. ⁹ Noqw Paul mihikq tuawyorikq, hak Macedoniat añqw tāqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aqwnen itamumi unañwtañni. ¹⁰ Noqw öviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniat aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuawit yuaaykuyaniqat öviy Tutuyqawhqä itamuy wāñwayhqat itam pan wūwayaqe.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹ Pu öviy itam Troas añw ahpiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep öki; nit qavonvaqw pu itam Neapolis ep öki. ¹² Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³ Pu itam nasuñwintalōñnit ep kiñaqw nōñakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltīqamuy amumi yuaatota. ¹⁴ Noqw hak wuhti Lydia yan mätsiwqhä, tsatsákwmōtsaput a'nō hihkay'taqat huhyaqa, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma. Noqw Tutuyqawhqä put pan unañwtoynaqw pam Paul lavayiyat aw unañwtavi. ¹⁵ Noqw pam-

niqw, pu amum ki'yuñqam kūyit akw tuvoylatotiqw, pam itamumi òqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsiwqhqe, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awye', ep yesni, kitahqe itamumi tuyqawwa.

In Prison at Philippi

¹⁶Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaqw, hak māna nūantuwiki qalomāhikwsit akw tuqgawiwtāqa itamuhsawwa; pam hakiy hihta hin-taniqat āawnañwu. Nihqe pantsakqey akw moñwímuy amuñem sīvat nihti-lawu. ¹⁷Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumqe a'nō pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqnihqat tumal'aymatu; nihqe itam hin ayo nōñakniqat itamuy āwintota, kitinuma. ¹⁸Nihqe pam wūhakis tālat añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtōkt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Put añqw yámakuu, kita. Noqw pahsat pay hikwsi put añqw yama. ¹⁹Noqw put himuy'yuñqam nanaptaqe, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihqe òviy puma Paul Silas enañ ñuayaqe, kisonmi momñwituy amumi pumuy lōlōkinyuñwa; ²⁰Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqaqwa: Ima tāqat Jew-sínomnikañw itahk-itsokiy ep sinmuy qalomāhinsahsanhqe, sóontsahtsana; ²¹Nihqe nāp tuwiy tūtutuqayna. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwusuye', añ hinwisi, ²²Noqw sinom suhpantaqam ayaiwtaqamuy amuhpewi hoñva; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihtsiktotat, pumuy kohot akw wuvahtotaniqat pañqaqwa. ²³Noqw òviy puma pumuy wūhakis wuvah-totat, sivikimi tūvayaqe, sivilalwaqamuy oyi'taqa pumuy qaōwítavi'taniqat aw pañqaqwa. ²⁴Noqw yan put pas qaōwítutaptotaqw, òviy pam pumuy pas yūmoq pánahqe, siviawiwat añ porom'iwtaqat añ pumuy kuyamuy hūrs tañata. ²⁵Noqw tōkilnasaveq Paul Silas amum nāwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta. ²⁶Noqw nāt puma panyuñqw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqaqatspiat pīwu. Noqw, pahsat pay sohsovik hōtsiwa hōtsíltotiqw, sohsokmuy somiam rupanhtoti. ²⁷Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa tātayhqe, sivikit añ hōtsíwyuñqw tūwahqe, pahsat as pay nāninaniqe sipwuvahpiy hórokna, sivilalwaqam watqaqat wūwaqe òviy'ō. ²⁸Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhinsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹Pahsat pu pam qōhit tuhtuy'qe amumiq supkiqe, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq nātuva; ³⁰Nihqe pam pumuy añqw hóroknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim pīwu. ³²Pu puma put aw Tutuyqawhqat lavaiyat yuaata, pu sohsokmuy kíyat ep yesqamuy amumii. ³³Noqw pam ep mihikq, hísatniqw paniwhitiqw, pahsat pay pumuy wikqe haqe' wuvahtiwhqat añ pāhoma, nit pahsat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu tīmatu. ³⁴Noqw pam pumuy kiy ep wikvaqe, amumi tunōsvoñahta; nihqe puma sohsoyam God aw tūtuptsiwaqe hahlayya. ³⁵Noqw tālawvaqw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqat aw solāwamuy ayatotaqw, pañqaqwa: Pay um tāqatuy mātapni, kitota. ³⁶Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat òviy momñwit hakimuy añqw ayatota; òviy uma yámake', qahin unañway'kañw ahpiyni. ³⁷Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtāqamuy qa tūviwtāqamuy nuhtutpik wuvahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hóroknayaniqey anyuñwa? Sóoni; nāp añqwe', itamuy hóroknayani. ³⁸Noqw solāwam momñwituy amumi

it tūawvayaqw, puma kurs Rome ańqw sinoiwtaqatniqw puma nanaptaqe nēnem tusitota. ³⁹ Nihqe õviy puma amumi õkihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pańqw hõroknaya; nihqe puma kĩaqaw ahpiyniqat amumi naokiway'yuńwa. ⁴⁰ Noqw puma sivikińaqw yamakt, Lydiat kiyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuńqamuy amumi yõrikqe, pumuy õqalat, amuńaqw ahpiy'o.

17

In Thessalonica

¹ Noqw puma Amphipolis-nikańw pu Apolloniat an kuyvaqe, Thessalonikat ep pitu; noqw pep Jew-sinnmuy tsotsvalkiam wunu. ² Noqw Paul tuwiy anhtiqe pumuy amumi pakihqe, pāyis nasuńwintalõnnit an pumuy amumum tutuvenit ańqw yuaata. ³ Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwy ańqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pańqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴ Noqw haqawat tũtuptsiwaqe, Paul-nikańw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinnmuy amũn tuptsiwni'yuńqam amuńaqw wũhaknihqamu, pu momoymuy pavansinnmuy amuńaqw qa tsa'ya. ⁵ Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuńqam qa tsuyhtiqe, hakimuy qa hihta a'pituy qahopihtuy nāmi tsovalaya. Noqw puma kive sohsokmuy sinnmuy nāwahoynaqe, Jason kiyat aw kihpokaqe as ayaiwyuńqamuy sinnmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁶ Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuńqamuy kive momńwituuy amumi lõlõkinyuńwa tsa'tikahkańwo: Hakim tũwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' õki. ⁷ Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mõńwinihqat pańqaqwa, yaw hak Jesus. ⁸ Yan puma hińqaqwaqw, sinom kive momńwituuy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ⁹ Noqw Jason suńwāmuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviyaniqat momńwit pumuy amuńem pan yukuya. Noqw puma put õmahtotat, pumuy mātapy.

In Berea

¹⁰ Noqw pahasat pay tuptsiwni'yuńqam mĩhikiwtaqw, Paul Silas enañ Bereat aqw hõnaya. Noqw puma epeq pituhqe, Jew-sinnmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹ Noqw ima sinom Thessalonikat ep sinnmuy qa amuntotit, nāgavo tutuvenit añ puritota, su'qawkahkańw lavayit kwusuya, mātappi kurs ñi himu pas antsa pantaqw nanaptaniqe õviy'o. ¹² Noqw õviy puma wũhaknihqam tũtuptsiwa, pu añ Greek-sinnmuy amuńaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtaqt piwu. ¹³ Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessalonikat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pańsoyaqe, sinnmuy hin unañwtõynaya. ¹⁴ Noqw pahasat pay tuptsiwni'yuńqam Paul pātuwaqatsit añhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵ Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw Silas Timotheus amum put aqw kaktayniqat Paul pumuy amumi tutaptaqw, puma pańqw ahpiyya.

In Athens

¹⁶ Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykańw, navotq pas sinom hĩhihtuy wutsit aw nāwakinwisqey aw-sa yuki'yuńqw, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷ Nihqe õviy pam tsotsvalkive Jew-sinnmuy amumum hĩhihta nātavińlawu, pu Jew-sinnmuy amũn tuptsiwni'yuńqamuy amumuma, pu nāgavo kisonve put aw õkiwtaqamuy amumuma. ¹⁸ Noqw haqawat hihta añ wuwni'yuńqam Epicureas lavayiyat ñuy'yuńqam-niqw pu Stoic-sinnmuy lavayiyamuy ñuy'yuńqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat

pañqaqwa: Ya i' hak himu qalaváyhtuwi'taqá as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqaqwa: I' sumataq sinom hihta alónót aw nāwakinwisniqat tūtutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw óviy'o, pu sinmuy ahoj yesvaniqata. ¹⁹ Noqw puma put nuayaqe, Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqaqwa: Ya soon itam uñ hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñwini? ²⁰ Pas um hihta alónót itamumi yuaata. Noqw óviy as itam i' hímunihqat nanaptaniqey nānawakna. ²¹ (Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqaw sinom amumi ókiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey-sa tunatyawyuñwa). ²² Pahsat pu Paul Mars tsomoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintihqat kaptsi'yuñwa. ²³ Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taysaqe, haqam tūtuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT ENEM'I. Noqw óviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. ²⁴ I' hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyuñqata; pam hapi óveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw mónwinihqe, kīkihut sinot māyat akw yukiwyuñqat qa añ ki'ta. ²⁵ Oviy soon hak may akw hihta ep put paañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihtaa, ²⁶ Nihqe pam sopkawtaqamuy nanapwatuy sinmuy sūkw uñwat añqw yuku, ahsupoq tūwaqatsit añ yesniqat óviy'o; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, ²⁷ Puma Tutuyqawhqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaqw qa yāpo. ²⁸ Pi itam put atsviy tāyuñwa, pu poninitota, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqaqwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. ²⁹ Noqw óviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas hímunikañw, hihta sikavalasivat, sen qótsásivat, sen owat añqw yukiwhqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wūwantotani. ³⁰ Noqw pay God yūpahaqawq yan nāstanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsovik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹ Pi pam hisat sinmuy amuñem hin yúkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put eñem suan yúkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiwyu añqw put ahoj tātaynaqee. ³² Noqw puma ahoj yesvaniwniqat nanaptaqw haqawat tutsíwhiñqaqwa; noqw pētu pañqaqwa: Pas ason itam it yantaqat ūñaqw piw nanaptani. ³³ Yantaqat atsve pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'o. ³⁴ Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mātapyaqe tūtuptsiwa. Noqw panhtoti qamuy amuñaqw hak Dionysius yan mātsiwa, Areopagus epeq momñwituy amuñaq'ō, noqw hak wuhti Damaris yan mātsiwhqqa; noqw pu piw pētu pumuy amumūmya.

18

In Corinth

¹ Yantaqat atsve pu' Paul Athens añqw ahpiynihqe, Corinth ep pitu.
² Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwhqat Aquila yan mātsiwhqat tuwa. Pam hak pūnat nōmay Priscillat amum Italyt añqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añqw ahpiyaniqat amumi

pañqawhq òviy'ò. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³ Nihqe pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taqe, amumum huruhtiqe, amumum tumalay'ta; puma mòtsápkít tumaltuwi'yuniwa. ⁴ Noqw pam ańsakis nasuńwintalòńvaqat ep tsotsvalkive yuaatańwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵ Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat ańqw pituqw, Paul pan unańwtiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶ Noqw pay puma ehpewhtotiqe, aqw nānap hińqawqawq, pam yuwsiy tsatswit, amumi pańqawu: Kurs uma súlawhte', uma pas nāp put ep tukopniwyani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷ Pu pam pańqw ahpiynihqe, hakiy Justus yan mātsiwhqat God aw nāwakinmaqat Kiyat ep pitu; put hakiy kiat tsotsvalkit aw pikta. ⁸ Noqw hak tsotsvalkive mohpeq mońwi Crispus yan mātsiwhqa, sohsokmuy timuy yankańw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwa. Noqw kaysiwhqam Corinth ep ki'yunqam nanaptaqe, tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti. ⁹ Pahsat pu Paul mihikq tuawyorikq, Tutuyqawhq put aw pańqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlayiy qa űuy'tani. ¹⁰ Nu űmuma; noqw soon hak un hintsannik űmi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kīve sinomuy'ta. ¹¹ Noqw òviy pam sūkw yahsańwuy-nikańw ańqw navay mūmuyawhtuy aw pahsavo God lavayiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹² Noqw Gallio Achiat ep mońw'iwtaqw, Jew-sinom sun unańwtotiqe, Paul űuayaqe haqam hin yukiltińwuqat kīhut pańso put wikya, ¹³ Pańqawkahkańo: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nāwakintiwniqat sinmuy amumi ò'qala. ¹⁴ Noqw Paul as lavayhtiniqey anhtiqlw, Gallio Jew-sinmuy amumi pańqawu: Pay pi as himu haqam pas qa súantakańw, qahopihintaqw, soon nu umumi qa unańwtapni, uma Jew-sinomu. ¹⁵ Nikańw kurs pay uma lālavayit, pu nānatńwanit, pu umuhutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶ Pam kitat, haqam hin yukiltińwuqat kīhut ańqw pumuy lālayi. ¹⁷ Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive mońwit Sosthenes űuayaqe, haqam kīve hin yukiltińwuqat atpīp put wuvahtota. Noqw Gallio iit ep qa hin unańwti.

The Return to Antioch

¹⁸ It atse pu' Paul pep wūyavo qatut, ań tuptsiwni'yunqamuy mātapt, pańqw Syriat aqw'a. Noqw Priscilla-niqw pu Aquila puma put ámuma. Noqw pam pi Cenchreat ep tal'arilti, pay hihta ep God aw pasiwniyat ań ruhpaqk òviy'ò. ¹⁹ Noqw pam Ephesus ep pítuħqe, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pákiħqe, pep Jew-sinmuy amumum nātuvińwewat yuaata. ²⁰ Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qátuniqat puma nānawaknaqw, pam qa nakwhaqe, ²¹ Pańqw ahpiynikańw, pumuy òqalaaqe pańqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nōviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Nikańw pay nu ason soon amumi ahoy qa pítoni, God pan inuńem yuki'taniq'ò; pu pam Ephesus ańqw pávaqe ahpiy'ò ²² Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqwnihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³ Pu pam pep hihsavo qatut, pańqw ahpiynihqe Galatiat, pu Phrygiat ań ahsupoq pás nānańumo ań kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy òqalanmakańwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴ Noqw hak Jew-sino Apollos yan mātsiwhqa, Alexandriat ep tihtiwhqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pás hopi, nihqe tutuvenyukit ań a'nò tuwi'ta;

²⁵ Pu Tutuyqawhqat tunatyayat añ pās tuwi'vaqe, Tutuyqawhqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tūtutuqayna; nīkañw pay pam John ahpiy kūyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat- sa navoti'ta. ²⁶ Nihqe pam pas qa nānahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan āawna. ²⁷ Noqw pam Achaiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yuñqam pepeq tuptsiwni'yuñqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqaqwa. Noqw pam pītuhqe, nūokwat ahpiy pumuy amumi a'nō unañwtavi, ²⁸ Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaōwítuptionsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

19

Paul in Ephesus

¹ Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwava hin-makañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tūwahqe ² Amumi pañqawu: Uma tūtuptionsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqaqwa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa ñas'ew nanapta. ³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw kūyit akw tuvoylatiwy? Noqw puma pañqaqwa: Ura John sinmuy kūyit akw tuvoylata. Noqw öviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴ Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy kūyit akw tuvoylata, puma nāp tunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pītuniqat aw tūtuptionsiwniqat pam amumi pañqawu. ⁵ Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhq, Qahováriwtaqat Hikwsi amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God enem yuaatota. ⁷ Noqw puma tahtaqt pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqamya. ⁸ Noqw Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkomyum múmuyawhtuy añ God moñwtunatyayat qa nānahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptionsiwna. ⁹ Noqw haqawat tōhsaptotiqe, qa tūtuptionsiwa; nihqe it pūhut pōhut nuhtutpik qalomáyuaativayaqw, Paul pumuy amuñaqw ahpiynihqe, tuptionsiwni'yuñqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰ Nihqe pam lōq yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noqw öviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqat Jesus Christ lavayiyat nanapta, Jew-sinomu, pu Greek-sinomu.

The Sons of Sceva

¹¹ Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātatayhpit hintsaki. ¹² Noqw öviy hakiy hihta akw tūtuyhq, hak Paul añqw hōhōnhpit, sen nanamokpit tūtuyhqat aw taviqw, tūya put mātapñwu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqw nōña. ¹³ Pahsat pu hakim pōvost Jewsinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat tuñwāyaniqey anhtotiqe pañqaqwa hihikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. ¹⁴ Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqw mohpeqñihqa Sceva yan matsiwhqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵ Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶ Noqw tāqa qalomáhihikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy amumi tsoomhtiqe, ánwutaqe, pumuy a'nō hintsana. Noqw puma

ga yuwsí'kahkañw, tūhototíkahkañw, put apyeve kíñaq wata. ¹⁷ Noqw Ephesus ep Jew-sinom pu Greek-sinom sohsoyam it nanaptaqe maqastoti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniat pas kapsitiwa. ¹⁸ Noqw kaysiwhqam tuptsiwni'yuñqam òkihqe, nātuhtuayaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹ Pu òviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqw tuhisay hintsatskaqam tutuveni tsovalayaqe, sohsoqmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs lōp sunat añq w pakwt sihkay'tasikip sòmorit pahsa'haqam sívat hihkay'taqat aqw pitu. ²⁰ Yan God lavayiat a'nò òqawi'maqe, añqe' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹ Yantaqat atsva pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy añ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²² Pu òviy pam lōqmuy put aw anañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōna, Timotheus-nit, pu Erastus pumuy, nit pay pam hāk Asiat ep hihsavo huruhti. ²³ Noqw ephaqam it yan pōhut ep a'nò hintsatskiwa. ²⁴ Hak tāqa Demetrius yan mātsiwhqa, qōtsásivat siplawhqa, Dianat kíyat anyuñqat hiñsakhohyat qōtsásivat añq yukulawhqe, put tumaltuwi'yuñqamuy a'nò káhaktotoyna. ²⁵ I' hak pumuy-nikañw, pu amún hintsatskaqamuy sūmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶ Pu uma piw añ taykahkañw navoti'yuñqaw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pēp sohsovik Asiat añ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqe, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwayaqam sinmuy māyamuy akw yukiywuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷ Noqw òviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kíat piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhitini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸ Noqw puma put nanaptaqe pavan pas itsivutotiqe pañqawwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nò hímuu, kitota. ²⁹ Noqw kíve sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus ñuaya, Macedoniat añqw tāqatuy Paul amun waynumqamuy; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun anañway yuhtu. ³⁰ Noqw Paul as sinmuy amumi pákiniq, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹ Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatsmat put aw hakimuy hōnayaq, pay pam ahpami qa unahintsakniqat pañqawwa. ³² Noqw haqawat yanwat hiñqawwa, pu pētū panwat sutske'wat hiñqawwa; pas sinom hintsatskaqey qa navoti'numya, noqw suswuhagni-hqam hihta òviy tsovaltíqey qa navoti'yuñwa. ³³ Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaqe, pam lavayhtiniqat puma aw òqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi māmasaqe, as nēñem hin lavayhtini. ³⁴ Noqw kurs pam Jew-sinoniq puma māmasaqe, pahsat tāwat añqe lōs qōñiltiqat pahsavohaqam sūsaq sáakmaqe pañqawwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nò hímuu. ³⁵ Noqw kíve tutuven'aya sinmuy uyiwaqe, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an sóniwhqat Jupiter añq w posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶ Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqawwanikahkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinikañwo. ³⁷ Taq uma imuy tāqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas aantsawat kikihut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸ Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amun sūp tumalay'yuñqam hakiy aw

hihta ep hinyuñniqw, pay pi moñwkive himu hin yukiltiñwuqat aw hōtsi, pu momñwit eñem hihta ep honqam yēse; pay ason puma pep hihta ep nēnehpewi hiñqaqwani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas nātuviniñlalaniqw, pay ason hisat tsovaltiñwuqey ep tsovaltiqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'nō hiniwhitqat ep tūviñtiwyaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw pankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqaqwaniqee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsovawtaqamuy mātavi.

20

To Macedonia and Greece

¹ Noqw a'nō hiniwhitqat añ ruhpaqk, Paul tuptsiwñi'yuñqamuy wáñwayhqe, oqalát, mavoktat, pañqw Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu òviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan oqalanmakañw, Greece ep pítuhqe, ³ Pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ qatu. Noqw as pam pāvaqe Syriat aqwniqw Jew-sinom put moqmani'yuñqw, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴ Noqw hak Bereat añw tāqa Sopater put amum Asiat aw'i, noqw Thessalonicat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añw Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noqw qapekén'oyiwhput nōviwhqat añ ruhpaqk, itam Philippi añw pāvaqe hoyoyokuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañ' tálát añ yēse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituqw, tuptsiwñi'yuñqam pōlavikit yóñoyhtotaniqey sumitsovaltiqw, Paul qāvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tōkílat nāsamiq pahsavo yuaata. ⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutychus yan mātisiwhqa poksóve tsokiwkañw huruvuwva; noqw pas Paul sutsépyuaataqw, pam qaunánwtalawvaqe, payhp natsve kíhut añw posq, puma put sūmokq put tsōpahtota. ¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaqe, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwñi, pay pam nāt tayta. ¹¹ Pu òviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yóñoyhtat, añw nōst, ahpiy piw nāto tálawvaniqwsavo yuaata; nihqe pañqw pu ahpiy'o. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākíhut awyaqe, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwankahkañwo, pan pam yukuqw òviy'o, pam aqw nāpníqey wūwaqee. ¹⁴ Pu òviy pam Assos ep itamumi pituqw, itam panayaqe, Mitylene ep òki. ¹⁵ Pañqw pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavónvaqw Chios aqlavo òki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavónvaqw itam Miletus ep òki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqw òviy'o; pas as Asiat ep sōwhitniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talōñniyat ep Jerusalem épeqniqey òviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añw Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tōnawtaqamuy wukw'aymuyatuy wáñwayi. ¹⁸ Noqw puma òkiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yūmosa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw

Tutuyqawhqat enem tumalay'ta, Jew- sinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yunq'ö. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kahkawnat, umuy put äawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kīnawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lalvayhqe, tunatyay añqw lasye' God aw namtökyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayaniqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsókinawit nuy äwinma, yaw nu sivilhpit, pu kánanvotpit aw pītuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nēnem kahkawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem póhtavit añ kuyvaniqey öviy'o, Ura Itahtutuyqawhqay Jesus nuy God núokwayat tawit'aniqat aw ayata. Noqw öviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya. ²⁵ Noqw taa, pew pahsave nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pāpu inumi yórikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tālat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok äawna. ²⁸ Oviy uma nānami tunatyaltotini, pu sohsokmuy God aw tōnawtaqamuy amumi; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwiniqat öviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tōnawtaqamuy nopni'yuñwiniqat öviy'o; pam pumuy pas nāp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqw, nuy ahpiyniqw, hakim kwēkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwrilitini; nen kanelmuy qa pētotani. ³⁰ Pu híkispí pas nāp umuñaqw haqawat hoñve', qasuntaqat lavayit akw nāmi sinototani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwini, nen it u'ni'yuñwini; ura nu payhkumuy yahañwuy añ mimhikqat pu talōñwintiwhtaq añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qé'iwma. ³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mātavi, pu núokwlvayiyat aw'i. Pam hapi umuy wuñwaniqey aw öqala, pu umuy hihta máqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sīvayat tumlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owi, uma nāp navoti'yuñqw, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nēnem'i, pu inumumyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ öokiwyaqamuy amumi unañwtapyaniqata, pu Tutuyqawhqat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwiniqata; ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta ömahtaqat epnihqe pas hahlayni. ³⁶ Yan pam lavayhtit, tamötswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsōnantota, ³⁸ Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe öviy'o; nihqe pahpiy puma put amum pākihut awya.

21

Paul Goes to Jerusalem

¹ Pu öviy nawis'ew itam pumuy amuhpiynihqe, itam yūmosa Coos aqwya, pu qavoñvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwya. ² Noqw itam pākihut Pheniciat aqwnihqat tutwaqe, put aqw yaywat, pāvaqe hoyoyokuya. ³ Noqw itam Cyprus tutwaqe, suvyaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep pākihu hoivy öyaniqw öviy'o. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsiwini'yuñqamuy tutwaqe, tsañe'sikis tālat añ pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqat Hikwsit

ahpiy put aw pañqaw. ⁵ Noqw òviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwyā; noqw puma sohsoyam nōmamuy pu timuy amumum kihut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamōtshoñvaqe, nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut aqw yayva; noqw puma ahoy kīmiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw òkit, Ptolemais aw òkihqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi yuaaykuyaqe, sūk w tāwat añ amumum pep yēse. ⁸ Pu qavoñvaqw itam Paul āmumyaqam pañqw ahpiyyaqe, Caesareat ep òki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqat Philip kiyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsāne'nihqamuy añ òkiwyaqamuy paañwantotaniqey aw oyiwhqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālōqmuy māmanhtuy pas qanawhvalni'yuñqamuy tīmuy'taqw, puma God enēm yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan mātsiwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pītuḥqe, Paul kwekwéwhpiyat kwusut, put akw may, pu kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mātapyani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ò'qalya, pu pep yesqam. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey suhta'ewa; pu qa pāniqw-saa; pi nu enēm mokniqey suhta'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam nōyaltotiqe pañqawu: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵ Ahpiy pantaqw itam hihta hinnumyaqey òmahtotat, Jerusalem aqwyā. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawat itamumyaqe, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mātsiwhqat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kiyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq òkiqw, tuptsiwni'yuñqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavoñvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi hahlayhtit; pahsat pu God hin put tumalayāt ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqat pās nanap hin hiniwhtiqat pam pumuy amumi tuawi'ta. ²⁰ Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqawu: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom gaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yuñwa; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yuñwa. ²¹ Noqw puma nanaptaqw, yaw um sohsoqmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylallalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²² Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi un pītuḥqat soon qa nanaptaniqey. ²³ Pay òviy itam ūmi hiñqawuqam um panhtini. Hakim itamuñaqw nālōyōm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yuñwa. ²⁴ Taa. Um pumuy tsāme', amumum napwatani; nen um amuñem sisvini, noqw puma āriltotini. Um panhte', sohsoqmuy amumi mahtaknani, un hin lavayhtiwhqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pās qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yaniqata, pu ūnwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavoñvaqw

pumuy amumum napwataqe, God kiyat aw paki; nihqe hisat puma put an kukuqvawq pumuy nanap amunem himu nakwahiwniqat panqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noqw tsane'sikis talat pas pay sulawhtiniqw, hakim Asiat anqw Jew-sinom God kiyat ep Paul tutwa; nihqe sohsokmuy sinmuy hin unanwtoynayaqe put aw may'yu'wa, ²⁸ A'no panqawkahka'wo: Israel- tahtaqtu, huvam unanwtapya! I taqa hapi hahaqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpeyii, pu it kihut ehpeyii. Pu oviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw ta'ataqe, it kihut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi punathaqam hakiy Ephesus anqw taqat Trophimus yan matsiwhqat Paul amum kiveniqw aw tatayya; nihqe ka Paul put God kiyat aw panahqat wuwayaqe, oviy yan lavayta. ³⁰ Noqw kive sinom sohsoyam hin unanwtotiqe, suvo yuhtuqe, Paul nuayat, God kiyat anqw ihpoq lolokinyu'wa; nihqe pahsat pay hotsiwat uhtaya. ³¹ Noqw nat puma put ninantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'no hiniwmanayaqat pan mohpeq solawamo'wit aw tuawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solawamuy-nika'w, pu tsivot-sikip sunatnihqamuy solawmuy amumi mo'w'wyu'ngamuy tsamka'w, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solawamo'wit solawamuy enan tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solawamo'wi awnihqe, put nuat, puma loqmuy sivanamiqlolot akw put somyaniqat panqawu; nit pu pam hak himunihqat, pu hihta hinhtiqat tui'nta. ³⁴ Noqw sinmuy gaan'ewakw hintaqamuy amunaqw petu yanwat hin'qaqwa, pu petu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, oviy pay put solawakimiq wikyaniqat pam panqawu. ³⁵ Noqw puma tutuve'na wupniniqw, solawam Paul tsopwisa, pas sinom a'noyaqw oviyo, ³⁶ Sinom pi pumuy amunik hinwiskahka'w panqawwisa: Tuvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solawakimi wikyaniqw, pam mohpeq solawamo'wit aw panqawu: Ya nu soon umi hin'qawni? Noqw pam panqawu: Ya um Greek-lavayit tuqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt anqw taqa ura hisat sinmuy hin unanwtoynaqe, nalop somorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayesiwhpumi tsama? ³⁹ Noqw Paul panqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuve'nat ep wunuka'w, sinmuy amumi mamasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22

¹ Nihqe Paul sinmuy amumi panqawu: Tahtaqtu, isinomu, namatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nemem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tuqayyu'wni. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hin'qaqwa; noqw pam panqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Nika'w nu yep kive Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoyamuy pas anhqe qatsqat tutuqayi; nihqe nu God enem pas qaatsay'ta, uma pu' it tawat ep panyu'ngat pan'i. ⁴ Nihqe nu it yan pohut an hinwisqamuy pas qa yesniqat oviy tahtaqtuy pu momoyuy okiwsahsanqe, somlawka'w sivikimi ta'natima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq mo'wi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amunaqw

itahsinmuy amumi tutuvenit ömahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiwni'yuñqamuy pepeq yesqamuy sivintoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqee.

*Paul Tells of His Conversion
(Acts 9.1-19; 26.12-18)*

⁶ Noqw nu pañsoqñikañw, tāwanasavehaqam Damascus aw hayiñwnaqw, öñaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawwa. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tönayat navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tālat tutwaqe, tsātsawna; nikañw puma hakiy inumi hiñqawhقات tönayat qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat uñem yukiwtaqat suhka uñ sohsok āawnani. ¹¹ Noqw pas tāla a'nö talq, ivosiy qatālawvaqw, öviy ima inumumyaqam imay nüy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwhqat an God pas kaptsi'taqa Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pítuhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tālawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiy tālawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqaam God uñ namorstaqe Tiy pas súantaqat ūmi mātaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mätsi'tanige öviy'o. ¹⁵ Pi um hin yórikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put eñem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw söwuu? Um wunupte', küyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhقات natñwaniyat aw taqa'naiñway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pāhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kíyat ep nāwaknakañw, tuawyori; ¹⁸ Nihqe Jesus tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem añqw its ahpiyni, taq puma uñ hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yuñqw, nu ura as ūmi tuptsiwni'yuñqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu uñ tuawi'taqat Stephen unwáat munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, nīnantotaqamuy súamun unañwti; nihqe nu nīnantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyni, taq nu uñ yañqw yāvoqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahsavo put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqawu: Tūvayaa! Nīnayaa! Pay pi put qa qatuqw lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinunmyakañw qōat ömiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pás tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqawhقات itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wúnuhqat aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniqaw pay pam súanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiynihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyaltini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nö sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamniñkañw tihtiwa. ²⁹ Pahsat pay ima

as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sínonihqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe òviy'ò.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew-sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navot-niqey nāwagnaqe, qavoñvaqw put nāha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23

¹ Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tah-taqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God uñ wuvahtani, um tumalwiwhput antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe òviy pep qatukañw, ya um hinhtiqlw tutavot hin lavayhtiqlat qa anhtiqlat soq nuy wuvahtiwniqat pañqawu? ⁴ Noqw añ hoñqam pañqawu: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw pan-haqam hiñqawu? ⁵ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq moñwitniqw qa navoti'taqe òviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶ Noqw Paul māmatsq, kurs pētu Sadducee-sínomyaqw, pu pētu Pharisee-sínomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tātata; nu hapi hihta nōyit-nikañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷ Yan pam hiñqawh, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa sūnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸ Sadducee-sinmuyniqw pi sinom pas soon ahoy yesvani, pu yaw òñaqw hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Noqw pas sinom a'nō mowawatota; noqw ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amún unañwtotiqam hoñvaqe a'no nāñwuy'yuñqe pañqawu: Pay itamuyniqw i' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqw, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰ Noqw pas puma nānami a'nō hiñqawwaqe, sumataq put nāhoy tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat òviy'ò. ¹¹ Noqw ep mihikq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqlay pan nāt piw Rome eqep qawavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹² Noqw tālawvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwakw pasiwnaya, ason pas puma Paul ninayat, pu' nōñōsaniqey, pu hikwyaniqey pañqawu. ¹³ Noqw hakim lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴ Pu òviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi òkihqe pañqawu; Itam nēnem pasiwnayaqe kītota: Pas ason itam Paul ninayat, pu' nōñōsani. ¹⁵ Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqawwaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pituqw, itam ninayaniqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶ Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷ Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwyuñqamuy sukwat wāñwayhqe

aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. I' put hihta āawnani. ¹⁸ Pu òviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wáñwayhqe, nu it tiyot ùmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat ñuat, qalavo wikqe, tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰ Noqw pam pañqawu: Um yaw qávo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ùmi òqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanaptaniqey nānawaknaqe òviy'ò. ²¹ Noqw um hapi amumi qa ùnatini; taq pumuy amuñaqw lōp sunat epnihqe hóyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yuñaqam put moqmani'yuña pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayay, pu nōnōsani, pu hikwyani; nihqe òviy pas yukiwkahkañw, uñ panhtiniqey pañqawniqat òviy maqaptsi'yuña, pam aw kita. ²² Noqw òviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwút-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamyuy, pu pakwút-sikip sūnat lansay'yuñaqamuy. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit òqala. ²⁷ It tāqat Jew-sinom ñuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amuninihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sinonihqat nu navotqe òviy'ò. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikva. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwyuy, pu siviñpit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yuñaqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put ùmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyuñaqey utpip pañqawu. Hak òqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, míhikpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavoñvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwy. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put ámumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep òkihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūñwahqe, pam haqaqwat tutskwat añqwnihqat put tūviñta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason uñ hin tsokani'yuñaqam tuwat òkiqw, nu uñem hin yúkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

24

Paul Accused by the Jews

¹ Pu ahpiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātsiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpewi. ² Pu òviy Paul tuñwáyaqw, pahsat Tertullus put ehpewi yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiawtaqat qatsit nāvokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahpiy himu qaōwíhintaqa imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuña, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ùmi qa sus'itsniqat òviy um as okiw hihsavo itamumi

tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnawtaqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpewi hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as òviy i' piw God kíyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put ñuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi suptuqe, òqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam ūmiyaniqat pañqawu. Noqw um nāp put aw pohte', itam hihta put qalománeveltotoynayaqat sohsok navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqawu.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiqe pañqawu: Nu' navoti'taqw um hisatñahaqaw imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw òviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq'ò, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt lōq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haqam hakiy amum nāñwuy'taqw puma inumi tāyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwnaq'ò, sen God kíyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kivee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqawani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas súañqawni: Nu hapi pūmuyniqw gasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsok tuptsiwñi'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima súañyuñqam, pu qasuanyuñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu ep God qapēvewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi òviy nu yūmosa suyan unañway'taniqey tuwanlawu, qa hihta ep qanhtiqey navoti'taqe, sen God ep'e, sen sinmuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaqw, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw òkwatuwiwaniqat kuwahtiwñqat-nikañw, pu Tutuyqawhقات aw himu noiwhqat yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kíyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwñqamuy sinmuy amumumniq'ò, piw hin qaqtisinayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipey', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqawani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amutpip wunuqw hihta inumi qalomátutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhقات ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwñi'taqey ep pu' it tawat ep umuhipiy hin tūviñtiwa, kítaqat ep'e. ²² Noqw Felix it navotqe, pañwat pōhut pas suan navoti'taqe pumuy pay hāktaqe amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi Lysias pituqw, nu uñ hinhtiقات pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniqat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hūrs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniqw, sen put awyaniqw, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew- sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wāñwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵ Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', nami-tuyqawi'yuñwani. Taq God itamuñem hin yúkuni. Noqw Paul yan yuaataqw, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiقات, nu uñ wāñwayni, kita Paul aw'i. ²⁶ Noqw as sakiqw Paul put sívat maqawq pam put mātapaniqey wūwanta. Nihqe òviy pam piép put wāñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaqw,

Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinmuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sómiwtaqw ahpiy'o.

25

Paul Appeals to the Emperor

¹ Noqw Festus tutskwamakaway ep pítuhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahsat pu God awwat mohpeq mónwi-niqw, pu Jew-sinmuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wánwayhq, Jerusalem aqwniqat aw ö'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniquey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiqe, pay Paul Caesareat epeq qátuniqat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniquey pañqawu. ⁵ Oviy amuñaqw haqawat ö'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqat ep himu qalomáhintaniqw pañqaqwani. ⁶ Noqw pam pumuy amumum pakwút-sikis haqam talönnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaqw, pam haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat pañqawu. ⁷ Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem añqw ökihqam put aqlaq hoñkahkañw, hīhihta nuhtsel'e'wakw nihtiwhataqat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin pañqaqwani. ⁸ Noqw pam nēñem lavayhtiqe pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kiyat ehpewi, pu Caesar ehpewi. ⁹ Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy unañwe hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw pohtiwniqey nāwakna? ¹⁰ Pahsat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pawasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomáhinhtiqw um suyan navoti'ta. ¹¹ Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwuy hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nīkañw kurs pay ima nuy hīhihta qalomátsotskanayaqw pam qa himuwa pas antsaniqw, soon hak nuy pumuy amumi nóani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹² Pahsat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiqe pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³ Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniqe Caesareat ep pitu. ¹⁴ Pu öviy Festus Agrippat aw Paul lalvayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sómiwtaqat mātavi. ¹⁵ Noqw ura nu Jerusalem épeqniqw, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, eñem qalomáyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶ Noqw nu pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: Kurs una hihta ep put qalomátsokanayaqw, pay pam umuhpewinen nēñem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hīhta mokiwuy hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwuy aw noiwni. Pu pam nāto qa nēñem hin lavayhtiqw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome añqw sinmuy tuwiamu. ¹⁷ Noqw öviy pumuy ökiqw, nu qa sōwunit, qavoñvaqw haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸ Noqw ima put hihta qalomátsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwuwñiy an put hihta tsokanaya. ¹⁹ Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwniy ep put amum nēñem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat pañqawlawhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe,

sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, òviy nu ason hisat put Caesar aqw táviniqat aw pahsave pay hāk put pani'yuiñniqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq, Paul wikvaya. ²⁴ Noqw Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat aw tāyuhq, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi òkiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqaqwa. ²⁵ Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwtiqw, òviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶ Noqw pas nu imoñwiq aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe òviy nu paniqiw it umutpipoo wikva, tis pi òviy pas utpipoo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtiwqh, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq távinikañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqiw, pam pay nuyniqw qa wuwñi'hinta.

26

Paul Defends Himself before Agrippa

¹ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēñem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvuvaltīt, nēñem lavayhtiqe pañqawu: ² Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsoq hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey òviy'o. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohsoq hintsakpiyamuy-nikañw, pu hihilta añ qa sūnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqw òviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añqaqw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqiw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yuiñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaqw inumi navoti'yuiñqe, as suhtaq'ewye' pañqaqwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwniy pas añqe' hinwisqamuy amumum pantaqe, Pharisee-sinoniñwu. ⁶ Noqw God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷ Noqw put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw òkiniqey tunatyawkahkanw añqaqw nāqavo pu tōkilat añ God tumalay'yuiñwa. Noqw nu' hapi put nōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoqiw God so'pumuy ahoy tātaynaniqiw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwnieway'o? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw tāqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hihilta qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe òviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qōqyaniqiw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqaqwaniqat òviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynat-inuma, pu nu pas pumuy amumi itsívuiwtaqe a'lōñöt kitsókit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion (Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw öqalat pasiwkañw Damascus aqw'a. ¹³ Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tãwanasave ðñaqw tãla tãwat epnihqe pas suyan tãlat inuqlap-nikañw, pu inumumyagamuy amuqlaq tãlawwaqw nu tuwa. ¹⁴ Noqw itam sohsoyam tutskwami löhökkq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tõnyat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? Um tsutskuy'yuñqat aqw horarataqw pam uñem anahaa. ¹⁵ Noqw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqaq? Noqw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwatani; pi nu yaniqw ümi nãmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan uñ yukuniqey öviy'o, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nãt nu hihihta añ ümi mãtaktiniqat tuawi'taniqat öviy'o. ¹⁷ Nu uñ imuy pas sinmuy amuñaqw ayo tahtaptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ö. Nu hapi pumuy amumi uñ pu' ayataqw, ¹⁸ Um pumuy pösiyamuy tãlawnani, pu qatãlat añqw tãlat aw lasnani, pu Satan öqalayay añqw God aw'i, pumuy qaantipiam amuhpiy ayo yukiwniqat öviy'o, pu inumi tũtuptsuwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat öviy'o.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhiti, Monwi Agrippa, noqw öviy nu hihta ðñaqwnihqat aw yórikqey aw qa rohomnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put äawna, pu Jerusalem epeq yesqamuyu, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuyu, nit añk pu qa-Jew-sinmuyu. Puma qaantunatyay añqw lasye', God awwat nãnamtökaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yãyantaqat ep Jew-sinom God kiyat ep nuy nuayaqe, as nuy nĩnayaniqey anhtoti. ²² Noqw nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsiwiwta, añ söqavuñwsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nãt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añqw qa hihta alöñöt yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaqw pas mohti tãtayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tãlawnani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nẽñem yuaataqw, Festus a'nö pañqawu: Paul, um hõnaq'iwta, um hihihta navoti'taqe put akw hõnaq'iwta. ²⁵ Noqw pam pañqawu: Nu qa hõnaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unañway'kañw iit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Moñwi Agrippa sohsoq iit navoti'ta; noqw nu qa nãnahinkinakañw put atpip yuaata; pi nu nãtuptsinaqw pas ka i' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauyve hiniwhiti. ²⁷ Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwni'ta? Pay um suyan tuptsiwni'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pẽp aw nuy añwuta. ²⁹ Noqw Paul pañqawu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tũqayyunqam añ ahsupoq inunyuñwniqat nu God aw nãwakna, hal qa som'iwtaniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihqe puma qalavoyaqe, pep put yuaatotaqe pañqawu: Pay kurs as i' tãqa qa hihta mokiwuy hihkay'taqat hintsaki, pu sivihpita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pañqawu: Pas as i' tãqa Caesar aqw qa taqa'nanwte', pay soon qa mãtaviwni.

¹ Noq̄w itam pāvaqe Italyt aq̄wyanīqat pan yukiltiq̄w, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaqw tsivót-sikip sunat amumi moñwi. ² Noq̄w itam pākihut Adramyttium añq̄wnihqat aq̄w yuñqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey tunatyawkhakñw, pāvaqe hoyoyokuya; noq̄w hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessalonīcat añq̄w sino, itamuma. ³ Qavoñvaq̄w itam Sidon ep öki. Noq̄w Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unañwtiniqat put nakwhana. ⁴ Noq̄w itam pañq̄w ahpiyyaqe Cyprus ehpeq̄ hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ö. ⁵ Noq̄w itam Ciliciat-nikañw Pamphyliat pumuy qalavaqe pātuwaqatsit añqe' hoyoyototakañw, Lyciat ep wuhkoksitokit Myra yan mātsiwhqat aw öki. ⁶ Noq̄w pep Alexandriat añq̄w pākihut Italyt aq̄wnīqat solāwamoñwi tūwahqe, itamuy pañsoq tañata. ⁷ Noq̄w itam wūhakis tālat añ pāvaqe hihin hoyoyototaga, kānanaptat, Cnidus aqlavo öki; noq̄w hūkañw itamuy qa nakwhanaq̄w, öviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpegya. ⁸ Nihqe itam hihinhaqam put ruhpaqyaqe haqam Lomayoñipsö yan mātsiwhqat aw öki; put aqlap kitsóki Lasea yan mātsiwa. ⁹ Noq̄w wūyavotiq̄w, pay napwatalöñnit añ ayo ruhpaq̄, öviy pāvaqe nuhtsel'ewayhinhtiq̄w, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy āawnaqe, ¹⁰ Amumi pañqawu: Tōtimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nö hinhtotini; pas himu a'nö sūlawhtini, qa umuhhoi-saa, qa qa pākihu-saa, pas itahqatsi pīwu. ¹¹ Noq̄w pay solāwamoñwi pākihut wárikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat púmuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'i. ¹² Noq̄w pep pösö qalomáhintaq̄w, kurs hin hak pep kwañwátömölianiq̄w, pay öviy suswuhagñiq̄w pañq̄w ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenīcet aw öke', pep tōmölaniqey öviy'o; pam Crete ep hötsiwa, tātöq-tēveñe qātsi, pu kwiniwiq-tēveñe.

The Storm at Sea

¹³ Noq̄w tatkaq̄w sūmawvaq̄w, puma tunatyay aw yórikaqey wūwayaqe, wiwamniy rupamnayaqe, pahpiy hoyoyokuyaqe, Crete áhayhke' pāyawwisa. ¹⁴ Noq̄w pay nāt ahpiy qa wūyavotiq̄w, kwiniñaq̄w, pu hōpaq̄w amuhtsava wukohukva itamuhpewii. ¹⁵ Noq̄w pākihu sóonhtiqe, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hóyokniq̄w, itam nāwustotaq̄w pam huhukhoya. ¹⁶ Noq̄w itam pānaq̄w tutskwat kuytaqat Clauda yan matsiwhqat yoñiyat añqe' huhukhoyaqe kānanaptat, pākihut maskay'wisqey añwutota. ¹⁷ Noq̄w puma put wupnayaqe, hihta maskay pākihut kwewtoynaya; nāphisat ka sen puma tsivohkat aq̄w huhukhoyaniqe, puma mötsápvuyalnit hawnayaqe pahpiy huhukhoyya. ¹⁸ Noq̄w pas itam hūkañwuy akw paysoq nāhoy tutupti-wyaq̄w, öviy qavoñvaq̄w puma pākihut añq̄w putuyat pētsañwaya. ¹⁹ Pu añk talöñvaqat ep itam nāp itahmay akw pākihut hihta a'wiwayat mas-paya. ²⁰ Noq̄w wūhakis talöñvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa mōsiltotiq̄w, pas itamumi qaan'ewakw hūhukq̄, pahsat pu itam pay hin ayo nōñakniqey nan'eknaya. ²¹ Noq̄w pas puma wūhakis qa nōñosaq̄w, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe pañqawu: Tōtimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete añq̄w qa ahpiyyanikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhtotini, pu hihta kwayhyani. ²² Noq̄w pay nu umumi pañqawni: Uma hahlayyani, pay qa haqawa umuñaq̄w qatsiy kwayhni; pay pākihu-sa sūlawhtini. ²³ Pi nu God sinoatnikañw put eñem tumalay'ta. Noq̄w put hoñviayaat pu' it tōkilat ep inuhpeq̄ wunukañw, ²⁴ Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul;

pay um pas soon Caesar atpipo qa wīkiwni; noq̄w meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyóyototaqamuy ayo óyani. ²⁵ Noq̄w óviy'ó, tótimu, uma qa hin unañway'yuñwni; pi nu God qapēvewnaq̄w, pas inumi hin lavayhtiq̄w, soon pam qa antani. ²⁶ Nikañw pay itam haq̄am pāñaq̄w tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhoyyani. ²⁷ Noq̄w pakwt nālōq̄ sihkay'tasikis mīhikqat ep itam Adriat añqe' nāhoy huhukhoylalwaq̄w, tōkilnasaveq̄haq̄am ima pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq̄ haq̄ami tutskwat aw hayinwñayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq̄ hōtsítuwantotaqe, sunát-sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy híhin yūmoyat piw tuwantotaq̄w, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aq̄w óñokyaniq̄w, puma pākihut ahkwayñavoq̄w nālōq̄w putuhaynit pāmiq̄ maspayat, tālawwaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noq̄w pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyayyuñqe, pākihut moñaq̄w putuhaynit maspayaniqey atsáy'kahkañw, tsāk̄w pākihut pāmiq̄ hāhawñayaq̄w, ³¹ Paul solāwamoñwi aw- nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiq̄w, soon uma ayo nōñakni. ³² Pahsat pu solāwam tsāk̄w pākihut somiyat tutkito-taq̄w, pam pohsi. ³³ Noq̄w tālawiwmaq̄w, puma sohsoyam nōñsaniqat Paul amumi óqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālōq̄ sihkay'taqat tālat añ uma tusiwyuñqe, nātsōñkwayni'yuñwa, qa hihta nōñosaqee. ³⁴ Noq̄w óviy nu umumi pañqawni: Uma nōñosani, nen óqawi'yuñwni; pay soon umuy haqawat qōtōyat añq̄w sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, pōlavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqe tūmoyva. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe tuwat nōnova. ³⁷ Noq̄w itam pākihut añq̄w sūmiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip súnatnikañw añq̄w pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸ Noq̄w óviy puma óōyaqe, pahsat pākihut putuyat pētsañwantotaqe, pāmiq̄ sōhōvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noq̄w tālawwaq̄w, puma tutskwat qa māmatsya; noq̄w haq̄ami pōsōy'taqat añ tutskway'taq̄w, pay ka as hin pasiwtaniq̄w puma pañsoq̄ pākihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqe pāmiq̄ nātatahtotaqe, ponilanpiyat hihta akw sómiwtaqat nāñahtotat, mohpeq mōtsápvuyalhit hūkanwuy aq̄wwat pūyaknayat, pāhut qalavoq̄ óqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haq̄am pāhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe pākihut tsivoktota; noq̄w mōñaq̄wnihqa hūrstiqe pas qa poninita; noq̄w yūmoqnihq̄a pāhut hoñvantaqat a'nō óqalayat akw sakwíwma. ⁴² Noq̄w solāwamuy wuwñiamniq̄w as pay puma sivilalwaqamuy qōqyani, taq̄ ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniq̄w óviy'ó. ⁴³ Noq̄w solāwamoñwi as Paul ayo táviniqey nāwaknaqe, pumuy tunatyayamuy añq̄w ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwi'yuñqam mohti pāmiq̄ tsotsó'ye' tutskwami nōñakniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pākihut sakwítiqat añq̄w hiñsaq̄ hihta hinyuñqat añ tsokiwkahkañwaniqata. Noq̄w pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nōña.

28

In Malta

¹ Noq̄w puma ayo nōñakqe, nanaptaq̄w kurs pam tutskwa Melita yan mātswa. ² Noq̄w pep hakim sinom itamuy pās o'ya; nihqe aw qōhyaqe,

sohsokmuy itamumi unañwtpaya yōyokkañw iyohooniqw òviy'o. ³ Noqw Paul kohot tsovalat, qōhit aqw òoyhq, tsūa qōhit añqw yámaq, put māyat kūkique, qa mātavi. ⁴ Noqw tsūa put māyat añqw hāyiwtaqw, pep ki'yuñqam aw yōrikyaqe, nānami pañqawa: Pas ka i' tāqa hakiy nina. Noqw pam pāmiq qa mokq, pas hihtu put aw nāoyyaniqe put qátuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noqw Paul tsūat qōhit aqw wipkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noqw suhpan as soon pam qa pōstiniqat, sen añqe' múnuke' sūmokniqat, puma wūwankahkañw aw tāyuñwa; nit pay pas wūyavo aw tāyuñq, pam qa hinhti, pahsat puma wuwniy alōntotaqe, pam pas hímunihqat pañqawa. ⁷ Noqw pumuy háqamyawq hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taq Pulbius yan mātasiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, pāyis tālat añ itamuy kiy ep pās oyi'ta. ⁸ Noqw kurs Publius naat mukitutuykañw uñwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw pákihq, eñem nāwaknat, may akw aw hintsahqe qalaptisina. ⁹ Panhti, haqawat put tutskwat ep ki'yuñqam hihta tūtuyyaqam òkiwtage, tūyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat hihhihta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyyaniq, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoahota.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ yest, pākihut Alexandriat añqwnihqat akw pañq ahpiyya; pam pep pāñaqw kuytaqat tutskwat ep tōmōla, Castor- nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep òkihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit pañq pu itam poniwiskahkañw, Rhegium ep òki; nihqe ahpiy sūs talq tatkaq hukvaq, qavoñvaqw itam Puteolit ep òki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ò'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq òki. ¹⁵ Noqw pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy añqwyaaqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat- nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsawvawisa. Noqw Paul pumuy tūwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nó unañwti.

In Rome

¹⁶ Noqw itam Rome epeq òkiq, solāwamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwiyamuy aw sivilalwaqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat pan yuku. ¹⁷ Pu òviy ahpiy pāyis talq Paul Jew-sinmuy amuñaqw mohpegyaqamuy sūmi wāñwayhqe, tsovaltiq, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy-nikañw, pu itanamuy tuwiyamuy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siwiñwiwkañw, Jerusalem añqw Rome-sinmuy òqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy mātapyani, qa haqam himu mokiwyu hihkay'taq inuhpeniqw òviy'o. ¹⁹ Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqawqaw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nanwti, pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noqw yaniq nu umuy wāñwayi, nu umumi yōrikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinmuy ñōyiyamuy tunatyawtaqey ep it sivanamiqlōlōt akw sómiwta. ²¹ Noqw puma put aw pañqawa: Itam Judeat añqw tufuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañq òkihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noqw hin pi um wūwantaq, itam as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yuñq imuy sutsvo tōnawtaqamuy amumi sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noqw puma put aw tokiltotaqe, kaysiwhqam put haqam qátuhqat ep òki.

Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pās namtöminkañw āwinta, it Moses tutavoyat añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat pam aw pumuy áñwulawu, talavayñahaqaww tapkimiq pahsavoo. ²⁴ Noqw haqawat hin lavayhtiqtat tütuptsiwa; noqw pētu pay qa tütuptsiwa. ²⁵ Noqw puma qa súnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhtiqt'ō: Pay kurs pas i' Qahováriwtaqa Hikwsi God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiqtē, ²⁶ Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqvuy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtōkyaqw nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhtiqtē, Jew-sinom ahpiyyaqē, nānami a'nō hihta yuaatota. ³⁰ Noqw Paul kihut nasimokahtaqtēy ep sivimaqē lōq yahsañwuy añ pep qátuhqē, put aw ökiwtaqamuy sohsokmuy pās öoykañw, ³¹ Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqē' Tutuyqawhqtat Jesus Christ hin yuaataqtat qa nánahtsopkañw tütutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

Paul ROME ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Jesus Christ tūwikiat, it penta. God nuy wánwayhqe nuy ayata. Noq̄w òviy nu put añq̄w lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuawit añwu pay āawnaq̄w puma tutuveniyat añ put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawhqay lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhq̄e David ahpiy aniwhti. ⁴ Noq̄w pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tíatnihq̄e òqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam mokiwuy añq̄w ahoy tātayhq'ò. ⁵ Noq̄w pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noq̄w òviy nu put tuñwniyat aw yankañw sopkawtaqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noq̄w pep pu' itahtuptsiwniy añ hinwisni. ⁶ Noq̄w nu umumi piw ayatiwa; nāmahin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wánwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeq God sinomuyatuy òqalanta. God umumi unañway'taqe uma put sinomatniqat òviy umuy wánwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unañwat máqani, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ámuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwaqatsit añ ah-supòq lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuñem tūviñtima. God pas nāp nuy súañqawhqat navoti'ta. Put hapi enem nu iunaññaq̄w tumalay'ma. Nu put enem lomatuawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtaq̄w nāp hisat yepehaqtiq̄w nu qa haqam hinhte' umumiq̄ pohtaniq̄e òviy nu put aw tūviñtima. ¹¹ Pas nu as umumi yórikniq̄ey nāwakna, nen hihta Hikwsit añq̄w tutuqayhq̄ey umumi mātapp̄q̄ uma òqawhtotani. ¹² It nu pañqawu: Nu umumum yantaq̄w itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy añ-nikañw pu ituptsiwniy añ'a. ¹³ Noq̄w pay nu umuy it navotnaniq̄ey nāwakna, itupkomu: Nu as piép̄ umumiq̄niq̄ey unañwtiñwu; nikañw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontiñwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo óyaniq̄ey nāwakna, ayañ haq̄e' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo óyahq̄ey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwhq̄e, òviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikañw pu qa-Greek-sinmuy, a'nó wuwni'yuñqamuy-nikañw pu piw qa wuwni'yuñqamuy. ¹⁵ Noq̄w òviy nu suhtaq'ewnihq̄e kwañwtoynakañw umuy Rome epeq sinmuy amumi enañ lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat òqalaniq̄e sohsokmuy tuptsiwyaqamuy ayo óyañwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷ Pi lomatuawit itamuy āawnaq̄w hak hin God aw súantaniqat itam navoti'yuñwa. Hak qap̄ewne' put aw súantañwu; piw hak tuptsiwni'kañw suan hinmañwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qap̄ewnnit akw qatsítuwani.

The Guilt of Mankind

18 Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisqamuy amuhpewi itsívuat òñaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewii. Puma hakim qaanhinwisqey akw God añqw navotit pas antsanihqat ahoy ñuy'yuñwa. 19 Puma pi put pas sükw Godnihqat yūmosa òqalay'taqat unañwpeq navoti'yuñwa, pi God amumi put mātaktaq'ò. 20 Noq w nāmāhin pi as pam pantaqa qamātaqpuveniñw tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaqw sinom put māmatsya, yañ himu yukiltiqat ahpiy'ò; nihqe òviy kurs hin ayo naymakni'yuñwni. 21 Ispi as puma God tuwi'kahkañw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyaka; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw òviy unañwaam an'e'wakw akw qatālawva. 22 Puma pas a'nō wuwni'yuñqey namiwuwantota; nikañw pay kurs nūanhihtuniwhtoti. 23 Nihqe puma God pas hímunihqat sutsep qátuhqat aw nānawaknaqey qe'totit, sinot pay sūlawhtiñwuqat an hihta yukiwqhāt aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuñqamuy amún yukiwyuñqamuyu, pu nālōq hokay'yuñqamuyu, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuyu. 24 Paniqw òviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiyat añ hinwisniqat òviy'ò, nānami tokoy qahihtatotanigat aw'i. 25 Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enañ nāhoyñwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwqhāt aw nāwakintivayaqe eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtotat'a. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. 26 Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hiki pi momoymat tahtaqtuy amumun namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. 27 Pu pay òviy piw amum tahtaqt momoymu amumun hin tumalay'yuñqey mātavet, pu pas nānami nuvō'nañway akw qaunañwtañwvaya, tāqa suk w tāqat amum hihta nāmiq tumalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanthtipuy ahpiy sivilalwa; noq w pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. 28 Pu pay puma God navoti'yuñwniqey qa nānawaknaq w, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noq w puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ò. 29 Puma hihta qaantsaktiwqhāt akw ahsaliwyuñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyuñwa; qalomātunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyuñwa; unañwtuyat akw ahsaliwyuñwa; tukwyantunatyawyuñwa; nāñwuy'tunatyawyuñwa; unatwi'yuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kolilitiwisa; 30 Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwīkwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; 31 Hihta qa mātasi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahalayya; a'nō unañway'yuñwa; qanun'okwatu. 32 Noq w hakim pan hinwisqam hovalniwyaniqey ep òkiniqat yan God amuñem yuku. Noq w ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

2

God's Judgment

1 Yantaq w òviy uma hakim nuhtumiq hiñqawqam kurs hin ayo nõñakiwtani; pi uma hakiy aq w hiñqawqe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqawqam pay piw pan hinwisa. 2 Noq w suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maq w ifam navoti'yuñwa. 3 Noq w uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañw pay piw amún hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yúkunaq w, ya uma hin ayo nõñakiwtaniqey wūwantota? 4 Pi God umuy pas òkwatuwqhē òviy umumi qa suy'tsipti. Ya

uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy añqw ayo lasnaniqe öviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa ñas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuhnukusqatsiy añqw ayo qa lasyat soq umuh'unañway owatotaqe soñawnen God itsívuyat nenñem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoyani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkañw añ ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat máqani. Puma pi God añqw tayawinpit, pu kaptsi'tiwhqat, pu qatsit tunatyawyuñwa. ⁸ Nikañw pay hakim nenñem-sa hinwist God lavayiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvastotat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsívuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhtotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom pīwu. ¹⁰ Nikañw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unañway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom pīwu. ¹¹ Pi God qa sinonuiña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutuvoyat qa navoti'yuñwa; nikañw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkañw qaanhote' hovalniwyani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkañw qaanhote' tutavot an yukuniwyani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw súanyuñwa; pi put añ hinwisqam hapi put aw súanyuñwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuñwa; nikañw nāp hin tutaptiwhqat añ mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy añ hinwisqey namtakni'yuñwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unañwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe pam qaanhte' unañwpeq sunvoti'tañwu, pu piw sūanhte' navoti'tañwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yúkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsaskaqata, hisat God put eñem tokiltaqat aw pituq'ö. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew-sinonihqey pan túñwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankañw God sivihpiyat añqw ayo yámakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'taqey kwiviyuaata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta sūantaqat, pu piw qasuaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhqe. ¹⁹ Nihqe um añ qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēñem qa nānahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰ Añ an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantaqeyu; tsātsakwmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqw um ayo sukw tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātutuqayna? Hak hihta qa ūuymantaniqat um nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw hihta ūuyñwu? ²² Hak nōmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw nōmaqtsit sokoptañwu? Um nāp yukihwput aw nāwakintihqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kihut añqw hihta ūuyñwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtaqa, ya um hinoqw put ep qaanhte' God qa hihtatañwu? ²⁴ Pi God natñwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit övelaniwa, öviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniqw pep pu' poñotkit akw tuvoyla hihkay'tani; nikañw kurs um put tutavot ep qaanhte' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani.

²⁷ Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' un' tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwhqa God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tokoy-sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqw pas antsa Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa òviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwñi, qa sinmuy amuhpiy'o.

3

¹ Noqw as kurs pantaqw, hal Jew-sinoniniqw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñway'ta? ² Qa sùpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqw as kurs haqawat qa tütuptsiwaniqw pep hintani? Kurs puma God qa tütuptsiwaqw ya sen pahsat God a'nò átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' súañqawhqeý pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqawqawqum put ep yumoñwaltimantani, yan'i. ⁵ Noqw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqawqani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa súañtaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqw ya pam hinoqw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunanani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniqey mātaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqawqawqem itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqawqaw: Pay itam hihta qaanhintsatskaqw himu lolma put ahpiy aniwhitini. Pan tütutuqaynayaqam qalomáyukiwyaniqw pam amuñem súañta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqw, kurs pay qaanhtipuy pumuy sohsoqumuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak súañta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsanihqat mātasi'ta; qa hak God hepnuma. ¹² Puma sohsoyam God pōhuyat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūunatotoyñaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōñanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsantiwisa. ¹⁷ Puma pasi'nañwat qa tuwi'yūñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yūñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqw itam navoti'yūñqw God Jew-sinmuy tutavot an hinwisniqat òviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat òviy'o; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhtotiqey navoti'yūñwñi. ²⁰ Paniqw hapi òviy kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmaqat akw God aw súañtani; pi tutavo qaanhtiput hímuniqat nuhtumi mahtaknaniqe òviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw súañtaniqat itam navoti'yūñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptsiwhq God put súañtaqat pañqawu. God

sohsokmuy tuptsiwyaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhtotiqe God añqw tayawinpit nãstatoti. ²⁴ Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhtiput añqw mãtaviwyaqe nuokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put eñem yukuqw pam mokqe put aw tuptsiwni'yuñqamuy qaanhtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqe sũanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yũpahaqawq qa its puht-semokqe hakimuy qaanhtipuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶ Nihqe ðviy pam Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy qenivo óyahqe pam sũanhtiqey yepehaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw ðviy'o? Qa hak hintsakpiy ahpiy sũantat qapẽvewnaqw God put sũantaqat pañqawhq ðviy'o. ²⁸ Noqw ðviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwHQ nãmahin qaanhinmat, qapẽvewnit ahpiy God aw sũanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sũka Godnihqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapẽvewni'yuñqamuy sũanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy amuñaqw qapẽvewni'yuñqamuy piwu. ³¹ Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put ðqawhtoyaya.

4

The Example of Abraham

¹ Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wũwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwatani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptsiwhq God put sũantaqat pañqawu. ⁴ Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵ Noqw pay nãmahin pi as hak sũantaniqey ðviy qa tumaltat, God aw tuptsiwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwhq pam sũantaqat God pañqawñwu, nãmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'õ. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaqw God put sũantaqat pañqawhq'õ. Noqw David yan put lavayhtiqe ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhtipuyamuy pas sũs suhtokq'õ. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhtipuyat qa nono'q pam hahlayhpiy ep'e, kita. ⁹ Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam piwu? Pi itam pañqawu: Abraham qapẽvewnaqw God put sũantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaq'õ? sen qa poñotkiwtaq'õ? Pam nãt qa poñotkiwtaq'õ. ¹¹ Noqw pam nãt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwhq pay pam sũantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan lavayhtiqey tuawitaniqe ðviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy náamniqat God pañqawu, nãmahin pi as puma qa poñotkiwyuñq'õ; noqw pay puma piw sũanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy náamni, nikañw qa sohsokmuy. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkañw qapẽvewnit añ hinwisqamuy náamni, itanay Abraham nãt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'i.

God's Promise Received through Faith

13 Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēvewnakañw God aw súantaqw òviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaqaw qa paniqw òviy'ò. 14 Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam- sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapevewni paysoqtini. 15 Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qa háqamniqw soon pi as sinom tutavot añqw lasyani. 16 Pi God put aw tuptsiwni'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahpiy put panhtiniqey nāwaknaqe òviy'ò. Noqw òviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapēvewnit añ hinwisqam piwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwni'yuñqamuy náamu. 17 Pi ura yan pey'ta: Nu hapi uñ kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoynani. Noqw pam God qapēvewnaqe putniqw pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa háqamniqw put pay háqamniqat an lalvayñwu. 18 Noqw nāmahin pi pam hihta qatuptsiwni'ewakw unañwvahsi'kañw God qapēvewna; nihqe òviy pam kaysiwhqamuy sinmuy náamti; ura put ahpiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhntiniqat God pañqawu. 19 Noqw òviy pam pas qaòwítuptsiwa, nāmahin pi as putniqw tokoat pay qa taytaq'ò, pam tsivót-sikip súnathaqam yahsañwni'ta; piw Sarah tiylawhqeay añ ruhpa. 20 Noqw pay Sarah Abraham eñem ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapēvewnaqe qa nānekmat tuptsiwniy ep suyhtsepñwat pas pavan òqawi'mage God pas hihtata. 21 Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsañwu. Noqw òviy pam put aw tuptsiwa. 22 Noqw paniqw hapi pam qapēvewnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. 23 Noqw pam put súantaqat pañqawhq pan tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qa Abraham eñem-sa pey'ta, 24 Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñem piwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay mokiwyu añqw ahoy tātayna, 25 Pam itahqaanhtipuy ep mokniqe taviwhq'ò. Pam mokqe itamuy qenivo óyaniqe òviy ahoy tātayi.

5

Right with God

1 Noqw òviy itam qapēvewnayaqw Jesus Christ Itahtutuyqawhqay itamuy God enañ namivòhikna. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. 2 Pu itam qapēvewnayaqe God núokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. 3 Pu itam qa it- sa ep hahlayyat, Christ eñem kānanvotaqey ep hahlayya. Pi itam kānanvotye' nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayaniqey navoti'yuñwa. 4 Nen itam nakwhani'yuñwniqey tuwi'vaye' tukwsiwyuñqey navoti'yuñwa. Nen itam tukwsiwyuñwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuñwini. 5 Itam yan tunatyawkahkañw qa hihta ep okiwsaniwyat itahñoyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhqa itah'unañwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan āawna. 6 Pi nāt itam God tunatyayat añ qa òqawi'yuñqw pu put qa kaptsi'yuñqw suhpahsat Christ itamuñem mōki. 7 Ispi soon ka hak hakiy súantaqat eñem mokniq'ò; nikañw pay ka hak hakiy su'pat eñem moknik suhtaq'ewni. 8 Noqw pi God itamumi unañway'taqey yan mahtaknaqw

itamuy nāt qaanhinwisq Christ itamumñem mōki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo óyaniqat qapewewnaya. ¹⁰ Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivöhikna; noqw soon qa tis pi öviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nõñakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivöhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhtiqlw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwuy akw tuyqawiwyuñwa; pi sohsoyam qaanhtotiqee. ¹³ Itam navoti'yuñqw as tutavot qa háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tūwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Oviy pi puma mokiwuy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pahsavó yesqamu. Puma Adam hinhtiqlat qa pan qaanhtoti. Pam pi God añqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sopkawtaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pítuniqat an'í. ¹⁵ Noqw God núokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqlw kaysiwhqam mokiwuy ep öki; nikañw God sinmuy ökwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ núokwayat ahpiy'ó. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqlw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nikañw sinom kaysiwhqam qaanhtotiqw God pumuy ökwatuwhqe qa hinwat amuñem yukut pumuy mātavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhtiqlw, öviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy ökwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw öviy itam yesni, pu put amum moñw'iwyuñwani. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqlw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep súantiqlw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyuñqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam súanhinyuñqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy ökwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwuy aw öki. Noqw pan hapi God hakimuy ökwatuwhqe pumuy súanyuñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ahpiy'ó.

6

Dead to Sin but Alive in Christ

¹ Noqw itam hiñqaqwani? Ya sen itam yūmosa qaanhinwisni, God núokwayat pas pavan mahtaknayaniqe öviy'ó? ² Pas sóoni. Pi hak möke' qaanhtiput soon qa qe'tini. Noqw pan piw itam qa hihta ep qaanhtotini. ³ Pi itam Christ amum soa, itam hakim küyit akw tuvoylatotiqlw put aw tónaltiqamu. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁴ Nihqe itam küyit akw tuvoylatotiqlw put amum so'qe āmiwya; nihqe itam put amum āmiwyaqe Nayat lolmat öqalayay akw ahoy tātaya, pūhut qatsit añ hinwisniqe öviy'ó, Christ hin tātayhqat pan'í. ⁵ Pi itam put an soe' āmiwye' kurs pi hin itam piw qa put an tātayyani. ⁶ Pi itam navoti'yuñqw itahhisatqatsi put amum nahoylehtsit aw muiwa, itahtokoy qalomátuñlayiat ayo yukiwniqat öviy'ó; noqw qaanhtipuy pāpu itamumi qa tuyqawi'tani. ⁷ Pi mokqa qaanhtiput añqw mātaviñwu.

⁸ Noq̄w itam Christ amum so'q̄e pay itam soon piw put amum qa yesniq̄ey tuptsiwni'yuñwa. ⁹ Pi itam navoti'yuñq̄w Christ mokiwyu añq̄w ahoy tātayhqe soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw qa tuyq̄awi'tani. ¹⁰ Pam sūs mokq̄e q̄aanhtiput añwuta; pu pam tātayhqe God eñem q̄atu. ¹¹ Noq̄w òviy hapi uma so'q̄ey nāmi wūwantotani, pi mokq̄a q̄aanhtiput soon qa q̄e'tini; nīkañw uma Itahtutuyq̄awhq̄ay Jesus Christ aw tōnalte' God eñem yesni. ¹² Uma umuhtokoy sūlawhtiñwuq̄at q̄aanhtiput aw qa mātavteni, taq̄ ka q̄aanhtipu umumi moñw'iw̄taniq̄'ò; uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Pu uma umuhtokoy q̄aanhtiput qa aw noayamantani, taq̄ ka uma put akw q̄aanhtiput tumaltotani. Uma qa panyuñwt God aw nānoi'yuñwni, so'pumuy amuñaq̄w ahoy yesvaq̄ey pan'i, pu umuhtokoy God aw noi'yuñwni, suan hinwisniq̄e òviy'ò. ¹⁴ Pi q̄aanhtipu soon pāpu umumi tutuyq̄awni; pi itam tutavot qa aw yanyuñwt God nūokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵ Noq̄w hintani? Ya itam pahasat pu q̄aanhtiput añ hinwisni, itam God nūokwayat aw yanyuñq̄ey tunatyawkahkañwo, qa tutavot aw'i? Pas sóoni. ¹⁶ Ason hak hakiy suk̄w tunatyayat aw tūq̄aytaniq̄ey òviy aw nāmatave' pam put tūwīkiatni? Ya uma it qa navoti'yuñwa? Noq̄w òviy kurs uma q̄aanq̄atsit añ hinwise' uma put aw tūtuwikt̄ni, pu umuh'ahsati mokiwuni. Pu kurs uma God aw tuq̄ayvastote' God tūwikimatni, piw sūan q̄atsit put añq̄w makiwyani. ¹⁷ Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat q̄aanhtiput tūwikimatu; nīkañw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuq̄aynaq̄w uma put kwusuyaq̄e umuh'unañweq̄ put tūtuptsiwa. ¹⁸ Noq̄w òviy uma q̄aanhtiput añq̄w mātaviwyaq̄e God aw tūwikt̄otiq̄e suan hinwisa. ¹⁹ Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniq̄w pam umuñem q̄atuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeq̄atsit, pu nānañumo q̄aanhintsatskaniq̄ey aw nānoi'yuñwa. Nīkañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan q̄atsit aw noi'yuñwni, uma suan hinwisniq̄e òviy'ò. ²⁰ Taq̄ ura uma q̄aanhtiput aw tūtuwikt̄nihq̄e uma suan q̄atsit qa aw tunatyawyuñwa. ²¹ Taay, noq̄w ya uma q̄aanhtiput añq̄w hihta nukñwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi q̄aanhtipu mokiwyu hihkay'ta. ²² Noq̄w uma hapi pu' q̄aanhtiput añq̄w mātaviwyuñq̄e God awwat tūwikt̄oti; nihq̄e uma put añq̄w sūanq̄atsit makiwyani, pu so'ñwamiq̄ q̄atsit q̄aso'taq̄at himuy'vayani. ²³ Pi mokiwu q̄aanhtiput ahsatiata; noq̄w pay q̄atsi q̄aso'taq̄a God kuwahtipuata, Itahtutuyq̄awhq̄ay Jesus Christ añ'a.

7

An Illustration from Marriage

¹ Sino hihsavo q̄átuniq̄ey pahsavo tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñq̄amuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuñway'taq̄a puwsuñway aw som'iw̄tañwu, puwsuñwaat hihsavo q̄átuniq̄at pahsavoo; nīkañw ason puwsuñwaat mokq̄ pep pu' pam put añq̄w mātaviwñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³ Noq̄w òviy kurs nāt puwsuñwaat q̄atuq̄w pam suk̄w amum q̄atupte' pam yoñaywuhti tūñwantiwñwu; nīkañw kurs pay puwsuñwaat mokq̄ pahsat pu pam tutavotniq̄w put añq̄w mātaviwñwu; nihq̄e òviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum q̄atupte' pay qa yoñaywuhti tūñwantiwñwi. ⁴ Panta itupkomu. Noq̄w òviy hapi uma Christ amum so'q̄e tutavot añq̄w mātaviwyuñwa, uma Christ ámumtotiniq̄e, it hakiy

mokiwuy ańq w ahoy tātayhqat ámuma, nihqe uma God eñem tumalay'yuñwñi. ⁵ Pi ura itam nāp itahtunatyay ań hinwisq tutavo itamuy mēwantaq w itam pas pāpu qaanhinwiskahkañ w mokiwuy aw ōkiwisa. ⁶ Noq w pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy ñuy'taqat ańq w mātaviwyaqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot ań hin pey'taqat pan God eñem tumalay'wisa; nikañ w pu' hapi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eñem tumalay'yuñwa.

Law and Sin

⁷ Noq w itam pahasat hiñqawani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniq w nu soon qaanhtiput hímuniñqat tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taq w nu soon tuñlayit hímuniñqat tuwi'tani. ⁸ Pi as tutavo tuñlayit hímuniñqat nuy tutuqaynaq w pahasat pu nu pas pāpu hīhihta tuñlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taq w soñawnen pi tutavo qa háqamo; noq w ōviy kurs nu hin tutavot ańq w lasni. ⁹ Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykañ w qatu; nikañ w nu put tuwi'vage qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhti qe soñawnen mōki. ¹⁰ Pas as sinom yesniqat ōviy tutavo mātaviwa; noq w pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹ Pi nu tutavot tuwi'vage qaanhtiput ahpiy ūnatiwñqe soñawnen mōki. ¹² Noq w ōviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³ Ya sen tutavo lolmaniñqa nuy nina? Pas qae. Pi nu qaanhinmakañ w tutavot ańq w lahsi, nihqe nu tutavotniq w mokiwuy hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhpuñsaniqe tawiwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewak w put akw mātaktiniqat ōviy'ō.

The Two Natures in Man

¹⁴ Pi itam navoti'yuñq w God tutavoat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noq w pi nu nāp itunatyay ań hinmakañ w qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ¹⁵ Pi nu hintsaqey qa mātsi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikañ w soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶ Noq w ōviy nu as hihta qa nāwaknakañ w soq putwat hinhte' pahasat pay God tutavoyat lolmaniñqat nu pañqawñwu. ¹⁷ Noq w ōviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu, pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaq w ōviy nu pantsakma. ¹⁸ Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyaltiñwu; nikañ w hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwañwu. ¹⁹ Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakañ w put qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañ w tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰ Noq w ōviy hapi nu hihta as qa nāwaknakañ w put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaq w ōviy nu pantsakma. ²¹ Noq w nu navoti'taq w kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nāwaknaq w pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²² Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat ań nahalayna. ²³ Nikañ w nu itokoy túwahqe pay kurs pam hihtawat nāwaknaq w iwuwñi sukwat nāwakna; noq w nu itokoy qalomātuñlayiyat aw tūwik'iwta. ²⁴⁻²⁵ Nu iunañnaq w God eñem tumalay'taniqey nāwakna, nikañ w nu itokoy akw qaanhtiput eñem tumalay'ta. Is ohi, oki w himu nū! Ya sen hak itokoy tuñlayiyat mokiwuy aw nuy wki'maqat ańq w nuy ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ō.

8

Life in the Spirit

¹ Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay añqw lasyaqe Hikwsit tunatyayat añ hinwisqamuy. ² Pi itam Jesus Christ aw tōnaltiğe Hikwsit öqalayay aw nānoiyuñwa, nihqe qaanhthiput öqalayay-nikañw pu mokiwwut öqalayay añqw mātaviwyaqe qatsit himuy'vaya. ³ Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhthiput añqw ayo tāvini, kurs hak put suan hinmaniç'ö. Noqw pay God pas nāp Tiy taviqw pam sinmuy qaanhthotinwuqamuy amün tokoy'va, nihqe itahqaanhthipuy ep mokqe qaanhthiput añwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moñw'iwataniqw öviy'o. ⁴ Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa añ hinwiskahkañwo. ⁵ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam put-sa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶ Nāp tunatyay añ hinwisqam mokiwwuy aw ökiwisa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñqam kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam God aw qa suhtaç'ewya. Puma God aw qa tuqayvastota; öviy puma soon put tunatyayat añ hinwisni. ⁸ Nihqe öviy nāp tunatyay añ hinwisqam kurs hin God unañwveyani. ⁹ Noqw pi uma nāp umuhtunatyay qa añ hinwist, Hikwsit tunatyayat añ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañway ep pakiwtaç'ö; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqaw pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰ Noqw kurs Christ hakiy ep qatuqw God hakiy qenivo tāviniwu; noqw öviy hakiy hikwsiat qātuni; noqw pay tokoat qaanhthiput atsviy mokpuni. ¹¹ Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuqw suyan pi pam hin Christ ahoç tātaynaçey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñwuqat ahoç qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qātuqat ahpiy'o. ¹² Noqw öviy'o itupkomu, itam yahpiy haçahpiy nāp itahtunatyay aw qa tütuwiktu; nihqe öviy itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Taq hak nāp tunatyay añ hinmaça mokni; nikañw hak Hikwsit añ nāp tunatyay ayo yuke' qātuni. ¹⁴ Pi hihsa'nihqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tīmatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqe God timatniwhtoti. Itam qa tütuwiktñiwhtoti. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nikañw itam pu' qa pan put mamqasya, nikañw Hikwsit añ itam Abba, Itanaa, yan God aw hiñqawwisa. ¹⁶ Pi God Hikwsiat itah'unañwpeç itam God timatnihqat itamuy āawna. ¹⁷ Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaç'ö. Kurs itam Christ amum hihta añ kānanvotye' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸ Pi hisat aw pituqw, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wūwaqe hihta ep kānavotqey pay qahiltata. ¹⁹ Pi yañ sohsuy himu yukiwyuñqa kwanwtoynayakahkañw God timuyatuy mātaktotiniqat öviy maçaptsi'yuñwa. ²⁰ Pi yañ himu yukiwyuñqa qa nahpiy nukwsiwhti, pi God ahpiy'o; noqw pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. ²¹ Pi yañ himu yukiwyuñqa sūlawhtotiniñwu; nikañw ason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yañ himu yukiwyuñqa pumuy amumum alōntote' pāpu qa sūlawhtotini. ²² Pi itam navoti'yuñqaw yañ himu yukiwyuñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³ Noqw itam nuhtum itah'unañwpeç eykikahkañw hisat itam God

tímatnihqey mātaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alóntotini. Pi God itamuñem pan yúkuhqey mahtaknaniqey óviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴ Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nõña; noqw hak hihta tuwe' pāpu qa put óviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqw nāto piw put óviy maqaptsi'tañwu? ²⁵ Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yuñwa; itam pas suyan alóntotiniqey navoti'yuñqe qa ónaiwkahkañw pay óviy maqaptsi'yuñwu. ²⁶ Pu pan hapi óviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiwyuñqat ep itamumi unañwtavi'ta; pi itam as hin hihta óviy túvinlalwaniqey qa tuwi'yuñwa; noqw itam kurs hin lavayhtotinihkahkañw itah'unañwpeq eykitaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwhtima. ²⁷ Noqw God u'nañwat añ purimaqa Hikwsit wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhtima. ²⁸ Noqw itam navoti'yuñqw God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wánwayniwyaqe put aw unañway'yuñqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹ Noqw God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taqe pumuy namorsta, nihqe puma put Tiyat hin son'iwñqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqw Christ kaysiwhqamuy nānatupkomuy amuñaqw mohpeq'a. ³⁰ Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqe pumuy wánwayi, pu hakimuy wánwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo óyahqe puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noqw itam it ep hiñqawani? Kurs God itamuy paañwantaniqw hak sen itamuy añwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiy qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat óviy añqw tavi. Nihqe panhtiqe suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq huytani. ³³ Ya hak sen God namoramayuyatuy amumiq hihta tutupni? Pi God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem móki, piw mokiwuy añqw ahoy tátayhqe God putvaqe qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Christ itamumi unañway'taqw ya sen hak put añqw itamuy tsíkani? Pas kurs hak'i. Itam ka kánanvotpit akw sóon'iwyuñwni, okiwsaniwyani, tsónsoiwyuñwni, yuwsit nāstayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuñwni, sipwuvahpit akw qóyaniwyani. Nikañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqw qa ayo tsíkaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqe óviy tawanawit qóyaniwya; itam púmuyniqw kanelmuy qóyaniwyaqamuy amunyuñwa. ³⁷ Itam kánanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unañway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas nātuptsiswinaqw soon himu God añqw itamuy ayo tsíkani, sen mokiwu, sen qatsi, sen óveqatsit añqw hoñvia'yatu, sen mohpegyaqamu, sen óqalat pasiwyuñqamu, sen himu pu' yañ hinyuñqa, sen himu nātoniqa, ³⁹ Sen óveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqw hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay añ itamumi unañway'ta, noqw óviy soon himu yukiwñhqa put añqw itamuy ayo tsíkani.

9

God and His Chosen People

¹ Christ nuy pas súañqawhqaqat inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhqaqat iunañwpeq yan nuy āwinta. ² Pas nu a'nó putuiwkañw susep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam

isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqw tūviwtanikañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tālaat as amumuy yanta; pu God pumuy amumi hihihita pasiwna; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwisniqat tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumalototaniqat tuwi'yuñwa; pu pumuy amuñem hihihita lolmat hintsakniqey āawna. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqe mohpeqnihqā. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Nikañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqat qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nõñakqam God timatu. ⁷ Pu God qa sohkumuy Abraham tūmuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat tūñwantiwyani. ⁸ It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God timatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi timatnihqey pan pohtoylaniwyuñwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahsañwuy yañqe qalawmaqw nu pītuni; noqw Sarah pay tiyohyat ti'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nõ'yilti, ¹¹⁻¹² Noqw ura tsāyom nāt qa tihtiwhqe hihta lolmat, piw qalolmat qa haqam hinhtiqw Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiynit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añqaqw Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhtaq'ewa, yan'i. ¹⁴ Noqw ya sen itam God hihta ep qa sūantsakqat pañqawani? Qae. ¹⁵ Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy õkwatuwnik put õkwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtpnik put aw nu unañwtpmantani, kita. ¹⁶ Noqw õviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiñwu, sen õqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy õkwatuwhq pantañwu. ¹⁷ Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqwu uñ wuñwna, nu uhpe iõqalay mātaktaniqe õviy'o, nen inatñwaniy tūwaqatsit añ ahsupoq tunvotnani. ¹⁸ Noqw õviy hapi pam hakiy õkwatuwnik õkwatuñwu, pu hakiy a'nõ unañwtoynanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹ Noqw ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqw hinoqw pam nāt piw hakiy aqw hiñqawlawñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohom-tiniqey aw õqala? ²⁰ Qa panta, tāqa; ya um haknihqe õviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yūkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqw nuy yanhaqam yuku, kītani? ²¹ Ya tsaqavotlawhqa tsõqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukw tsõqat añqw hihta nukñwat yūkukañw pu pay piw put añqw hihta hin'ewakw yūkuniqey aw qa õqala? ²² Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniwyani. Noqw pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nikañw ason pam pumuy hovalanik itsi'uy mahtaknani, pu õqalay. ²³ Nikañw pam hakim Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat õviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi nūokway, pu pas hūmuniqey mahtaknani, ²⁴ Itamumii, itam put ahpiy wāñwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ²⁵ Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wāñwayi; õviy pi Oseet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomu, amumi kītani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kītani. ²⁶ Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhqa pay pep piw puma God qátuhqat timatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷ Noqw Esaias pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy

lavayhtiqe pañqawu: Nāmahin pi as Israel timat pātuwaqatsit qalavaqe piset an qaan'ewakw hintaqw pay hapi hikiyom-sa ayo nōñakni. ²⁸ Pi Tutuyqawhqa tūwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqw pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹ Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaqw soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hovalniwyani.

Israel and the Gospel

³⁰ Taa, noqw itam it ep hinñaqwani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa ò'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapēvewnayaqw òviy'ò. ³¹ Noqw pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ ò'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. ³² Noqw ya hinoq'ò? Puma pi tuptsiwnit qa ahpiy put añ ò'qalya, pumuyniqw hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put tūwañwuniq'ò. Soñawnen pi puma owat ep múnukya. ³³ Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakya' múnukyani; nikañw put aw tuptsiwhqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10

¹ Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nōñakniqat nu amuñem iunaññaqw nāwakinma, pu amuñem God aw tūviñtima. ² Pi nu amumi navoti'taqw puma God eñem qanātusi'yuñwa; nikañw qa suan navoti'yuñwa. ³⁻⁴ Pi hak Christ aw tuptsiwhq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqw hakiy mātapiñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noqw pay puma it qa navoti'yuñqe Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañwveyaniqey añ ò'qalya, nihqe Christ pōhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noqw hak tutavotniqw hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit tūwani, kita. ⁶ Noqw lavayi hakimuy qapēvewnayaqamuy, qenivo oyiwyaqamuy amumi yanwat lalvaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak òñaqw Christ haw-naniqe òveqatsit aw wupni? ⁷ Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqw ahoy tātaynaniqe atkamighaqami a'nō hōtsit aqw pákini? ⁸ Noqw pay tutuveni añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy áawnaya, noqw pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqw'a, yan'i. Noqw as sinom lavayit aw tuptsiwyaniqat òviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwuy añqw ahoy tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyqawhqanihqat pañqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unañwpeq tuptsiwe' qenivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyqawhqalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura pañqawu: Aw tuptsiwhqa soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa haqam alōñót hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwyaqamuy amumi qaöwíunañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyqawhqat aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noqw ya sinom Christ aw qa tūtuptsiwe' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tūtuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqw ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noqw hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yēsiwhqat tūawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuawit kwusivayaqamu. ¹⁶ Noqw pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuawit kwusuya. Oviy pi Èsaias pañqawu: Tutuyqawhqa, ya

hak itahtuawiy tuptsiswa? ¹⁷ Pi hak God lavayiyat yuaataqʷ sinom nanaptañwu; noqʷ puma nanapte' haqawat tūtuptsiwani. ¹⁸ Nikañw nu pañqawni: Ya sen puma qa nanapta? As'a. Pi tūawi ahsupoq tūwaqatsit añ tuyqawwa, pu lavayi tūwaqalvoqhaqami nanaptiwa. ¹⁹ Noqʷ pi nu pañqawni: Noqʷ ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsivutoynani. ²⁰ Noqʷ Esaias pas qa tuhtuskañw God eñem yuaataqe pañqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa tūviñlalwaqʷ nu pumuy amumi namtakna. ²¹ Nikañw pam Israel-sinmuy lavayhtiqa pañqawu: Hakim ilavayiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wāñwaylawu.

11

God's Mercy on Israel

¹ Noqʷ turs nu pañqawni: Noqʷ ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ² God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Eliás hin lavayhtiqa uma qa navoti'yuñwa? ³ Ura pam Israel-sinmuy òvelaqa God aw yan lavayhti: ³ Tutuyqawhqa, puma uhlavay'aymuy qōqya, pu uhhom'oyvihkay sakwītota, noqʷ nu nāla akwsiñqʷ puma nuy nīnayaniqey anyuñwa, kita. ⁴ Noqʷ yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy Baal may akw yukiwħput aw qa naokiwlalwaqamuy nēñem waranta, ura kita. ⁵ Noqʷ òviy hapi pay nāt piw pu' haqawat nūokwat ahpiy namorsti-wyaqam akwsiñwiwyuñwa. ⁶ Noqʷ hak God nūokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyini; pi as qa pantaniqʷ nūokwa pay pāpu qa nūokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nūokwat ahpiyini; pi as qa pantaniqʷ hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷ Noqʷ ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqʷ pay namorsti-wyaqam put tutwa; noqʷ pu pētū owa'nañwtoti. ⁸ Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noqʷ òviy puma kurs hihta aw yōrikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹ Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhiti-puyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰ Pay nam unañwaam qatālawwa; noqʷ puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep moto'numyani. ¹¹ Noqʷ turs nu pañqawni: Noqʷ ya puma sūs múnukyaniqe òviy wíwakya? Qae. Pi pumuy múnukyaqʷ pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo òoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat òviy'o. ¹² Pi pumuy múnukyaqʷ sinom put ahpiy káhaktoti; noqʷ pumuy añwuti-wyaqʷ qa-Jew-sinom òqawhtota. Noqʷ kurs pantaniqʷ hintani, God pumuy òmahtaqa'ò? Sinom tis pas pavan qaòwihinyuñwni.

The Salvation of the Gentiles

¹³ Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqē òviy'o. ¹⁴ Nihqē okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqe òviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtakaniiqee, nen nu pētuy ayo òyani. ¹⁵ Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaqʷ put aw tuptsiwini'yuñqamuy amumi pōhi. Noqʷ kurs as pantaniqʷ ya pumuy ahoy òmahti-wyaniqʷ hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaqʷ ahoy yesvani. ¹⁶ Pi kurs hak hihsak nōvay añqʷ God aw

noaqw pahasat pay hapi sohsoy nõsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit ñaat pas himuniqw pay hapi nantaqaat piw pas himuniñwu. ¹⁷ Pi Jew-sinom üyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noqw uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñqw God üyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo túkuhqe pumuy qeniyamuy ep umuy kwiñpa; noqw uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸ Nihqe õviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa pas hihtunihqey anyuñw. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi ñaat umuy taytoyna. ¹⁹ Noqw ka uma soon qa pañqaqwani: God itamuy kwiñpaniqe õviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰ Panta. Puma qa tütuptsiwaqw õviy pam pumuy ayo tutkita; noqw uma pi tuptsiwñi'kahkañw hõñi. Oviy uma qa kāwuwantotat tunatyaltotini. ²¹ Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqw kurs uma qa tütuptsiwaqw pan piw pam soon umuy ayo õyani. ²² Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pētuy amumi kwakwha, pu pētuy qa ókwatuwa; pam tuptsiwñit añqw lasyaqamuy qa ókwatuwa; nikañw umumiwat kwakwha, kurs uma tuptsiwñi'kahkañw hinwise' put unañwveyaniq'õ; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwani. ²³ Pu õviy piw puma kurs qatuptsiwñiy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwiñpiwani; pi God pumuy ahoj kwiñpaniqey tuwi'ta. ²⁴ Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añqw umuy túkuhqe it pas üyiwñqat olive-tsokit aw umuy kwiñpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqe kurs puma qatuptsiwñiy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoj kwiñpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noqw õviy'o itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwñiqat nāwakna, taq nāp hisat sen uma pas pavan wuwñi'yūñqey pan nātsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatālawnaya, hisat qa-Jew-sinmuy amuñaqw sohsoyam namorstiwayaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw pahasat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nõñakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqw wunuptuni, nen Jacob tímuyatuy qakaptsiunañwayamuy alõntani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhñtipuyamuy ayo yukuqw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwñi'taqata. ²⁸ Pi umuy lomatuawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy tímuyatuy amumi unañway'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wāñwaye' pas qa ahoj alõntañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yūñqw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yūñwa; noqw uma put pantaqat ahpñy ókwatuwiwya. ³¹ Noqw pay õviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yūñqe puma umumum God núokwayat makiwani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mātavi, sohsokmuy ókwatuwñiqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istāthihi God hihta añ suan wuwñiat, pu navotiat qa haqami õwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihñi'ta, piw tuwiyat mātasi'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawñqat wuwñiyat mātasi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maqaqw pam put aw ep ahojtani? ³⁶ Pi pam hapi sohsoq hihta yúkuhqe poniniytoyni'ta, pu put akw pas himunihqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

12

Life in God's Service

¹ Oviyo itupkomu, nu umumi okiwhinqawni: Uma God núokwayat un'i'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen não'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sũpwaiyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñwni. ² Piw uma yep qatsit tunatyay qã an hinwist puhutunatyay'kahkañw alõñõt qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat hímuniñqat navoti'yuñwni. Put tunatyaat lolma, súanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God núokwayat makiwhqẽ sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qã hak pas hímuniñqey namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añqw õqalat makiwhqey pan nãmi pãs wũwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qõtõy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qõtõt nãp tumalay'ta; pu maat nãp tumalay'ta, pu kuk'at piw nãp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam qã an kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nãvaañwantota. ⁶ God hapi núokway ahpiy itamuy nanãp õqalhuyta. Noqw õviy itam nanãp put akw moñwvayani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapẽvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tũtutuqaynamantani. ⁸ Pu tũõkwantaniqey tuwi'te' tũõkwantani; pu hihta kuwaiwtaniqã piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaqã piw tunatyawkañw moñw'iwtañw; pu hihta ep hakiy õkwatuwhqã piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qã suo-vaam nãnami unañway'yuñwni; uma hihta qalolmat aw qã suhta'qewyani; uma lolmat aw hũrs tsõpõlõwyuñwni. ¹⁰ Uma nãvãsyani; nãnatupkomuy pan nãnami unañway'yuñwni; hak ayo sukwat tsokanamantani; nit qã nãp nãtsotskanani. ¹¹ Qãõñakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwni. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kãnanvotyãqey an nakwhani'yuñwni; yũmosa uma nãwakinwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñqw pumuy uma an paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pãs õoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tũviñtotamantani. Uma nuhtumi pãs kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qã hinqãqawamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtotiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qã kwivi'nañway'yuñwt an õkiwyaqamuy amumi unañwtavi'yuñwni. Uma pas pavan wuñwi'yuñqey qã pan umuhkwivi'nañway hinyuñwni. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomãhinhtiqw qã aw ahoý nãooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniqey uma an hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pãs yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qã nãooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoyñamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nãoyni, ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kãta Tutuyqawhqa. ²⁰ Paniqẽ õviy kurs uhtuwqã tsõnmokiwtãqum um nopnani, pãnaqmokiwtãqum um hikwnani; pan pam hamantini. Um panhte' soñawnen put qõtõmi tõvut pãnalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qã añwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat añwuy'yuñwmantani.

13

Duties toward the State Authorities

¹ Uma sohsoyam an momñwituy amumi tũqay'kahkañw yesni; taq qã haqam hak õqalat pasiwtaqã qã God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God

ahpiy pasiwyuñwa. ² Paniqw òviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwyuñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat òviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwntani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomáhinwisqat aw nāoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw òviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsívuyat añqw ayo nõñakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwyuñwni. ⁶ Pi yantaqw òviy uma hihta añ momñwituy amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw òviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put òoyyani; hakiy moñwit eñem sivat òmalawhqat aw pammantani; pu pay hihhihta añ sivat òmalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pöiwyuñwni, hal pay nānami unañway'yuñwniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nõmaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa ūyuni, um hakiy hihta qa atsátoyani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taqa sinosñway qa yūyuyhnañwu; paniqw òviy nuhtumi unañway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹² Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alõntaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tūtuptsuwa. Soñawnen pi tókila haqruhpa pay talhayiñwiti. Noqw òviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yūkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat òmahtotani. ¹³ Itam pās unañwat yesni, taló'nihqat pan'i; haqam hihta qaunáñwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwiyuñwni; nuvó'qatsit pu qaunáñwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nāñwuy'yuñwni; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahtunatyay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

14

Do Not Judge Your Brother

¹ Uma hakiy tuptsiwnit añ qa òqalat pās taviyamantani, nikañw hihta tuptsiwniyat ep qa amum nāñwuy'yuñwni. ² Pay suhka sohsok hihta tūmoytaniqey tuptsiwni'tañwu; noqw pu suhka qa òqala sikwit qa tūmoytañwu. ³ Tūmoytaqa it qa tūmoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tūmoytaqa it tūmoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawu? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwni'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put eñem yūkuniqey aw òqala. ⁵ Suhka hihtawat talõñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwunniy añ qa wiwsiyani. ⁶ Talõñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu. Piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tūmoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tūmoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tūmoytaqa piw pay Tutuyqawhqat

eñem put qa tümoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak suneñem qatu, piw qa hak suneñem mōki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat eñem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw òviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw òviy Christ mōki, pu ahoj tātayi, pam so'pumuy amumi-nikañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqe òviy'o. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawu? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahihtalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqa; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamōtshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtuayani. ¹² Noqw òviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke' qaanhtiniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsuwa; pas qa himu nōsiwhqa nāp nahpe itséhee; nikañw himu hákiyniqw itséheenen pam put eñem itséheeniñwu. ¹⁵ Noqw kurs uhtupko uhnōsiwhqay akw unañwmokq pahasat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy eñem mokqat uhnōsiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi hak sikwit nōsqa, sen ovalalat hikwqa qa pam hapi God tunatyayat añ hinma, piw hak put qa nōsqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat añ hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸ Pam hapi Christ eñem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw òviy itam hin yep pās unañwat yesniqey añ ò'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit òviy God tumalayay sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nōsiwhqa kwañ'eway'o; nikañw hak hihta tümoytaqey akw hakiy unañwmoknaniqw pam qa súanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínōsat pu sen ovalalat qa hikwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa tūtsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tümoytaniqey qapēvewne' um God atpip nāla pantani. Ya um sikwit tümoytaniqey nānakwhantoyna? Kurs um put akw qa nāsoontsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wíwsikañw nōsqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtiñwuniqe òviy'o; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

15

Please Others, Not Yourself

¹ Noqw òviy itam tuptsiwñit añ ò'qalt qaōqáwi'yūñqamuy amumi maqaptsi'yūñwñi, qa paysoq- sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinosñwamuy òqawhtotaniqat òviy tunatyawyuñwñi. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hiñqawqamuy lavayiam inuhpe yēvaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwiam itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat òviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy òqalantiwye' hūrs hoñvani, nen God aw yanyuñwñi. ⁵ Nam God hakiy hihta añ kuyvanañwukañw pu hakiy òqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat

pan'i. ⁶ Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pās nāooyani, Christ itamuy pās óyahqat pan'i, God pas hímunihqat öviy'ö. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtaknaniqee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhtaqat aw añ antsantaniqee. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw öviy nu qa-Jew-sinmuy amumi uñ pañqawni; nu uhnatñwaniy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqat tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sinomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyamu. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhtiqá wunuuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñwiwtani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwani. ¹³ Nam God hakiy unañwvastoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tütuptsiwaq'ö. Nam pam umuy pās unañwvashit huytani, Qahováriwtaqat Hiksit ahpiy'ö.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapëvewnaqw uma lolmat pas pasiwyuñwa, pu itahtuptsiwniy sohsoq tuwi'yuñwa, pu uma nāö'qawnayaniqey pasiwyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuhтусkañw umumi penta, umuy ahoy hihihita u'nananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ökwatuwhqé nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ áawnaniqat ayata, nu God añqw lomatuawit yuaataniqat öviy'ö. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy put aw süpwataqw God put pantaqat ep hahlayni. ¹⁷ Noqw öviy nu Jesus Christ amum God eñem hihta tumaltaqey ep tsúyakiwtani. ¹⁸ Nen Christ inuhpiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvastotaniqat tumaltaq'ö. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹ Pu kätutmalat hihta tuawi'yuñqat akw'a, God Hikwsiyat öqalayát ahpiy'ö. Noqw öviy nu Jerusalem-kitsókit añqw Illyricum-tutskwat aqw pahsavo lomatuawit Christ tuawi'taqat sohsoq yuaayku. ²⁰ Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kiyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹ Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa áawnayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam māmatsyani.

Paul's Plan to Visit Rome

²² Yantaqw öviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniwñwu. ²³ Noqw nu yepeq kurs pápu haqaminiqey, pu nu as wühaq yahsañwuy añ umumiqniqey tunatyawtaqé ²⁴ Oviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wüwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniqw, uma nuy paañwayani. ²⁵ Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sinomuy-atuy hihta haqni'yuñqat amuñem yawmaniqey öviy'ö. ²⁶ Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hihta o'yaniqey ep hahlaykahkañw kuwah-toti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw añ okiwhinyuñqamuy amuñemi. ²⁷ Puma hahlayhtoti, amumi yoniwuyñqee, pi God Jew-sinmuy amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomatuawit áawnaqe pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noqw öviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta

himuy'yuñqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. ²⁸ Noqw òviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwhqat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹ Noqw it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ áawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan óqaltoynani. ³⁰ Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tütuptsiwhqe nānami unañway'yuñwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw òviy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tūviñtotani. ³¹ Noqw nu Judeat ep qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw ayo taviwniqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw ómahtotani. ³² Noqw God pan tunatyawtaq nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoyanañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

16

Personal Greetings

¹ P' hapi Phebe, itahsiwa, Cenchreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlomanavoti. ² Noqw òviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqwu uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi'yuñwani, sen hakton ókiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a'nō paañwa, pu nuy piwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy óqalayani. ⁴ Taq puma iqatsiy ayo táviniqe òviy pēp mōki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam piwu. ⁵ Pu uma piw pumuy Kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy óqalayani. Uma aw iunañway Epenetus óqalayani, Achaia ep Christ aw mohti tuptsiwhqata. ⁶ Uma itamuy maqsontaqat Maryt óqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwvityu Andronicus, pu Juniat pumuy óqalayani. Ura puma inumum sivilawhqamu; puma inupyeve Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātaqnihqā amumi navotiwa. ⁸ Uma Tutuyqawhqat ep aw iunañway Amphias óqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet óqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰ Uma Apelles óqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwni'ta. Pu uma Aristobolus ep kīvituy óqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwviiy Herodian óqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kīvituy amuñaqw Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy piwu. ¹² Pu uma Tutuyqawhqat eñem tumalay'taqamuy Tryphenat-nikañw pu Tryphosat pumuy óqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqat eñem a'nō tumaltaqat óqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawhqat ep namorstiwhqat Rufus óqalayani, pu yúyata; pam inuy an nuy pās tavi'ta. ¹⁴ Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy óqalayani, pu tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuyu. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy óqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomnihqey pan na'qalantotani. Hāhaqe' Christ aw tōnawtaqam umuy óqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltotini; taq hakim alōñót tutuqayhpit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsíkaye' umuy lasnayani. Noqw òviy uma qa nāunay'yuñwani; uma pumuy qa amu'puñalyani. ¹⁸ Taq pantsatskaqam Jesus Christ qa eñem tumalay'yuñwa, soq nāp tuñlayiy eñem-saa. Puma kwañwálvayiy pu

nukwáñw lavayiy akw añ ūunatuy ūnatoyni'wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw òviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaöwíhinyuñwniqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa eñem hintsatskaniqata. ²⁰ Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan áñwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy öqalaya. ²² Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy öqala. ²³ Gaius umuy öqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kitsókit sívayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy öqala, pu itahtupko Quartus píwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw öqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayuaataqat pan'i. God tūwaqatsit yúkuhqey añqawq it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sopkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat òviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwni'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

**Paul
CORINTH
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata**

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wánwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Itam Corinth ep God aw tónawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy, put sinomatniqey òviy wánwayniwyaqamuy òqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'nañwtotiqamuy pīwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw umumi pítsíwtaa, pu Tutuyqawhqtat Jesus Christ añq'ò.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaöwíhintaqtat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan unañwtalwunnitoyta. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷ Noqw òviy uma Itahtutuyqawhqa Jesus hisat mātaqtiniqtat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrumnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsave umuy hūrs hoñnaqw, uma put talòñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñw. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwiniqtat òviy umuy wánwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqa Jesus Christ natñwaniyat aw yanikañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatani; uma qa nátsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawvaya, itupkomu, yaw uma nátsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nánap pañqawwa: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius pūmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniy aw tūtuvoylataqtat pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kīvityū kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniqtat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniqtat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat òqalaat qa hímuniwhntani.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyniqw pay an'eway hímuu; nīkañw itamuy ayo nõnakiwtaqamuyniqw pam God òqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nò wuwni'yuñqamuy wuwantuwiyamuy sūlawhtani, pu nu qañuñatuy matstuwiyamuy sóontsanhtani, yan'i. ²⁰ Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuventuwit'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwit qa hamanhintsana? ²¹ Pi

God súanwuwni'kañw yan yukuq̄w, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noq̄w pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuṭsiwyaqamuy ayo óyaniqey pan'i, nāmahin pi as haqawatuyniq̄w pam lavayi pas an'ewayniq̄'ó. ²² Pi Jew-sinom kátatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yuñwa, noq̄w Greek-sinom súanwuwnit hepnunya. ²³ Noq̄w pi itam Christ nahoylehtsit aw muiwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tónökpit anta, pu imuy Greek-sinmuyniq̄w pam an'eway hímuu. ²⁴ Nikañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaq̄w wánwayniwyaqamuy amuniwat Christ hapi God óqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwniqey mātaq̄tiq̄w, pam sinmuy amuhpenihq̄e pas pavan wuwni'ta; noq̄w nāmahin pi pam hihta añ qa óqalaniqey mātaq̄te' pam sinmuy amuhpenihq̄e pas pavan óqala. ²⁶ Pi uma hakim wánwayniwyaqey navoti'yuñwa, itupkomu, qa wūhaq̄nihqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuñqam wánwaniwya, qa wūhaq̄nihqam ó'qaltu, qa wūhaq̄nihqam pavansinomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyniq̄w yep qatsit ep an'e'wakwnihqat namorsta, imuy a'nó wuwni'yuñqamuy hamantoyñaniq̄e óviy'ó; pu pam sinmuy amuñaq̄w yep qatsit ep hihta qaóqálat namorsta, añ hīhihta óqalat hamantoyñaniq̄e óviy'ó. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hīhihta hin'e'wakw, hīhihta susqahimuniq̄at enañ namorsta, pu hikispi pam hīhihta qahaq̄amyaraqat namorsta, hīhihta pasiwyuñqat qahaq̄amtaniq̄e óviy'ó. ²⁹ Noq̄w óviy kurs hak put atpip kwiviyuaatani. ³⁰ Noq̄w pu ima hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noq̄w God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyña, itamuy súanyuñwniqat yukuna, itamuy nāmi lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

2

The Message about Christ on the Cross

¹ Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhq̄e, lavayhtuwit, pu wuwantuwtit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatayayat āawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoylehtsit ep nīniwhqat put-sa tuwi'taniqeyu, qa hihta píwu. ³ Nihq̄e nu umuhpa' hinmakañw, pas qaóqálaniñwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataq̄e, sen tūaawnaq̄e tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayi pay sinmuy amuhpiy'ó. Noq̄w nu qa pan yuaatat, Hikwsit óqalayay akw umuy tuṭsiwña. ⁵ Noq̄w yan umuhtuṭsiwñi qa sinot wuwantuwiyyat ep wunut, pas God óqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukwsiwyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwtit yuaatota. Noq̄w pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'ó, piw qa yep qatsit ep mohpegyaqamuy amuhpiy'ó. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiyyat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaq̄aqw itamuy pas momi óyaniqey pasiwna. ⁸ Noq̄w yep qatsit ep moñw'iwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tálawnway'taqat nahoylehtsit aw muayani. ⁹ Noq̄w God hihta qaówihintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noq̄w qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq̄ paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hikis God suyan unañwtañwuwniyyat pas qa

mātsiwtaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqw pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noqw pi it Hikwsit itam makiwyaqw pam qa yep qatsit ahpiynit God ahpiy'o. Noqw yan itam God itamuy hihta paysoq máqahqat mātsi'yuñwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiyyat qa ahpiy put tutuqayya; noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsit itamuy put tutuqaynaqw, itam Hikwsit añ hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hihihita Hikwsit añ qatsqat namimahtakintota. ¹⁴ Noqw i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyat añqwnihqat pas qa ömahtañwu, putniqw pi pam añ'eway'o. Noqw pam pas hikwsit ahpiy māmatsniwñwuniqw, öviy kurs hin pam put māmatsni. ¹⁵ Noqw pay i' hak Hikwsit añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noqw soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqaqat tunatyayat mātsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyat pasiwyuñwa.

3

Servants of God

¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwayaqat pan'i. ² Nu umuy pihut nopna, qa huruf nöwata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kätotiniq'ö. Hikispi nāt uma kurs hin put kätotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwtutuyyakañw, pu nāñwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amún hinwisa? ⁴ Oviypi haqawa, Nu' Paul ámuma, yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos ámuma, yaw kitalawhq, ya uma panyuñqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak hímuniqw öviy'o? Puyaw Apollos hak hímuniqw öviy'o? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tütuptsiwa. Pay Tutuyqawhqa hapi itamuy nanāp tumalhuyta. ⁶ Noqw öviy soñawnen nu ūya; noqw Apollos añ hikwna. Noqw pay God put wuñwna. ⁷ Noqw öviy pay i' uylawhqa qa hímuu; pu piw añ hihikwnaqa. Pi God put wuñwnaqa pam pas'i. ⁸ Noqw i' uylawhqa, pu añ hihikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaltaqey ahsatiy ömahtani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqw uma God ūyyiat anyuñwa. Uma God kiyat anyuñwa. ¹⁰ God núokwanikañw inuñem pan yukuqw, nu pas wuwni'taqat kituwi'taqat pan yayhniyat yuku. Noqw pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqeyp tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwyayhni pay yukiwa. Noqw kurs hin hak piw sukw tukwyayhnani. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹² Noqw kurs haqawa it tukwyayhni ep sikavalasivat, qötsásivat, a'nö hihkay'yuñqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen söhövosqatuñwut akw tukwtaqw, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talönnit ep pam qöhit akw suhputsníwni. Noqw qöhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqtani. ¹⁴ Kurs haqawat tumalaat put tukwyayhni ep tukwtiwhqa qa hinhti qw pam put ep hihta ahsatiy ömahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat ūwikq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qöhit añqw ayo yámakqat pantaman-tani. ¹⁶ Uma hapi God kiyat anyuñwa; noqw God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya

uma it qa navoti'yuñwa? ¹⁷ God kiyat hovalaqat God hapi put hovalani, pi God kiat pas himuniq'ö; noqw uma hapi put kīmatu. ¹⁸ Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nō wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam nūanhimuniwhitini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nō unatwi'yuñqamuy nāp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nō wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw öviy qa hak suk w sinot pas himunihqat yuaatamantani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³ Noqw uma Christ himumatu. Noqw Christ God himuata.

4

Apostles of Christ

¹ Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ sūanmaniqat aw tuñlayiwtāñwu. ³ Noqw kurs uma inumi tuwantotaqw, sen sinom hisat inumi tuwantotaniqey tok-iltotaqw, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, hīkispī nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw öviy uma hihta ep qa āpiy pay sūyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqat pītuniqat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatālat ep tupkiwyuñqat aw tālaw nani, pu u'nañwpa' tnatnatat mātaqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nāp ahatsiy ömahtamantani. ⁶ Nu umumī nālavayhti, pu Apollos piwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat öviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pās aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwañwātayuñwt, sūkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhke'yani. ⁷ Ya hak uñ suk w hakiy añqw alōñta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God uñ hihta maqawq, ya um hinoqw piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸ Nūwupa uma nānasna. Nūwupa uma kāhaktoti. Pas uma momñwituy amūn moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñqw itam umumum moñw'iw tani. ⁹ Pi nuy wūwaqw God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwyu aw oyiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pās piptsantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰ Itam Christ tunatyawyuñqey put ep nūanhihtuu; noqw úmawat Christ añ a'nō wuwni'yuñwa. Itam qaöqāwi'yuñwa; noqw úmawat a'nō ö'qaltu. Uma kaptsitiwya; noqw itamwat pevewinhinyuñwa. ¹¹ Itam pewhaqami pahsavo tsōñsowiwa, pu pānaqsowiwa, pu qa yuwsī'yuñwa. Noqw sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nāp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy qalomásavitotaqw, itam hahlayhpit akw tūöqalantota. Itamuy okiwsah-sanyaqw itam nānakwhani'yuñwa. ¹³ Itamumiq hiñqaqwaqw itam amumi pās kwakwhavewat yuaatota. Pas itam tūwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam soh sok hihta añqw maspiwhqat panyuñwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyaniqey qa pan tunatyawkañw iit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniqw, öviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqaynayaqw, pay uma sūkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuawit ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna.

¹⁶ Paniqw òviy nu umumi okiwhin̄qawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi nu yaniqw Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyqawhqat añ suan hinmaqtat umumiq tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaqtat umuy añ ahoy u'nanani, piw nu hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqamuy hihta tutuqaynaqata. ¹⁸ Noqw yaw uma haqawat a'nō unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pítuniqtat paniq'ō. ¹⁹ Noqw pi nu qa sōwunit umumiq pítuni kurs Tutuyqawhqat pan tunatyawtaq'ō. Nen nu imuy a'nō unañway'yuñqamuy lavayiyamuy qa aw unañwtapni, panis pumuy òqalayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam òqalat-sa añ pasiwta. ²¹ Noqw ya hintani? Nu umumiqn̄en sen wuvahpi'kañwni? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pās unañway'kañwni? Ya uma hihtawat nānawakna?

5

Immorality in the Church

¹ Pay pas antsa lavaytaqw yaw umuñaqw haqawa qahopqatu. Yaw uma haqawa nay nōmayat amum qatu. Noqw h̄ikispi ima añ qatuptsiwni'yuñqam qa pan hinwisa. ² Noqw tuwat soq uma himuiwyuñwa, as uma put ep qahahlayhtotinihkahkañwo; nihqe it hakiy panhaqam hinhtiqtat umuñaqw ayo hōroknayani. ³ Noqw nāmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yūmosa umuy u'ni'ta. Nihqe nu hakiy yanhaqam hinhtiqtat añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaqey pan'i. ⁴ Noqw òviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniyat añ sūvo tsovalte', Itahtutuyqawhqay Jesus Christ òqalayay yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaqam hintsakqtat Satan aw noayani, tokoat sūlawhtiniqtat òviy'o; noqw hikwsiat Tutuyqawhqat Jesus talōñniyat ep ayo yāmakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiwyuñqe qa sūanhtoti. Ya hihsayhoya pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwuqat uma put qa navoti'yuñwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhuvaqwrit panyuñwni, pi uma pas antsa qapekén'oyiwyuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yūmosanihqat ep mañat an itamuñem taviwa. ⁸ Noqw òviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nōviwhqtat hintsatskani. Pam pēkeni qaunañwtalqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nikañw uma pōlavikit qapekén'oyiwhput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tuawi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ura nu umumi pēnaqe, uma qahopiyesqamuy qa amu'puñalyaniqtat nu umumi pañqawu. ¹⁰ Nikañw nu pay qatuptsiwni'yuñqamuy qahopiyesqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yuñqamuyu, pu hihta tukwhantotaqamuyu, piw nāp yukit aw nāwakintotaqamuyu. Pantaniqw soon uma nawus it qatsit añqw qa ahpiyyani. ¹¹ Noqw nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiwni'taqey pañqawhqa qahopihintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nāp yukit aw nāwakintani, sen nuhtumiq hiñqawni, sen honaqquyit h̄ihikwni, sen hihta tukwhantaniqw, uma put hakiy pantaqat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaqat qa amum nōñōsamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tōnawtaqamuy amuñem pas piw hin yuykuniqey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tōnawtaqamuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tōnawtaqamuy God hapi hin yukunani. Paniqw òviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hōroknayani.

6

Lawsuits against Brothers

¹ Is uti, kurs umuñaq w haqawa sukw amum hihta ep hinhte', momñwituy gaanhinwisqamuy amutpip put hin hepnigey suhtaq'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw kurs pananiq w, ya uma hinoq w añ hihta susqahinyuñqat qa nāp hin yuykuya? ³ Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw tis pi òviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴ Noqw ason uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaqamuy amuñaq w haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵ Nu umuy hamantoy naniq òviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaq w pavan wuwñi'ta? Puyaw pas qa haqawa nātupkomuy amutsve hihta aw hin wūwanigey tuwi'ta? ⁶ Noqw òviy soq tuwat nātupkom haqam hin yukiltiñwuqat aw nāwikvañwu, hikis piw qatuptsiwñi'yuñqamuy amumii. ⁷ Pay òviy pas suyan uma it ep gaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nātsamvantaqee. Ya hinoq w tis nāpi uma hihta ep qaantsaniwye', put ep nakwhani'yuñwñi? Ason hak umuy hihta nawhkiñq w uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸ Noqw uma soq qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhkilalwa. ⁹ Añ qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yuñwa? Uma qa nāunay'yuñwñi. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwakinwisqamu, pu qa nāp himuy amum hintsatskaqamu, pu wutihinyuñqamu, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nāhahlaynayaqamu, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yuñqamuy, pu honaqkuyit hihikwyaqamu, pu nuhtumiq hiñqaqwamuy, pu hihta tusoqtuk-whantotaqamu. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹ Noqw ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noqw pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pāhoma, umuy neñem sinota, umuy súanyuñqat yuku, Itahtutuyqawhqay Jesus natñwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haqawa ka pañqawñi: Pas as sohsoy himu inuñem súanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem súanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw añwutiwnigey nakwhani. ¹³ Nōsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhqat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lōpwatuy sūlawhtani. Noqw hakiy tokoat hapi nuvōt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawhqat eñem yukiwta; noqw Tutuyqawhqat tokoy eñem qatu. ¹⁴ Noqw God hapi Tutuyqawhqat aho y tātayna; nihqe piw nāt itamuy aho y tātaynani, nāp òqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yuñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat aw put awiwhtoynani? Sóoni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoniñwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma lōyōm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noqw pi Tutuyqawhqat aw hūrs'iwtaqat put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvōqatsit añq w watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noqw pay nuvōhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqat Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakiwtaw, umuhtoko put kiata? Noqw òviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat

akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat an put tayawni'yuñwni.

7

Questions about Marriage

¹ Taay, noqw ura uma hihhihta ep inumiq pēnayaqw pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniqw, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvōhinwisq, òviy pay uma an nanāp tahtaqt nōmay'yuñwni, pu momoyam an nanāp puwsuñwni'yuñwni. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mōñwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, pi nōmaat put aw mōñwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniqey òviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi unahepmentani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷ Nuyniqw pi as sohsoyam inunyuñwniqw pam amuñen lomahintani. Noqw pay pi sohsoyam God anqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniqw, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noqw òviy nu an imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas inūn hinyuñwniqw as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwniqw, pay hak hakiy ámumtini. Pi hakiy ámumtiniqw pam pantaqa nuvōmokiwy an kānavoti'taniqat epnihqe pavan lolma. ¹⁰ Pu an hakim ámum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nūu, i' Tutuyqawhqa: Wuhti puwsuñway qa mātāpmentani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivōhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātāpmentani. ¹² Pu ahpiy mímuywatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhqa: Kurs hakiy tuptsiwni'taqat nōmaat qa tuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmentani. ¹³ Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmentani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwni'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat sutso taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniqw umuhtim hovariwyuñwni; noqw pay hapi puma God awwat oyiwyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyninik, pay pi ahpiyman-tani. Pay i' tuptsiwni'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiawwtaqat qatsit aw wánwayi. ¹⁶ Ispi yantaq'ò, wuhti, ya sen um uhpuwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnōmay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noqw pay pi God an sohsokmuy nanāp hin qatsihuytaqw, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhqa put wánwayhq, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsovik Jesus aw tōnawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotkit akw tuvoylaiwkañw wánwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wánwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat

añ hinmaq̄w pam'i. ²⁰ Uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwyē' pay panyuñw. ²¹ Um sen núantuwikinikañw wáñwayniwa; pay um put ep qa hin unañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwninik, um akw moñwvastini. ²² Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqat ahpiy wáñwayniwhqa Tutuyqawhqat ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wáñwayniwhqa Christ núantuwikiatniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqat añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqat añqw okwatuwiwa, pas qa atsat hinmaqee. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsaniwyuñw. Noq̄w òviy nuyniqw hak hin makiway'te' pan qátumantaniq̄w pam eñem lomahinta. ²⁷ Um hak nōmay'taqa, pay um añqw mātaviwniqey qa tunatyawtani. Noq̄w um ñasta nōmay'taqa, pay um qa nōmawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nōmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kānanvotyani. Noq̄w nu as put añqw umuy ayo óyaniqey nāwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsāva. Noq̄w òviy yahpiy hapi yantani: Añ nōmay'yuñqam pay qa nōmay'yuñqey panyuñw; ³⁰ Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñw; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñw; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñw; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahtsanyani; pi yep qatsit tunatyaat tūwayato. ³² Noq̄w nu as umuy qa nānaphin wuwanvisoq'iwyuñwniqat umuñem nāwakna. I' hak qa nōmay'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqat unañwvniqey òviy'o. ³³ Noq̄w pu i' nōmay'taqa yep qatsit ep hihihita hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nōmay unañwvniqey òviy'o; nihqe lōqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noq̄w māna nāt qa puwsuñway'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtaniqey òviy'o. Noq̄w pu i' puwsuñway'taqa yep qatsit ep hihihita hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwvniqey òviy'o. ³⁵ Noq̄w uma it akw moñwvasyaniqat òviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noq̄w yan uma lomahinwise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqat aw unañwtavi'yuñw. ³⁶ Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahsanhqey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtaq̄w, soon as qa panhtiniq̄w, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmatini. ³⁷ Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wilōkni'taqa, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqawi'taqa manhtuway nāt pas mānat tavi'taniqey unañwpeq yuki'taqa hapi súanhtini. ³⁸ Noq̄w òviy i' hak put ámumtiqa hapi súanhtini, nikañw i' hak put qa ámumtiqa put epnihqe pas pavan súanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtaqat tutavot ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq pam mātaviwñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; nikañw hapi pas Tutuyqawhqat sinoyat-sa ámumtimantani. ⁴⁰ Nikañw pam

hintaqey pan hinmaniqw pam pantaqa nuyniqw put enem lomahintani. Noqw nu wūwantaqw God Hikwsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwti.

8

The Question about Food Offered to Idols

¹ Nu pu' nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy òqalañwu. ² Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtaqat put navoti'tani; nikañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwhqat tūmoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa himuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniqw amuhpa' nāwakintiwyaqam kasta, òveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwyaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noqw itamuyniqw pay sūkw aw nāwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put enem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsavo kaptsi'yuñwa. Noqw nāmahin pi as pūmuyniqw nōsiwhqa pas antsa nāp yukit aw noiwhq puma put nōnōna; noqw puma tuptsiwniy añ qaòqáwi'yuñqw, uñwáam hovarsni. ⁸ Pi itam soon nōsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñqey nāmahtakni'yuñwni. Oviypi itam nōnōse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nōnōse' qa hin'ewaytotiñwu. ⁹ Nikañw pay uma tunatyaltotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaò'qaltuy amutpik hihta ep tōnòkyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taqa nāp yukit enem kiyat ep tunòsvoñat aw qatuqw, hak tuptsiwniy qa añ òqala uñ pep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat nōsni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaòqálanihqe uhnawotiy atsviy hovalniwni, Christ put enem enañ mokq'ò. ¹² Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaò'qaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noqw òviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniqw, pay pas tūwaqatsit nāt wunuqw nu soon sikwit nōsni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniqee.

9

Rights and Duties of an Apostle

¹ Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtutuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itumaltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³ Hakimuy inumi tuwantotaqw nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nōsniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pētuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶ Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya itam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvòhtaqa nāp hihta himuy aw tūkway'ta? Ya hak òvat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta?

Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hihikö? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wäkasit söhövosit muritaqat motsóvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wäkasit-sa tunatyawkañw öviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pëniwa. Noqw öviy uylawhqa okiw hihta túvaniqey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwñit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiyñiqat umuy huyta. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy ömahte', ya itam pas qaanhtini? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi öviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hihilta añ nakwhani'ta, taq nãp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sóontsanni. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqwu hihta pas kaptsiwuñqat tumalay'yuñqam God kiyat ep hihta oyiwhqat akw yëse. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqat akw yëse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tunlay'kañw paniqwu it yan pëna. Pi nu qa hihta aw tükway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put pisviwnaniqwu pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nãtsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqwu pam inuñem pas is óhini. ¹⁷ Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'ö. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tükway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nãmahin pi as nu qa hakiy aw tükway'kañw pay nu sohsokmuy amumi nãnuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wühaqñiqamuy Jesus aw tuyqawvaniqey öviy'o. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqey öviy'o. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqey öviy'o. ²¹ Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqey öviy'o. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaö'qaltuy amumiwat pay qaöqáwi'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaö'qaltuy tuyqawvaniqey öviy'o. Nu sohsokmuy amumi sohsyóy hímuniwhti, pas pay nu as okiw nãp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniqee. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat öviy yanhaqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqee. ²⁴ Ya sohsyóy nanamunwaqam yuhtukq pay süka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuñwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsataniqey öviyñañwu. ²⁵ Noqw sohsyóy nanamunlalwaqam pãs nãmitunatyawwisñwu, hóhoñvniqey öviy'o. Noqw puma pay wihkat súlawhtiñwuqat öviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa súlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey öviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqwu öviy hapi nu qa nanãp haqe' savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nãphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep ówihiniwhti, qw,

God nuy ayo tūvani.

10

Warning against Idols

¹ Pu piwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuñwñiqat nu nāwakna: Ura itanam sohsoyam ōmawuy atpikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nōña. ² Pu puma sohsoyam ōmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsoyam nōsiwhqat God añqwnihqat añqw nōñōsa. ⁴ Pu sohsoyam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; ōviypi ura puma qayēsīwhpuehaqam wuhko soa. ⁶ Noqw i' yantaqa hapi itamuy u'nantoyna, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwañwátayyuñwñiqat ōviyo', panhtotiqamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piw ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaq, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nōnova, pu piw hīhikwya, pu pahsat hoñvaqe tivantiva. ⁸ Pu itam qa amún nuvōqatsit tumalay'yuñwñi. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tāwat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam sūlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtotiqe tsūtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqawani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataq, pam pumuy qōya. ¹¹ Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat ōviy puma it sohsok hihta añ kūkuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq ōkiwisqamuy u'nantoynanique ōviy pāvam pēniwa. ¹² Paniq ōviy pay hūrs wūnuhqeý namiwuwantaqa tunatyaltimantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alōñōt akw unaheviwhqey wūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ō. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy ōqaltaq, soon unaheppi hakiy epnihqe ōqalay'tani. Pi God hin ayo yámakniqat hakiy āawnaq, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw ōviyo' aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe'yani. ¹⁵ Nu hapi pās wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhقات aw wūwayani. ¹⁶ It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtaqat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ unwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pōlavikit yōnoyhtote', itam Christ tokoyat añqw sūp nōñōsañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwhqamyakahkañw sūkw pōlavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pōlavikit añqw nōnova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom'oyit añqw nōnovaqam God hom'oyvihkayat qa amum God aw nāwakintiwiwa? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hímuniñqat, sen nāp yukit aw himu noiwhqa pas antsa hímuniñqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom'oye', puma nukpanhikwsimuy amumi put hom'o'yañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nāwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawhقات kuyapkuyiyat nukpanhikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hīhikwyani. Soon uma Tutuyqawhقات tunōsvoñayat nukpanhikwsimuy

tunösvoñayamuy enañ nōnovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawhqat puvuhtse-moqnayani? Ya sen itam put epnihqe o'qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi súanta, nikañw pay qa sohsoy hakiy oqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nēnem-sa hihta öviy tunatyawtat, ayo sukw enem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyankiva hihta huhyaniwhqat nōnovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tüviñlalwani. ²⁶ Pi tüwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa umuy tütsamhq, uma ámumyaniqey unañwtote', himu umutpip poñahtiwqhataq uma nōnovamantani, qa tüviñlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nikañw ason kurs haqawa put nāp yukit aw noiwhqat umumi kitaqw, pay uma qa añqw nōnōsamantani, umuy āawanaqat kapsi'totaniqe öviy'o, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tüwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh'unañwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunukañw hihta tümoytaqw, ya hinoqw ayam suka pas nāp unañwpeq sunvotiy ahpuy nuy övelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqw nōsñwu. Noqw ya hinhtiqw öviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suhka pas nāt piw put ep inumiq qalomáhiñqawni? kítani. ³¹ Ka pi panta. Nikañw um as God tayawniwniqat öviy sohsok hintsakmantani, sen um tümoytani, sen um hikwni, sen pay nāp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuyu, pu pay qa-Jew-sinmuyu, pu imuy God aw tōnawtaqamuyu. ³³ Nu tuwat sohsokmuy hihta añ ahsupoq unañwve mamavisqe qa nēnem hihta tunatyawtat, as kaysiwhqamuy hihta akw moñwvasye' ayō nōñakniqat öviy amuñem tunatyawta.

11

¹ Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohsok hihta añ nuy u'ni'yuñq'o. Pu nu umumi hin tutaptaqw uma añ ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Christ hapi sohsokmuy tahtaqtuy qötōam'iwtaqat anta; pu tāqa nōmay qötōat'iwtaqat anta; noqw pu God hapi Christ qötōyat anta. ⁴ Haqam tāqa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God enem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God enem yuaataqa hapi qötöy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam āriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa nākwapte' piw āriwtani. Pu kurs wuhti āriwte', sen sipniwe', puf hahmane', turs pam piw nākwaptani. ⁷ Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸ Pi tāqa qa wuhti añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹ Piw tāqa qa wuhtit enem yukilti; pi wuhti tāqat enem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi öviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwtaviwhqat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Nikañw Tutuyqawhqa pan yukuqw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpuy qátuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpuy qátuni. ¹² Wuhti tāqat añqw aniwhtiqw, pay öviy piw pan tāqa wuhtit ahpuy aniwhti. Nikañw pay hapi sohsoyam God ahpuy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti

qa nākwapkañw God aw nāwaknaniqw pay lomahinta? ¹⁴ Ya tāqa hin hin-tañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put eñem hamana'ewayniñwuniqata? ¹⁵ Nāwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqw nākwaptaniqat ñviy pam put aw noiwta. ¹⁶ Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlawniqey antaniqw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi layayhtiniqe umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat ñviyyat, soq nankiwakw ñviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltiqw haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqe pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ō. Noqw put pantaqat ahpiy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mātaktotini. ²⁰ Noqw ñviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunōsvoñayat nōñōsañwu. ²¹ Oviy pi umuy nōnovaqw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suhka tsōñmokiwtawq, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu. ²² Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovakañw hihikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahih-tatote', ñasta nōvay'yuñqamuy hamantoyñayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sōoni. ²³ Pi Tutuyqawhqat hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqat Jesus put tōkilat ep momñwituy amumi mātaviwniqe pōlavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwak-whatat, put yōhat, pañqawu: Huvam it ñmahtotat, nōñōsaa. I' hapi itoko umuñem yōñoytiwa. Uma nuy u'ni'yuñwiniqe ñviy it yantsak-wisni. ²⁵ Pu pumuy nōñōsaqw, pam pay añ piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpiy puhuvasiwñi. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwye', nuy u'nayamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it pōlavikit añqw nōñōsakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat mokiwyuyat tuawi'yuñwmantani, hisat pītuniqat pahsavoo. ²⁷ Paniqw ñviy hak qa tunatyawkañw, it pōlavikit añqw nōsqa, pu Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat añqw hikwqa Tutuyqawhqat tokoyat-nikañw pu uñwayat ep qanhtimantani. ²⁸ Oviy hak namivupre', pankañw put pōlavikit añqw nōsmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹ Taq qa tunatyawkañw nōsqa, pu hikwqa nawus tūviwmantani, Tutuyqawhqat tokoyat qa mātsi'tañwunihqee. ³⁰ Pi yantaqw ñviy kaysiwhqam umuñaqw qaōqáwi'yuñwa, pu ñpuiwyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹ Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³² Taq Tutuyqawhqat itamumi pohte', itamuy ñkwhañwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tūviwyani. ³³ Yanta itupkomu, ñviy uma nōnovanik tsovalte', hāk nānuhtayyuñwmantani. ³⁴ Ason pi kurs haqawa tsōñmokiwte', pay kiy ep nōsmantani. Noqw uma qa tūviwyaniqey ñviy tsovaltiantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

12

Spiritual Gifts

¹ Noqw uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihqat navoti'yuñwiniqat nu nāwakna. ² Pay pi uma navoti'yuñwa, ura pay uma nāt qatuptsiwñi'yuñqe añ hihtuy nāp yukit qayuaatotaqamuy amuhpa' hinnumya, haqe' umuh'unañway qatsqat pañ'a. ³ Noqw ñviy nu umuy māmatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpiy yuaatakañw Jesus qalomáyukiwtaqat pañqawni. Pu

soon hak Jesus Tutuyqawhqatnihqat pañqawni, hal pas Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiyinen- saa. ⁴ Qahováriwtaqa Hikwsi hīhihta kuwahtiput tūhuytañwu; nikañw pam pas sūkaa. ⁵ Pu itam nanāp tumalat makiwyaqey, sūkw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñwa. ⁶ Itam nanāp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noqw pay God itamuhpa', itahhintsakpiy sohsok akw nāp tunatyay tumalay'ta. ⁷ Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaqw, pam amuhpe namtaknañwu. Noqw put ahpiy itam sohsoyam moñwvastotini. ⁸ Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw súannavotit lavayit sukwat aw nóañwu. ⁹ Pu pay pam Hikwsi piw qapēvewnit sukwat aw nóañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūqalapsintaniqey öqalat nóañwu. ¹⁰ Noqw sūka kätutmalat hintsaki; piw sūka God eñem yuaata; piw sūka hīhihtuy hikwsimuy māmatsñwu; piw sūka öñaqw lavayit yuaata; piw sūka öñaqw lavayit namtöknañwu. ¹¹ Noqw hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nóanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹² Pay as pi hakiy tokoat sūkanikañw wūhaq a'wiway'taqw, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wūhaqnikañw pay sūka tókoniñwu. Noqw Christ hapi pan hinta. ¹³ Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqey, soñawnen sūka tókoniwhtoti, sen itam Jew-sínomu, sen qa-Jew-sínomu, sen núantutuwiktu, sen qa tütuwiktu. Pi itam sohsoyam sūkw Hikwsit makiwya. ¹⁴ Pi hakiy tokoat qa sūkw awiwaniñwu. Pam hapi wūhaq'a. ¹⁵ Noqw öviy kurs hakiy kuk'at sen kítani: Nu qa māatnihqey öviy pay nu tokot qa añqwwi, kite', ya pam pay paniqiw tokot qa añqwwini? ¹⁶ Pu kurs hakiy naqvuat sen kítani: Nu qa pōsiatnihqey öviy nu tokot qa añqwwi, kite', ya pam pay paniqiw tokot qa añqwwini? ¹⁷ Kurs as hakiy tokoat sohsoy pōsiniqiw hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naqvusaniqiw hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸ Noqw pay pi God hin aw wūwagey pan hakiy tokoyat añ a'wiwayat yukuhtañwu. ¹⁹ Noqw kurs as puma pay sohsoy sūka awiwasaniqiw ya hakiy tokoat háqamni? ²⁰ Nikañw pay hapi hak wūhaq a'wiway'kañw pay sūka tokoy'tañwu. ²¹ Noqw öviy soon hakiy pōsiat māyat aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kítani. Pu piw soon qötōat kukyat aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kítani. ²² Qae, pi hakiy tokoyat añ himu suhpan pay öwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³ Pi hakiy tokoyat añ hahqe' itamuyniqiw pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yuññwu; pu itamuhpa' qason'iwyaqat itam pās tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴ Itamhpa' sóniwyaqa pi pay qa hihta haqni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptage añ haqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unañwtavi, ²⁵ Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat öviy'o; noqw añ a'wiwa nāmi unañwtavi'yuñwni. ²⁶ Noqw kurs himuwa awiwa nātuhotaqiw, sohsoyam a'wiwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptsiwihq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷ Noqw uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqey nanāp añ a'wiwatu. ²⁸ Noqw God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta añ oyahta, imuy ayaiwyuñqamuy mohtiñ, amúñk pu' put eñem yuaatotaqamuy, amúñk pu' tütutuqaynayaqamuy, atsve pu' kätatayhpit hintsatsaqamuy, pep pu' tūqalapsintotaqamuy, pu tūvaañwantotaqamuy, pu añ moñw'iwyuñqamuy, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuy. ²⁹ Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God eñem yuaatota? Ya sohsoyam tütutuqaynaya? Ya sohsoyam

kātatayhpit hintsatska? ³⁰ Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey öqalay'yuñwa? Ya sohsoyam ðñaqw lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹ Nikañw pay uma pas añ núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwñi. Nikañw nu it epnihqe háqe'wat pas nukñwat umuy áawnani.

13

Love

¹ Námahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amún pás hópinikañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ² Pu námahin pi as nu God eñem yuaataniqey makiway'takañw, pu hihhihta ámiwtañwuqat sohsok mátsi'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu námahin pi as nu pas qapëvewni'kañw tuhtukwit nahlam-intanikañw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. ³ Pu námahin pi as nu añ ðokiwyaqamuy nopnaniqe öviy sohsok hihta ihmuy amumi nóanikañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mátapnikañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴ Nami'nañwa qa Its hin unañwtiñwu; hakiy pásniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyvañwu. Nami'nañwa qa kwiviyuaatañwu; pu qa nātsotskanañwu. ⁵ Hakiy qa hintsañwu; qa nēñem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsuptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; ⁶ Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw súantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷ Sohsok hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiwñwu; sohsok hihta ep qa nañ'eknañwu; sohsok hihta añ kuytañwu. ⁸ Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nikañw God añqw nātoniqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹ Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God eñem yuaatota. ¹⁰ Nikañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituqpw, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. ¹¹ Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsākwan hihta māmatsñwu, pu nu tsakowuwni'tañwu. Nit nu tāqatiqe pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹² Pay itam pi nāt pu' soñawnen panaptsat akw qa suyan nāviptani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyrikyani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³ Taay, noqw öviy hapi ima pahyom pētoti-i' qapëvewni, pu unañwvahsi, pu nami'nañwa. Noqw imuy amuñaqw nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

14

More about Spiritual Gifts

¹ Uma nuhtumi unañway'yuñwñiqey añ ö'qalyani; pu uma hihhihta kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwñi, tis öviy uma God eñem yuaatotaniqeyu. ² Pi ðñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mátsi'tañwñiq'ö; pi pam hihta ámiwyuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. ³ Noqw pu God eñem yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu öqawhtotaniqat öviy'ö, pu ökwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ I' ðñaqw lavayit yuaataqa pi nāöqawhtotoynañwu. Noqw pu God eñem yuaataqa God aw tōnawtaqamuy öqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam ðñaqw lavayit yuaatotani, tis öviy God eñem yuaatotani; ispi God eñem yuaataqa ðñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pávaniq'ö, hál pas ðñaqw yuaataqa hihta lavayhtiqey namtóminta-saa; noqw Jesus aw

tōnawtaqam òqawhtotani. ⁶ Noqw taay itupkomu, kurs nu umumi pitut òñaqw lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añqw hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyit umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaqw, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷ Híkispi lēna qa taytaqa soon qa suyan tōqtini, sen pas lēna, sen sivatonlena. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan tōqtapnaqw, ya hak hihta lēlenqat māmatsni? ⁸ Pi tōtōqpi qa suan tōqtiqw, ya hak kipokyuwsini? ⁹ Noqw pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataqnihqat qa yuaaykuyaqw, ya hak umuy pep hiñqawaqat māmatsni? Uma pi haktonsa yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hīhihtuy qa nānan'ik lavayi'yuñwa. Noqw qa himuwa qa hihta tuawi'ta. ¹¹ Noqw òviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniqw pay nu himusinoni; noqw i' yuaataqa pay nuyniqw himusinoni. ¹² Noqw pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Híkwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Òviy uma Jesus aw tōnawtaqamuy òqawhtoynayaniqey òviy pas ò'qalyani. ¹³ Noqw òviy i' hak òñaqw lavayit yuaataqa put namtōmintamantaniqey òviy tūviñlawni. ¹⁴ Pi nu òñaqw lavayit akw God aw nāwaknaqw, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noqw iwuwni qa hihta apiiwani. ¹⁵ Taay, noqw pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'o; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'o. ¹⁶ As qa pantaniqw, um uhhikwsiy akw hihta ep hahlayhti qw ya i' qa mātsi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam un hiñqawhqat qa mātsi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtiñwu; noqw mi'wa qa put akw òqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihqe pas pavan òñaqw lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe panis híkiyom lavayit iwuwniy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsa pakwūt-sikip sōmorit òñaqw lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuñwni; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyuñwni; nikañw uma añ pās pasiwyuñqamuy amún wuwni'yuñwni. ²¹ Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alōñōt lavayi'yuñqamuy lavayiyamuy-nikañw pu a'lōñōtuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noqw nāmahin pi nu as panhtiniqw soon puma inumi tūqayyuñwni, kita Tutuyqawhqa. ²² Noqw òviy òñaqw lavayi pay hapi qatuptsiwni'yuñqamuy amumi hihta tuawi'ta, ima tuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añqw lavayi qatuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amuñem-nit, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuñemi. ²³ Noqw òviy kurs uma Jesus aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovaltiqw, uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotaqw, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwni'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōñaq'iwuyūqat qa pañqawani? ²⁴ Noqw kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaqw, hak qatuptsiwni'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sóontsanawni, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noqw pantaqat ahpiy put unañwpeq himu tupkiyuñqam mātaktini; noqw òviy pam yōkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noqw hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuññwu, hihta tutuqaynayañwu; òñaqw lavayit yuaatotañwu; God añqw hihta navoti'yuñqey yuaatotañwu; òñaqw lavayit tuqay'ayhtotiñwu. Hakimuy òqawhtotoynayaniqey òviy uma sohsok hihta hintsatskamantani. ²⁷ Kurs haqawat òñaqw lavayit yuaaykuyaniqw, pay lōyōmmantani, sen

pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānañk qeni'yuñwmantani; noq̄w suhka lavaiyamuy namtōmintani. ²⁸ Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavaiyat namtōmintaniq̄w, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God eñem yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani; noq̄w mīmawat lavaiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰ Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu mātaktiq̄w, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavaiyat yuaaykuyamantani; noq̄w sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam ökwhaniwyuñwni. ³² Noq̄w God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³ Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwwaqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaq̄w, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaq̄w momoyam as qa hiñqawmantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa qeni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwni. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwmuy put tüviñtotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniq̄w pam pumuy amuñem haman'eway'o. ³⁶ Ya God lavaiyat umuhpiy aniwhiti? Hal ya pay pas pam umumi- sa pitu? ³⁷ Hak tāqa God lavay'ayaatnihqey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwante', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaq̄w pam Tutuyqawhqat tutavoata. ³⁸ Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹ Yanta itupkomu, noq̄w öviy uma God lavaiyat yuaatotaniqey pas tuñlay'yuñwni; pu uma hakiy öñaq̄w lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. ⁴⁰ Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

15

The Resurrection of Christ

¹ Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuwawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. ² Pu uma hapi piw put akw ayo nōña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq tuptsiwye'-saa. ³ Pi nu pay piw hihta kwūsuhqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. ⁴ Pu ura pam hin pey'taqat an tūamiwhqe pu pāyis talq ahoy tātayi. ⁵ Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁶ Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwini'yuñqamuy tsivot tsivot-sikip sūnatnihqamuy amuhpe hōyokiwtaqamuy sūsniñw amumi namtakna. Noq̄w pumuy amuñaqw suswuhahqanihqam nāt yēse; nikañw haqawat pi pay soa. ⁷ Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiwyuñqamuy amumii. ⁸ Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituq̄w pay nu tihtiwhqat an'i. ⁹ Pi nu ayaiwyuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewayniñw ayaiwtaqey pan tūñwantiwni; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. ¹⁰ Nikañw kurs nu hímunen, nu God núokwayat ahpiy pam'i. Nihqe nu qa paysoq put núokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan maqsona, nikañw pay qa nūu, pi God núokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹ Noq̄w itam yan yuaatota, sen púmaa, sen nūu. Noq̄w öviy uma yan tūtuptsiwa.

Our Resurrection

¹² Taay, noq̄w kurs itam Christ mokiwyu añqw ahoy tātayhqat yuaatotaq̄w, ya hintaq̄w öviy umuñaqw haqawat so'pum soon ahoy tātayyaniqat pañqawqa?

13 Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. 14 Noqw kurs Christ pay qa ahoy tātayhq, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noqw piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwni'yuñwa. 15 Noqw hiki spi itam God qa súanyuaatotaqey pan núansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaqat pañqaqwa. Noqw pay kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniqw, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. 16 Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. 17 Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq, uma haktonsa tuptsiwni'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. 18 Pu õviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas súlawhti. 19 Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaqw sus'okiwhinyuñwni. 20 Noqw pi pas antsa Christ hapi mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tātayniqat mahtakna. 21 Pi sinom sükw sinot atsviy so'ñwu. Noqw pan hapi piw puma sükw sinot atsviy ahoy yesvani. 22 Pi Adam añ sohsoyam só'iwmaq, pay õviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwuy añqw ahoy tātayyani. 23 Nikañw nanāp qeni'yuñwni, Christ mohtini, añq pu' Christ hisat pituqw put sinomat túwatyani. 24 Pep pu' so'ñwamiq pituqw, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapani, pam ahsupoq moñwqeqnit ayo yúkut'a, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñqamuyu, pu añ õqalay'yuñqamuyu. 25 Ispi pam soon qa moñw'iwtnani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy añwutaqw, puma put aw maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. 26 Noqw nuhtuñk mokiwu, itahtuwqanihq, piw súlawhtini. 27 Pi God Christ pas sohsok hihta aw õqalmaqa. Nikañw pam put sohsok hihta aw õqalmaqahqey kítahqe, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, õviy pi pam hapi put sohsok hihta aw õqalmaqahqee. 28 Nikañw ason pam sohsok hihta añwutaqw, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qátuni, it hakiy put sohsok hihta aw õqalmaqahqat aw'i. Noqw God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. 29 Taay, noqw kurs as so'qam pay ahoy qa tātayyaniqw, ya ima so'qamuy amuñem küyit akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noqw pas piw puma hinoqw so'qamuy amuñem küyit akw tuvoylatoti? 30 Noqw hinoqw pas piw itam yūmosa unahintaqat yēse? 31 Nu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ep umuy pihni'taqey ahpiy umumi pas súañqawni, itupkomu, Nu nāqavo mómok. 32 Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsvituy popkotuy amunyūqamuy qananahtsopkañw nāyawve', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'õ? Pay pi itam tatam nõnovani, piw hihikwyan; taq itam qavo so'ni. 33 Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalq, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. 34 Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoynanigē kita.

The Resurrection Body

35 Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw õkini? 36 Um hak qa wuwni'taq, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put añqw uyiwhqa wúñwiwmañwu. 37 Pi um hihta õye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uynwu. Um pay sivosiyat uynwu, sen sōhōvosita, sen himuvoshumita. 38 Noqw ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam eñem yúkuñwu. 39 Sohsok sikwi qa sunyuñwa. Sinom pas nāp sikwi'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwi'yuñwa; pu pāvakiwht piw pas nāp sikwi'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nāp

sikwí'yuñwa. ⁴⁰ Pu òveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuñwa. Oveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuñwa; pu tūwaqatsit ep yesqam piw suk w lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹ Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu mūyaw piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuñwu. Noqw qa sohsoy sōtu sun tālawñway'yuñwu. ⁴² Noqw pan hapi i' hak makt ahoy tātayhqa hintañwu. Pam as hovarikañw āmiwht, qahovāriwkañw ahoy tātayni. ⁴³ Pam as hin'eway āmiwht, lolmat pitsánway'kañw tātayni; pam qa òqálay'kañw āmiwht, a'nō òqalay'kañw tātayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit añqw tokoy'kañw āmiwht, Hikwsit añqw tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit añqw tokot pasiwyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit añqw tokot pasiwyuñwani. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwuey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñkñihqa hikwsi hakiy tātaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit añqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit añqwnihqa; pu Hikwsit añqwnihqa pay ason ankti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat añqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw añkñihqa sino hapi Tutuyqawhqa, òveqatsit añq'ò. ⁴⁸ Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat añqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu òveqatsit añqwnihqa hin hintaqw pay òviy hapi òveqatsit añqwyaqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi òviy itam piw òveqatsit añqwnihqat an yukiwyuñwani. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw unwáy'kañw God moñwtunatyayat himuy'vani; piw pas soon hak hovarikañw qatsit qahovāriwtaqat himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupkiwtañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alòntotini. ⁵² Nāt yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan layavita, nuhtuñk tōtōppit tōqtiq'ò. Pi tōtōppi tōqtiqw, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tātayyani, noqw itam alòntotini. ⁵³ Pi itam itahtokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nāhoyñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat enañ'a. ⁵⁴ Noqw òviy i' sakwitiñwuqa pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqa pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqa aw antsaniwni: Mokiwu ánwutiwhqe sūlawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy ánwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy mūani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaanhtipu hapi mokiwuy hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqa tutavo hapi qaanhtiput òqaltoynañwu. ⁵⁷ Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ añ itam hihta añ kūyuñwñiqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, òviy uma hūrs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqaqat añ qa òwihinyuñwani; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqaqat enem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

16

The Offering for Fellow Believers

¹ Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaq w uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituq w, uma añ nanāp hihta ayo warantotaman-tani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituq w uma hihta qa sumiooyyani. ³ Noqw uma umuhtutueniy akw hakimuy hu'wanayaq w, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aq w kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniq w, pam lomahintaniq w puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noq̄w nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni.
⁶ Noq̄w sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tōmōlani; nen nu haqamininiq̄w uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nikañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hāk umumi qa yōrikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqa nuy nakwhanaq'ō. ⁸ Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qātuni. ⁹ Pi nu pas pavan oqalat tumaltaniq̄w, put aw inuñem wuhkoew hōtsilti; noq̄w ehpewi hintsatskaqam wūhaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq̄w pituq̄w, uma tunatyaltotiq̄w, pam qañutsúwkañw umumum qātuni, taq̄ pam inún it Tutuyqawhqtat tumalayāt hintsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēvewnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqtat umuhpiy hōnayaq̄w, pam peq̄w inumini, taq̄ nu put enañ añ tuptsiwni'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwni'yuñqamuy amumum umumiq̄niqat nu aw o'qala. Noq̄w pay nāt pam qa pu'haqam umuminiqey nāwakna; nikañw pay ason pam hisat eñem lomahintaniq̄w soon qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvewnit ep hūrs hoñni; pas tahtaqtñihqey pan hinyuñwni; a'nō o'qaltni. ¹⁴ Uma nānami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noq̄w uma Stephanas ep kīvituy navoti'yuñq̄w puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶ Noq̄w oviy nu umumi naokiway'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi tūqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaicus pumuy o'kiq̄w hahlayhti, puma umuy kurs hinyaniqat ep aw antsatsnaq̄w oviy'o. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu umuy; oviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹ Ima Asiat ep hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqam umuy oqalaya; Aquila Priscillat amumuy Tutuyqawhqtat añ a'nō oqala, kīyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwni'yuñqam umuy oqalaya. Uma nānatupkomñihqey pan na'qalantotani. ²¹ Nu' Paul hapi it yan oqalnit pas nāp imay akw penta. ²² Tutuyqawhqtat Jesus Christ aw qa unañway'taq̄a hapi pas pay ayo tūviwmantani. Itahtutuyqawhqa hapi nāt pītuni. ²³ Nam Itahtutuyqawhqaq̄y Jesus Christ núokwaat umumi pitsiwtāa. ²⁴ Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itah-tupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tōnawtaqamuy ōqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy pīwu. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhçay añq'ō.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhçay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihçe itamuy ōkwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hīhihta añ kānanvotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noçw òviy itam piw tuwat hakimuy hīhihta añ kānanvotaqamuy amumi unañwtapyaniquey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hīhihta añ kānanvotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haçam hīhta añ kānavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nõñakniqat òviy itam put añ kuyvañwu. Noçw ason God itamumi unañwtaviqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat òviy panta; noçw itam umumi unañwtapq, uma itamun kānanapte' qa nah'eknaye', añ kūkuyvani. ⁷ Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'tagee: Kurs uma itamun hīhta añ kānanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸ Pi itam Asiat ep hin kānavotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ kuytani, itah'ōqalay yupqōyva putuhtiq'ō. Noçw òviy itam okiw itahçatsiy añ nānahtsopti. ⁹ Panta, nihçe òviy itam qa qátuniquy pañso pitu, itam nāp itah'ōqalay qa aw yantat, God aw yantaniçe òviy'ō, it hakiy so'pumuy ahoç tātaynañwuqat aw'i. ¹⁰ Pam hapi mokiwuy añqw itamuy ayo távihçe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihçe pay nāt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nāt ayo táviniqat òviy itamuñem nāwakinwisni, añ kaysiwhçamuy amumuma; noçw ason pam panhtiçw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniquey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpaa, pu umuhpa' pīwu. ¹³ Pay nu umuy hīhta mãtsi'yuñwniqat pan umumi pēna. Pay hisnen uma yūmosa put mãtsi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhçay Jesus pítuhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiçat pan'i. ¹⁵⁻¹⁶ Noçw it yantaqat nu çapēvewnaçe as òviy pay mohti umumiçniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqw umumi piw áhoyniquey; nen nu lōs umuy paañwani. Noçw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumiçniqey qa paysoq nanawini. Nu yep çatsit ep haçawatuy qa amún lōç lavayi'ta-Kurs antsa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa átsanihça inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lōç lavayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyat áawnaya.

Noq̄w pam hapi pas antsa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰ Pi God sinmuy hihta āawnaq̄w, Christ hapi amumi put antsann̄wu. Noq̄w paniq̄w hapi ðviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat ðviy'ō. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqe itamuy asna; ²² Piw itah'unañwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy āawnaqey pan itamuñem yúkuniqey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy óokwatuwhqe ðviy pay hāk Corinth qa aq̄w'a. ²⁴ Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyq̄awi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptsiwnit ep hōñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniqat ðviy itam umumum tumalay'ta.

2

¹ Yan nu it wūwaqey pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pítuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaq̄w, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqa panhtini? ³ Noq̄w nu paniq̄w ðviy umumi pēna, taq nāp hisat nu umumiq pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kānavotkañw iunañway tūtuyhq okiw pakkañw umumi pēna; uma qahahlayhtotiniqat qa paniq'ō, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqee.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noq̄w pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy pīwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniqe ðviy kita. ⁶ Noq̄w pay pi pam tāqa wūhaqñiqamuy amuhpe yan sisviq̄w pay pam a'nōō. ⁷ Noq̄w ðviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put hiniwhitipuyat ep aw pōhikye', aw unañwtpayani; taq nāp hisat pam qahahlayhit akw nāwihkini. ⁸ Noq̄w uma put aw unañway'yuñqey pas piw put aw mahtaknayaniqat ðviy nu umumi okiwhiñqawlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniqee, mātaq pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūqayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep pōhikye', put ahpiy ayo yukuyaq̄w, pay nu soon qa piw aw pōhikni, sen pam inuhpewi qaanhitiq'ō. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw pōhikni. ¹¹ Taq nāp hisat Satan itamuy ūnatoynani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat mātsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw ura nu Christ añq̄w lomatuawit yuaataniqe Troas ep pituq̄w, Tutuyqawhqa inuñem nukwāñw'ew qenita, ¹³ Nikañw nu itupkoy Titus pepeq qa tuwaq̄w, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihqe ðviy nu pay pumuy mātapt, pahpiy Macedoniat aq̄w'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noq̄w pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy añwutaqe it nāqōyiwuy añq̄w tūwiktiwyaqat pan itamuy tsamnuma; nihqe itamuhpiy put añq̄w lomatuawit hihta kwañwáhovaq̄tuqat antaqat sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwañwáhovaq̄tuqat God eñem tataqtsoqwaqat anyuñwa, piw put unañwveya. Noq̄w sinom itamuqlapyaqam itamuy hovaikwya, ima mokiwuy aw ðkiwisqamuy, pu put añq̄w ayo nōñakiwyuñqam pīwu. ¹⁶ Mokiwuy aw ðkiwisqamuyniq̄w, itam hihta nuhtsel'ewakwñiqat mokiwuy āawnaqat anyuñwa; noq̄w pay ayo nōñakiwtaqamuyniq̄w, itam hihta kwañwáhovaq̄tuqat qatsit āawnaqat anyuñwa. Noq̄w hak sen it tumalat añ aptsiwta? ¹⁷ Pi

wūhaknihqam God lavayiyat nukushintsatsnaqw, itam qa pumuy amunyunt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavayiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

3

Servants of the New Covenant

¹ Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimmihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tuñlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq pey'taqata; noqw sohsoyam put añ tūñwayaqam itamuy hakimuynihqat pu hihta tumal-taqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawi'taqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuawit taviqw, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'nañway taytaqat añ put pēna. ⁴⁻⁵ Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God ôqalayatsa ahpiy'o. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit eñem hintsatsnaniqey añ aptsiw-taniqat itamuñem yuku. Noqw i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hisatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noqw pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat añ pey'taqa sinmuy so'niqat pan amumñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; òviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawva, pam tutavot makiwhq'ö. Noqw Israel-sinom kurs hin put taywayat aw tātayyani, nāmahin pi pay tāla as ahpa' sūlaw'iwmaq'ö. ⁸ Noqw òviy i' pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma tālawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwuy hihkay'yuñqat pañqawu, noqw puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰ Noqw òviy hisatvasiwnit añqw tāla pēwewma, puhuvasiwnit añqw tāla put epnihqe pas suyan tālawvaqw òviy'o. ¹¹ Noqw kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹² Noqw òviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñqe pas qa tuhtuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsañway nōmaqw qa panyuñwa; ura pam panhtiqw Israel-sinom tālat pay sūlaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noqw pay pumuy wuwniam qatālawvaya; òviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwat pasiwnit añ tūñwantotaqw pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nōmiwyuñwa. Noqw pi pay Christ itamuñem nōmiwtaqat ayo hólökna. ¹⁵ Hikis pi nāt pu' it talōñvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat añ tūñwantotaqw unañwaam nākwapta. ¹⁶ Noqw pay ason hisat puma Tutuyqawhqat aw nānamtöke', puma suyan māmatsyani, ispi nākwapnit ayo yukiwhq'ö. ¹⁷ Noqw i' Tutuyqawhqqa hapi Qahováriwtaqa Hikwsi. Puma put aw nānamtökq, Tutuyqawhqat Hikwsiat pumuy genivo óyani. ¹⁸ Noqw itam qa nākwapkahkañw soñawnen panaptsat aqw Tutuyqawhqat lomav-itsañwayat tuway'yuñwa; nihqe pañqw kuytaqat an suytsepñwat nānañumo lomavitsañwayat aw alōñ'iwwisa, Tutuyqawhqat Hikwsiyat ahpiy'o.

4

1 Itam God núokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, òviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. 2 Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūnatotoyna; piw God lavaiyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavaiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wūnuq'ò. 3 Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniq̄w, pay hapi pam añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumi tupkiwta. 4 Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy aw qatālawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawvaqw, puma Christ God an son'iwhqat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. 5 Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. 6 Pi God tāla qatālat añqw tālawvaniqat pañqawhqa itah'unañway aw tālawna; noqw òviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. 7 Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsòqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy sūlawtotiñwuqat añ'a; noqw òviy sohsoyam nanaptani it òqalat pas pāvannihqat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'ò. 8 Itam nānan'ivaq sóontsaniwyaqw, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotinikañw pay qa nañ'eknaya. 9 Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwyā; tūviwkahkañw pay itam qa sūlawhti. 10 Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat òviy'ò. 11 Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nōynuma, itam Jesus sinomatniq̄w òviy'ò; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaq̄w, itam itahtokoy sūlawhtiñwuqat akw put òqalayāt nuhtumi mahtakni'yuñwa. 12 Noqw òviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. 13 Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe òviy yuaayku, yan'i. Noqw itam òviy itah'unañway ep qapēvevnayaqe qatuhtuskahkañw yuaatota, 14 It navoti'yuñqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enañ ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. 15 Pi itam umuñem sohsoy hihta añ kuhkuyva umuy ayo nōñakniqat òviy'ò. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi núokway pas pāpu qa òwimahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suyhtsepnwat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

16 Noqw òviy itam soon nañ'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaqw, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. 17 Itam yep qatsit ep pay hihñwsaqw hihta añ kānanvotyā, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw òkini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. 18 Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aqw taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay sūlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon sūlawhtini.

5

1 Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', òveqatsit ep kihut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiy'ò. 2 Pi itam yep qatsit kihut kihsit ep nāt yesqe òykita. Pi itam òveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwañwtotoya. 3 Pi itam òveqatsit aqw òke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam

soon haqami nastatotini. ⁴ Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesqam hīhihta aň kānanvotyakahkaňw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwyanigey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay sūlawhtiñwuqat tokot qa sūlawhtiñwuqat enañ nāhoyñwani. ⁵ Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqe pas suyan itamuñem panhtinigey mahtakna. ⁶⁻⁷ Pi itam qa hihta tuway'kahkaňw, qapēvewnit aň hinwisa. Nihqe òviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñqee: Tu-tuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy aň tanawtaqee. ⁸ Nihqe òviy itam God qapēvewnayakahkaňw yep qatsit ep itahtokoy mātatvenigey nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe òviy'ò. ⁹ Nihqe òviy itam yūmosa put unañweyaniqey aň qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkaňwo, sen pay put amum yeskahkaňwo. ¹⁰ Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuq̄w, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam nāt itahtokoy aň yesqey hihta hintsatskaqey ep itah'ahsatiy òmahtotani, sen itam lolmat hintsatskaqey ep'e, sen qalolmat hintsatskaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

¹¹ Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkaňw pumuy tuptsiwyaniqat aň ò'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noq̄w pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwani. ¹² Itam qa nātsotskanayaniqey òviy yan pēnaya. Noq̄w haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noq̄w as uma itamuhpe hahlaykahkaňw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwniqat òviy itam yan pēnaya. ¹³ Noq̄w òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God eñem panyuñwani; pu kurs itam suyan wuwni'yuñwe' itam umuñem panyuñwani. ¹⁴ Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqe soon qa put eñem tumalay'yuñwani, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsokmuy amuñem mōki; noq̄w pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵ Noq̄w as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nāp tunatyay qa aň hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoy tātayhqat tunatyayat aň hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noq̄w òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsañwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noq̄w pu' hapi itam put sinotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiq̄w, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; aň ahsupoq̄ pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsoq̄ iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivōhikna; nihqe itamuy pōhiknaqe itam put pantaqat yuaatofaniqat òviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ aň sinmuy nāmiwat pōhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tu-awi'taniqat ayata. ²⁰ Noq̄w itam soñawnen Christ qeniyat ep put eñem sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkaňw umumi okiwhiñqaqwa; uma God aw nānamtōkaniqat òviy'ò. ²¹ Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noq̄w pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noq̄w put ahpiy itam God aňq̄w suan qatsit makiwya.

6

¹ Noq̄w òviy itam God amum tumalay'kahkaňw, umumi okiwhiñqaqwa: Uma God núokwayat qa paysoq̄ kwusuyat uma put akw moñwvastotini. ² Ura pam tutuvenit aň yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw uñ hiñqawhq nu

navota; nihqe ayo nõnantiwhqat aw pituqwu nu ūmi unañwtavi, ura kita. Noqwu pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqayvastaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yámakniqat eñem qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey õviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kãnanaptaqey añ nakwhani'yuñwa. Noqwu õviy sinom sohsoyam itam God eñem tumalay'yuñqat navoti'yuñwni. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hihihta añ sóonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy sivikimi tañatota, itamumi kikihpogya. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsõnsoiwyuñwa. ⁶ Itam sohsoy hihta añ kuhkuyvaqe qa nañ'eknayay, añ ahsupoq qaat-say'kahkañw hinwisa, God lavayiyat navoti'yuñqee; itam tũvãsyay, itam nuhtumi unañway'yuñwa, Qahovãriwtaqat Hikwsit õqalayay ahpivy'o. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God õqalayay añ hinwiskahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay añ sipwuvahpit anta, pu suyvaqe itahmay añ tuwvohtat an'i. ⁸ Haqawat itamuy kaptsi'yuñwa, noqwu pu pẽtu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomãyuaatota, noqwu pu pẽtu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqwu pẽtuyniqw itam a'nõ a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqwu pu pẽtu pay itamuy tuway'numya. Mokiwu nãqawo itamum yannuma, noqwu pay itam nãto tayyuñwa; itamuy a'nõ wuvinumyaqwu, pay itam hihihãqam nãto yẽse. ¹⁰ Itam unañwmokiwhãkañw pay yũmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kaysiwhqamuy kãhaktotoynaya, as ñasta sivay'kahkañw Christ atsviy itam sohsoy hihta himuy'yuñwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sinomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam umutpipo itah'unañway pũruknaya. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqwu sumataq ũmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhtiqat pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wũyak hõtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwni'yuñqamuy qa suñwãlalani, pi uma pumuy amumum qa sũnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam sũnahhtini? Puyaw tãla qatãlat amum haqam sũnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam sũnahpee? Hal ya tuptsiwni'taq qatuptsiwni'taqat amum haqam sũnahpee? ¹⁶ Puyaw God kiat nãp yukit aw nãwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep sũnahpee? Pi uma hapi God qãtuhqat kiyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qãtuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqwu puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amũñaqwu lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani; noqwu nu umuy õmahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noqwu uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'õqaltutuyqawhqa.

7

¹ God itamuy yan ãawna, aw iunãnwamu. Noqwu õviy sen itahtokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw nãkwañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nãnoi'yuñwni.

Paul's Joy

² Uma itamumi pas unañway'yuñwni, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hovalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wũwankañw yan pẽna. Nu umumi pas unañway'taqey

ura umumi pay lavayhti; noqw òviy sen itam soe', sen yēse' itam nāto sūpwatini. ⁴ Nu qatuhtuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noqw nāma hin pi nu hīhihta añ kānanvotima, nīkañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep òkihqe, kurs hin nāsuhñwayani; nānan'ivakw itamuy sóontsatsnaya. Itam lomatuawit enem nohtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwuyñwa. ⁶ Noqw God añ sóonhtotiqamuy òqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pítuhqat akw'a. ⁷ Piw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqaq put akw pīwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yórikyaniqey nānawaknaqat itamuy āawna, piw yaw uma hakiy qaanhintsakqat atsviy tsaykitaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveniy akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwñiy qa alònta; pay as pi nu mohtiniqw nāpi kurs nu pēnaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'ò, pas as pi pay hihsavoo. ⁹ Noqw nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhintsakpiy añqw ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noqw òviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhripuy ep qahahlayhte', put añqw lasq, God put ayo távini. Noqw pam soon put ep qahahlayhtini. Nāwuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwuy tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma nami-wuwayani, uma qahahlayhtotiqw ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwñi'vaya; uma put pantaqat ep nennem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhitiqat aw pas kwañwáy'tsivutoti nīkañw uma piw tusi'tota; uma inumi yórikyaniqey pas pāpu kwañwtoynaya; piw uma qaanhitiqat sivintoyaniqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nennem qenitota. ¹² Ura nu umumiq pēnaqe hakiy qaanhitiqat qa put tunatyawkañw pēna, piw hakiy ep qaanhitiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw òviy yan pēna, mātaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat òviy'ò. ¹³ Noqw umuy panhtotiqw nu pas suyan unañwiti, tis pi òviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaqw òviy'ò; noqw nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsoq hihta suan lavayhtoti. Nihqe òviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqe pas súañqawu. ¹⁵ Noqw pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqaq uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkahkañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶ Noqw òviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwhqee.

8

Christian Giving

¹ Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy āawnani. ² Pay as pi nāmahin okiw puma hīhihta añ kānanvotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kahkawñayat, ayám hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey òviy hihta tsovalaya. ³ Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqe kwañtoynayakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unañwtoti. ⁴ Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuñqamuy amunem hihta tsovalayat, itam put òmahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi ò'qalyaqe itamuy pas

qaōwiyatota. ⁵ Nihqe puma itahwuwniy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqat aw nānoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nānoaya. ⁶ Noqw òviy itam Titus umumi ayataqw, pam umuñaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqw it tumalat yayhna. ⁷ Uma hapi sohsok hihta añ qaōwihinyuñwa; uma qarēvevniit pasiwyuñwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuñwa; uma God lavaiyyat navoti'yuñwa; piw put ep qanātusi'yuñwa; uma itamumi pas anañway'yuñwa. Noqw òviy uma piw tūvaañwayaniqey ep qaōwihiniwhtotini. ⁸ Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumī anañway'yuñqat nu navotniqe òviy ayé' hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹ Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin òkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kāhaknikañw umuñem òkowihti, pam òkowihtiqw uma kāhaktotiniqat òviy'ò. ¹⁰ Noqw it nu añ wūwaqe pañqawni: Pay yaw ura uma sūkwa yahañwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey añ suhtaq'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaqey aw antsatsnaniqey, pam umuñem lomahintani. ¹¹ Uma hihta hinhtotiniqey suhtaq'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñqey ahpiy'ò. ¹² Pi hak su'qawkañw God hihta maqaw, God put ep hahlayhtiñwu; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taqe, hakiy aw qa hihta tuñlay'tañwu. ¹³ Pi pay añ haqawat qa a'pitniqw úmawat-sa añ hihta maqsonlalwaqat nu qa put pañqawu. ¹⁴ Pay hapi nan'ivo súnantaniqat òviy nu pañqawu; Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noqw uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noqw uma tuwat hihta hakni'yuñqw puma tuwat umuy paañwayani, noqw yan nan'ivo súnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: P hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwnañwu; noqw i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrurnañwu. ¹⁶ Noqw kwakwhat pi God Titus pan anañwtoynaqw pam umumi pas anañway'ta, itamuy hin umumi pas anañway'yuñqat pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañqawqawq, pam súnakwaha; nihqe pay pam pas su'qawtaqe òviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noqw itam Titus enañ sukw tuptsiwñi'taqat umumiq hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaqamuy amuhpa' lomatuaawit yuaat-inuma, nihqe put ep pas aw lomanavotiwta. ¹⁹⁻²⁰ Piw God aw tōnawtaqam put namorstaqw, pam itamum hinnunqey, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq suan hinwisniqey nānawakna. Taq ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy òvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañwo, itamuy hin nāvaañwantotaniqey suhtaq'ewyaqat aw yórikqee. ²¹ Itam Tutuyqawhqat atpip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hihihta añ qanātusi'maqey itamumi mahtakna. Nihqe pam pu' umumi yórikniqey pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiwñi'taqe òviy'ò. ²³ Noqw sen Titus hákiynihqat haqawa tūviñlawniqw, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi anañwtavi'ta: noqw sen haqawa imuy tuptsiwñi'taqamuy hákimnihqat tūviñlawniqw pay puma God aw tōnawtaqamuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwhtiniqat òviy añqe' ayatiwa. ²⁴ Noqw òviy uma nuhtumi anañway'yuñqey pumuy amumi mahtaknayani, pu aqte' God aw tōnawtaqamuy amumi piwu; noqw pahsat pu sohsoyan nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalavaytaqe pas súañqawqawata.

1 Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotaniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. 2 Pi nu umumi navoti'taqw uma su'qawyuñwa; noqw òviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwta; nihqe pay Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam yas hihta akw tūvaañwantotaniqey añ sun suhtaq'ewyaqat nu amumi pañqawu; noqw pas pan umuhtunatyey kaysiwhqamuy pan unañwtoyna. 3 Nikañw pay nu inuh-savo imuy tuptsiwni'yuñqamuy umumiq hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñqaqwaqe kurs a'tsatnihqey pan sinmuy amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pañqawu: Uma pās yuki'yuñwñiqat òviy'o. 4 Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqam inumum òkiqw kurs nāt uma qa yuki'yuñqw itam hamanhtotini, tis pi òviy úmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyuaatotaqat ep'e. 5 Noqw òviy nu añ wūwaqe imuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi pañqawhq, puma añwu pay inuhsavo umumiqye', hihta uma kuwahtotiniqey pañqaqwaqw tsovalayani; noqw uma sohsok hihta añwu pay tsovalayaqw, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ò. 6 Noqw it nu pañqawni: Òwuiyhqa pay òviy piw òwihòqmantani; pu i' hak qaòwuiyhqa piw òviy qaòwihòqmantani. 7 Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnakañwo, piw paysoq pi aw pañqaqwaqw òviy'o; pi God haqam su'qawkañw hihta kuwahtiñwuqat hahlayi. 8 Pi God umuy hihta hakni'yuñqat epnihqe hóyokput umuy òqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rūrurnayakahkañw añ òkiwyaqamuy paañwayaniqey hihta pasiwyuñwni. 9 Pi ura yan pey'ta: Pam añqe' ahsupoq añ òkiwyaqamuy hihta huyta; pam sutsép-sa núokwa. 10 God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhqat nóañwu; nihqe pam umuy hihta hakni'yuñqat umuy huytani; noqw kurs uma soñawnen put uyyaqw pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwnani. 11 Noqw pahsat pu uma sohsok hihta qaòwihinkahkañw pas pāpu añ òkiwyaqamuy paañwayaniqey pasiwyuñwni, noqw itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaqw puma pas pavan God aw hahlayyani. 12 Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuñqat ep pumuy paañwayani. Noqw uma panhtotiqw puma God pas pavan aw hahlayyani. 13 Puma umuñaqw kuwahtiput òmahtote' pas antsa uma Christ añqw lomatuwawit kwusuyaqt aw yórikyani, piw put kwusuyaqe put añ hinwisniqata; noqw puma God pas hihtatotani; uma qa hihta kahkawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa púmuy-sa amuminit, sohsokmuy sinmuy amumii. 14 Nen puma umuñem God aw nānawaknani, as umumi yórikyaniqey tuñlay'kahkañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. 15 Isthahihi God qaòwihinkay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put súañqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwiwni.

10

Paul Defends His Ministry

1 Noqw nu' Paul umumi pañqawni: Yaw haqawat nuy umumumnen okiw'unañway'tañwuqat pañqaqwa, nikañw nu yaw umuñaqw ahpiyenen pas qatuhtuskañw yuaatañwu. Noqw ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkañw pas qa a'nó unañway'kañw, sinmuy pāsi. 2 Noqw òviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Nu umumumniqw, uma nuy qa tuhtuskañw yuaataniqat qa aw nuy òqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay añ hinmaqat pan

inumi wuwantota. Noqw pumuy amumi nu qatuhtuskañw yuaataniqey pan nātuptsiwni'ta. ³ Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkañw, qa nāp itah'ōqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwisa. ⁴ Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwisa, pi God tunipiyat akw'a. Noqw put akw itam Nukpanat öqalayay qa hihtatota. ⁵ Itam sinnmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunañway akw God añqw navotit aw rohomnumyaqaw itam pumuy áñwulalwa; pu sinnmuy nāp tunatqay añqw lasye', sohsok Christ aw-sa maqaptsi'yuiñwñiqat pan itam pumuy unañwtotoynaya. ⁶ Noqw uma itamumi maqaptsi'yuiñqw, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat öqwhayani. ⁷ Ya uma haqawat suovaamniñqat pitsáñwayat-sa aw taywisa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatniñqey namiwuwantaqaw, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸ Pi Christ nu umuy öqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqw pas as pi nu it öqalat yuaataniqaw pay pam inuñem qa haman'ewayni. ⁹ Nu itutueniy akw umuy tsatsáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰ Oviy pi yaw haqawat pañqaw: Put tutuveniat as qaöwihinkañw pu a'nö öqala; noqw pi hakimuy amumumnen pay öwiewniñwu, pu lavayiat qa pas lay'tañwu. ¹¹ Noqw pay nu pan hiñqawqawamuy amumi pañqawni: Uma it añ wūwayani: Pay nu yāvahaqawqaw umumi öqalat penta, nihqe öviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pañqe' umumi yuaatani. ¹² Piw nu kurs hin nākwiviyuaatotaqamuy amumumniñqey, piw amunniñqey pañqawni. Puma pi nānami namituwanlalwakahkañw, pu ayám hakiy hintaqw pay qa pas antaqey namiwuwantotaqey qa suan wuwni'yuiñwa. ¹³ Itam soon ayam sukw tumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataqaw Itam Corinth aqw pahsavo hinnunya. ¹⁴ Noqw uma itamuhpiy mohti Christ añqw lomatuawit nanapta. Noqw öviy itam umuhpa' hihta lomatumaltotaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi öke', soon pan yuaatotani. ¹⁵ Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptsiwniy añ uma öqawhtotaqaw, pep pu' God umuyupqöymi itamuñem qenitani. ¹⁶ Pi itam umuyupqöyva lomatuawit yuaatinumyaniqey nānawakna; nikañw ayám piw sukw tumalayay qa sokoplalwani. ¹⁷ Noqw i' hak hihta ep hahlayhtiqtat haki Tutuyqawhqat núokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸ Pi hak nālomlalvayhq pam qa hímuu; nikañw ason Tutuyqawhq hakiy lomalvayhtiqtaw pam pantaqa pas hímuu.

11

Paul and the False Apostles

¹ Is as uma inumi hihsavo tūqayyuiñwñi, noqw nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi tūqayyuiñwñi. ² Nu God añqw pan unañwtiqe umuy kahkawnage, umuy qahováriwuiñwñiqat nāwakna. Hak tāqa tiy mānat qahovalniwtaqat súkw tiyot aw nóahqat pan nu umuy Christ aw noa. ³ Nikañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuiñwñiqey qe'totini, hak umuy ūnatoynaq'ö, ura tsüa unatwiy akw Eve hin ūnatoynaqat pan'i. ⁴ Uma itamuñaqw lomatuawit hímuniñqat pay kwusuya. Noqw öviy kurs piw hak pite', alónót tutuqayhpit umumi mātapq, sen piw sukw ayo tūooyhqat itam qa yuaatotaqat umumi yuaataqaw, sen sukw hikwsit uma qa kwusuyaqat umumi kwusivaqaw, uma ka put aw súunañwntapyani. ⁵ Ima ayaiwuiñqamniñqey pan nātsokani'yuiñqam pas puma

pāsyaqey yuaatota; noqw nu pay nāpnihqe qa pumuy amuñk pitsíwta. ⁶ Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaqwa. Ka pi nu panta. Nikañw nu navotit pasiwta. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnawotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷ Ura nu umumi pítuhqe lomatuawit umumi yuaataqe umuñaqw qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqe òviy nāqahihtata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhiti? ⁸ Nu umumum tumalay'taniqe òviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkway'ta, puma sīvay akw nuy paañwantotaqw òviy'o. ⁹ Nihqe ura nu umumum yankañw hihta haktaqe qa hakiy aw put ep tūkway'ta; pi ima tuptsiwni'yuñqam Macedoniat añqw òkihqam nu hihta hakni'taqw put ep nuy paañwaya; noqw òviy uma nuy qa maqsontota. Noqw pay nu ka sūtepe panmani. ¹⁰ Christ iuañway ep qatuqw nu sūtepe qaat-say'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tūkway'tat, sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noqw soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiat añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹ Noqw ya nu hinoqw panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqe òviy'o? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹² Haqawat sūitamun God eñem tumalay'yuñqey pañqaqwa. Noqw as pumuy a'tsatnihqat mahtaktotiniqw òviy nu God lavayiyat qa hihta òviy yuaatinuma; pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³ Puma Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey pañqaqwa, nikañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yuñwa. ¹⁴ Noqw pay soon qae, pi Satan pas nāp tātalt ep hoñviayanihqey pan namtakni'ta. ¹⁵ Paniqw òviy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaqw, pay uma qa aw kāwuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaqw, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶ Noqw nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay nūanhimunihqat pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu nūanhimunihqat pan inumi tuqayvastotani; noqw nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷ Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwniyat ahpiy'o; nu hakiy nūanhimunihqat an kwiviyuaatani. ¹⁸ Ima hakim Christ eñem ayaiwyuñqamnihqey yuaatotaqam yep qatsit ep hímuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noqw òviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹ Uma hakimuy añ nūanhihtuy amumi suhta'ewyakahkañw tūqayyuñwa, sam pi uma pas nāp sūanwuwni'yuñqee. ²⁰ Ima nātsotskanayaqam umuy nūantuwikkota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwánwhintsatska; pu nāhihtatota, umuhtayway wuvahtota. Puma umuy pan hintsatsnaqw uma añ kūyuñwa. ²¹ Is uti! Puma a'nō ò'qaltu, noqw nu okiw qaòqála; ispi nu umuy qa pan hintsatsanhqe òviy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiqw pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy nūanhimunihqat an yuaata.) ²² Ya puma Hebrew sinom, Israel tīmatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³ Ya puma Christ eñem tumalay'yuñwa? Piw nūu. Nu pas a'nō tumalay'ta. (Nu nūanhimunihqey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuvahtota; piép sivikimiq nuy panayañwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴ Tsivot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lōp sunát-sikis wuvahtota. ²⁵ Sinom pāyis nuy murikhot akw wuvahtota; sūs nuy tatatupya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamuneñ sakwiti; sūs nu tōkilnawit-nikañw pu tālō' pātuwaqatsit a'nō hōtsit añqe' pāyawnuma. ²⁶ Nu wuhkonakwsu; pāvaqe nu unahinnuma,

piw uuyiñwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw añqe' hīhihtuy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsiwhpuaa, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwni'yuñqamuy atsáy'kahkañw pañqawqamuy amuhpaa. ²⁷ Okiw nu maqsonte' mañwúiwtañwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsónmokiwtañwu, pānaqawuy nu añ kānanvotya; nu qa sūs napwala; tūsuiñ'iwtañwu; nu ephaqam qa yuwsí'tañwu. ²⁸ Noqw nu iit sohsok añ kuyvaqe nawus nu nāqavo Jesús aw tōnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqe nu put akw putuiwta. ²⁹ Kurs hak haqam qaōqáwi'taqw nu put amum qaōqáwi'ta. Kurs hak haqam tuptsiwnit añqw lasq, nu put ep pas anañwmokiwtañwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihñqawlawnik, pay nu tatam qaōqálanihqey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtu-tuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu súañqawu. (Okiw nam pam yūmosa tayawintiwaal!) ³² Ura nu Damascus-kitsókit epniqw, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan mātisiwhqa nuy ñuaniqey nāwakna; nihqe òviy pam pan tutaptaqw pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hōtsiwat ep solāwamuy tūwalayaniqat òviy oya. ³³ Noqw nu tutsáysivut añqw pakiwtaqw, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaqw nu moñwit māyat añqw ayo yama.

12

Paul's Visions and Revelations

¹ Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tuawyorikqey, pu Tutuyqawhqa inumi mātaktiqat yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taqat tuwí'ta. Noqw pam pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy ephaqam tōkpelat yūmoq paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw òmi wíkiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noqw pam paño wikiwhqey, lavayit pas kurs hin pañqawihqat navota; noqw put hak yuaataniqw pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaōqáwi'taqey yuaatani. ⁶ Kurs nu as hímuiwtaniqey nāwaknanikañw, nu qa nūanhimuniwhitini; pi nu hihta yuaataqey suyan navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqw pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noqw nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniqw, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kútat antaqa, nuy tūholawniqee. Noqw put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noqw as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūviñta. ⁹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ūmi aptsiwta, pi um qaōqáwi'taqw pahsat pu nu uhpiy a'nō òqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniqw òviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ òqalayat añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqe òviy nu Christ atsviy hihta añ kānanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqe òviy òpuiwta; sinom nuy òvelantota; pu nu hihta hakiñ'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaōqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nō hoñviwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwiviyuaataqe nūanhimuniwhiti, uma nuy put aw lālayaq'ò, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniqw ima nāpnihqe Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noqw nu umumi súañqawni:

Puma nālomatsokani'yuñqw pay piw nu sūamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hīmuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaqe pas antsa Christ lavay'ayaatniñqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kātatayhpit piwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomahintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yuñwa, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pōhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiñiqey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'taniqey qa put òviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey òviy'o. Pi qa tsātsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhntini, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yuñwni. ¹⁶ Noqw pay pii; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noqw yaw uma pañqaqwa: Pam tuhisaniñqey òviy unatwiy akw itamuy nukwāñwhinhti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaqw nu umumi nēñem qenitaniqey òviy pan penta. Noqw pay qa panta. Pi nu God atpip Christ aw yankañw umumi penta, uma òqawhtotaniqat òviy'o, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiiwta ka nu umumi pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaq, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pās yuaataniqat nānawaknaq nu umuy tuwat qōhqōyini. Nāp hisat pi uma hihta ep nāñwuy'yuñwni; nānami unañwtutuyyani, nānami itsīvuiwyuñwni, nānamiq hiñqaqwaqey akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtuniñqey panyuñwni, tsotsvalqey añ qanamítuqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat nu piw umumi pituq, God Ina umutsva nuy hamanhtoynani, taq ka nu kaysiwhqamuy qaanhtipuy añqw qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itsēhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunāñwtaqatsiy qa qe'totiq'ò.

13

Final Warnings and Greetings

¹ Pu' hapi nu pāyis umumiq pohtani. Noqw hakim lōyōm sen pahyom pas suyan hakiy qaanhtiqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaq, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yūkuni. ² Ura nu umumumnikañw hin pañqawhqey pan piw qa umumumnikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy òkwatuwni; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yūkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq pohtaqw pay pan haqawat yēse, noqw pu' atsve piw nāt pētu pay amunhtoti. Noqw òviy nu soon hakiy ayo yāmknani, imuy hakimuy qaanhtotiqamuyu. ³ Noqw pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ò; put pantaqat uma navoti'yuñwniqey nānawakna. Pam hapi umumi qaōwihinta, piw a'nō òqala umuhpaa. ⁴ Pay pi put tokoat qaōqāwitaq, sinom nahoylehtsit aw put muaya; noqw pam ahoy tātayhqe, God òqalayay ahpiy qatu. Noqw itamwat piw put an qaōqāwi'yuñwa; nikañw itam piw put amum yeskahkañw, God òqalayay ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwni'yuñwa? Kurs namiwuwayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qátuhqat uma navoti'yuñwa? Kurs

uma qaatsáy'wisq pam pepeq qatu. ⁶ Is as uma itamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaanhtotiniqat nu God aw umuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātaqtiniqey qa paniqw tūviñtima, pi nu umuy tunatyawtaqe òviy'ò, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq nu atsáy'maqey mātaqtini. ⁸ Noqw itam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; itam soon qa put eñem tumalay'yuñwni. ⁹ Nihqe òviy itam hahlayhtoti, umuy òqawhtotiq'ò, nāmahin pi itam pay as sen qaòqáwi'yuñwa. Okiw as uma pas pasiwyuñwniqat itam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananiqe òviy añwu pay ít tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy òqawhtoynaniqe òviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunaniqey aw taviwkañw, pay nu panhtiniqey aw òqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ò'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuñwni; uma kwakwhat yesni; noqw God nuhtumi unañway'taqa piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nānatupkomnihqey pan nāò'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy òqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwayat navoti'yuñwni, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul GALATIAT ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, lomatuawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwht, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy pīwu, it Jesus Christ mokiwuy aṅqw ahoy tātaynaqat ahpiy'o. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy oqalanta. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God aṅqw umumi pitsíwiwtani, pu Itahtutuyqawhḡay Jesus Christ aṅq'ö. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit aṅqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwiti. Yaw uma Christ súmatatve, umuy núokway aw wánwayhḡata; nihqe sukwat alōñöt tūawit aw lasya. ⁷ Noḡw pay pam qa pas pas antsa lomatuawi. Pi hakim Christ aṅqw lomatuawit nukushintsatsna, umuy ūnatoynayaniqe öviy'o. ⁸ Ura nu lomatuawit umumi suan yuaata. Noḡw öviy kurs nūu, sen öñaqḡ hoñviaya umumi hihta alōñöt yuaataqḡ, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haḡawa umumi hihta alōñöt yuaataqḡ umuy hihta kwusuyaḡat qa amum súnantaqḡ, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwvniqey anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tuñlay'ta. Taḡ kurs nu sinmuy unañwvniqey tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuawit mātapqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noḡw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wimiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wimiyamuy ep pas hak mohpeḡ'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe öviy'o. ¹⁵ Noḡw pay God nuy nāt qa tihtiwhḡ tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, núokway ahpiy nuy wánwayi. ¹⁶ Noḡw aw pituḡw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat öviy'o. Noḡw pam nuy wañwayhḡ, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanheplawu. ¹⁷ Piw nu inuḡyewe mohti ayaiwyunqamuy qa amumi Jerusalem aḡw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aḡw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaḡw, nu Jerusalem aḡwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakw't tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Nikañw mímuywatuy ayaiwyunqamuy qa haḡawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhḡay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentaqe, God atpip qa a'tsalawu. ²¹ Pu ahpiy pantaqḡ, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aḡw pitu. ²² Noḡw Judeat ep haḡe' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yunwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapēvewnit ayo yuykuḡey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihtatota.

2

Paul and the Other Apostles

¹⁻² Pu ahpiy pakwt nälöq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ámuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ö. Nihqe nu Titus enañ wiki. Noqw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltíqw, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy āawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ö. ³ Noqw Titus inumumñhqa Greek-sínonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa ö'qalya. ⁴ Noqw pay haqawat tuptsiswñi'yuñqey atsáy'yuñqam put aw ö'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnaniqe öviy itamumi tönalti, puma Jew-sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóontsatsnaniqe öviy'ö. ⁵ Noqw itam pumuy amumi qa ünatoti; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ö. ⁶ Noqw tuptsiswñi'yuñqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy hihta tuawí'taqey aw hihta hóyoknaniqat inumi qa pañqaqwa. Noqw pay sen puma pavansinomniqw, sen sóqavuhñsinomniqw pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷⁻⁹ Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tónawtaqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy qa tumalmewaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pás taviya, Barnabas-nikañw, pu nüyu, Nihqe puma māmatsyaqw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw nuy ayataqe, inuhpiy pumuy amuhpa' qaöwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nó tumalay'ta. Noqw öviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniq, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam añ okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put qöhqöya, ispi pam qaanhtiq'ö. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa ökiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tümoy'ta. Nit pumuy ökiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqw ahoy lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaqee. ¹³ Noqw pu pay pētu piw put anhtoti; pas panhtotiqw, öviy Barnabas pumuy nātsikaqw amún unañwiti. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuawit pas antsanihqat añqw lasyaqw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sínonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ö'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwiya. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwiya. ¹⁶ Nikañw itam navoti'yuñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēvewnaqey ahpiy-saa; noqw öviy itam hapi put aw tütuptsiwa, itam Christ qapēvewnayaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey öviy'ö, Moses tutavoyat añ hinwisqey qa put ahpiy'ö. Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa soon Godniqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsamhqat pañqaqwani? Pas sóon'i. ¹⁸ Qa hak tutavot añ hinmaqey

akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe òviy kurs nu pu' tutavot òqawhtoyne' sumataq nu qanhintsakqey pan nāmataktani. ¹⁹ Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put ańqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God enem qátuni. ²⁰ Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi òviy pāpu nu qa nēnem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakańw, God Tiyat aw yankańw pan hinma, inumi unańway'taqe inuńem nātapqat aw'i. ²¹ Nihqe òviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat ań hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsa mōki.

3

Law or Faith

¹ Is uma ĩasta navoti'yuńqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ũnatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw multiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuawit pas antsanihqat ańqw lasya? ² Pay it-sa nu umuy tūvińtani: Ya uma Moses tutavoyat ań hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanaptaqe qapēwvnayaqey ahpiy'o? ³ Ya uma ĩasta wuwni'yuńwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yay-hnayakańw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuńwni? ⁴ Ya pay uma haktonsa lomatuawit òviy hihhta ań kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hímuniwhitini? ⁵ Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot ań hinwisq, òviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēwvnayaqw òviy'o? ⁶ Ura kurs pi Abraham God tuptsihq, pam súantaqat God lavayhti. ⁷ Noqw òviy uma it navoti'yuńwni: Ima hakim qapēwvniń ań hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸ Noqw God qa-Jew-sinmuy qapēwvnayaqamuy súanyuńwqat pańqawniqey ańwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuawit ańwu pay yuaaykuqe, tutuvenit ań yan lavayhti: Uhpiy hapi sopkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹ Noqw òviy sohsoyam qapēwvniń ań hinwisqam Abraham pas qapēwvnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰ Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat ań ò'qalyaqamuy amuńem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ò: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat ań ahsupoq qa ań hinmaqat enem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹ Pu qa hak Moses tutavoyat ań hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ò: Suan hinmaqa qapēwvniń akw qatsit tūwani, yan'i. ¹² Pi Moses tutavoyat ań hinmaqa qapēwvniń qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot ań ahsupoq ań hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³ Ura as tutavotniqw itamuńem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put ańqw mātavi, itahqeniý ep qalomáyukuniwhqee; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuńem so'niqat pan yukilti. ¹⁴ Noqe òviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēwvnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhti qey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵ Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hōyoknani. ¹⁶ Noqw God ura Abraham aw-nikańw pu natqoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pańqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wūhaknihqamuy pańqawht, pi pam pay sūkw pańqawu. Ura pam Uhnatkoy aw'i kítaqhe, Christ hapi pańqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pańqawu: God

Christ an Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaqk, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alōntani; soon pam put ayo yúkuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiyenen, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'ó. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta òviy'ó? Qaantiput hímunihqat mātaktaniqe òviy'ó. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses púmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa sukw hakiy ah'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat an hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw súantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw òviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yunqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapēvewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapēvewnit akw God aw súanyunqey nāt qa nanaptaqe, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw òviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvniqee, itam qapēvewnit ahpiy súanhtotiniqat òviy'ó. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapēvewnayaqaw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapēvewnayaqe, God tīmatniwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kūyit akw tuvoylatotiqam hapi Christ aw tututskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqw qa hak Jew-sinonihqey pan túñwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak túwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sūk w tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4

¹ Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyenen, pay piw túwikit antañwu, nāmahin pi as sohsoq hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawuyunqamuy amumi maqapsiy qātuñwu, haqamī naat eñem tuwani'maqat pahsavoo. ³ Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyunqe, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw túwik'iwyuñwa. ⁴ Nikañw ason pas hisat aw pituqw, pep pu' God tiy añqw taviqw, pam wuhtit ahpiy aniwhtiqe, Moses tutavoyat aw maqapsiy qatu. ⁵ Pam hakimuy put aw maqapsiy yesqamuy put añqw mātapniqe òviy pitu; nihqe pahsat pu puma God tīmatniwhtotiniqat amuñem yuku. ⁶ Noqw uma hapi tīmatniqw, òviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqaw, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷ Noqw òviy hapi uma pāpu qa tūtuwiktu, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tīmatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qaōwíomahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸ Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yunqe, nāp yukiwihput uma aw-sa nānoi'yunwa. ⁹ Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya. Noqw uma hinoqw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat,

pu öwihintaqat aw ahoy namtökya, nihqe put aw tükwi'iwuyunwiqey nānawakna? ¹⁰ Uma talönwintiwihqat aw tunatyawwisa, pu mūmuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintiwihqat aw'i. ¹¹ Pas nu umuñem tusiñwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktonsa maqsonataqe öviy'o. ¹² Itupkomu, pay uma okiw inún hinyuñwni, pi nu pay umún sino. Pay uma nuy qa tūhotota. ¹³ Pi uma inumi navoti'yuñqw, ura nu okiw itokoy añ pas öpuiwkañw, mohti umumiñihqe, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴ Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaqw, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatnihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵ Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwtaniqw, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniqw pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw öviy uma pu' alöñtoti? ¹⁶ Ya nu umumi sūañqawhqe, umuhtuwqaniwhiti? ¹⁷ Noqw ima tütutuqaynayaqam hinoqw umuy tayawintiwiisa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñqe öviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey nānawaknaqe öviy'o; noqw pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuñwni. ¹⁸ Noqw pay pi hak yūmosa qa atsälawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ö, qa pas nuy umumunniqw-sa pam pantani. ¹⁹ Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰ Pas nu as pu' pay umumunniqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumunniqey kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹ Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñqamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawhqtat mātsi'yuñwa? ²² Pi ura yan pey'ta: Abraham löqmuy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tükwi'it ahpiyniqw, pu suhka pay qa tükwi'it ahpiy'o. ²³ I' tükwi'it ahpiy tihtiwhqa ura pay tokot ahpiy tihtiwa; noqw i' qa tükwi'it ahpiy tihtiwhqa hapi pas God awiniyat ahpiy'o. ²⁴⁻²⁵ Noqw ima löyöm hapi löqmuy pasiwnit tuawi'ta. I' tükwi'it, Hagar yan mātsiwhqa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tutskat ep tükwi'it Sina'it añqw mātaviwhqa sinmuy tükwi'muy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noqw put timat tütuwiktü. ²⁶ Noqw wuhti qa tükwi'it hiñqat Jerusalem öveniñqat tuawi'ta, nihqe pam hapi sohsokmuy tuptsi-wni'yuñqamuy yūamu. ²⁷ Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um qa tiylawhqa, um hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puw-suñway'taqat epniñqe wūhak timuy'ta. ²⁸ Noqw itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy töiyiwyä. ²⁹ Noqw pay pi ura pephaqam i' hak tokot ahpiy tihtiwhqa Hikwsit ahpiy tihtiwhqtat yūyuyhnaqw, pay öviy hapi nāt piw panta. ³⁰ Noqw ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tükwi'it, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiwini; pay qa tükwi'it tiat-sa put makiwini. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹ Yanta, itupkomu. Noqw öviy hapi itam tükwi'it wuhtit qa ahpiy tihtiwyat, qa tükwi'it wat itam timatu.

5

Preserve Your Freedom

¹ Christ tutavot añqw itamuy mātavi. Noqw öviy uma qenive hürs hoñni, nen Moses tutavoyat päpu qa akw nātükwi'yuñwni. ² Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ

umumi qa hihkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat sūanhtotiniqey anyuñqamu. Uma God nūokwayat añqw lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiwyaqey God atpíp suan hoñvaniqey unañwvahsi'yūñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tōnaltiqaqamuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noq w pay qapēvewni nami'nañwat ahpiy lolmat tumalay'taq hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noq w ya hak umuy soontsanhq, òviy uma lomatuawit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸ God umuy wánwayhqa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹ Hihsay pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewna, pas uma soon alōñōt wuwni'yūñwñiqata. Noq w pay ason God it hakiy umuy yūyuyhnaqat aw tuwat nāoyini, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoq w pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoylehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniwni. ¹² Is pas as umuy yūyuyhnayaqam tatam pi umuñaq w ayo natkuyanikañwo. ¹³ God umuy wañwayh q, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mātaviwyaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yūñwe' nāhoy nātumalay'yūñwñi. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo sūkw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nāñwuy'kahkañw, nāñaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noq w òviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa sūnahpaniq'ō, puma neh-pew'iwta. Noq w òviy uma as hihta hinhtotiniq kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs aw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwye', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqaptsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yūñqw, hak nāp tunatyat añ hinmaq hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itsehee qatsit, pu qaunañwtaqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwakinta; powaqhintsaki; nuhtumi qa suhtaq'ewa; nāñwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqastunatyawta; nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu; ²¹ Hihta aw kwañwáy'tusyañwu; tukwyantunatyawta; honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu; qaunañwtaqawtañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noq w ura nu mohtihaqam umuy put āwnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yūñni. ²² Noq w pay Qahováriwtaqat Hikwsit hakiy qatsiyat ep yan aniwnani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqaptsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³ Okiw unañway'kañw qátuni, namitutuyqawni. Noq w qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴ Noq w Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat nahoylehtsit aw muaya. ²⁵ Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶ Itam qa nāhihimuyani; qa nāvuhsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

6

Bear One Another's Burdens

¹ Kurs uma haqawat qaanhtiqat núansasnaqw, haqawat tuptsiwnit an ö'qalt pás unañway'kahkañw lomavöhut an put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviwñwu. ² Uma umuh-namañ'iwuy an nāvaañwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³ Taq hak qa hímuniñkañw pas hímunihqey namiwuwante' nāmi yētañwu. ⁴ Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukw qa amum namituwanlawni. ⁵ Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶ Hak lomatuawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukñwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷ Uma nāmi qa yētotani; kurs hin hak God aw tututsiwnñwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwnañwu. ⁸ Tokoy tuñlayiyat enem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiwuy aniwnañwu; pu i' hak Hikwsit enem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwnañwu. ⁹ Itam hihta lolmat hintsatskaqey an qa nan'eknayani; pay itam soon hisat qa höqyani, qa ókiwhototee. ¹⁰ Noqw öviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwāñ'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis öviy imuy an tuptsiwni'yuñqamuy.

Final Warning and Greeting

¹¹ Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umu-mii. ¹² Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat umumi ö'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwyani. ¹³ Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoy-laiwyuñqam Moses tutavoyat an qa ahsupoq hinwisa. Niñkañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy pihni'yuñw. ¹⁴ Noqw nu hapi soon hihta pi-hni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵ Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyukiwhqa hapi put sinoata. ¹⁶ Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañwa, pu núokwa pitsíwiwtaa, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sínomnihqamuy amumii. ¹⁷ Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhñani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqay Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸ Itupkomu, nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umuh'unañway an ahsalni. Nam antaa.

Paul EPHESUS ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy òqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ò.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahúipuyat òñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam súankahkañw, qahováriwkahkañw, put atpip hoñniqat òviy'ò. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, òviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pás oya, núokway qaòwíhintaqat ahpiy'ò, itam put pas hihtatotaniqat òviy'ò. ⁷ Pu itam hapi Tiyat uñwáyat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ò, ⁸ Qaòwíhinkañw itamuy òkwatuwhqee. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mātisi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi matakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pás aw pituqpw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, òveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat òviy'ò, pam pas hímuniqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaatsatnihqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy āawnaqata. Uma put aw tūtuptionsaqw, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy āawna. ¹⁴ God itamuy hin āawnaqey aw antsanniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw òviy itam put pas hímuniqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵ Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēwewnakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶ Noqw nu it navotqe, òviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy túñwanma, qa qe'iwmañwo. ¹⁷ Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tálawñway'taqa Hikwsiy añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímuniqey umumi nam-taknani, uma put pás tuwi'vayaniqat òviy'ò. ¹⁸ Pam umuhwuwniy tálawne', pam it ñóyt aw umuy wáñwayhqey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwyaniqey aw wáñwayniwya. ¹⁹ God òqalay pas qaòwíhintaqat itamuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰ Ura pam òqalay akw Christ eñem a'nò

tumaltaqe, mokiwuy añqw ahoy put tātayna; nihqe òveqatsit ep pas nāp put-vaqe put qenitoya; ²¹ Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu òqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūayalalwaqamuyu. Panta. Noqw òviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan kaptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqe pīwu. ²² Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñwni. Noqw òviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtawiwa, sohsok hihta añ'a. ²³ Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ò.

2

From Death to Life

¹ Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amuyuñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ² Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwisimuy qamātaqpuveyaqamuy moñwiyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³ Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyay añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyay tuñlayiyat añ'a. As itam God itsivuyat akw sóontsaniiwyuñwa, ayam mīmawat hin nāt put akw sóontsaniiwyuñqat pan'i. ⁴ Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaōwihintaqat akw itamuy òkwatuwhqe, ⁵ Itamuy nāt so'pumniqiw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nõña.) ⁶ Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy òveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷ God qatsit nātoniqat epeq put núokway pas qaōwihintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus añ itamumi pas unañway'taqee. ⁸ Pi uma qa pēwvwnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nõñakiwta. Uma qa natsviy ayo nõña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹ Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniqiw pam put ep kwiviyyuaatani. ¹⁰ Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat òviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹ Noqw òviy uma ita u'ni'yuñwni: Ura uma qa- Jew- sínomnikañw pan tihtiwaya. Noqw ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qapoñótkiwyuñqamuy yan umuy tūñwantotañwu; nāmahin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹² Noqw ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqe, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinit pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³ Ura as uma hisat God añqw yāvahaq hinnumya. Noqw pu' hapi pam Christ Jesus añ umuy namihayhpota, Christ mokiwuyat ahpiy'ò. ¹⁴⁻¹⁵ Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivōhikna. Ura as hin hinwisniqa tutavo pey'taqa tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noqw pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yúkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpukna. Ura as itam löyöm sinoiwtaqamuy. Noqw pam itamuy namivōhiknat itamuy sūka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶ Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivōhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noqw òviy itam sūp sinoiwtaqe, soon pāpu nānatuwqamni. ¹⁷ Pi Christ pituhqe umuy qa- Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi- nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy

amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami hihta ep hinyuñwniqata. ¹⁸ Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sūkw Hikwsit añ Itanay aw ökiwta. ¹⁹ Taay, noqw öviy hapi uma pāpu qa pas hākimu, qa haqaqw sínomu. Pi uma tuptsiwni'yuñqamuy amumum sūp sínomu, pu God tímatu. ²⁰ Uma hapi God kíyat anyuñwa, God ayamat-niqw, pu put lavay'aymat tukwyayhnayaqw, uma put ep kíwyuñwa. Noqw Jesus Christ pas nāp kituyqayatniqey pepeq pakiwta. ²¹ Put hapi ep sohsoy kíhu pás namivipkaiwkahkañw, God enēm pas qahováriwtaqa kíhu yukiwma. ²² Noqw uma hapi nuhtum put ep kíwyuñwa; noqw God pas nāp put añ ki'ta, Hikwsiy añ'a.

3

Paul's Work for the Gentiles

¹ Pi yaniqw hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tüviñtima. ² Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātaktaqe, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihaqam pan umumiq hihsavat pēna. ⁴ Noqw ason uma it añ túñwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mátsi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuqat hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as añqaw sinmuy nānañk yesqamuy amumi tupkiwta. Noqw pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put enēm yuaatotagamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God añqw hihta makiway'yuñwni; pu puma pumuy amumum sūkw tokot anyuñwni. Noqw God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷ Noqw pam nuy núokway máqahqe, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy távihqe, nuy put aw öqalmaqa. ⁸ Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaqw pas susqahimuniqw, God nuy namorstaqe nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa, Christ tunatyayat qaöwihintaqat yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ añ sohsoq hihta yúkuhqá hisatiahagaqaw tunatyay tupki'ta; nihqe nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ añqw hihta pas qahaqámi sohtaqat, pas qaöwihintaqat makiwyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰⁻¹¹ Pam öveqatsit ep añ öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumi put suan wuwniy qaöwihintaqat poñahatniqey nāwakna; nihqe öviy pam tunatyay sūs yúkuhqey mahtaknaqe, Itahtutuyqawhqay Christ Jesus añ itamuy sohsoqmuy sum-itsovala. ¹² Noqw itam hapi Jesus qapēvewnayaqe, put aw yanyuñwa; nihqe öviy itam qa tuhtusyat, qa nānahtsopkahkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³ Paniqw hapi öviy nu umuñem hihta añ kānavotqat uma qa ep hin anañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtuniqey put akw navoti'yuñwni.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniqw hapi öviy nu Itahtutuyqawhqay Christ Jesus Nayat aw naoki-wlawu. ¹⁵ Pam hapi öveqatsit ep yesqamuy, pu tūwaqatsit ep yesqamuy sohsoqmuy sinomuy náamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy añ umuy umuh'unañwpeq öqaltoynani, pas pavan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapēvewnayakahkañw, pas suyan put navoti'yuñwni. Pas pay okiw uma put aw anañway'kahkañw, soñawnen put

ep hürs ñapkiw'kahkañw hürs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nō pūtsi, pu qa tsāva, pu a'nō hōtsi, pu ōmiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuhuntatuy añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰ Taay. God hapi ita-muhsonva ōqalay akw tumalay'ta; nihqe pam itamuñem qaan'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqe yupqōyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwhaqami tayawintiwa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

4

The Unity of the Body

¹ Noqw ōviy hapi nu Itahtutuyqawhqay eñem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wāñwayniwya; ōviy uma put sinomatniqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuñwini; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuñwini. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñwiniqey añ ō'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsonva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw ñōyit aw wāñwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñwi'yuñwa, sūn qapēvewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñwi'wta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhqe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy ōqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi ōviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy áñwutat, ōmi wūvi; nihqe hihta kuwahtiput sinmuy huyta, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ōmi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqōymiq wūvi, sohsok hihta aw tutuyqawniqe ōviy'o. ¹¹ Pam wupqe, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy ōqalmaqa, pētu lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqaynayanigata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpiy tukwsiwwiskahkañw lomatuawit tumaltotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suytsepñwat wūhaq'iwmakañw, ōqawi'wisni. ¹³ Itam pan hinwiskahkañw sun qapevewñayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñwiniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsātsakwmuy amunyañwe', itahtuptionsiwniy añ hürs hoñni. Noqw pep pu' hihhihta pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuawit nukushintsatsnat, sínmuyn ūnatoyñayaniqey ōviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsálalwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ōkiniqey añ ō'qalyani. Pi pam hapi sinomuy gōtōamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankahkanw put tokoyat anyuñqe pās namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ōōqay, pu tathuy akw ōqawi'tañwuqat pan hapi itam nāō'qawnayani. Itam pankahkañw, suytsepñwat ōqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñwiniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷ Noq̄w òviy nu it pas pañqawni; Tutuyqawh̄qat qeniyaṯ ep nu umumi put lavayhtini: Uma yahpiy haqahpiy aṯ qatuptsiw̄ni'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnih̄qat-sa wúwantota, pumuy wuw̄niam qatálawvaq'ò. ¹⁸ Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God aṯqwnih̄qat ñastaya, pi puma a'nò unañway'yuñqe òviy'ò. ¹⁹ Pas tòhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nàtahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatskagey aw-sa nānoi'yuñwa. ²⁰ Noq̄w uma hapi Christ aṯq̄w qa pan nanapta. ²¹ Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanih̄qat tūtutuqaynaqata. ²² Nih̄qe òviy uma umuhhisattunatyay qa aṯ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyaat hakiy ùnatoyne', hovalañwu. ²³ Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nañway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴ Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyayat aṯ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvò oyiwyuñwe', sūanyuñw̄ni. ²⁵ Noq̄w òviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanih̄qat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶ Ason uma hihta ep itsívutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷ Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. ²⁸ Uyiñwu qa hihta pāpu úyuiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹ Qalomálavayi umuhmoañaqw qa nōñantani, pay lomalvayi-saa. Uma panwise' tūò'qawñayani; nen aṯ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. ³⁰ Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani. Ura God put akw umuy tuvoylata, hisat umuy ahoy nāptiniqey aw pahsavoo. ³¹ Uma nuhtumi hihta ep tūtuyñayaniqey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep nānami nākay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nāqōh̄qōylalwani; pu qalomálavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñw̄ni. ³² Pu uma nāvāsyan; pu nun'okwatni; nānami hihta ep pōhikiwyuñw̄ni, God Christ tunatyawkañw umumi pōhikqat pan'i.

5

Living in the Light

¹ Paniq̄w òviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat timatnih̄qey pan'i. ² Pu uma nānami unañway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nānami unañway'yuñw̄ni. Ura pam itamuñem mokqe God aw nātavi. Noq̄w God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy távih̄qe soñawnen God aw hihta kwañwáhovaktuqat noa. ³ Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit aṯ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tunlay'yuñw̄ni. Uma iit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayit God sinomuyatuy qa sūamuhpee. ⁴ Uma itséheelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa sūumuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta aṯ God aw hahlayhtiwisni. ⁵ Pi uma it navoti'yuñwa: I' hak tokot sokoplawh̄qa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukiw̄h̄put aw nāwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep qeni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶ Put pantaqat ep hapi qatuqáyvastotaqamuy amumi God itsívuat pitsíwta. Noq̄w òviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy ùnatoynani. ⁷ Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. ⁸ Náuuspi ura hisat as uma qaunánwtalqatsit aṯ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawh̄qat tálayat tayyuñwa; òviy uma tálát tayyuñqey pan hinwisni. ⁹ Pi God Hikwsiyat hakiy

unañwayat aw tälawnañwu; nihqe pam hapi lomaqatsit, pu süanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰ Noqw öviy uma Tutuyqawhqat unañwveyaniqey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatälät ahpiy hintsatskiwqhät qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtualyani. ¹² Taq puma qamätaqpuve hihta hintsatskaqw, put yuaataniqw pam haman'eway'o. ¹³ Pi tälä put sohsok mätaqtani; noqw pep pu' pam himuniqey mätaqtini. ¹⁴ Pi tälä hapi hihta himunihqat mätaqtañwu. Paniqw hapi öviy tutuvenit añ yan pey'ta: Um puwhqa tätayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqw Christ ümi tälawnani. ¹⁵ Noqw öviy hapi uma tunatyal-tote' päs umuh'unañway yesni; uma ñasta wuwni'yuñqey qa pan hinwist, päs wuwni'yuñqey panyuñwni. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiiwyuñwni, taq qalomátälönwintiwa. ¹⁷ Paniqw öviy uma hihta añ päs wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqat tunatayat haqe' qatsqat mätsi'yuñwni. ¹⁸ Uma honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwni, taq put akw hak nähovalañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsaliwyuñwni. ¹⁹ Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tätawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tätawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tätawlalwe', sostonkiwyani. ²⁰ Uma yūmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nānami maqaptsi'yuñwni, God kaptsi'kahkañwo. ²² Uma momoy-
amu, uma pas nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwni, pas Tu-
tuyqawhqat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'i. ²³ Pi tāqa hapi nōmay qōtōata,
pas Christ put aw tōnawtaqamuy qōtōamnihqat pan'i; pu pam hapi sino-
muy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqw Christ aw tōnawtaqam
put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nāp puwsuñwmuy
amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yuñwni. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma
umuhñōmamuy amumi unañway'yuñwni, pas Christ put aw tōnawtaqamuy
amumi hin unañway'taqat pan'i. ²⁶ Ura pam amuñem nātapqe, pumuy
nēñem sutsvo öyahqe, lavayiy küyit antaqat akw pumuy pāhoma. ²⁷ Pam
sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtunihqat nāmi ökinaniqey nāwakna,
pas qa hihta akw tuyoy'ewak'iwtaqata, qa tsokviiwyuñqata, pas qa hihta
akw hovalniwyuñqata. ²⁸ Noqw pan hapi as tahtaqt nōmamuy amumi
unañway'yuñwni, nāp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'i. Pas nōmay aw
unañway'taqa hapi nāp nāmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nāp
tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nōnopnañwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin
Tutuyqawhqat put aw tōnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'i. ³⁰ Itam
pi put öqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yaniqw hapi öviy tāqa
nay, pu yuy pumuy mātapt nōmay aw hūrstimantani; noqw puma löyöm süka
tōkonihwhtimantani. ³² I' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqw nu Christ-
nikañwu pu put aw tōnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³ Noqw pan hapi hak nōmay
aw unañway'tamantani, pas nāmi hin unañway'taqey pan'i; noqw pu wuhti
kōñay kaptsi'tani.

6

Children and Parents

¹ Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen
uma Tutuyqawhqat tunatayat añ suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um

unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqa áwinit enañ nuhtumi mātaviwa. ³ Yan'i: Um panmaq w uñem lolmani; noqw um tūwaqatsit ep wūpatqatsit nāvokawnani. ⁴ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívulalwat, Tutuyqawhqat añ pumuy tutuwnayakañw pumuy ókwhantotani. Pan hapi uma pumuy wúñwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noqw uma tūtuwiku, pay uma qa atsáy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tūqayyuñwini, kaptsi'yuñwini, mamqaskahkañwo. Pay uma hin Christ eñem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñwini. ⁶ Uma yūmosa qanātusi'kahkañw tumalay'yuñwini, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñqw-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unañnaqw God eñem tumalay'yuñwini. ⁷ Uma qanātusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat añqw hihta ómahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikini'kañwo, pu piw qa pamni'kañwo. ⁹ Pu uma añ tūwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñwini, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñqw Umuhutuyqawhqa óveqatsit ep qatu. Noqw pam piw pumuy Tutuyqawhqaamu. Pi pam qa sinonuñña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkomu, uma Tutuyqawhqat añ hoñvitotini, put pavan óqalayay añ'a. ¹¹ Uma God añqw tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw óqalay'yuñwini. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam óva qataymataqpuva nukpanhihikwsimuy amumi nānaywa, mohpegyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³ Paniqw óviy uma God añqw tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalónvaqy uma añ hin kuyyuñwini; pu uma sohsok panwise' hūrs hoñni. ¹⁴ Paniqw óviy uma hūrs hoñni, God lavayiyat pas qaatsatnihqat kwewhtotat, God añqw suan qatsit umuhtawitsqay aqw tupki'yuñwini. ¹⁵ Pu uma soñawnen lomatuwat totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawi'yuñwiniqey na'sas'iwyuñwini. ¹⁶ Pu tis óviy uma qapēvewnit, tuwvotat antaqat hūrs ñuy'yuñwini. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tōkayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nōñakpit hūrs ñuy'yuñwini. Pam sivavitañqatsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñwini. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkañw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwini'yuñqamuy amuñem tūviñtiwisni, ¹⁹ Pu inuñem piwu. Noqw nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nānahtsopkañw lavayhte' lomatuwat tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu soñawnen Christ qeniyat ep lomatuwat yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nānahtsopkañw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God eñem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, unumi távini. Noqw pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy áawnani. Noqw ason uma put nanapte' suyan unañwtotini. ²³ Noqw nam i' kwakwha unañwa tuptsiwini'yuñqamuy amumi

pitsíwtaa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴Noqgw nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas antsa aw unañway'yunqam sohsoyam put núokwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul PHILIPPI ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy öqalanta, pumuy amumi tunatyawyunqamuy-nikañw pu imuy ökiwyaqamuy tumalay'yunqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu añasakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohtihagaqaw pew inumi unañwtavi'yunwa, nuy lomatuawit yuaataqat añ'a. ⁶ Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivage, pas kurs hin Jesus Christ talönniyat aw qa pitsiwtaqat umuhpe pás añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuawit eñem rohommaq'ö, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuawit nuhtumi yuaatinumq'ö. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqw, nu umuminigey pas kwañwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw öqawi'wise', itahtuptsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyht-sepnwat suan wuwnit añ öqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pītuniqat aw pahsavo suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ öqalayay akw suan hintsakpit añ qaöwihinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaqaw, lomatuawit put ahpiy pas pavan öqalani. ¹³ Noqw öviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat- nikañw pu ahpiy pētu inumi navoti'yunwa, nu Christ añqw lomatuawit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴ Piw kaysiwñqam Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yunqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nö unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haqawat pi pas öviy qa tsutsúyaqey, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ Ima pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsay'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noqw pu mīmawat Christ aw unañway'yunqey, öviy lavayit yuaatota, it navoti'yunqee, nu lomatuawit eñem rohomnumniqey aw taviwtaqata. ¹⁸ Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqey soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taqey put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqaw ayo yámakni, umuhawakinpiy ahpiy'ö, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtapq'ö. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put eñem qananahtsopkañw yuaataniqey añ suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mókee. ²¹ Pi

nu qátunik Christ eñem qátuni; nīkañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqw òviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nīkañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³ Nu lōk wuwni'ta. Nu as yañqw ahpiynen Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nīkañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniq, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqe òviy nu God aw tuptsiwni'tage, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinnumni, umuy òqawhtotaniqat òviy'o; piw uma umuhtuptsiwniy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶ Noqw nu kurs nāt qa mōke' umumi ahoy pituq, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqw Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yuñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwisni. Noqw pep pu' sen nu umumunikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumunikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw òkiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nõnakiwtaqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tũtuptsiwaniqey qa put-sa aw wāñwayniwyat, piw put eñem hihta añ kānavotyaniqey aw wāñwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwisa. Uma navoti'yuñqw nu pay put ep hīhihta añ kānavota, pu nāto nu kānavoti'mani.

2

Christ's Humility and Greatness

¹ Ya uma Christ ahpiy hakiy òqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāsa? ² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuñwani, nānami unañway'yuñwani, sun tunatyawyuñwani. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuñwani. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēnem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' sukw eñem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuñwani. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kakhawnat, ⁷ Qa nāhihtataqe, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vaqe, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsave Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylehtsit ep mokniqeyu. ⁹ Paniqw hapi òviy God put pas pavan òmiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰ Noqw òviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, òveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqaqwani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw òviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumunikañwo: Uma qaantiput añqw nõñakqamuy amún lomatumalay'yuñwe', pam antsa ayo nõñakqey nuhtum mahtak-nayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw òqalmaqa. ¹⁴ Uma qa

kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tımatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunánwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuñw. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoynañwuqat sinmuy áawnayani. Noqww ason Christ pituqww nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaqey navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqww kurs nu iqatsiy akw put aw antsannıqat God pan nāwaknaqww nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noqww paniqww öviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰ Pi inumuyaqamuy amuñaqww qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nenñem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayay qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noqww pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomafuawit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noqww öviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqee, pas soon pas hısat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniqww pay pam nuyniqww súaanta. Ura uma inumiq put ayatotaqww, nuy hihta hakni'taqww, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqee, lomafuawit eñem nāma rohomma. ²⁶ Noqww pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tütuyhtiqat nanaptaqww put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas antsa pam tütuyhtiqe pēp möki. Noqww God put ökwatuwhqee, put qalapsina. Yan pam nuy piw ökwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kñanavotpit akw mañuy'ni. ²⁸ Noqww öviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat öviy'ö. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañwytani. ²⁹ Taay. Noqww öviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñw. ³⁰ Taq pam Christ tumalayay eñem pēp möki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniyy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqee, kurs hin inumi unañwtapyaniq'ö.

3

The True Righteousness

¹ Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqww pam nuyniqww qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalolmat hintsatsakaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ö'qalya. Puma popkotuy amunyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqee, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nõñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqww Godniqww itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwyuñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantaniñkañwo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqww, tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhiti, Benjamin ahpiyviynikañwo. Nu Hebrew-sinonikañw tihtiwhqee, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumum tōnaltiqee, Moses tutavoyat añ ahsupoq nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaqee God aw tōnawtaqamuy okiwsahsana.

Tutavotniqw nu pas suan hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiw-tañwu; nikañw nu Christ tuwi'vaqe put sohsok qahihata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok epnihqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus ðviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mömstikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe ðviy'o. ⁹ Nu put tuyqawve', put aw yanikañw nātuiwini, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqeay qa aw yanikañwo, it navoti'taqee: Hak Christ aw tuptsiwhq, pam súantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pās tuwi'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God ðqalayay aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kñanavotkañw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniqw nu so'pumuy amuñaqaw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvaqeay pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiw-taqey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ð'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqw ðviy'o. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaqeay qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūkw hinma; Nu pay hihta añ kuyvaqey ayo yúkuhqe, nāt hihta inuqeyevenihqat aqw ð'qala, ¹⁴ Pi nu nana-munwaqamuy amún so'ñwamiq ð'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqw, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniqe ðviy Christ Jesus añ nuy wāñwayi. ¹⁵ Noqw ðviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwyuñqam pan wuwni'yuñwini; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶ Noqw pay pi itam haqami pahsavo ðkiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwhqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhtaq'ewyaqam añqe' hinnunya. ¹⁹ Puma hovalniwyaniqey aqw ðkiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himui-wyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰ Noqw itam hapi ðveqatsit aw sinoiwa. Noqw ason Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo óyaniqa pañqawniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alóntani, nen ðqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniqey ðqalay'ta.

4

Instructions

¹ Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptsiwa. Noqw ðviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ūmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nó tumalota. Pumuy tuñwniam qatsitutenit ep pēniwyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās unañwat yesni. Tutuyqawhqay soon pas hisat pítuni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwantotat,

God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put ōviy God aw tūviñtotani, tsúyakiwkañkañwo. ⁷ Noqw God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyi-waltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñq'ō. Kurs hak put pantaqat mātsi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuñwni. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta kaptsitiwhqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwañw'ewakwnihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalavayhtiwhqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintiwhqat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw ōviy'o. Pay as pi uma pan tunatyawkañkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kítahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rūrumnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrumnaniqeyu; nu sohsok hihta añ ōyiwaniqey, pu tsōnmokiwaniqey tuwi'va, hihta qarūrumnaniqeyu, pu hihta nāstatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ ōqalayay akw'a. ¹⁴ Noqw pay pi uma súanhtotiqe, nuy oki-whintaqw inumi unañwtapya. ¹⁵ Noqw uma Philippi ep sinom navoti'yuñqw, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataq, nu pañqw ahpiyniqw, pay úma-sa itumalay añ inumi unañwtapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tōnawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thes-salonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ō. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwyaniqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok ōmahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat ōmahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwañwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaōwíhintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptsitiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy ōqalayani. Ima tuptsi-wni'yuñqam inumumyaqam umuy ōqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy ōqalaya, tis ōviy Caesar ep kīvitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuókwaat sohsokmuy umumi pitsiwtāa. Nam antaa.

Paul COLOSSET ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yunqamuy oqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lo-mayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēvevnayaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yunwa, ⁵ Itahnöyiy òveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw- sa taywiskahkañwo, lomatuawit pas antsanihqat ahpiy put hímunihqat tuwi'vayaqee. ⁶ I' lomatuawi suyhtsepñwat òqawi'makañw ah-supog túwaqatsit añ kúrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nö hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuawit, pu God núokwayat yuaataqw, uma put pas antsanihqat tuptsiwyaqe put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuawif āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itah-tumalsunwa, Christ eñem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makañwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi unañway'yunwniqata. ⁹ Paniqw òviy itam hisat put nanaptaqe pahpiy qa qé'iwmañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqa Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwunnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ah-supog umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaówihinyunwe' suyhtsepñwat God tuwi'yunqey pas pavan añ òqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nö òqalayay akw òqawhtote', hihta kánanvotpit aw òke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyūñw, ¹² Itanay aw hahlayhtiwiskahkañwo, it navoti'yunwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tālanihqat aw yūñiqat Itana pan itamuñem yukí'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatālat aw moñw'iwtaqat òqalayay añqw itamuy ayo óyahqe, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴ Ura pam Tiy mokiwuyat akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqe itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵ God Tiat hapi Nay qamātaqpuvenihqat amum súnanta, put tímuyatuy amunaq w mohti'maqanihqe, pu piw mohpeqnihqee. ¹⁶ Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, òveqatsit ep'e, piw túwaqatsit ep'e, mātayaqamuy, pu qamātaqyaqamuy, sen moñwyesqamuy, sen añ òqalay'yunqamuy, sen añ mohpeqyaqamuy, sen pávanyaqamuy. Sohsoy himu put ahpiy yukiltoti, pu put énem'i. ¹⁷ Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put òqalayay ahpiy sohsoy himu hūrs hōñi. ¹⁸ Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyunqw, pam qōtōamu; òviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwuy añqw mohti ahoy tātayhqee. Pam hapi sohsok hihta ep mohpeq'a. ¹⁹ Pi God hin pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupog put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. ²⁰ Pi God Tiy ahpiy sohsok hihta yukiltiqat nāptiniqey tunatyawta, hihta

tūwaqatsit epnihqata, pu ðveqatsit epnihqata. Noq̄w ðviy Tiat nahoyehtsit ep mokq̄, God itamumi pōhi. ²¹ Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqe, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haqtotiqe put tuwqamatu. ²² Noq̄w God Tiat tokoy'vaqe, mokq̄ God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriwkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi ökinani. ²³ Kurs uma qapēwewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkañw, qa nañ'ekni'wise', lomatuawit ahpiy nōyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpip hoñni. Pam lomatuawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noq̄w nu' Paul hapi put ep lavayhtaviwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴ Noq̄w nu hapi umuñem hīhihta añ kānanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kānanvota. Noq̄w nu itokoy ep put amum kānanvotniqey ep hahlayi. ²⁵ Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataq̄w, nu pumuy tūwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. ²⁶ It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaq̄aw nānañk qatsīniwmaqat, pu nānañk qatsīvaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nikañw yepahaq pu' pam sinomuy amumi put mātakna. ²⁷ Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nikañw pam tunatyay pas pavan qaöwihintaqat as hisat tupkat, yepahaq sinomuy amumi put mātaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuq̄w, uma put amum kaptsi'yuñw. ²⁸ Put hapi itam tūawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pás pasiwyuñqamuy God atpipo ökinaniqey nāwakna. ²⁹ Put ðviy nu a'nō tumalay'makañw maqsonlawu. Noq̄w God öqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nō tumalay'ta.

2

¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea- kitsókit ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñem'i, pu hāhaqe' añ tuptsiwni'yuñqamuy nuy qa tuwi'yuñqamuy sohsokmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nañwat akw sun unañway'yuñw. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pás matsi'yuñw. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añqw suyan unañwtalwuwnit, piw navotit qaöwihintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwañwálvayit akw umuy ūnatoynani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwni'yuñwt, sunkahkañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqawh̄qay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe ðviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapēwewnit akw Christ hūrs ñuy'kahkañw, öqawhtote', hūrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhati-wiskahkañwo. ⁸ Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwantuwi, pu an'ewakun anawiy akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam pi pay yep qatsit tunatyayit ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatōta, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuñqee. ⁹ Pi God hímunihqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nāmahin pi pam sínoniwhti. ¹⁰ Noq̄w put añ uma pás pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpeqyaqamuy, pu añ moñw'iwyuñqamuy amuñaqw mohpeq'a.

¹¹ Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwya, qa umuh-tokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylayat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ö. ¹² Noqw uma küyit akw tuvoylatotiqe, soñawnen Christ amum āmiwyat, ahoy tātayya, uma God öqalay akw mokiwyu añqw put ahoy tātaynaqat aw tuptsiwyaqey öviy'o. ¹³ Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yuñqe qalomáqatsit aw nānoi'yuñqe, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. ¹⁴ Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'totaqey soñawnen hihta put aw pöiwyuñwa. Noqw pay pam sohsok itahpöiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehtsit ep mokq'ö. ¹⁵ Pu pan hapi pam añ mohpeqyaqamuy, pu qamātaqupeveyaqamuy öqalat pasiwyuñqamuy kíqötaqey, pumuy añwutaqey nuhtumi poñahta. ¹⁶ Paniqw hapi öviy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hihikwyaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen müyawuy qātsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalōñnit ep'e. ¹⁷ Taq pam pantaqa pay kihsit an hakiy nātoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸ Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy ünatoynaqw, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihtatote', öñaqw hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwniy-sa ahpiy yuaatotani. ¹⁹ Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qötöyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyuñwa, tathut akw namiwiwyuñqee. Nihqe Christ añqw puma öqalat makiwya; nihqe put aw tōnaltiqe God tunatyayat añ wūhak'iwwiswa.

Dying and Living with Christ

²⁰ Uma Christ amum so'qe yep qatsit tunatyayat añqw mātaviwya. Noqw ya uma hinoqw nāt yep qatsit ep sinmuy amún hinwisa? ²¹ Ya uma hinoqw sinmuy lavaiyamuy aw tunatyawyuñwa? It'a: Uma it qa aw tōñokyamantani, uma añqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²² Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nōsiwhqa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat öviy'o. ²³ Pay pas antsa pan lavayi sinmuyniqw nāp wuwniewakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihtate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawi'tani.

3

¹ Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta öveqatsit ep hinyuñqat tunatyawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqey qatu. ² Uma hihta öveyaqat tunatyawyuñwani, qa tūwaqatsit epyaqata. ³ Pi uma soñawnen Christ amum so'qe, put amum God añqw qatsit makiwya. Noqw qa aw tuptsiwni'yuñqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴ Noqw öviy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa mātaktiqw, pep pu' uma piw put amum mātaktote', put amum kaptsiwiyuñwani.

The Old Life and the New

⁵ Noqw öviy uma yep qatsit añqw tuñlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwaniqey qe'yani, pu itséheet qātsita, pu nuvöqatsita, pu qalomātuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyuñqat qa kwanháw'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwput aw nāwakintimañwu. ⁶ Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi pitsíwta. ⁷ Pay ura uma as

hisat pan yēse, uma nāt umuhtunatyay añ hinwisqee. ⁸ Nikañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'ts iptotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unañway'yuñwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. ⁹ Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enañ añqw ayo lasyaqee. ¹⁰ Pu' hapi uma pūhut qatsit añ hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suyhtsepnwat pas pavan tuwi'wiskahkañw, pam hin hintaqw, uma pan alóntiwisni. ¹¹ Pi put sinomuyatuy amuñaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy ep qatu. ¹² Noqw òviy'ò, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unañwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwni'yuñwni; nāvāsiani, okiw'unañway'kahkañw qa kwiviunañway'yuñwni; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuñwni. ¹³ Uma nēnehpewi hihta añ kuyyuñwni; pu namivōhikiwyuñwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ò. Christ hin umumi pōhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴ It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unañway'yuñwni. Pi lomahintsakpi nami'nañwat akw namiwi-wyuñwa. ¹⁵ Nam God añqw kwakwha unañwa umuh'unañwpeq tuyqawvani; pi uma kwakwhat qatsit aw wánwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwniqey òviy'ò. Pu uma tsúyakiwyuñwni. ¹⁶ Uma Christ lavayiyat umuh'unañwpeq panaye', pas pavan unañwtalwuwni'vayani. Uma nātutuqaynayakahkañw, nāòkwhantotani. Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwisni. ¹⁷ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy añ hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwniqeyu. Uma sohsok hihta put enēm hintsatskamantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwisni.

Personal Relations in the New Life

¹⁸ Uma momoyamu, uma umuhpuwsuñwmuy amumi tūqaykahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqa umuñem tunatyawta. ¹⁹ Pu uma tah-taqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwt, pumuy qa qōhqōylalwani. ²⁰ Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Uma panwise', Tutuyqawhqat unañwveyani. ²¹ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. ²² Pu uma añ tūtuwiktu, uma yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Qa pas umuhmomñwituy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwni. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw, pan tumalay'yuñwni. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwni, Tutuyqawhqat enēm tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqat Christ enēm tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'tagey umami sisvini. ²⁵ Noqw pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuiña.

4

¹ Noq̄w uma añ tūwiki'yūñqamu, uma umuhtutuwiqmuy pās oyi'yūñwni, it navoti'yūñqee, Umuhtutuyq̄awhqa ðveqatsit ep q̄atuhqata.

Instructions

² Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwisni. ³ Okiw uma itamuñem tūviñtiwisni. Noq̄w itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hōtani; noq̄w itam Christ tunatyayat as tupkiwtañwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put ðviy sivilawu. ⁴ Noq̄w nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. ⁵ Uma añ qa tuptsiwni'yūñqamuy amumi pās tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiiwiyūñwni. ⁶ Nam umuhlavayi sutsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷ Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqa, inumum Tutuyq̄awhqat eñem tumalay'ta. ⁸ Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat ðviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway ðqawhtaniqat ðviy'o. ⁹ Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añqw sino. Ason puma yepeq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani. ¹⁰ I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy ðqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noq̄w ðviy kurs put pituqw, uma pās taviyani. ¹¹ Pu i' Jesus, Justus piw yan tūñwantiwhqa, umuy ðqalanta. Pay íma-sa God tumalayt ep inumum tumalay'yūñwa, Jew-sinmuy tuptsiwni'yūñqamuy amuñaq'ó. Kwakwhat pi puma nuy a'nó unañwtoyni'yūñwa. ¹² Pu Epaphras, umuhkitsokiy añqwnihqa umuy ðqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem tūviñtima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. ¹³ Pi nu put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem pīwu. ¹⁴ Pu pas aw itah'unañwa ñatwi'taqa Luke-niqw, pu Demas puma umuy ðqalanta. ¹⁵ Uma Laodiceat ep tuptsiwni'yūñqamuy ðqalayani, pu Nymphas pīwu, pu put kīyat ep tsotsvalyaqamuyu. ¹⁶ Pu ason uma it tutuvenit añ tūñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaq̄w, puma tuwat put añ tūñwayani. Noq̄w puma tuwat umumi suk̄w tutuvenit taviyaq̄w, uma putwat añ tūñwayani. ¹⁷ Pu uma Archippus aw pañqaqwani: Um tunatyalte', Tutuyq̄awhqat eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸ Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy ðqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawhqat qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul THESSALONICAT ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw- nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy ōqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam núokwa, pu kwakwaha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ō.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñtiwiskahkañwo. ³ Uma Itanay God qapēvewnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put eñem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpup put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nañ'eknayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unañwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuaawit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit ōqalayit mahtaknayaqe umuy tuyqawwaya. Noqw itam umumuyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanawintivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kānanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe ōviy sohsoyam Macedoniát pu Achaiát ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pālōñawhti, qa Macedoniát ep-sa-nit, Achaiát ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqaw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqaqwani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pās ōoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antsanihqat, qátuhqat aw lasyat, put eñem tumaltivayaqaw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat ōveqatsit aw nuhtayyuñwñiqey yayhnaya. Put hapi God mokiwyuy añqw ahoy tātaynaqaw, pam itsívut nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

2

Paul's Work in Thessalonica

¹ Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiq ōkihqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hihta añ kūkuyvaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy haman'ewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuaawit qatuhtusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuaawit yuaatotaqe, umumi qa atsátota. Itam suyan unañway'kahkañw, umuy qa ūnay'totoynaya. ⁴ God itah'unañway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ō. Nihqe pam itamuy lomatuaawit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw ōviy itam put-sa unañwveyanique lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañwveyanique. ⁵ Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqaw. ⁶ Pu itam tsokaniwyaniquey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ

ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tüviñtotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷ Itam pās unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsāk w aw tunatyawtaqat hin put pāsniñwuqat pan'i. ⁸ Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mātatvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kahkawnaqae ñviy'ō. ⁹ Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kānanvotyā; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tükwaiyuñwniqe ñviy mimhikqat, pu talōñvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰ Pi uma navoti'yuñwa, pu God pīwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' pās unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopanhinnumya. ¹¹ Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoyñaya, pu umuy ökwantota, hakiy naat timuy pantsakiñwuqat pan'i. ¹² Nihqe uma as God sinomatnihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayat aw yuñwt, put amum kaptsi'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³ Noqw ñviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwiisa. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayia. Nihqe pam lavayī umuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' a'nō tumalta. ¹⁴ Pi ūmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinmuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jew-sinmuy amuhpiy panhtoti qat pan'i. ¹⁵ Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqay Jesus niñaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwsasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶ Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Öviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohī! God itsivuat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷ Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wīkiwa; nīkañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiqñiqey tuwanta. ¹⁸ Panta. Pay as nu qa sūs umumiqñiqey unañwti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹ Ya nu hihta aw unañwvahi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atp hahlayhtini, hisat pam pītuniq'ō. ²⁰ Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3

¹ Noqw nu qa añ kuytaqe, ñviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruh-tiniqey wūwa. ² Nihqe ñviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy öqalanıqat ñviy'ō. ³ Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñqw, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴ Pay ura itam umumumyaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma nanapta aw antsaniwhq'ō. ⁵ Yaniqw ñviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqe ñviy'ō, nāp hisat pi tūnatotoynaqa sen pay hinwat umuy ūnatoyñaqw, itam haktonsa tumaltotaniqw ñviy'ō. ⁶ Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnamī'nañway lomatuawva, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yōrikyaniqey

pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yórikyaniqey nānawakna. ⁷ Noqw paniqw òviy'ò itahtupkomu, itam hīhihta añ okiwhinwisqey, pu sóon'iwuyunqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahipiy'ò. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñniniq'ò. ⁹ Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwiisa, itam put aw nānawaknaqw, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat òviy'ò. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talōnwintiwihqat añ qanātusi'kahkañw, tūviñtiwiisa, umumi yórikyaniqey òviy'ò; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹ Noqw nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhqa Jesus Christ itamuy umumiq pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unañway'yuñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuñwniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhqa umuy pan unañwtoynaniqat umuñem tūviñtiwiisa. ¹³ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuñem pan yukuqw, uma Itana God atpíp umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhqa sohsokmuy sinomuy tsamkañw pítuq'ò.

4

A Life that Pleases God

¹ Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihqe òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqaqwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepñwat aw hoytoy-nayani. ² Pi itam Tutuyqawhqat Jesus ahipiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuñwa. ³ Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniqey qe'yaniqata. ⁴ Pu uma nānap añ umuhtokoy aw tuyqawvaye', put qa hoyalayat, hihtay'yuñwni. ⁵ Uma qa nuvōiwuyunqey, añ qatuptsiwni'yuñqam God qa tuwi'yuñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noqw qa hak it ep pāvay, sen tupkoy ehpewi qaantini; taq Tutuyqawhqa pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nānaoyhtima. Pay ura itam mohtihaq umumi pañqaqw; nihqe pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itsēhee'qatsit qa aw itamuy wānwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniqw hapi òviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwniqat soon pas nu piw òviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuñqey God ahipiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. Noqw uma pas suyhtsepñwat put añ òqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey añ ò'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuñwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuñwni.

The Lord's Coming

¹³ Nikañwo itupkomu, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhitiniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyunqamuy amún qahahlayhpit akw māmañuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuñwa, Jesus mokq pam put ahoj tātaynaqata. Noqw pan hapi piw pam Jesus ahipiy imuy so'qamuy ahoj yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiwi, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pítuqw, itam nāt añ yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi

God mohpeq hoñviayaat a'nö hiñqawhq, God töttöqpiat töqtiqw, Tutuyqawhq a'nö tsa'lawht pas nāp ðñaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoj yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum ðmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqat ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum utsep yesni. ¹⁸ Noqw ðviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpiy añ nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

5

Be Ready for the Lord's Coming

¹ Nikañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw ðviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñqw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ūuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqaqwani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sūlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nõñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālat añ qa hinnumyaqw, ðviy soon pam talōñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwa. Itam qa tōkilat ep sinoiwa, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam añ tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkañwe yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuñwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tālat ep sinoiwaqey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñwani; pu ayo nõñakniqey tunatyawuñqey qa nañ'ekni'yuñwani. Pam tunaty itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsívut aw ökinaniqey ðviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ahpiy ayo nõñakniqat ðviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw ðviy sen itam tayyuñwani, sen tokniñwe, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw ðviy uma nānami unañwtavi'yuñwani; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwani.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqat ep umumi moñw'iwyuñqe, umuy u'nantoynayaqamuy kaptsi'yuñwani. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwani. Uma qa nānami hinyuñwani. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqaqwani, itahtupkomu: Uma añ nanañhtuy u'nantoynayani; añ unañwmokiwyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñwani; añ qaö'qaltuy öqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñwani. ¹⁵ Uma tunatyaltotiqw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma utsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa. ¹⁶ Uma utsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsok hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūiwuy antaqat qa tōkayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñwani. ²¹ Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwani; ²² Pu hīhihta qalolma'e'wakwñiqat qe'yani. ²³ Noqw nam God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp umuy nēñem-sa sutsvo öyahtani. Noqw nam umuhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwyuñwani, hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ pituniq'ö. ²⁴ Noqw God umuy wāñwayhq pan umuñem yūkuni.

Pi pam soon qa lavaiyy aw antsanni. ²⁵ Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶ Uma nānatupkomnihqey pan sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy öqalantotani. ²⁷ Nu hapi Tutuyqawhqat aw yankañw umumi pañqawni: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ tñwantotani. ²⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy òqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ò.

The Judgment at Christ's Coming

³ Pay kurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ò. Pi umuhqapevewni a'nò òqawi'wisa. ⁴ Noqw òviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; òviy pi uma hīhihta añ kānanvotye' qa nañ'eknayañwu. ⁵ Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yúkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe òviy put ep kānanvotya. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyni, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ a'nò hōhoñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw òñaqw mātaktiq'ò. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotaqamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qōhit uwiwitaqat akw nāoyni, imuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yórikyani, pu qaan'ewakw òqalayay aw'i. Yan hapi puma sutsep sivintoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pítuniq'ò. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñw. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniq'w òviy itam yūmosa umuñem nāwakintiwiisa. Pay nam Itana God umuy namorstaqa umuy put tīmatnihqey hihkay'yuñqat pan umuy yúkuni. Nam pam òqalay ahpiy umuhlomatunatyay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahpiy umuhtumalay. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noqw úmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy núokwayat añ'a.

2

The Wicked One

¹ Noqw Itahtutuyqawhqay Jesus Christ hin pituq'w, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ² Noqw uma qa āpiy pay umuhwuwniy ep wiñwhinyuñwniqat itam umumi okiwhiñqawani. Kurs hak Tutuyqawhqat talōñniat aw pay pitsíwtaqat umumi pañqawhq, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahpiy put yuaataqey pañqawniq'ò, sen pam God eñem yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsubhqey pañqawni. ³ Noqw pay qa hak hapi umuy hihta akw únatoynani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nò rohomhtivayaq'w, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtaga, maskimiq túviwniqey òviy tihtiwhqa mātaktiq'w, pep pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw pítuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtunihqey pan túñwantiwyaqamuy amuhpa' nāwakintiwyaqamuy amuhpe sus'oveqnihqe nātsotskanani. Nihqe pam God eñem kihut ep qatuptut, pam

God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumumnihqey, umuy iit āawnaqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noq̄w pay ason pas pam tāqa nāp papsiy ep mātaktiqey aw pahsavoo ahoj ñuy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pītuniqat aw pahsavoo. Noq̄w pay put ahoj ñuy'taq̄a pay soon nāt qa ñuy'tani, hisat pam áyoniqey pahsavoo ⁸ Ason pam áyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomátaqa mātaktini. Noq̄w pay Tutuyqawhqa moañaq̄w hikwsiy akw put nīnani. Pam qaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomáhintsakqa Satan öqalayay pasiwkañw mātaktini. Nihqey pam hīhihta kātumalay'tani, pu sohsok hihta wutsit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy sūlawhtiniqamuy unatoynani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nõñakniqey qa nānawakna. ¹¹ Yaniq̄w hapi öviy God puma hihta pay a'tsat tūtuptsiwaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹² Noq̄w puma sohsoyam maskimiq maspiyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tūtuptsiwat, tuwat soq̄ qaanhintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noq̄w kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsanihqat aw tuptsiwyaqey, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kwanw'ewayhtotiqey ayo nõña, pi God pas yayhniwhqat añq̄aqw pay umumi unañway'taqey umuy namorstaq'ö. Noq̄w öviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwisni umuhpee. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuawit āawna; nihqey umuy wāñwayhqey, umuy Itahtutuyqawhqaq̄a Jesus Christ amum kaptsi'tiwyaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; öviy uma hūrs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtuveniy akw umumi tutaptotaqat uma hūrs ñuy'yuñwani. ¹⁶ Itahtutuyqawhqaq̄a Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taq̄a, nūokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'- nañway'yuñwaniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwvahsi'yuñwaniqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'nañwtoyni'tani, uma qanánahtsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwaniqat öviy'ö.

3

Pray for Us

¹ Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noq̄w Tutuyqawhqaq̄a lavayiat añqey' kúrukiwme', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvagey pan'i. ² Noq̄w itam qahopihtuy nukpansinmuy amuñaqw ayo oyiwtani. Taq̄ qa sohsoyam sinom God qapēvewni'yuñwa. ³ Noq̄w pay pi Tutuyqawhqaq̄a hihta añ pas qaatsáy'maqa soon umuy qa hūrs hoñnani, pu qalolmat añq̄w umuy ayo óyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqaq̄a ep umuy qapēvewnaya. ⁵ Noq̄w nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwani, Tutuyqawhqaq̄a umuy pan unañwtoynaq'ö.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhqaq̄a Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haq̄awa tuptsiwni'taqey pañqawkañw, itamuñaqw hin lavayit ömahtaqey qa añ hinmat, soq̄ naöñhqatuq̄w, uma qa put a'puñalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaq̄w panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqey, qa paysoq̄ hinwisq'ö. ⁸ Piw itam qa haq̄am hakiy nõvayat paysoq̄ nõnova.

Itam qa pan hinyuñwt, tókilat añ-nikañw pu tälö' tumalat añ maqsonlal-wañwu, pas pay qa haqawat umumi tükwaiwyuñwniqey òviy'o. ⁹ Yantsak-wisa itamu. Itam qa paysoq umumi tunòstuñlay'yuññwu, pay as pi itam put makiway'kahkañwo. Nikañw itam hinwisq, pay uma piw itamun yesniqat òviy itam pay apiwyuñwa. ¹⁰ Suhpan ura itam nāt umumumyaqey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqa piw qa nōsmantani. ¹¹ Taq itam nanaptaqw, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuññwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹² Noqw òviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³ Noqw úmawat itahtupkomu, uma lolmat hintsatskaqey añ qa õñani. ¹⁴ Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqw, uma aw tnatyaltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵ Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶ Noqw nam Tutuyqawhqay hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷ Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy õqalaqe, pēna. Yan hapi nu sohsok itutuveniy tuvoylata. Nihqe òviy hapi nu pēna. ¹⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw mohti Pēniata

¹ Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo ðoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa piwu. ² Nu Timothy òqalanta. Um qapēvewnit ahpiy ítii. Okiw nam Itana uñ òkwalnit, núokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay ámuma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaqw, puma qa hihta alōñōt sinmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hīhihta tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwni, pu haqaqw sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēvewnit ahpiy pās unañwat yēsiwhqat qa put tumalay'ta. Noqw ðviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwñi'yuñqamuy òqawhtoynaniqat ðviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itsēheeiwyuñwni; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwni. Puma pas antsa God aw tuptsiwñi'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwni. ⁶ Taq haqawat as iit tūtutuqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaativaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qananahtsopkahkañw yuaatota; nikañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mátsi'yuñwa. ⁸ Noqw pay pi itam navoti'yuñqw, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ò, ⁹ It navoti'yuñqee: Pi pam himu mewnitutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuy, pu qalomáhintsatskaqamuy, pu God aw qa tunatyaltotiqamuy, piw hihta pas āantsawat hovalantotaqamuy, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuy, pu tuqwyantotaqamuy, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuy, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuy, piw tūuyiñwyaqamuy, pu a'tsatuy, pu pas qaatsátotaniqey pañqaqwat atsátotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpi qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuwit qaōwihintaqat amum súnanta, it lomatuwit God ahpiy inumi mātaviwhqat ámuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsahinmaqat pan inumi tuptsiwñqey, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy òqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aqw hiñqawlawhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuatañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwñi'taqe ðviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw ðviy Tutuyqawhqa nuy òkwatuwhqe, ¹⁴ Núokway nuy qaōwímaqa; nihqe nuy pan unañwtoynaqw, nu Jesus Christ aw tuptsiwē' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noqw i' yan lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo óyaniqey tūwaqatsit aw pítuhqata. Noqw nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeq'a. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniqw nuy òkwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqapsiy

mahtaknaniqe öviy'ö. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sutsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqnihqqa, piw pam-sa hapi sūka suyan unañwtalwuwni'ta. Nam pam sutsep aqwhaqami kaptsi'tiwaa, piw tayawintiwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, itii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam un hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw öviy nu un it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapëvewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaqw um uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw öviy nu pumuy Satan aw mätavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat öviy'ö.

2

Church Worship

¹ Noqw öviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas okiwhitiwisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūviñlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis öviy añ pas momñwituy, pu añ öqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiawtaqat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo öoyhqat unañweyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nõñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sūkaa. Noqw God pu sinmuy amuhtsave wúnuhqa pas sūkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mätapniqe öviy nātavi. Piw tuwaniyat aw pituqw, pam nuhtuhpa' navotniwa. ⁷ Noqw öviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas súañqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuawif aw tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat añ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe öviy'ö. ⁸ Paniqw öviy sohsovik tahtaqt may qa-hováriwtaqat akw ömi māvuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsívuiwkahkañw, pu piw qa pëvewni'kahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanay'kahkañw, pās unañway'kahkañw, yūyahiwatani; pu hihta pas a'nö hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñwni-sikavalasivata, pu pearls piwu; pu qa hihin hōmiy aw yuykuyani, pas pay pumuy pipt-santotaniqat öviy'ö. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw nam-takni'yuñwni. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuñqamuy sūamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahinqawkañw, okiw unañway'kañw, God lavayiyat nanatwunmantani. ¹² Pu wuhti tütutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moñw'iwtamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqw añk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsat qa tuptsiwa; pi wuhti ūnatoyniwhqe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amun namiyukit qa hovale', nāmi unañway'te', suan qatsit añ pās hinme', pam tiylawhqey añ ayo yámakmantani.

3

Leaders in the Church

¹ I' hapi pas antaa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlay'taqa lolmat tumalat tuñlay'ta. ² Taay, noqw i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani;

sūkw wuhtit kōñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'nañway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy ðoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'tamantani. ³ Honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sivat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nō hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlay'tamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuñwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'taniqey qa tuwi'taqa tis pam hin God sinomuyatuy oyi'tani? ⁶ Qa puhutuptsiwhqamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'nañwtiqw, God put eñem qalolmat yúkuni, pam Nukpanat eñem hin yúkuhqey pan'i. ⁷ Pu ðviy piw pam qatuptsiwni'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavotiwamantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put ðelantaniqw, pam Nukpanat hūwiyat aqw pākini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima añ tu'sawni'yuñqam piw amún pasi'nañway'yuñwni; qa neveqyuaatotani; honaqkuyit qa hihikwyani; sivat qa nanaqashinyuñwni. ⁹ Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiwtañwuqat itam tutuqayyaqwu tuptsiwyaqey ñuy'yuñwni. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiwamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñwe', pahasat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹ Pu ðviy pay nōmamat piw amún pasi'nañway'kahkañw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unañway'yuñwni; sohsok hihta añ qa atsáy'wiskahkañw hinwisni. ¹² Pu tu'sawni'taqa sūkw wuhtit kōñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pās oyi'tamantani. ¹³ Pi ima suan tu'sawni'yuñqam pas kaptsi'tiwyañwu; piw Christ Jesus aw tuptsiwnit qanahahtsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqw pay hisnen nu qa pas hisattiqw ūmiqniqey wūwankañw, iit ūmi penta. ¹⁵ Nikañw kurs nuy qa iṣniqw um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiway'yuñwe, put ðmi ñuy'yuñwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsi'yuñwa, hihta as tupkiwtañwuqat pas antsa qa ðwihintaqat ñuy'kahkañwo, i't'a:

Sus'òqaltutuyqawhqa tokoy'vaqe namtakna;
 God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna;
 God hoñviaymat put tuway'numya.
 Sopkawaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa;
 Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptsiwa.
 Pam ðmiqatsit aw wikiwhqe, pep kaptsi'tiwa.

4

False Teachers

¹ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami so'ñwamiq haqawat tuptsiwnit añqw lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwkahkañw, tūunatotoyñayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayhpiyamuy aw'i. ² Ima pan tūtutuqaynayaqam God aw tuptsiwni'yuñqey atsáy'kahkañw pañqawani; nihqe soon puma qaanhtotiqey unañweq navoti'yuñwni. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noqw ima tuptsiwni'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam

hahlaykahkañw put ömalalwani. ⁴ Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noqw öviy soon himu ayo yukiwni, hak put tsúyakniniq'ö. ⁵ Pi pam God lavaiyat akw pas himuniwhitiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um iit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ eñem suan tumalay'tani, itahtuptsiwniy ahpiy lavayit akw öqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ an'ewakw tütuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañtwavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāö'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noqw pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put sutsep akw a'nö moñwvasiñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniqw maqsonlalwakañw, itamumiq hihinqaqwaqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qátuhqat aw yanyuñqe öviy'o. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo öoya, tis pi öviy imuy tuptsiwni'yuñqamuyu. ¹¹ Iit um nuhtumi tutaplawni, put tütutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ümi qa kwañwátaytani, um nāto tsākwnihqat ep'e. Noqw um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pās yuaatani; um pās hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptsiwniñ añ hinmani, pu kwañw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ tūñwantaniqey aw unañtwavi'tani, pu tūökwhaniqeyu, pu tütutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ümi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ümi noiwa. ¹⁵ Um iit aw wūwantamantani; um awsa yuki'tani; noqw un öqawi'maqw, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ümi tūqayyuñqamuy piw ayo öyani.

5

Responsibilities toward Believers

¹ Hak wūkw qa qöhqöyat, naynihqat pan aw pās yuaatamantani; pu pay añ qa wūwukwmuy uhtupkomnihqat pan'i, ² Pu añ wūwukwmuy momoymuy ünümnihqat pan'i, pu pay qa wūwukwmuy uhsiwamnihqat pan'i, qanānaphin wūwankañwo. ³ Pu um añ koñnalavutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw, sen mömuy'taqw, pay puma tuwat put päseye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵ Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talönwiiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhitimañwu, pu nāwakinmañwu. ⁶ Nawus pi koñnalavu kwañwäewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷ Yan um pumuy amumi hiñqawmaqw, puma qa hihta akw hinyuñwni. ⁸ Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi öviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹ Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwni'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um pūmuy-sa koñnalavutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰ I' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwtamantani, tímuy suan wuñwnaqa piwu, hakimuy kiy ep pās öoyhqe, pu God sinomuyatuy kukyamuy pāhomhqe, pu hihta akw

okiwhinyuñqamuy ep amumi unañwtaqqee, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq añ hinmaqqee. ¹¹ Nikañw um añ momoyhoymuy koñnanalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahasat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹² Nen qaanhtotiñwu, motivasiwniy ayo yukuyañwuniqee. ¹³ Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kīnawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hīhihta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴ Paniqw òviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'oooyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñw. Noq w sinom amumiq hiñqaqwaqam pāpu qa hiñqaqwani. ¹⁵ Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶ Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyviat koñnalvutiqw, pay pam put aw unañwtavi'tani; noq w God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkawaiyuñw. Nen puma añ pas qa atsats nanalvutuy amumi unañwtavi'yuñw. ¹⁷ Pu ima añ wukw'a'yat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptsitiwyani, tis òviy God lavayiyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸ Pi ura tutuvenit añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqqa ahsatiy hihkay'tañwu, yan'i. ¹⁹ Pu aw wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaqw, put qa kwūamantani, ason pas lōyōm sen pahyomhaqam put pas suyan navoti'yuñqey pañqaqwaqw, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰ Pu añ qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noq w ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹ Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhḡay Jesus Christ, pu pas namorstiwwaqamuy hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūk-w-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūk-w-sa eñem tunatyawkañwo. ²² Pay um qa pas hakiy God tumalayaw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaqw, sinom uñ añvaiwtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³ Pay um pāpu qa kūyit-sa hihikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniqw òviy'ò; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴ Haqawatuy qaantsakpam yep qatsit ep susmataqtiqw God amuñem qalolmat yūkuniqw, pam pay navotiwta. Noq w pay haqawatuy qaanhintsakpam tupkiwyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituqw pep pu' sohsoy mātāqtini. ²⁵ Pu pay òviy piw pan haqawatuy lomahintsakpam añwu pay mātāqya, pu ahpiy pay qa mātāqyaqa soon qa nāto mātāqtini.

6

¹ Pu ima añ tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta añ kaptsi'yuñw; noq w qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat òvelani. ² Pu ima añ tuptsiwni'yuñqamuy moñwi'muy'yuñqam pay soq pi pumuy tuptsiwni'yuñqw pumuy qa hihtay'yuñwniqey qe'yani. Puma qa panyuñwt, amuñem suhta'ewkahkañw, tumalay'yuñw, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwni'yuñqee put aw unañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuqaynakañw, añ òkwhantani. ³ Haqawat ka it tutuqayhpi sūantaqat qa nānawaknani. Noq w it tutuqayhpi Itahtutuyqawhḡay Jesus Christ lavayiyat ahpiynihqe itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noq w puma put tutuqayhpi ayo yukuyat, hihta alōñōt

tūtutuqaynayani. ⁴ Puma pi kwīkwivitnihqe qa hihta navoti'yuñwa. Panis tuwat haqam nāñwuy'yuñwniqey, pu lavayit pas hin lavaytaniqey-sa tunatyawyuñwni. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nāñwuy'yuññwu; nānamiq hiñqawñwu; nāismaqas'iwyuñwu. ⁵ Puma qalomáwuñni'yuñqe, put ép nāñwuy'yuññwu; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñwa. Púmuyniqw hak God pas kaptsi'taqá qa hihta rürumnaniqey ep hahlayni. Pumuy panyuñqamuy um añqw áyoni. ⁶ Noqw hak God pas kaptsi'taqá hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqá pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw öki; nihqe öviy itam qa hihta hinkahkañw, yañqw ahpiyyani. ⁸ Pay itam nōsiwhqay'kahkañw yuwsi'yuñwe', put ep nakwhani'yuñwni. ⁹ Taq ima añ kähaktotiniqey nānawaknaqam unaheppit hūwit antaqat aw ökiñwu; pu hīhihta an'ewakw qalomátunatyawyuñwa. Noqw put akw sinom nāhōvalaye', súlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sivat pas hih-tay'te' sohsok hihta qalomáhintsakpit aw unaheviwñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqe, qapēvewnit añqw lasya; nihqe hīhihta qahahlayhpit akw nāsōskwiyaqe, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noqw ūm'i, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ö'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, qa its hin unañwtiniqeyu, okiw'unañway'taniqeyu. ¹² Um itahtuptsiwniy öviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhaknihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptsiwni'taqey pañqawhqe. ¹³ God hapi sohsok taytoyañwuqa ūmi tayma, Christ Jesus ámuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw öviy pumuy amutpip nu ūmi pas pañqawni. ¹⁴ Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqa Jesus Christ mātaktiniqat aw pahasavo qa hak un hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put enem tokiltaq'ö. Pam hapi Sus'öqalanihqe, pas kaptsiwhqat sohsoyam navoti'yuñwni. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqayamuy amumi Tutuyqawhqa. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pituni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yuñwt, put-sa öqalay'taqat pañqawani. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nö himuy'yuñqamuy amumi pañqawhqa, puma qa pas hihtunihqey namiwuwan-totani; pu kähakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñwt, God qátuhqat aw yanyuñwi, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat öviy itamuy sohsok hihta qaöwíhuylawhqat aw'i. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kakhawnayat, tūhuytotaniqey suhtaq'ewyani; nen lomatumalay ahpiy kähak'iwyuñwni. ¹⁹ Nen hisat aw talōñvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nennem waranhtote', qatsit gaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ūmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptsiwniy amum qa sūnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹ Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw ańk Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqey ðviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw iunańway Timothy ðqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay ańqw ũmi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ańq'ö.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima ítii. Put hapi nu pas suyan unañway'kańw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy añ uń u'nantima, mimhikqat, pu talōńwintiwihqat añ'a. ⁴ Okiw ura um pakmu-muńwuniqiw, nu put u'ni'taqe pas nu as ũmi yórike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēwewni'taqw nu put u'ni'taqe ðviy'ö. Pay ura uhso Lois piw qaōwítuptionsiwni'ta, pu uńu Eunice piwu; noqw pay ðviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw ðviy nu nāt piw uń u'nanani. Ūra nu ũmi matyawhq, um God ańqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw mońwvasni. ⁷ Pi God Hikwsiy itamuy máqahqe, itamuy maqaswuwni'yuńwiniqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwsi itamuy ðqalat, nami'nańwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw ðviy um Itahtutuyqawhqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put eńem sivilawhqata. Um lomatuawit yuaataniqey ep kānanvotqey añ nakwhani'tani; sam pi um God ðqalayay akw put añ kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqat ðviy itamuy wāńwayi, itahhintsakpiy qa ðviynit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'ö. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus añ itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰ Nikańw pas yepahaq pu' itamuy ayo óyahqa Jesus Christ pítuheq mokiwuy ðqalayay súlawtaqw, God itamuy hin ayo óyaniqey tunvotna, lomatuawit ahpiy'ö; ¹¹ Nihqe nuy ayataqe, put lavayiyat yuaataniqat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat ðviy nu yāyan hihta añ kānanvota. Nikańw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptionsihqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapaq, pas kurs hin pam hisat pituniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqat nu qapēwewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kańw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēwewnakańw, put aw unañway'kańwo. ¹⁴ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unañwpeq qátuhqa ũmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkańw tavi'tani. ¹⁵ Noqw it pay um navoti'ta: Ima Asiat ańqwyaqam sohsoyam nuy mātatvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhqay okiw Onesiphorus ep Kivituy ókwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unañwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ö. ¹⁷ Nihqe ðviy ura pam Rome epnihqe, nuy pās heqqe tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta añ inumi unañwtaqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhqay pite', put ókwatuwni.

2

A Loyal Soldier of Christ Jesus

1 Noqw òviy'ò ítii, um núokwat Christ Jesus ahpiyinihqat akw ò'qalni. 2 Ura nu kaysiwhqamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tūqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq hintsatskaqamuy amumi mātapq, puma put tuwat tūtutuqaynayani. 3 Um Christ Jesus eñem kānavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taqat añ'i. 4 Qa haq pi hak tuwvöhtinumqa yep qatsit ep hīhihta hintsatskiwhqat akw nāsoontsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwiy unañwveni. 5 Wawarsqa a'nō hoñvinen hihta ahsate', put kwúsuñwu. Pam nawus sohsok kaptsi'tiwhqat añ hinme' put ahsatañwu. 6 Pasva tumalay'taqa soon qa mohti aniwnit nōsñwu. 7 Nu ūmi hihta lavayhtiqlw um aw wūwani. Pay ason Tutuyqawhqa soon un qa māmatsnani. 8 Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwuy añqw ahoy tātayi. It lomatuawit hapi nu sinmuy āwinta. 9 Nihqe put ep nu hīhihta añ kānanvota, qaanhintsakqat añ'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikañw pay God lavayiat qa som'iwta. 10 Paniqlw pi nu òviy añ hakimuy namorstiwyaqamuy amuñem iit hihta añ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nōñakiwte', put amum sūtsep kaptsi'tiwyaniqat òviy'ò. 11 Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. 12 Itam kānavotpit añ nakwhani'yuñwe', put amum moñw'iwyuñwani. Itam put qa tuwi'yuñqey pañqawaqw, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawni. 13 Nikañw pam soon hihta ep nāatsatoynani; nihqe òviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ò.

An Approved Worker

14 Iit yantaqat um pumuy añ ahoy u'nantoynani. Tutuyqawhqat aw yankañw pumuy amumi pañqawhqa, puma lavayit ep qa nāñwuy'yuñwani. Taq pam pantaqat lavayi soon hihta apitini, pay soq aw tūqayyuñqamuy wuwniyamuy nukushintsanni. 15 Um God unañwveni qe' añ ò'qalni. Um it lavayit pas antsanihqat suan tūtutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. 16 Nikañw hapi um pay añ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yuñqam soq sinmuy God añqw lasnayañwu. 17 Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wūyak'iwmañwu. Pumuy panyuñqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeusniqw pu Philetus puma nuhtuma. 18 Puma it lavayit pas antsanihqat añqw lasqe, pay yaw ahoy yesvaniwniqa añ ruhpaqat pañqawlawhqe pētuy qapēwewniyamuy hovala. 19 Noqw pay pi God kiyat tukwyayhniat hūrs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhqa nāp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwini'yuñqam qaanhintsatskiwhqat añqw ayo'yani, it akw'a. 20 Pay pi haqam kahaksinot kiyat ep hihinyuñqa tsatsapta. Pēhu palasivat añqw yukiyuññwu, pu pēhu qōtsásivat añq'ò, pu pēhu kohot añq'ò, pu pēhu tsōqat añq'ò. Sinom pēhut añ nōnovañwu, pu pēhut aqw novaakwsiñwput maspayañwu. 21 Noqw òviy hak haqam qaanhitiput añqw nākwañw'ewakwte', pam hihta nukñwat aw āpini. Pam Tutuyqawhqat aw nānoi'te', sohsok hihta lolmat tumalay'taniqey aw moñwvas'iwtani. 22 Oviy um nuvō'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tōtimuy hin hinyuñqat um qa panmat suan hinmani qe' añ ò'qalni, qapēwewniyamuy, nuhtumi unañway'taniqeyu, kwakwhat qātuniqeyu, añ hakim suan unañway'kañw Tutuyqawhqat aw nāwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. 23 Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, nasta navotit ahpiyinihqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nāñwuy'totañwu. 24 Pi

Tutuqawhqat tumal'ayaat hakiy amum qa nānwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmantani; tūtutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵ Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuq̄w, puma nāp tunatyay añq̄w lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwihpiyat añq̄w ayo nōñakni, puma as kwisyaqe, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

3

The Last Days

¹ Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsiso'ñwamiq̄ qatuvostini. ² Nāt sinom nennem-sa hihta tunatyawyuñwni; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñwni; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñwni; nuhtumiq̄ tutsiwyuaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñwni; hihta qa tsúyakyamantani; God qa kaptsi'yuñwni; ³ Tūqahahlayyani; namiyukiy tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñwni; a'nō unañway'yuñwni; añ lomayeqamuy amumi qa suhtaq'ewyani; ⁴ Nānamiq̄ nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyatotimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa unañway'kahkañw, kwañwáewhpit-sa añ nāhahlayyani. ⁵ Pay as God aw tuptsiwni'yuñqey pan hiñq̄aqwakahkañw, put oqalayay qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni. ⁶ Ima hapi hakim kīnawit yuñtinumyaqey tuskapmomoyumuy, qaanhtipuy akw mañwúiwuyñqamuy, hīhihta tuñlayiy akw ūnaiwwisqamuy añwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam as sūtsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noq̄w pay pi ura Jannes-niq̄w pu Jambres puma Moses ehpewi wunuptuq̄w, pay oviy hapi pan ima it tutuqayhpit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukusuwuñi'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añq̄w lasyaqamu. ⁹ Nikañw kurs hin puma haqami ókini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpiam susmataqtini, pumuy tāqatuy hintsakpiam hin mātaqtiaq pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noq̄w pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tūtutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ o'qalqata, nu hin God qapēwvnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa sūokiwhitiñwuqata. ¹¹ Ura nu Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hīhihta añ kānanvota; noq̄w pay Tutuqawhq̄a nuy put sohsok añq̄w ayo tavi. ¹² Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañwveyaniqey nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw ima añ nūnukpanht, hihta añ tūunaheptiwisqam suyhtsephwat qalomáhinwisni; tūunatotoyñayani, piw nāp ūnatotini. ¹⁴ Noq̄w um hapi hihta tūqayhqey, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hinmani, um hakiy añq̄w kwúsuhqey put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um uhtsakoy añq̄aqw tutuvenit tuwi'ta. Nihq̄e put akw um suan unañwtalwuwuñi'vaq̄e, Jesus Christ aw tuptsiwhq̄e, ayo yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy pan pēniwa; nihq̄e hihta tutuqaynaniqey aw apiwta, hakiy hihta ep ōwihiniwhitiq̄w put ep u'naniqey aw'i, pu hakiy suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin suan hinmaniqat put tutuwñaniqey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pās pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pās na'sas'iwta.

4

1 Paniqw hapi öviy nu God aw yankañw uñ ayatani, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi matakte', moñwtaviwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. 2 Nu ümi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñw'ewhti qw, pu pay nāmahin sen qa nukwáñw'ewhti qw, um hakiy aw put ep písóqmantani. Hakiy hihta ep öwihiniwhti qw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nañ'ekni'kañw sinmuy öqawhtoynani, pu God lavayiyat tütutuqaynani. 3 Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwañwálvayit-sa nanaptaniqey nānawakne', öviy haqe' unañwaam qatsqat pañpumuy tutuqay-nayaniqamuy nāmi wáñwayyani. 4 Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tütuwutsit aw unañwtapyani. 5 Noqw um hapi sohsok hihta añ pās tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lomatuawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. 6 Taq nu God eñem nīniwniqat aw pitsiwa; pay ka nu tsāvotiqw yañqw ahpiyini. 7 Nu itahtuptsiwniy aw pās tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanātusi'kañwo. Soñawnen inuñem pöhtavit nu añ kuyva. 8 Noqw öviy Tutuyqawhqa iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsi'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwañwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi piwu.

Personal Words

9 Um qa nātusi'te' its peqw inumini. 10 Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. 11 Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nō paañwanta. 12 Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. 13 Pu nu Troas ep ivösälay Carpus aw taviqw, um ason peqw put yawmani, pu hīhihta tutuvenita. Tis öviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añqw qa kīmani. 14 I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nō qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqa put tumalaytat añ aw ahoytani. 15 Noqw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nō rohomhti. 16 Nāt nu sūs nēñem lavayhti qw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. 17 Noqw pay pi as pantotiqw, Tutuyqawhqa inumum wunuwkañw nuy öqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuawit añ ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptaniqat öviy'o. 18 Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw nuy soon qa ayo távini, nen öveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pās wikni. Nam pam sutsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

19 Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy öqalani, pu Onesiphorus ep kivituyu. 20 Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tütuyhqat Miletum ep tavi. 21 Um qa nātusi'te', nāt qa tōmöt'iqw peqwni. I' Eubulus uñ öqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. 22 Nam Tutuyqawhqa Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TITUS aw Pēniata

¹ Nu' Paul, God tūwīkiat, pu Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God nuy namorstage, nuy ayataqw, nu put sinomuyatuy qapēwewniyamuy añ pumuy òqawhtotoynani; piw itahtuptsiwniy ahpiy navotit pumuy tutuqaynani. ² Itam itahtuptsiwniy ahpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuñwa. Ura God pas qa atsátañwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yúkut'a, ³ Nihqe pas aw pituqw, lavayiy ahpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyhqa hapi nuy ayataqe, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴ Titus, it sumituptsiwnit ahpiy itiy nu òqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsiwtani, pu itamuy ayo Ooyhqtat Christ Jesus añq'ò.

Titus' Work in Crete

⁵ Ura nu Crete ep un mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat añ aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy óyani. ⁶ Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nōmay'taqa. Timat God aw tuptsiwni'yuñwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuñwni. ⁷ Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyaw-tañwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sívat qa nanaqashintani; ⁸ Hahlaykañw, kiy ep sinmuy pās òoyni; añ hihta lolmat ep hahlaymantani; pās unañway'tani; suan hinme', God unañweni; namituyqawi'tani. ⁹ Pankañw pam it lavayit pas antsanihqat tutuqayhqe hūrs ñuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakañw tūòkwhantaniqey tuwí'tani, piw put aqw hiñqaqwaqamuy amumi hin lavayhtiniqey navoti'tani. ¹⁰ Taq kaysiwhqam qa tuqayvahsi'yuñqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūunatotoyñayaqam yēse, tis òviy imuy Jew-sinmuy amuñaq'ò. ¹¹ Noqw soon as puma qa moahtsiwyani. Puma pi kīnawit yuñtinumyaqe tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq put tūtutuqaynayaqee, pas pay sívat òviy'ò. ¹² Pay ura pumuy amuñaqw haqawa pas nāp amuñem yuaataqa pañqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tsatu, núanvopkotu, nanañht-nikañw huhunuktu, kita. ¹³ Nihqe pay súañqawu. Paniqw òviy um pumuy qa óokwatuwht, pumuy qòhqòyini. Noqw puma tuptsiwniy añ ò'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tūtuwutsiyamuy aw qa unañwtavi'yuñwni. Pu ason hak it navotit pas antsanihqat añqw lasqa amumi hihta tutaptaqw, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwañw'e'wakw wuwni'yuñqamuyñiqw sohsoy himu kwañw'eway'ò; nikañw añ qa kwañw'e'wakwmuyñiqw pu qatuptsiwni'yuñqamuyñiqw qa himuy kwañw'eway'ò. Hikis pi wuwniyam, pu unañwaam itséheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwí'yuñqey pañqaqwa; noqw pay pumuy qatsíam qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotañwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

1 Noqw um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tütutaqaynani. 2 An su'pe'yaqam- niqw, pu wūwuyom tahtaqt pasi'nañway'yuñwni; hihta an namitunatyawkahkañw namituyqawi'yuñwni; tuptsiwniy an õ'qalyani; nuhtumi unañway'yuñwni; pu wuhkomaqaptsiy yesni. 3 Pu an wūwuyom momoyam piw amunyuñwni; nen God sinomatnihqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumiq qa atsátounayani; honaqkuyit qa hihikwyani; an hihta lolmat tütutaqaynayani. 4 Pu momoyhoymuy tutuwnayaqw puma pás unañwat yesni; puwsuñwmuy amumi unañway'yuñwni, pu timuy amumii. 5 Hihta an pás wūwankahkañw hintsatskani; qa nāhoyalayaniqey anyuñwni; qa kikinumtinumyani; sūsu'pamni; puwsuñwmuy kaptsi'yuñwni. Kurs puma pan hinwisq, sinom soon God lavayiyat aqw hiñqawani. 6 Pu an tōtimuy um piw u'nanaqw, puma namituyqawi'yuñwni. 7 Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkañw pás unañway'kañw, pan sinmuy tutuqaynani. 8 Um pas qa atsáy'kañw hihta sūantaqat yuaatani. Noqw pep pu' kurs hak lavayit aqw hiñqawani; noqw i' hak put ehpewinihqa hamanhtini, kurs haqam hihta ep un õvelantaniqey õviy'o. 9 Pu an tütuwikt moñwimuy amumi tūqayyuñwniqat um tutuqaynani, pu sohsok hihta an pomuy unañwveyaniqata; qa amumi kolilitotani. 10 Puma qa hihta moñwimuy uuyiñwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkañw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo õoyhqat tutuqayhpiyat pas hihtatotani sohsok hihta an'a. 11 Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nõñakniqat õviy'o; 12 Nihqey pan itamuy tutuqayna: Itam God qa kaptsi'yuñwniqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hihihita tuñlayit ayo yúkuniqata. Itam put ayo yukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas kaptsi'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. 13 Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yóriyaniqey maqaptsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat talawñway'kañw mātaktini. 14 Pam hapi itamuñem nātavi; nihqey sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātappē, itamuy kwanñw'ewakwtat, nēñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwanñwtoynayaniqat õviy'o. 15 Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūõkwhantani; pas qa nānahtsopkañw õqalat pas pasiwtaqey pan tūmewantani. Qa hak hapi ūmi qa kwanñwátaytani.

3

Christian Conduct

1 Um sinmuy u'nanaqw, puma an mohpeq hoñqamuy, pu õqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavayiyamuy an hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pás moñwvas'iwyuñwni. 2 Qa hakiy aqw qalomáhiñqawani; qa nāñwuy'yuñwni; hakiy pásyamantani; qa a'nõ unañway sohsokmuy amumum hinwisni. 3 Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; ūnatoyniwya; hihihita tuñlayit, pu kwanñwáewhpit aw tūwik'iwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noqw pu itam nānami qa suhtaq'ewya. 4 Noqw pay God itamumi unañway'taqey, pu itamuy õkwatuwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. 5-6 Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'o. Noqw itam put tīmatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaõwihuytaq'õ, Jesus Christ an'a. Noqw Hikwsiy an pam itamuy

kwañw'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷Noq̄w ōviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwyaniqey tunatyawyuñwa. ⁸I' yan lavayi pas antsa. Noq̄w ōviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwni'yuñqam lolmat hintsatskaniqey pās tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nāñwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lōshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹Um it navoti'taqee: Pam pantaqa lomavōhut añq̄w lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹²Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaq̄w, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aq̄w tāvini; noq̄w kurs pumuy hihta haqni'taq̄w um pumuy paañwani. ¹⁴Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuñqamuy paañwayaniqey tuwi'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵Sohsoyam inumunyaqam uñ ōqalaya. Itahtuptionsniy añ itamumi unañway'yuñqamuy um inuñem ōqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam antaa.

Paul PHILEMON aw Pēniata

¹ Nu Paul, Jesus Christ eñem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon oqalanta, ² Pu aw itah'unañway Apphiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy pīwu, pu God aw tōnawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itah-tutuyqawhqaq Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

⁴ Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tüviñtima, itupko, ⁵ Yaw um Tutuyqawhqaq Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi unañway'kañw, qapēvewnaqat nu navotqee. ⁶ Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwimakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tüviñtima. ⁷ Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuñqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

⁸ Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw oqalay'ta. ⁹ Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuh-taqanikañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰ Nu itiy Onesimus ūmi nunuiñni. Nu siviñuiwtaqw pam qapēvewnit akw ítiniwhiti. ¹¹ Pay as pi ura pam hisat uñniqw qaäpiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹² Noqw nu put piw ūmi ahoy tavi; noqw öviy um put pás távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³ Pay nu as lomatuwawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeniye ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'o. ¹⁴ Pay nu qa ūmi maqaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhdaq'ewnikañwniqw pam súantani. ¹⁵ Pay sen pi yantaniqw öviy pam hihsavo ūnaqw ahpiy'o, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. ¹⁶ Um pu' hapi qa tūwikit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqaq ep uhtupko. ¹⁷ Noqw kurs öviy nu uhsuñwaynihqaq um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸ Ason pi kurs pam hihta ep ūmi qaanhtiñw, sen hihta ūmi pōiwtawq, pay um inumi put pēnani. ¹⁹ Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu uñ soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvōiwa. ²⁰ Taay, itupko, um Tutuyqawhqaq añ nuy hahlaytoyne', put pás távini. Yan um wūkok nuy unañwtoynani. ²¹ Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep uñ qapēvewnaqe öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqaq um soon qa hóyokput hinhtini. ²² Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnawakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi pítuni.

Final Greetings

²³ Inuum Christ enem sivilawhqa Epaphras un öqala, ²⁴ Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu. ²⁵ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREW

sinmuy amunaqw Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqawq qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'o. ² Nikañw pam yepahaq so'ñwamiq pituqaw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'o. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nóaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqaw pam òqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiqe pam òveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvaqe qatuqtu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihqe God hoñviaymuyatuy amuhpenihqe pas pavan nukñwat namtakna, sam pi pam God Tíatnihqey pan túñwantiwa, noqaw God hoñviaymat qa put tímatu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talõnvaqat ep nu Unaniwhti, ura kita. Piw yan'i: Nu put náatni, noqaw pam ítini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy túwaqatsit aw távihqee: Uma put pas hihtay'yuñwni, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam púmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hūhukañwtuy pan yúkuñwu, pu tumal'aymuy qõhit wupa'leletaqat pan'i. ⁸ Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqe yūmosa moñw'iwatani. Um moñwkoy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw súanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaq'ewa; paniqaw hapi òviy God Una uñ moñw'asnaqe, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihqe pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ùm'i, Tutuyqawhqa, um yayhniwhqat epeq túwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmay akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay súlawhtini, noqaw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwítini. ¹² Noqaw um put usimnit an nómõmnat ayo távini, noqaw pam nāhoyñwaniwni; nikañw um hapi pas qa alõntini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk íputvaqe qátuni, nu uhtuwqamuy áñwutaqaw puma ùmi maqapsi'yuñwniqat aw pahsavoo. Noqaw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqe nuhtumi anañwtavi'yuñwniqe ayatiwya, imuy ayo nõñakniqamuy amumi tumalay'yuñwniqe òviy'o.

2

The Great Salvation

¹ Yaniqaw òviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqaw lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutawat nuhtumi mātapaqe pas òqalay akw put aw antsana; nihqe añsak hak mewnit aw qa tuqayvastaqaw, pu sen tutavot añqaw lasq, God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nikañw pam yepahaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nõñakniqat itamuy āawna. Noqaw itam it lavayit qaõwihintaqat aw qa anañwtapye' hin ayo nõñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqaw

put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapyā. ⁴ Noqʷ God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kātumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyla.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūviñtaqey aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqw òviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqw òviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwtatqat pan yuku. Nikañw it atsve pu' pam pas hímuniwhatikañw piw kaptisitiwniqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwtaniqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaniqat òviy put atpikaqey tañataqey qa hihta pēta. Noqʷ pay pi itam qa sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaqat aw yórikya. ⁹ Noqʷ itam Jesus pas hímuniwhaqat, pu piw kaptisitiwhqat aw táyuuñwa. Ura pam hapi hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsiwtatqat yuk-iltiqe, sinmuy sohsokmuy amuñem kānavot, mokniqat God pan put eñem yuku, itamuy òkwatuwhqee. ¹⁰ Noqʷ Jesus Christ ayo nõñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniqey òviy nawus kānanvotpit añ kuyva, ispi God sohsok hihta nēnen yukuhqa kaysiwhqamuy timuy lomaqatsit aw tsamniqey nāwaknakañw, Tiy eñem pan tunatyawtaq'ò; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tímatriwhtotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tímatu. Nihqe òviy put amum sūkaw nay'yuñwa. Noqʷ òviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nikañw pañqawu: ¹² Nu un itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayawinpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nõahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqʷ hakiy tímāt sūn tokoy'yuñqw, piw unwāam suntañwu. Noqʷ pay òviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam moke' it Nukpanat símoknaniqey òviy'ò, it hakiy tukwyantaniqey aw òqalat as pasiwtatqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwuy qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupoq put mamqasyaqamuyu. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tímuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw òviy pam pas nawus sohsok hihta añ tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqey òviy'ò. Nihqe pam tumalay ep súanhinmaqey pumuy òkwatuwhqey, nāp nātapqey pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwhqey ep kānavotqey, òviy pam unaheviwyaqamuy amumi unañwtpaniqey aw pasiwta.

3

Jesus Greater than Moses

¹ Noqʷ òviy'ò itupkomu, uma God tímatu, piw put tímatnihqey pan hinwisniqey aw wāñwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusivaniqey òviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tímuyatuy amumi pās tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epnihqey pas pavan kaptisitiwniqey hikhay'ta, pi kivituy mohpeqnihqey put amum yesqamuy amuhpenihqey pas pavan kaptisitiwa. ⁴ Pi sohsokmuy kivituy amuñaqw suhka mohpeqniñwu. Noqʷ sohsok hihta aw

mohpeqnihq hapi i' God. ⁵Noqw Moses tumal'ayat an God tímuyatuy amumi mohpeq wúnuhqe súan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawi'ta. ⁶Noqw pay Christ God tíatnikañw tímuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noqw itam God tímatsu, kurs yūmosa put qapēvewnayee, pu hahlaykahkañw hihta aw yórikyaniqey tunatyayat qa wílekni'yūñwee.

A Rest for God's People

⁷Yanta hápiniqw, òviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' táwat ep put tónayat nanapte' ⁸Uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuvehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, lōp sunat yahsañwuy añ itumalay aw taywiskahkañwo; noqw uma qa amún hinhtotini. ¹⁰Paniqw òviy nu ephaqam qatsívaptsiwyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaqw lahsiwuyñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yūñwa. ¹¹Noqw òviy nu itsívutiqe pas òqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnyaniqey aw òkini. Ura pan pey'ta. ¹²Noqw òviy'o itupkomu, uma nānami tunatyaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añqw lahse', qalomá'nañway akw God pēvewintini. ¹³Uma nāqavo nāòkwantani, nāt umuñem qénitniq'ò, taq sen umuñaqw haqawa qaanhtiput unatwiyat ahpiy a'nò unañwtini. ¹⁴Ura itam Christ aw tūtuptsiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy añ hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyani. ¹⁵Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' táwat ep put tónayat nanapte' uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noqw uma qa amún hinhtotini, yan'i. ¹⁶Taq ura haqawat as nanapat, put puhtsemoknaya, nikañw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt añqw nōñakqam panhtoti. ¹⁷Noqw ya hakim lōp sunat yahsañwuy añ put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaanhtotiqe, qayēsiwhpuvehaqam súlawhti. ¹⁸Noqw ya pam hakimuy amumi pas qa òwllvayhtiqe pas soon haqam nāsuñwnyaniqey aw òkiniqat pañqawu? Imuy añ qatuptsiwni'yūñqamuy amumii. ¹⁹Noqw òviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4

¹Noqw òviy'o, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnyaniqey aw òkininiqw itamuñem nāt qeni. Nikañw itam tunatyaltotini, taq ka umuñaqw haqawa pañsoq qa pítuni. ²Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noqw pay put lavayit akw puma qa moñwvástoti, pi puma as nanapat qa tūtuptsiwa. ³Pi itam añ tūtuptsiwyaqam haqam nāsuñwnyaniqey aw òki, hin pam lavayhtiqat pan'i: Nu itsívutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnyaniqey aw òkini, nu kita. Pi pam pas nāp túwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴Oviyipi ura pam háqe'wat tsañe'sikis talónnit yanwat lavayhti: Pú God tsañe'sikis talónnit ep sohsok tutmalay añqw nāsuñwna. ⁵Nit pu yep piw nāt pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnyaniqey aw òkini, nu kita. ⁶Noqw pay haqawat pas nāt soon pañsoq aw qa òkini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tūtuptsiwhqe òviy aw qa òki. ⁷Pu piw nāt pam sukw talónnit tuwantaqe, David ahpiy pañqawu: Pūu, kita, pay hísattiq'ò; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talónnit ep put tónayat nanapte', uma qa nāwuko'nañwtotani. ⁸Pi as Joshua pumuy

nāsuñwnanaqw soon God put atsva piw nāt itamuy pañsoq ökiniqat tokiltoy-naniqey pañqawni. ⁹ Noqw öviy hapi God sinomuyatuy nāsuñwnayaniniqw amuñem nāt qeni. ¹⁰ Pi nasuñwpiyat aw pākikhqa piw öviy nāp hintsakpiy pahsavö hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiqaq pan'i. ¹¹ Noqw öviy God itamuy haqam nāsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq ökiniqey qanātusi'yuñwni; taq nāphisat sen uma haqawa pumuy amún qatuptsiwni'te', pañsoq qa pítuni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nö lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikage añ qalay'ta; nihqe hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nāhoy túkuniqey öqalay'ta, piw hakiy öqawiyat öqayat añqw nāhoy túkuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hímunihqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nātuhtualyani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsoy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hürs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ ömiqatsit aw pākikhqe God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqe pepeq itamuñem nāwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaöqawi'yuñqw, itamuñem nāwakinmaqa sohsok mātisi'taqe itamuy ökwatuwa; pi pám pay itamun sohsok hihta añ unahe-viwkañw, pay qa haqam qaanhti. ¹⁶ Noqw öviy itam qamaqásneveq God moñw'atsvewayat aw ökini, nen itam pep núokwayat kwusuyani; pu itam sóonhtote' núokwayat akw paañwniwyani.

5

¹ Pi uma navoti'yuñqw, God Jew-simmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam simmuy amuñem God aw okiwlawnwu; nihqe pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nóañwu; piw qaanhtipuyamuy ep hihtuy qöyañwu. ² Nikañw pam pay pumuy amún sínónihqe öviy qa pasiwta; nihqe öviy pam tutavot qa navoti'yuñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy ökwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sínónihqe nawus nāp qaanhtipuy ep hihtuy nīnañwu; pu pahsat simmuy qaanhtipuyamuy ep piw amuñem hihta nīnañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nāmoñwtañwu; nikañw God hapi hakiy moñwtañwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy píwu. ⁵ Noqw öviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqe pay qa nāp nātsökana, nikañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi itii, it tāwat ep nu Unaniwhiti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sūs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nāt túwaqatsit ep qátuhqe, God aw okiw nāwaknaqe, a'nö pakkañw pas naokiwlawu, hakiy mokiwuy añqw put ayo táviniqey aw öqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nāwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw öviyo. ⁸ Pay as pi pam God tianikañw hīhihta añ kānavotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw túqayyuñqamuy sūs ayo öyaniqat pan Naat put eñem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wūhak hin lavayhtotiniqw put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniqw öviyo. ¹² Uma wūyavo Christ aw tuptsiwni'yuñwa, añwu as uma simmuy tutuqaynayanikañwo, pay nāt hak pas God lavayiat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyūñqe pihut-sa nānawakna; nihqe uma kurs hin hurut nösiwhqat kātotini.

¹³ Pihut-sa akw qátuhqa súantaqat qatsit, pu qasuntaqat qa mǎtsi'taqey antañwu; pi pam qaöqáwi'tañwunihqee. ¹⁴ Noqw pay tukwsiwyuñqam hurut nõsiwhqat soon qa kátotini, pi puma yũmosa put nõnovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mǎtsi'yuñwa.

6

¹ Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pũvut-sa yuaatodat, momi hóyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itahhintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqat añqw lasyaqe God qapēvevnaya. ² Pu itam pay kūyit akw tuvoylatiwhqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin öqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sũs hin yúkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³ Noqw yahpiy pu' itam hihta akw öqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'ö. ⁴ Pi uma sũs unañwtalawvaya, pu öveqatsit añqw hihta kuwahtiput añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵ Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nãtoniqat ep hihihta öqalat añq'ö. ⁶ Nikañw kurs uma God pöhuyat añqw lasyaqw, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoylehsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoynayani. ⁷ Pi tutskwat aw qa sũs yokvaqw, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. ⁸ Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kũtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pãpu pay maspiwniqe, öviy taqtsokiwnñwu. ⁹ Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nãmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tuawi'ta, nikañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yámakqey hin qátuñwuqat uma pan yese. ¹⁰ Noqw God qa hihta ep qasuntaqey umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe öviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nãt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹ Noqw uma yũmosa nãnani unañway'yuñwuniqat nu okiw as nãwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok ömahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. ¹² Ura hakim God awiniyat qapēvevnayaqe qa nañ'eknayay, pas antsa unañwvahsiy aw yórikya. Noqw pan piw uma qapēvevnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³ Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw öqalat lavayhtiniqe nãp tuñwniy aw yankañw lavayhtiqe, ¹⁴ Pañqawu: Pay nu pas nãp soon un qa hahlayhtapne', öqawhtoynani, pu un natkotoynani, kita. ¹⁵ Noqw öviy pam qa yãvaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinat aw yori. ¹⁶ Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qaöwílvayhtiniqw pahsat pay puma lavayiy sohtapnayañwu. ¹⁷ Noqw öviy God itamuy paañwaniqey itamuy áawnaqe nãp natñwaniy aw yankañw qaöwílvayhti. Noqw öviy pam tunatyay pas soon qa alöntaniqat itam navoti'yuñwini. ¹⁸ Pam awiniy, piw lavayiy soon alöntani, pu pas soon atsátani; noqw öviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wũkoq unañwtote' God hin itamuy áawnaqey pan itamuy ayo óyaniqat itam navoti'yuñwa. ¹⁹ It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hũrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinhtiñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy öveqatsit ep qátuhqat aw'i. ²⁰ Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sũs moñwtawiwa.

7

The Priest Melchizedek

¹ Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvage, aw òqala, pam momñwituy haqam sulawhtiqaq añqw ahoy pitutoq'ò. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtòkiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep móñw'iwtage òviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan túñwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwta, sen tímatnihqam qa navotiwta. Pam hisat tihtiwhqat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñw'iwta.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nò hímuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kíqòtaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqe, súkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaqw, imuy Jew-sinmuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yúñwa. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat òmalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuh-piynikañw, Abraham añqw put òmahtat, pu Abraham òqala, pay pi ura God Abraham òqalaniqey āawna. ⁷ Noqw itam navoti'yúñqw, hak pavansino hapi sòqavuñwsinot òqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaqw sivit òmahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put òmahtaqam pam mokqat i' qa haqam totuvenit an pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawniqw i' Levi sivit òmalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtaqat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqw, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, òviy pi Levi put ahpiyviyiniq'ò. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, òviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'ò, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'ò. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alòntani. ¹³⁻¹⁴ Pi itam navoti'yúñqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'ò. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwyaa; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat òqalayay ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñw'iwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwhqa qa òqalaniqe, pu qa apitiqe òviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqat antsana; noqw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw òkiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvity moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas òqalat lavayhtige soon alòntani; nihqe pam ūmi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas sūs moñwtaviwa. ²² Noqw òviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqw,

Christ pas nāp put aw antsanhtani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa mōke', pañso pahsavoniñwuniqw òviy'ò. ²⁴ Noqw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, òviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaqw hapi òviy pam put añ God aw òkiwtaqamuy pas sūs ayo óyaniquey aw òqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'maniquey òviy'ò. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi sùitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaqa, pas òveqatsit yupqòvaqe pákihqa. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqavo put aw hihtuy qóyantotañwu, mohti nanāp qaanhtipuy epnit, añk pu sinmuy qaanhtipuyamuy ep'e. Noqw Christ pi qa pumuy amún hinhtiçe, sūs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noqw pay God tutavot ayo yúkuhqe, òqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtaqat put aw sūs pana.

8

Jesus Our High Priest

¹ Pu' hapi nu pas pávannihqat lavayhtini: Jesus hin hintaniquey pasiwtaqa itamuñem God awwat moñwtaviwa; nihqe òveqatsit ep Kapsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kíyat ep yeyespit pas áantsawat ep tumalay'ta, God kíyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kíhut kita, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw òoyniqey pu aw hihtuy qóyantaniquey ep pan taviwñwu; noqw òviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam tūwaqatsit ep hinnume', soon God awwat mónwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt òoyhtiwiwa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kíyat pas antsanihqat òveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yuiwa, soñawnen pi pam òveqatsit kíhsiwniyat anta; pi God kíyat tūwaqatsit epnihqa pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God eñem hintsatskiwhqat mōtsápkit wunuptsinaniqw, God put aw pañqawu: Nu tükwit epeq ūmi hin mātaknaqw, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kita. ⁶ Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nukñwat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tōñaniwtañwu; noqw tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihqe pas pavan nukñwat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tōñaniwtañwuniq'ò. ⁷ Noqw pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniqwu soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸ Noqw pi God put aw hihta qa pasiwtaqat tūwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kita Tutuyqawhqa; noqw ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwnani, ⁹ Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt añqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqw pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq, òviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyqawhqa. ¹⁰ Noqw pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu ilavaiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noqw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqw puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinosñway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqat tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yuiwñniq'ò, sushin'ewakw-nikañw pu suspavannihqat aqw pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanhtipuyamuy ep òkwatuwi'faniqee, pu qaanhintsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pūhut pasiwnaniquey pañqawhqa, suyan pi mohti pasiwni putniqwu pay hin'ewayhti. Noqw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay súlawhtiñwu.

9

Earthly and Heavenly Worship

¹ Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put eñem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noq̄w òviy puma put eñem mòtsápk̄it pas āantsawat wunuptsi-naya. ² Noq̄w ura mòtsápk̄it ihpovewat ep wihq̄òhi wunu, pu nònòspi; noq̄w put ep nòva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan túnwantiwa. ³ Noq̄w pu ura mòtsáp'uh̄tist yupq̄òymiq̄ piw yeyespi Susqahovariwtaqa yan túnwantiwa. ⁴ Pep ura sikavalasivat añqw tataq̄tsokpi q̄àtsi, noq̄w pu pasiwnit ep tatañpi, sikavalasivat akw ahsupoq̄ nòm̄iwtaqa; noq̄w ura put ahsonev̄ s̄ivut añqw mēna tañawtaqa pakiwta; pam sivu sikavalasivat añqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat ts̄iyakqa piw ep pakiwta, noq̄w pu ura owavutsqat añ pasiwni pey'taqa. ⁵ Noq̄w ima hihtu Cherubim God lolmat talawñwayat akw nòm̄iwtaqam tatañpit atsvenihqat nàkwapni'ta; noq̄w ura tatañpit nàkwapniat núokwavihka yan túnwantiwa. Noq̄w pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtaqat yuaatotani. ⁶ Noq̄w i' yantaqa pās panwat yukiltiqw, ima God awwat momñwit pay sutsep ihpove yeyespit aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. ⁷ Nikañw yūmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla añsakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas un̄wat yankañw-saa; nen put nēnem God aw mātapiñwu, pu sinmuy òwihiniwh̄tipuyamuy ep'e. ⁸ Noq̄w Qahováriwtaqa Hikwasi it akw itamuy it tutuqayna: Nāt mohtiwat kihut wunuq̄w, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹ Noq̄w pep hintsakpi yep q̄atsit tuawi'ta. Puma pi God aw h̄ihihta kuwahtiput òoyya; piw put eñem hihtuy q̄oyantota. Noq̄w nāmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat añqw qaanh̄tipuyat ayo h̄ōnani. ¹⁰ Pi pam tutavo hihta suovaamn̄ihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nònòsaniqata, pu hihta h̄ihikwyaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noq̄w pam tutavo pay h̄āk h̄ihkay'ta, hisat pam s̄ulawhtiniqey aw pahsavoo. ¹¹⁻¹² Noq̄w pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat m̄onwiniqey òviy wunuptu; nihqey soñawnen mòtsápk̄it añ kuyvaqey sūs haqam susqahovariwh̄put aw pañso paki. Pam mòtsápk̄i hin hintaniqey pasiwtaqey, mohtiwat epnihqey pas pavan nukñwa, òviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwa. Noq̄w Christ nāp un̄way yankañw pañso paki, h̄ih̄ihtuy un̄wáyamuy qa put yankañwo, sen kap̄irat un̄wáyata, sen wakashoyat un̄wáyata. Pam pañso pákihqey itamuy sūs qenivo oya. ¹³ Ura mohti pasiwni yan yukuq̄w kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wākasit un̄wáyat, sen kap̄irat un̄wáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taq̄tsokiwhqat q̄òtsviyat kūyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴ Noq̄w kurs pam pantaqa hak̄iy tuyoy'ewakwn̄ihqat kwañw'ewakwtaniqey aw òqalay'taqw, Christ pas nāp un̄wáat tis pi òviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit s̄utsepnihqat añ God aw nātapqey itamuñem mokq'ò. Noq̄w pi itam kwañw'ewayhtotiqey soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nikañw itam God sutsep qátuhqat eñem apiiwuyun̄wini. ¹⁵ Yantaq̄w hapi òviy pam puhuvasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanh̄toti. Noq̄w pay Christ mokqey mohti pasiwnit añqw pumuy mātavi; nihqey sohokmuy wāñwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuq̄w, God amumi hin āawnaq̄w, puma makiwyaqey sutsep himuy'yuñwini. ¹⁶ Noq̄w itam navoti'yuñq̄w, haqam hak̄iy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaq̄w,

pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaqw pay nāt put pasiwnaqa qatuqw, pam qa oqalaniñwu. ¹⁸ Noqw öviy pay piw i' mohti pasiwni pas uñwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹ Noqw öviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy uñwáyamuy küyit enañ kuyhta; nit palaphöt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰ Nihqe pañqawu: It uñwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹ Pu pam piw öviy pan God eñem mötsápkit uñwat akw mahkwa, pu pep hihihita akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²² Pu pay pas ka pēp sohsoy himu uñwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu uñwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwni.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³ Noqw öviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqa kurs hin qa hihtuy uñwáyamuy akw kwanñw'ewayhtiwni, pam pi öveqatsit epnihqat tuawi'taqee. Nikañw pay himu öveqatsit epnihqa hakiy uñwáyat hihtuy uñwáyamuy epnihqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwanñw'ewayhtiwni, it Christ pas nāp uñwáyat akw'a. ²⁴ Pi pam haqam kihut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi ömiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipo itamuñem mātāqtinige öviy'o. ²⁵ Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy uñwáyamuy yanikañw pañso pákiñwuqat pan'i. ²⁶ Pi as kurs pantaqw, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noqw pi yepehaq pam so'ñwawe q sūs mātaktiqe, pas nāp nātape, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷ Noqw pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noqw atsva pu' God punuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸ Noqw öviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy nahpe haqami hintsakniqe öviy'o; nihqe pam nāt piw mātāqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqe qa öviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo óyaniqe öviy'o.

10

¹ Pi pep hin tutavo kihsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qóyantiwyaqamuy añsakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqa pañso ökiwtaqamuy sūs lolmatani. ² Pi as pantaniqw ya pam qa pañso pay yukiwtani. Ispi pep okiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hihihita qaanhtiput unañwpeq sunvoti'yuñwni. ³ Noqw pi pep put pantsakiwhqat ep añsakis yahsañwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniwñwu, ⁴ Ispi soon wakastahtaqtu pu kakapirstuy uñwáam qaanhtiput haqami hintsaniq'o. ⁵ Paniqw hapi öviy Christ tūwaqatsit aw pitotoqe pañqawu: Um hihtuy qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi öoywaqat qa tuñlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqtsokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu öoywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey öviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi öoywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqe öviy pitu. Pam kítahqe mohtiwat ayo qenitat, añknihqat wunuptsina. ¹⁰ Noqw öviy God tunatyayat

ahpiy itam put eñem sutsvo oyiwya, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ò. ¹¹ Ura God awwat momñwit nāqavo put kīyat ep honkahkañw hihta hintsatskañwu; pu pay nāt piw God eñem hihtuy qōyantotañwu, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ò. ¹² Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqewat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yuñwniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God eñem sutsvo oyiwyuñqamuy pās hin hinyuñwniqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āawna; òviy pi ura as pay mohti pañqawu. ¹⁶ It atsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wuwniyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nikañw pu nukpan-tuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noqw God hakiy qaanhtipuyat put añqw yukuqw, pep pāpu qaanhtiput ep himu nīniwħqa sūlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noqw òviy itam Jesus unwáyat aw yankahkañw qa tuhtuskahkañw haqam susqahovariwhput aw yuñniñiqw itamuñem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pōhut taytaqat yuku; noqw put tokoyat mötsáp'uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹ Pi Christ itamuy God tímuyatuy amuñem put awwat mohpeq moñw'iwtaqey ep wunu. ²² Noqw òviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēwewnayakahkañw, God aw tuptsiwni'kahkañw put aw òkini, itah'unañway Christ unwáyat akw pāhomiyuñqat navoti'kahkañwo, hakiy kūyit akw tokoy pāhomħqat pan'i. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwni'yuñqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayħtiqa pas soon qa āantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuñwiñqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nāñwnayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hin-wist nāu'nantoyñayani, tis òviy'ò, talōñnit aw pitutoqw itam navoti'yuñqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptañw, tuwat nāp itah-tunatyay añ hinwise' qaanhtotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep nīniwni. ²⁷ Pānis-sa hak pan hintsakqa navoti'taqw, God sinmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsivuy mahtakne', qōhit akw pumuy hoyalani. Noqw hak it navoti'te', tsaw-iniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'taqw, hakim lōyōm sen pahyom put navoti'yuñqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa òkwatutwat nīnayañwu. ²⁹ Noqw hak God Tiyat pēwewnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihpit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsi God nūokwayat hakiy aw nōahqat qahihtata, piw Christ unwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put unwat akw put aw pasiwnat, nēnem put sutsvo tavi. ³⁰ Pi itam God yan hiñqawħqat tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyñi; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukunani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqōlmiq posnaniqiw, pam nuhtsel'eway'ò. ³² Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tālawwaq, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³ Umuñaqw haqawat sinmuy amutpik kānanvotyā, piw okiwhinyuñwa; noqw umuhsuñwamuy pan okiwsahsanyaqwa, uma pumuy amumum kānanvotyā. ³⁴ Oviy pi ura uma sivihpit añ tañawtaqamuy òkwatutwa; pu hihta umuhhimuy hoyalayaqwa, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma òveqatsit ep hihta pavan nukñwa,

pu pas qa hinhtiñwuaqat himuy'yuñqey navoti'yuñqe òviy'ò. ³⁵ Oviy uma umuhqapevewniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yūmosa put añ hinwise', hihta a'nò hihkay'taqat òmahtotani. ³⁶ Pay uma kurs hin sohsok hihta añ qa nakwhani'yuñwani; nen uma God tunatyayat añ hinwisq, pam umuy hin āawnaqat uma put makiwiyani. ³⁷ Pay nāt hihsavoniqiw i' hak pítuniqa soon qa añqwni, nen soon sōwuni. ³⁸ Noqw i' hapi sūantaqa qapēvewniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam añ hakimuy tuptsiwnit añqw ahoy tu'qaltotiqe ayo maspiwhqamuy qa amunyūwa. Pi itam hapi tuptsiwnit añ ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yámakni.

11

Faith

¹ Itam qapēvewnit akw hihta itahñöyiy aw yórikyaniqey navoti'yuñwa, pu put ahpiy hihta qa matakqat pas suyan māmatsya. ² Pi hisatsinom qapēvewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapēvewnayaqey aw tutwaqaw kurs tūwaqatsi God lavayiyat akw yukilti; noqw òviy himu yañ mātakyayaq pay hihta mātakyaaqat qa put añqw yukilti. ⁴ Ura Abel qapēvewnaqe Cain epniñqe pavan nukíwat God aw hihta tavi; nihqe put ahpiy pay kurs pam sūantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat òmahtaqey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nāt put tuawi'ta. ⁵ Ura Enoch qapēvewnaqe mokiwyuy añqw qa yuku, nikañw òmiqatsit aw nahlakiwa. Nihqe pam qa nātuwiwa, God pañsoq put nahlaknaqw òviy'ò. Pi pam nāt qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God anañwve hinmage òviy'ò. ⁶ Noqw pay hak qa tuptsiwe' kurs hin God anañwveni; pi God awniñqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuaqat kurs hin qa tuptsiwni'tani. ⁷ God nāt hihta qe'yaqat añwu pay Noaht āawnaqaw, pam qapēvewnaqe put kaptsiya; nihqe pākíhut maskataqe timuy ayo nōñakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam sūantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwhqa hin sūantaqat pan'i. ⁸ Ura God Abraham wáñwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwniqey aqwniqat aw tutapta. Noqw òviy pam qapēvewnaqe God aw tuqayvastaqey nāp tutskway añqw nakwsu, haqaminihqey qa navoti'kañwo. ⁹ Ura pam qapēvewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínoniñqey pan hinnuma; ura pam mōtsápkít añ ki'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw āawnaq'ò. ¹⁰ Abraham pi wuhkokitsokít huruwunuhqat God ahpiy yayhniwhqat piw yukiwhqat aw taysa. ¹¹ Ura God Sarah Abraham nōmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapēvewnaqe nō'yiltiqe tsāk w tavi, nāmahin pi as pam pāpu pas añ ruhpañkiwkañwo. ¹² Paniqiw hapi òviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat añhqe sōtuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhti, pu pātuwaqatsit qalavaqe tūwat soon hak pohtoylaniqat pan'i. ¹³ Ima sohsoyam qapēvewnayakahkañw qatsiy kūkuyva, himu amumi awiniwtaqat qa ep òkit'a, pay pánis-sa yāvoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pás nātuptsiwnaya, nihqe òmahtota, pay puma qa pep tūwaqatsit ep sínomnikañw pay pañqe hāk hinnumyaqey pañqaqwa. ¹⁴ Pi pan lavayi'yuñqam sūyan pi haqam kiy hepnumya. ¹⁵ Kurs pi hin as puma haqaw nōñakqey aqwhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqwy'e'

genitutwani. ¹⁶ Noqw puma hapi haqam pas nukñwat qatsit òveqatsit ańqwnihqat tunatyawyuńwa. Paniqw hapi òviy God pumuy Tutuyqawhqaam-nihqey pan tũnwantiwniqey suhtaq'ewa, pam pumuy amuńem wuhkokit-sokit na'sastage òviy'ò. ¹⁷ God Abraham aw tuwantaqw, pam qapèwvnaqe Isaac God aw tavi, nihqe i' hak tiy put aw awinıt pasiwtaqa pas sũkw tiy kuwahti. ¹⁸ Ura God put aw pańqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. ¹⁹ Pay kurs pi hin God put ahoy tåtaynaniqey qa panhtiniqat pam wũwa nãmahinpi as mokni; noqw òviy pańqawniqw pay sońawnen pi pam pańqw put kwusu. ²⁰ Ura Isaac qapèwvnaqe timuy Jacob-nikańw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy òqala. ²¹ Jacob qapèwvnaqe ura mokiwuy aqw hayińwnaqa, Joseph tímuyatuy lõqmuý òqala, nihqe natõńpiy akw moto'kańw God aw okiwlawu. ²² Joseph qapèwvnaqa qatsi'so'ńwamiq pituhqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqe òqayat hin hinhtotiniqat pās tutapta. ²³ Moses tihtiwhq, naat-niqw pu yuat puma God qapèwvnaqa payhkomuy mũmuyawhtuy ań put tupki'ta, yaw pam sũhimuniqw òviy'ò, puma mońwit hin yukiyat qa mamqasqee. ²⁴ Moses wuńwqe qapèwvnaqa Pharaoh tıyat mánat tıatnihqey pan tũnwantiwniqey qa nāwakna. ²⁵ Tatam pay God sinomuyatuy amumum hĩhihta ań kānanvotniqey namorsta, qaantaqat hahlayhit ep hihsavo hahlayniqey epnihqee, ²⁶ Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hĩhihta nũnukñwat epnihqe pas pāvannihqat pan aw wũwaqee, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'taqe òviy'ò. ²⁷ Pam qapèwvnaqa òviy Egypt-tutskwat tatamhta, mońwit itsıvuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpuvanihqat tuway'taqe pan hihta ań kuyta. ²⁸ Pam qapèwvnaqa mańat uńwáyat hõtsıwat òvaqe pu ánan'ik wiwtsi, piw mańat sikwit tuhpet nõsa; noqw òviy motitihıwyaqamuy tõtımuy qõyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yũmosa ahpıy'ò. ²⁹ Ura Israel- sinom qapèwvnaqaye Palavatuphat ańqe' tutskwat lakput ań ayo nõna; noqw as Egypt ańqw sinom put tuwantotat, paõysoa. ³⁰ Israel-sinom qapèwvnaqaye tsańe'sikis tálal ań Jericho-kitsókit qõqõnyaqw, ép kĩhut tuhkwaat sapumhti. ³¹ Noqw ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapèwvnaqa qatuptsiwni'yuńqamuy amumum qa sũlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqw, pam pumuy amumi anańwtapeqee. ³² Noqw ya sen nu nāto piw hińqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqw soon ań tuwanıy imuy amuptsiwtani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David piwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuyu. ³³ Ima qapèwvniht ahpıy haqe' momńwituy sinomuyatuy áńwutota; sũan yēsıwiniqat aniwnaya; hihta awiniwyuńqat ep õki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴ Uwińwuy a'nõ mukiyat tókaya; sipwuvahpit qalayay ańqw ayo ipwaniwya; qa òqawi'kahkańw a'nõ hońvitoti; nānawaqe a'nõ òqaltoti; tuwqamuy taq'oyıyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam timuy so'qe ahoy tåtayaqam amumi yõriky. Pētu mātaviwıyaniqey qa nānakwhaqe, hihta qaan'ewakw ań okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwniqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqe òviy'ò. ³⁶ Pu pētu amumi qaan'ewakw tututsıwya, pu wu-vahtinumya; hikis pas sómiwya, pu siviķiva tańatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwyay; unaheviwya; sipwuvahpit akw qõyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapırsvuhkat yuwsı'kahkańw ańqe' hinnumya; hihta nāstayakahkańwo; hihta akw okiwhınyuńqe kānanapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hıhkay'ta, puma okiw haqe' qayēsıwhpuve hinnumya, tuhtukwıvaa, pu tuhsõvaa, pu tutskwat ań koroıwyuńqat ań'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapèwvniy

ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnaqe pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnaqe, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnaniqat pan yuku.

12

God Our Father

¹ Noqw itam it akw moñwvastotiqamuy akw ñöyakiwtage, öviy itam qa nán'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nö yuhtukni. Itam sohsok hihta puptut o'yani, pu sohsok qaanhtiput itamuy ñuy'yuñqata. ² Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapevewniy yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoylehtsit ep mokqey añ kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatat'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvage qatuptu. ³ Noqw öviy uma put añ wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtotiq'ö. Uma put añ wūwaye', soon wuwanmamañwuy'yani, pu ökiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhtiput aw rohomnumhqey ep möki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tímatinhqat pan ökwhantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawhqa un ökwhantaqaw, um put qa paysoqtani, pu pam un sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ökwhañwu, pu qa hakiy tiy kwúsuhqey qa wuvahtañwu. ⁷ Kurs uma ökwhaniwyaqey añ kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ökwhaniwa? ⁸ Pi itam sohsoyam hihhihta ep ökwhaniwya; noqw kurs hak qa hihta ep ökwhaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqtat tiyat antani, nihqe pay qa God tiatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ökwhantotaqaw, itam pumuy kaptsi'yuñwa. Noqw ya sen itam tis hihikwsimuy yúkuhqat aw túqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ökwhantotañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvastotiniqat öviy panhtuñwu, itam put an qahováriwyuñwniqat öviy'o. ¹¹ Noqw nāp hak ökwhaniwhqey ep soon hahlayhtimantani; nikañw pay atsva hak put añ kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Öviy hakiy unañwmokq, maat sūhayiwtaqw uma öqalayani; pu hakiy tamöat qaöqáwi'taqw uma put hoñvitotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kuyyamuy enem suwip pöhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat öqaat ruhpaqni; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit añ ö'qalyani, pu qahovársqatsit añ'a. Put uma ñastaye', soon Tutuyqawhqtat aw yórikyani. ¹⁵ Uma pás tunatyawwisni, taq sen haqawa God nüokwayat qa akw moñwvastini, taq nāp hisat hak tūsaqtat a'nö tsivot anhte' wūhaknihqamuy hovalani. ¹⁶ Uma tunatyalotini, taq nāp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut an'i. Ura pam motitinihqe makiway sūs nösniqey aw aptsiwtaqat öviy put nāhoyñwa. ¹⁷ Noqw ura ahpiy pantaqaw, put naat put öqalaniqat pam nāwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhitiqat alöntaniqaw öviy'o, nāmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alöntaniqey hepta. ¹⁸ Pi uma tükwit Sinaiq qa aw öki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tükwi uwiwikañw pamesit akw nömseekiwañw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwta. ¹⁹ Pu pañqw hak tötökqe hiñqawlawhq, puma put tónayat nanapta; nihqe puma put nanaptaqe, as pam pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰ Pas kurs puma

soon hin tutaptiwĥqat añ kuyyuñwniqe ðviy'ò, pi ura pañqawu: Nikañw híkispí pay himuvohko tūkiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noqw ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwĥq, ðviy Moses pañqawu: Pas nu pavan tsawnaqe, tururuyku. ²² Pi uma hapi tūkwit Zion aw òki, pu pas qátuhqat God wuhkokitsokiyat, ðveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³ Pu sūmi tsovawtaqamuy mohti tihtiwĥqat aw tōnawtaqamuy tūñwniam ðveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu añ suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwniqey añ pās pasi-whtotiqamuy amumii. ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put unwáyat wiwtsiniwyanīqat Abel unwáyat epniĥqe pavan hihta núnukñwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyalto'e hakiy ðñaqw yuaataqat aw tūqayyuñwni. Susmataqpi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa tūqayyuñqam pas ayo qa nōña. Noqw pay tis itam hakiy ðñaqw yuaaykuqat aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nōnakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hin-tiniqey lavayhtiqe pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay ðveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noqw pam sūs piw sohsok hihta tayayaykināqey pañqawĥqe, hihta tayayaykuqat sohsok sūlawhtiniqat pañqawu; pay añ hihta yukiwĥqat hapi; noqw añ himu soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸ Noqw ðviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tsúyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put unañwveyani. ²⁹ Taq aw itahyantaqa God qōhi hihta tohtso'nañwuqat anta.

13

How to Please God

¹ Uma nānatupkomuy amún nānami unañway'yuñwniqey qa haqami qe'totini. ² Uma hakimuy qa umuhtuwimuy pāsyanīqey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāsya. ³ Añ sivilalwaqamuy uma u'ni'yuñwni, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit añ kānanvotyāqamuy u'ni'yuñwni, pay uma piw amún tokoy'yuñqe ðviy'ò. ⁴ I' nōmaqtsi sohsokmuy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhyayaqamuy amuhpa' hīnumyaqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵ Uma hihta tuñlay'taqat qa pan qatsi'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu un tatamhtani, kita. ⁶ Noqw ðviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqawani: Tutuyqawĥqa nuy paañwni'ta; noqw sinom nuy hintsatsnaniq, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷ Umumi tunatyayyuñqam God lavayiyat umumi yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēvewnit an hinwisni. ⁸ Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepi. ⁹ Uma hīhintaqat alōñōt tutuqayhpit qa akw itahqapevewniy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God núokwayat akw hūrs'iwtaqw pam put eñem lolma, i' nōsiwĥqa put hintsatskaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰ Pi itam nāp itahtuwiy an God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kīyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹ God awwat mohpeq moñwi qaanhtiput ep kapirat nīnat, unwáyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pakiñwu. Noqw

pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavoḥaqami yawme', pep put taqtsokñwu. ¹²Noqw òviy piw Jesus pas nāp uñway akw sinmuy kwañw'ewakwtaniqe òviy kitsókit kwayñaveḥaqam kānavotqē mōki. ¹³Noqw òviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiwyani. ¹⁴Pi itam kitsókit sūtsepnihqat yep nāstaya, pi itam sukw pítuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵Noqw òviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayaniqey qa suhtok'iwyuñwni, pi put pāvantaqat God aw noiwwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwni, taq puma umuhhikwsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ò. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiwyuñqey as qa nānahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniqey suhtaq'ewyakahkañwo. ¹⁹Nikañw nu as tis pas its umumi ahoy mātaviwniqat òviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, mokiwyu añqw ahoy tātayna, ura pam nāp uñway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ò. ²¹Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey pasiwyuñwniqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat òviy'ò. Nam pam umuhpiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²²Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma òkwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuñwni. Noqw ason pam its pituqw nu put amum umumi yórikni. ²⁴Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem òqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy òqalaya. ²⁵Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' James, God- nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwkiamnihqa it penta, God sinomuyatuy añqe' ahtsaval'iwtaqamuy amumii. Hakim òqawyuññwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hīhihta akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini. ³ It navoti'yuñwee: Ason uma umuhtuptsiwniy añqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahpiy qait's hin unañwtotiniqey tuwī'vayani. ⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put an kuyvamantani. Nen hak pas tukwsiwñwu, pasiwtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtalwuwñit ñastanen, pay pam God aw put òviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qòhqòyat, aw put nóani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶ Noqw pay hak pas qapēvewnakañw put òviy tūviñtani, qa wiwsiakañwo. Taq wiwsiqa pāhut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoj tutuptiwñwu. ⁷ Noqw òviy hak pantaqa God añqw pay hihta òmahtaniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lōq wuwñi'taqa ahsupoq tunatyay an qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay an tuptsiwñi'taqa okiwsinonikañw a'nō hīmuniwhitiqey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhitiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu. Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaq w himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit an kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqay put aw tuwante', put hihta ahsataqat aw nóani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yuñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kītani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tuñlayiy ahpiy pan ūnatoyniwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy añ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶ Uma qaòwihiniwhtotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi òñaq'ò. God tālawñwat yūkuhqay hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alòntini. Pam tālanihqe soon hisat namtòke' haqam qatālawñani. ¹⁸ Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahpiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noqw òviy'ò, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwñi; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtsiptotimantani. ²⁰ Taq hak tāqa itsivuy akw qa sūanhinme' soon God unañwveni. ²¹ Paniqw òviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nō hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani.

Pi pam umuhhikwsiy ayo óyaniqey aw óqalay'ta. ²² Uma qa nāmi yētotat, God lavayiyat añ hinwisni; qa pánis-sa paysoq aw tūqayyuñwani. ²³ Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa añ hinmaqa hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴ Pam nāvipsat, ahpiyniñwu; nen pahsat pay hin sóniwqhcy suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pās pasiwtaqat, hakiy qenivo táviñwuqat añ purime', put qa suhtoke', añ hinmaq, God put hintsakpiyat añ put paañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuyhnani. Pam pi haktonsa pās unañway qatu. ²⁷ Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwañw'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta añ kñanvotyayqaw amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nātuyoy'ewakwtani.

2

Warning against Prejudice

¹ Itupkomu, uma qa sinonunuiñhtni, kurs uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsiwñqat aw tuptsiwñiyuñwee. ² Kurs hak tāqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuwsi'taqa umuhtsotsvalkimi pakiqw, pu piw hak tāqa hin'ewakw yuwsi'taqa ep pákini. ³ Noqw kurs uma it lomayuwsi'taqat-sa aw unañwtapye' haqam nukñwat ep qatuptuniqat put aw pañqaqwat, it ðokiwhqat aw pañqaqwani: Pay um pep wúnuni, sen, Pay um yep iwuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴ Kurs uma panhtote' pay qa suan wūwantotani. Soq uma sinmuy tsíkantotani; nihqe qalomá'nañway'kahkañw, hakiy enem hin yuykuyañwu. ⁵ Kurs inumi tuqayvastotaa, aw iunañwam itupkomu. God yep qatsit ep añ okiwyaqamuy namorstage, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tunatyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw unañway'yuñqamuy awini'ta. ⁶ Noqw uma soq it ðokiwhqat qa hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóontsahtsanyakañw momñwituy amumi umuy lölökinlalwa? ⁷ Puyaw qa puma umuhnatiñwaniy qa hihtalalwa, it natiñwanit pas hikhay'taqat akw uma tññwantiwyaqata? ⁸ Ura i' pas pavan tutavo tutuvenit añ pey'ta: Um hin pas nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, yan'i. Noqw ðviy kurs uma put anhtote' súanhtotini. ⁹ Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun ðoyye', pay pan hapi uma qaanhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote', panwat hin hinwisniqat tutavot ahpiy hin yukuniwani. ¹⁰ Pi hak pay as sohsok tutavot añ hinmakañw, sūp haqam put ep qaanhte', pay hapi sohsok ep qaanhtiñwu. ¹¹ Pi i' hak hakiy tokot qa sokoptaniqat kítaqqa piw hak hakiy qa nñnaniqat kita. Noqw ðviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nñne', pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹² God it tutavot hakiy qenivo táviñwuqat añwat itamuy hin yukunani. Noqw ðviy uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta hintsatskani. ¹³ Pi ason hin yukiltiniqat aw pituqw, God núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noqw God añ qa núokwat tuwat soon ðkwatuwani.

Faith and Actions

¹⁴ Itupkomu, sen hak pas qapēwewni'taqey pañqawkañw qa put aw hayawtaqat hinme', ya pam hin put akw moñwvasttini? Ya sen pam qapēwewniy akw ayo yámakni? ¹⁵ Noqw kurs haqawat tuptsiwñiyuñqam qa yuwsi'kahkañw, nōsiwhqat ñastayaq, ¹⁶ Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihtotit, ðoyyani, kitat, puma hihta

haqni'yuñqat pumuy qa huytaqw, ya hin puma put akw moñwvavstotini? ¹⁷ Noqw òviy hak qapèwewni'taqey pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinme', pam haktonsa qapèwewni'tani. ¹⁸ Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw um qapèwewni'ta; noqw nu'wa hihta tumalay'ta. Taa, um uhqapèwewniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay akw'a. Noqw nu'wa ihintsakpiy akw ituptsiwniy ùmi mahtaknani, kítani. ¹⁹ Pay God pas sùkanihqat um tuptsiwni'ta. Pay um súan wuwni'ta. Ima nukpanhihikwsimuy piw pan tuptsiwni'yuñqe maqasneve tururutoti. ²⁰ Noqw puyaw um soon it navotni um hak an'ewakw wuwni'taqa sino? Sen hak qapèwewniat qa hihta apitiqw, pam haktonsa qapèwewni'tañwu. ²¹ Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy Isaac hom'oyhq God put súantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²² Pam God aw tuptsiwni'taqe òviy pan hinhti. Noqw put qapèwewniat hintsakpiyat akw aw antsaníwa. ²³ Noqw tutuveni hin lavayhtiqat hapi anhti: Abraham God tuptsiwhq, God put súantaqat pañqawu, ii. Noqw pam God kwàtsiatnihqey pan tñwantiwa. ²⁴ Noqw òviy hapi sino hintsakpiy ahpiy genive wñnuñwu, qa pas qapèwewnit akw-saa. ²⁵ Pu i' hak tokoy huhyaqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pās tavit pu pay sutsvoqwat pumuy hōna. Nihqe pam hintsakpiy akw genive wunuptu. ²⁶ Pi hakiy tokoat qa hik-wsi'te' mokpuniñwuniqw, pay hapi pan piw qapèwewni hintsakpit ñastanen mokpuniñwu.

3

The Tongue

¹ Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tütutuqaynayaniqey anyuñwini, it navoti'yuñwee: Itam tütutuqaynayaqam pas pavan qaòwíyukuniwiyani. ² Itam sohsoyam hìhihta añ òwihinwisa. Haqam hapi lavayiy ep pas qa òwihiniwhitiqa pās pasiwtañwu; nihqe sohsok tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³ Meh, hak kawayot sipmoyhtotoyna, put aw tūqaytaniqat òviy'o. Nihqe pan hak put tokoyat sohsok ponilañwu. ⁴ Pu uma kurs piw pākíhut aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayoqw-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwwisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaqw pañsoq'a. ⁵ Noqw pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyanikañw hìhihta kwiviyuaatañwu. Meh, qōhi as hihsaynikañw hihta wukotaqtsokñwu! ⁶ Noqw hakiy leñiat ūwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqe pam itahtokoy añ ahsupoq tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq qōhit akw taqt-sokiwañw itahtunatyay tataqtsokñwu. ⁷ Pay as pi sinom sohsokmuy hihtuy popkotuy, pu masay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuy tsùtsu'tuy, pu pātuwaqatsit añqe' kiyuñqamuy amumi tuyqawi'yuñwa. Puma pumuy sohsoyumy amumi tuyqawi'yuñwniqey tuwi'yuñwa. ⁸ Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalolmanikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy nīnañwuqa-saa. ⁹ Itam put akw God Itanay lomayuaatota; pu pay put akw itam sinmuy God an yukiwyuñqamuy qalomáyuuaatota. ¹⁰ Lomalavayi, pu qalomálavayi sūkw moat añqw nōñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹ Puyaw sen haqam pāhut nōñañataqat ep kwañwa, pu tsívo sūvaqw nōñantañwu? ¹² Itupkomu, ya sen nōnvoipaltsoki olive-sipalat pōlōy'vani? Ya sen ovauyi nōnvoipalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pāhu nōñantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nōñantoynani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, súanwuwni'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtutuyyakañw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuhsuanwuwniy ep qa himuiwyuñw. Pu uma it suan wuwnit pas antsanihqat ehpewi qa atsálawani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa ñnaq wuwnit añ hinma, soq yep qatsit añqw wuwnit añwata. Pam pantaqa wuwni hakiy tunatyayat ahpiyniñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutuyyakañw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuñw. ¹⁷ Nikañw ñnaq wuwnit suan unañwtalwuwni'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nö unañway'ta; pás suyan túqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuñña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noqw hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit eñem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwñañwu.

4

Friendship with the World

¹ Ya uma hinoqw nānaywa, pu nānwuy'yuñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Sen qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tutwani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nānaywakañw nāqöytota. Nikañw uma hihta qa tüviñtotaqey öviy qa himuy'yuñwa. ³ Uma as hihta öviy tüviñlalwakañw qa ömalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put öviy tüviñtotañwuniqué, paysoq pi uma umuhtuñlayiy añ put akw nāhahlaynayaniqey öviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvötahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nānawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhtotini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlaynañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hikwsit itamuhsonmi pānahqey tuñlay'ta, pu nēnem kahkawna, yan'i. Noqw ya úmuyniqw paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pásniñwu. Paniqw pi öviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amuhpewi wunuptuñwu; nikañw añ okiw'unañway'yuñqamuy pam paañwañwu. ⁷ Paniqw öviy uma God aw nānakwhani'yuñw. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeve wāyamantani. ⁸ Uma God aw hohyokyaqw, pam piw tuwat umumi hóyokni. Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma añ qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unañway kwan'ewakwtotani, uma lōq wuwni'yuñqamu. ⁹ Uma nāökwahayani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsúyaniqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwyuñw. ¹⁰ Uma Tutuyqawhqat ehpewi nāqahihtatotaqw, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nānamiq hāñqawwani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aqw hiñqawlawhqa tutavot qāhihtalawhqe aqw hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe', qa put añ hinme', um sinmuy amuñem hin yúkuniqey nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo

hintsanniqey aw öqala. Noqw ya um haknihqe pas piw ayo sukw aqw hiñqawlawni?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqaqwaqamu, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yahsañwnayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhyaye', hihta nihtotini. ¹⁴ Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi himuu? Pay pam söwiwañwuy anta. Hihsavo mätsilitit, pay kurs haqaminñwu. ¹⁵ Uma qa pañqaqwat, yan hiñqaqwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqa pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotanikañwo. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwuyunqe qaanhtotiniñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hinhtiniqey navoti'kañw put qa panhtiq qaanhtiñwu.

5

Warning to the Rich

¹ Taay, uma añ kahaksinomu, uma pas umuhtōnay añqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw ökini. ² Umuhkahakhimu kwanwtipti; umuhyuwsi kwahyatoti. ³ Umuhswa sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni; nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwaveq talōñwintiwihqat ep nenñem nihtiwhaqat waranhtota. ⁴ Meh ayam hakim umuñem höqyaqw uma pumuy ahsatiamuy kwahanayañwu. Noqw Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqaqat naqvumiq tōnaam töqtiqw, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni. ⁵ Uma yep qatsit ep kwanwäewhpit yese, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat qōyaniwiyaniqey an'i. ⁶ Uma hakiy súantaqat tūvayat nīnaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw öviy'o, itupkomu, uma Tutuyqawhqaqat pītuniqat aw pahsavo wuhko-maqaptsi'yuñwni. Meh, üyi'taqat tutskwañaqw hihta nukñwat aniwñit öviy maqaptsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, its uyis yokvañwu, pu tuhoos piwu. ⁸ Oviy uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqaqat pītuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwni, itupkomu; taq nāphisat sen uma sóontsaninyani. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hötsiwmi wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqaqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānanvotpit añ nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyñiqw kānavotpit añ nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqaqat hin put eñem yúkhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqaqat hakiy ökwatuwñwu, pu nūokwa. ¹² Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan öqalat lavayit akw hihta pasiwnyaniqey qe'yani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owī, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaninyani. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlayataawlani. ¹⁴ Sen haqawa umuñaqw tütuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wāñwayni. Noqw puma Tutuyqawhqaqat natñwaniyat aw yankahkañw wihkuyit akw put lelwiyat, put eñem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēvewnayakahkañw, put öviy tūviñtotaq, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqaqat put qatuptsinani, pu

put qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhtiq'ö.
¹⁶ Uma umuh'öwihiniwhtipuy nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nennem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nö hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sínonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat öviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, öñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pöhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwuy añqw hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtaqat qaanhtipuyat nākwapnani.

PETER

God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' añ ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat añqe' hinnumyaqamuy öqalanta. ² Ura Itana God añwu pay umuy tuwi'tage, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ uñwáyat akw kwan'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat öviy'ö. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa qaöwihintaqa umumi pitsiwtáa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqaat i' Naat God pas kaptsitiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vage, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiway añqw ahoy tätaynaqee. ⁴ Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta öveqatsit ep warani'ta. Put öviy uma unañwvahsi'yuñwa, ⁵ God qapëwewnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavo tunatyawtaniqey öqalay'ta. Noqw so'ñwaweq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw öviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nãmahin pi as uma ka pu' hihsavo hihihita añ kãnanvotyage putuiwyuñwa. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qõhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi öviy God umuhqapewewniy sikavalasivat pay súlawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu kaptsitiwyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pituniq'ö. ⁸ Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkañw put aw unañway'yuñwa. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tütuptsiwage hahlayhtiwiisa. Hahlayhpit pas kurs hin pañqawiniqat pas pavan nukñwat pasiwtaqat pan uma hahlayya. ⁹ Pi umuhqapewewniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõñakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy ökwatuwe' ayo óyaniqat añwu pay yuaaykuyat, put pantaqat añ pás heptotage, pu añ pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hihihita añ kãnavotat, pep pu' momiq taviwniqat añwu pay pumuy áawna. Noqw öviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat añ pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nennemyat, umeñem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi öñaqw hoñvia'yam it aw pupriyaniqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuawi yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'ö, Qahováriwtaqat Hikwsit öñaqw taviwhqat öqalayat añq'ö.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw öviy uma rohomhtotiniqe umuhwuwniy moñwvas'iwyuñwni; pás umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey öviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw tūqayyuñwni, put tímatnihqee. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yuñqe nāp umuhtuñlayiy añ hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ Añ ahsupoq suan hinyuñwni, i' hak umuy wánwayhqa hin suan hintaqat pan'i. ¹⁶ Ispi yan ura pey'taq'ö: Uma qahováriwyuñwni; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinonuññanihqat aw nānawakne'

it un'i'yuñwni: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put enem yúkuni. Noqw òviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptsi'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yuñwee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqat añqw umuy mätavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mätaviwhqat añq'ò. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mätavi, sikavalasivat, sen qötsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ unwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqawq God tūwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put enem yuku; nit yepehaq so'ñwaveq pu' umuñem tūwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noqw put ahpiy uma God aw tūtuptsiya, put mokiwyu añqw ahoy tātaynaqe, pas pavan sinotaqat aw'i. Nihqe òviy uma God qapēvewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahi's'wisa. ²² Noqw uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvastotaqe, umuh'unañway kwañw'ewakwtotat, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi pas antsa unañway'yuñwniqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nānami unañway'yuñwni. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihiwya, qa sinmuy sūlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'o, God lavayiyat pas taytaqat, sūtsepihqat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam tūsaqat anyuñwa; pu pumuy lomavitsañwaam tūsaqat siyat anta. Tūsaqa tsakq, siat ayo posñwu; ²⁵ Noqw Tutuyqawhqat lavayiat hapi pas qa haqami sōta, yan'i. Noqw i' lavayi hapi lomatuawi, umumi mätaviwa.

2

The Living Stone and the Holy Nation

¹ Paniqw òviy uma nukpan'unañwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqaqwaniqey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunōñakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwni; nen uma put akw wuñwyani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat nūokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴ Put hapi aw uma òkini, owat taytaqat antaqat aw'i. Ura as sinom put ayo tūvayaqaw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ò. ⁵ Noqw uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēñem kītani. Pep uma God enem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwniqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unañwveyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikiy ep tuyqaveq távini. Noqw put aw tuptsiwñqa hapi soon hamanhtini. ⁷⁻⁸ Noqw òviy uma tuptsiwyaqaw, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavayiyat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ò, òviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kilalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa kihut ep tuyqaveq páki, yan'i. Pu piw yan'i: Puma it owat ep tönökyat, put aqw múnukyani, yan'i. ⁹ Noqw uma hapi pas namorstiwyaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iwyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy nēñem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayaniqat òviy'o. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tālat ep qátuhqey añqw umuy wáñwayi. ¹⁰ Ura as uma qa sūp sínomu; nikañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hāk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawañwu. ¹² Añ qa tuptsiwñi'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlohantsakpiy aw tayyuñwe' God pas hihatotani, hisat pam pumuy amumi pohtaq'ö. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwñi, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqñiqat aw tūqayyuñwñi, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpuy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatskaqamuy sivintoynayaniqe öviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan hapi añ an'ewakw wuwñi'yuñqam, ñasta navoti'yuñqam kurs hihta ep umuy övelantotani. ¹⁶ Uma qenive honkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatñiqey pan tunatyawyuñwñi. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuñwñi; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwñi; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuñwñi.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tütuwiktu, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tūqayyuñwñi, añ lölolmatuy, pu hakiy päsyañwuqamuy qa pūmuy-sa amumii, añ a'nö unañway'yuñqamuy amumi pīwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwveni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep öwihiniwhte', put ep wuvahtiwe', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kätaytani? Nikañw kurs pam aw súanhñe', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwveni. ²¹ Pi pay núñwupi uma nakwhani'yuñwñiqey aw wánwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kãnavotpit añ kuyvaqe, itam hinyuñwñiqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat öviy'ö. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nõña. ²³ Sinom put aqw hiñqawaqaw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nãoyñiqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yúkuñwuqat aw nãmatavi. ²⁴ Pam pas nãp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep háyilti; nihqe tūhotiwñqe umuy qalaptisina. Noqw öviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nãp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy öki.

3

Wives and Husbands

¹ Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nãp umuhpuwsuñwimuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavayiyat aw qa tuqayvahsi' yese', puma umuy pás yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavayiyat aw tütuptsiwani, nãmahin as puma qa hisat put aw tūqaykahkañwo. ³ Uma qa suovaamñiqat lomayuyahiwtani, umuhhömuy aw hihin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsiyuñwñiqeyu,

pu lomayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'nañway qamātaqpuvenihqat nasitoyñayani. Uma okiw'unañway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pan-taqat God-niqw hihta a'nō hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nāyuyuwsinaya, puwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaqe put moñwílawu. Noqw uma hapi sūan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwyuñwñi. ⁷ Pu úmaa, an tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ò'qaltu. Noqw umuhnawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuñwa.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noqw òviy uma sun tunatyawkahkañw, tūokwatuwi'yuñwñi. Uma nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwñi. Uma nun'okwatni; nāvāsiani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniweye', sen nāphinsasviweye', qa tūwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe òviy umuy wáñwayi. ¹⁰ Pi yantaq'ò: Qatsit nāvokawinkañw, lomatalōñnit an taymaniqey nāvaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaqw nōñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiwwaqatsit tunatyawkañw, put aqwhaqam ñòyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa an suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāwakinpiyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam an qaanhinwisqamuy amumi qa kwañwáytaya. ¹³ Noqw puyaw uma hihta lolmat an ò'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta an kānanvotye', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuñwñi. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhqalalwe', kaptsi'yuñwñi. Pu ason hak umuy hinoqw umuh'unañwpeq God aw unañwvahi'yuñqat umuy tūviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey setsep pás pasiwyuñwñi. Nikañw uma pahsi'kwa tūkaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suyan unañway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqaqwaqam hamanhtotini, umuy Christ eñem lomahinwisqat qalománeveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtaniqw pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ sūantaqanikañw an qa sūanhinwisqamuy qaanhitipuyamuy ep sūs kānavota, itamuy God aw ökinaniqe òviy'ò. Ura put tokoat mokiwy an kuyvaqw, God put hikwsiyat taytoyna. ¹⁹ Noqw pam pankañw hihikwsimuy sivikie tañawtaqamuy amumi lomatuwawit yuaata. ²⁰ Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noahq qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ò, nāto Noah pākihut yuykuq'ò. Noqw ura híkiyom, pay nānalnihqam, put añqw tañawtaqe pātsikqat an kükuyva. ²¹ Noqw pu' hapi itam pumuy amún ayo nōñakiwta, kuyit akw tuvoylatotiqee, Jesus Christ mokiwy añqw ahoy tātayhqat ahpiy'ò. Hak tokoy pāhomhtaqtat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwañw'ewakwtat, God atpiz suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²² Ura Jesus Christ òveqatsit aw pākihqe, God putvaqe qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta an moñw'iwyuñqam, pu òqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuñwa.

4

Changed Lives

¹ Noqw öviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kãnavotqe, mōki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niqey añ suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhtiput qe'tiñwuniq'ö. ² Noqw öviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nãp umuhtuñlayiq qa añ hinwist, God tunatyayat añ hinwisni. ³ Ura itam pay añqawq itahqatsiy añ qa tsa' hihta ep qaanhtoti, añ qatuptsiwni'yuñqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit añ qa unañwtalya; nuvö'nañway'yuñwa; honaqkuyit akw hõnaq'iwyuñwa; haqam nõviwhqat ep nanaqasonovañwu; qaunañwtalqatsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nãwakintiwsa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴ Pi añ qatuptsiwni'yuñqamuyniqw hinhtiqw kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit añ hintsatska. Noqw öviy puma umuy nãnaphin yuaatota. ⁵ Nikañw puma soon qa God aw nãlavaytani, hakiy añ yesqamuy pu so'pumuy amuñem hinwat yúkuniqey aw moñwvasiwtaqat aw'i. ⁶ Yaniq hapi öviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuaui yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaqaw, pumuy hikwsiam God an yesniqat öviy'ö.

Good Managers of God's Gifts

⁷ Sohsoy himu so'ñwamiq ökiwsia. Oviy uma pãs unañwat yesni. Uma nami-tuyqawi'yuñwe', nãwakinwisni. ⁸ Nikañw uma hapi nãnami unañway'yuñqey pas qa qe'totini, pi nami'nañwa qaantaqat nihtiwtaqat nãkwapnañwuniq'ö. ⁹ Uma kwanñwtotoynayakahkañw umuhkiy añ pãs nãooyani. ¹⁰ God qa sun-yuñqat hihta sinomuy huylawu. Noqw öviy hak hihta makiwhqey akw tũmoñwvasnani, God tumal'ayaat qa atsáy'maqat pan'i. ¹¹ Haqawa yuaate' God añqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuñem hihta hintsakqa pay God añqw öqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsok hihta añ God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'ö. Nam sohsoyam put pas hihtatostat, moñwílalwani, sutsep aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹² Aw iunañwamu, kurs uma soñawnen qõhit akw aw pohtiwy'e', pay uma put ep qa pas hin wũwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw ökiniqey pan'i. ¹³ Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsãñawpi uma Christ amum kãnanvotyaniquee. Taq ason pam pas hímuniqey pan nam-taknaqw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴ Kurs uma Christ ep qalomãsasviwy'e', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímuniqqa umumi pitsíwtaniq'ö, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotañwu; noqw uma hapi put pas pavan hihtatotañwu. ¹⁵ Nikañw uma qa haqawa hakiy ninaqey ep kãnavotni, sen uyiñwuniqey ep'e sen hihta qalomãhinsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nãtsurstoynaqey ep'e. ¹⁶ Nikañw kurs hak Christ sinoatnihqey öviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqat ep God pas hihtatani. ¹⁷ Taq aw hapi pitu; noqw God mohti sinomuy amuñem hin yúkuni. Nikañw kurs pam itamuñem mohti hin yúkuniq, ya sen ima God añqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuñem hin yukiltini? ¹⁸ Noqw kurs i' hak súantaqa pëp qa ayo yamakq, ya sen imuy God qa kaptsi'yuñqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumuñem hin yukiwani? ¹⁹ Yanta. Noqw öviy ima hakim God tunatyayat anwat

hihta an kãnanvotyagam sũanhinwise' God aw taqanañwtotit, hikwsiy put aw noi'yuñwni, pumuy yũkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yũkuniqat put aw'i.

5

The Flock of God

¹ Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikañwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yõriki'taqã; pu ason pam mãtãkitiqw, nu nuhtum put amum kãptsi'tiwni. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwni. Oviy uma qa tusoqtumalay'yuñwt, su'qawkahkañw amumi tunatyawyuñwni. Uma qa sivat õviy tumalay'yuñwt, pas kwañwtoynayãkãkañw God eñem tumalay'yuñwni. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwniqat aw oyaqw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyuñwni. Uma qa panyuñwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin nãmahtakni'yuñwni. ⁴ Noqw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa mãtãkte', pam hihta pas pavan nukñwat, qa hinhtiñwuqat ahsatit umumi nõani. ⁵ Piw uma an tsãtsayomu, uma umuhpe wũwukwmuy amumi maqãptsi'yuñwni. Uma sohsoyam nãnami maqãptsi'yuñwni, okiw'unañway'kahkañwo. Taq God an kwivi'nañway'yuñqamuy amumi rohomhtiñwu; nikañw pam haqam okiw'unañway'yuñqamuy nõokway mãqañwu. ⁶ Paniqw õviy uma God õqalayãt ehpewi nãqãhihtatotani. Noqw hisat aw pituqw, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuwniy sohsok God aw noi'yuñwni; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yuñwe', tunatyaltotini; taq umuhtuwqã, Nukpãna, wukotohot hõykinumqat an hakiy hovalaniqẽ hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotimantani, umuhtuptionsiwniy an hũrs hoñkahkañwo, it navoti'yuñwee: Pay ahsupoq tũwaqãtsit an umũn tuptionsiwni'yuñqam piw umũn hihta an kãnanvotyã. ¹⁰ Noqw uma hihsavo hihta an kãnanvotyãqw, God umuy pãs pasiwani; umuy õqaltoyne', hũrs hoñnani. Pi pam umuy õkwatuwhqẽ, umuy wãñwayi, uma aqwhãqãmi Christ Jesus amum kãptsi'tiwyaniqat õviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhãqãmi sutsep put pas hihtatotãt, Moñwãlãwãã. Nam antãã.

Final Greetings

¹² Nu pay tsãvat umumi pẽna, Silvanus nuy paãñwaq'õ. Nuyniqw pam itupkoy antã, piw sohsok hihta an qa atsat hinma. Nu umuy õqãwhtoynaniqey nãwãkãnaqẽ õviy yan pẽna, God nõokwaat hĩmunihqat umuy suãn ãawnaniqẽẽ. Put akw uma hũrs hoñni. ¹³ An tuptionsiwni'yuñqam Babylon ep yesqã, umũn God namoramãt, umuy õqãlantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴ Uma nãnatupkõmnihqey pan nãnami unañway'kahkañw na'qãlantotãmantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwãkwãt unañwat mãqãni. Nam antãã.

PETER

God Sinomuyatuy amumi añk Pēniata

¹ Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwīkīatnīkañw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nīkañw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsīwnī'yuñqamuy nu òqalanta. God hapi sūankañw umuy tuptsīwnit a'nō hīhka'ytaqat huyta, itamuy hīn huytaqey pan'i. ² Nam nūokwa, pu kwakwaha unañwa umumi wūhaq noiwtāa, uma God tuwī'yuñq'ō, pu Jesus Itahtutuyqawhqay pīwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan òqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwī'yuñwe', suan hīnwise', lolmat yesniqat òviy'ō. ⁴ Pīw pam hīhta pas hīhtanihqat a'nō hīhka'ytaqat itamuy awini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomātuñlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit añqw mātaviwye', God añqw qatsit hīmuy'vayani. ⁵ Noqw òviy uma qapēvewnayakahkañw, qa nātusitote' lomatumalay'yuñwni; pīw lomatumalay'kahkañw God tunatyayat tuwī'vayani; ⁶ Pīw God tunatyayat tuwī'kahkañw nāmi tuyqawī'yuñwni; pīw nāmi tuyqawī'kahkañw nakwhani'yuñwniqey tuwī'vayani; pīw nakwhani'kahkañw, God kaptsi'yuñwniqey tuwī'vayani. ⁷ Pīw uma God pas kaptsi'kahkañw nānatupkomuy amún nāvāsāmantani. Pīw nāvāsākahkañw uma nānami unañway'yuñwni. ⁸ Noqw kurs uma it añ qaōwīhīhkañw ahsupoq añ hīnwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwī'kahkañw qa paysoq tumalay'yuñwe', hīhta nihtiwtaqat anīwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hīnmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hīn yāvo hīhta tuway'tani, gaanhīnmaqey añqw kwañw'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw òviy'ō itupkomu, uma tunatyaltote', pas suyan wānwayniwyaqey, pu namorstiwayaqey namtaknayani. Pi uma pan hīnwise', soon God pōhuyat añqw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat moñwtunatyayat sūtsepnīhqat aw yuñqw, pam hahlaykañw umuy òkinani. ¹² Paniqw hapi òviy nu īit yantaqat umuy u'nantoyaniqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuñwa, nihqe it tuptsīwnit pas antsanihqat pasiwyuñqey ep hūrs'īwyuñwa. ¹³ Owi, pay ka nu hīhsavohaqam itokoy ep qátuniqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy òqalantaniqw pam nuyniqw sūanta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit añqw ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hīn āawnaqat pan'i. ¹⁵ Pu òviy pīw nuy hisat ahpiyniqw uma īit yantaqat sutsep u'ni'yuñwniqat òviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ òqalayāt umumi mahtaknaya, pīw put pītuniqat umuy āawnaya. Nīkañw itam tuhīslavayit qa pan umuy lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yórikyā. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hīhtatat, lolmat tālawñwat pītsāñwtoyā. Noqw ura pas pavan lolmat tālawñwat añqw hakiy tōnaat pañqawu: P' hapi pas aw iunāñwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it hakiy tōnayāt òñaqw tóqtīqw, itam tūkwit pas kaptsiwtaqat epeq Jesus ámumyakañw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hīhta nanaptaqey pēvewnaye',

kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēvewnayani. Pumuy lavayiam wihqōhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hísatniqw tālawraqw, umu'nañwpeq talawsohu yámakniqat pahsavo uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuñem lolmani. ²⁰ Nikañw uma it navoti'yunw: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pās unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

2

False Teachers

¹ Nikañw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yunqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Híkispi puma Tutuyqawhqat pumuy túihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhoyalayaniqey aw suy'kini. ² Puma qaunánwtalqatsit añ hinwisq, kaysiwhqam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqqa qalomáyuaatiwni. ³ Puma sívat tuñlay'yunqey òviy kwañwálvayiy akw umuy únatoynayani, umutsviy káhaktotiniqe òviy'ò. Noqw pay hisatñahaqawq pumuy qalomáyukuniwyaniqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qōyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hoñvia'yátuy qaanhhtotiqamuy qa ayo nõnaknat, pumuy maskimi q maspaqe, hisat pam hin yúkuniqey aw pahsavo pumuy somhtaqe, tupqat qatálat epeq pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nõnaknat, put qa kaptsi'yunqamuy pātsikiwuy akw kīqōta. Nikañw pam it hakiy Noaht, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsáne'nihqamuy sinomuyatuy píwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhat wuhkokitsokit qōhtsaptaqe kīqōta. Pan pumuy hintsanhqe, hakim ahpiy put qa kaptsi'yunqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mātakta. ⁷ Nikañw pam it suan qátuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtaqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tāqa súantaqa pumuy amumum qátuhqe, pumuy qaanhintsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw nāqavo nāunañwmokinta. ⁹ Noqw òviy Tutuyqawhqa suyan pi put kaptsi'taqat kánavotpit añqw hin ayo táviniqey tuwi'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoyaniqey aw pahsavoo. ¹⁰ Nihqe tis pi òviy pam añ hakimuy nāp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yunqamuy píwu. Puma pi kwikwivitu; nāp tunatyay hinwisniqey anyuñwa. Puma òñaqw hihtuy kaptsi'tiwyaqamuy amumi qalomáhiñqawaniqey qatuhtusya. ¹¹ Noqw hikispi God hoñviaymat pumuy amuhpenihqe pavan pas ò'qalt-nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqat atpip pumuy amumi qqa nānap hin hiñqawkañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wūwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyañwu; ñuiwye', nīniwyaniqey òviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mātisi'kahkañw qalomáhiñqawqañwu; nihqe nāp qaanhinwisqey ep súlawhtini, ¹³ Nen qaanhintsakpiy añqw ahsatit òmahtotani. Tālò' puma qaunánwtalqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiw'kahkañw haqam umumum nophomikiwtañwu; ¹⁴ Novöwuy-sa taynumya; piw soon pōsiam qaanhhtiput qe'tini. Puma tuptsiwñit añ qa ò'qaltuy únatoynaya.

Puma hihta tuñlayiy himuy'vayaniqey tuwi'yuñwa. Oviy puma God itsívuyat akw so'niq w pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim pöhut súantaqat añqw lasyat nãp súhaqamiyaqe, hakiy Bosor tiyat Balaam kukiyat añqe' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vaniqey unañwiti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyayat ep put mēwa. Mōro qayuáataqa táqat tónayat akw God lavay'ayayat qaunáñwitalqat mēwa. ¹⁷ Ima hapi nõñanvatñit añqw pãhut súlawhtiqaat anyuñwa, wisioomawht huhukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatãlat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyaatotaqe, tuptsiwñit añ qa ö'qaltuy tuskapqatsit akw unatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw híhin ayo nõñakqamuyu. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo õoyyaniqey pañqawqat, nãp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tükwi'iwyuñwa. Pi hak hihta akw áñwutiwe', pay put aw tükwi'iwtañwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqay, ayo Tüooyhqat tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw mãtaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' áñwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiat pas qalomáhintañwu, mohtiwat qatsiyat epñihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwusuyat, añqw ahoy lasyaqw pam pas qalomáhinta. ²² Noqw pay pi it yan lavayit puma suanhtoti: Pohko nãyöiy aw ahoy pitu; piw pitsötit as pãhomyaqw, pay piw tsöqakuyit aqw waöyöyuniqey aqw ahoy paki.

3

The Promise of the Lord's coming

¹ It hapi akw nu pu' lōs umumi pēna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuhwuwniy súantaqat pavan õqalaniqey unañwiti, ² Uma imuy pãs unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yuñwiniqat õviy'õ, pu Itahtutuyqawhqay, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mãtapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yuñwini: Pay nãt so'ñwamiq hakim tututsiwayaqam nãp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqaqwani: Yaw pam pítuniqey pañqawu. Noqw pan lavayi hisat aw antsaniwini? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nãto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tūwaqatsi pãñaqw wunuwkañw pãhut añqw yukiwta. ⁶ Noqw pu pay ura i' tūwaqatsi ephaqam yukiltiqaat put akw pãtsiq súlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqw God it yañ tokpelat, pu tūwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yuñqamuy hinwat amuñem yukut, hoyalani. Nen pep pu' i' yañ tūwaqatsi taqtiniqat pan put eñem yuku. ⁸ Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtökyani: Sūs tãla Tutuyqawhqatniqw sõmorit yahsañwuy anta, pu sõmorit yahsañw sũkw tãlat anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqay lavayiy aw antsanniqey ep qa sõwuniñwu, nãmahin pi sinmuyniqw pam pantañwu. Pi pam itamumi wuhko maqaptsi'ta, hakiy súlawhtiniqat qa suhtaq'ewñwunihqee. Nikañw pas as sohsoyam nãp tunatyay añqw lasyaniqat pam nãwakna. ¹⁰ Nikañw hapi Tutuyqawhqat talõñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pítuñwuqat pan'i. Noqw ep pu' tokpela a'nõ umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiwyuñqa qõhit akw pãtini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu

pätiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God eñem-sa yesni, ¹² Hisat God talöñniyat aw pítuniqat maqaptsi'kahkañw, kwañwtotoynayakahkañwo. Pi put talöñniyat ep yañ tokpela taqte', pätini; pu añ himu hin yukiwyuñqa qaan'ewakw mukit akw súlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu súantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴ Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Nihqe ōviy uma tunatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiwyuñqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiwyuñq'ō, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ō. ¹⁵ Itahtutuyqawhqa umuy ayo nōñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahipiy'o. ¹⁶ Pay pi añsakis pēne' it yuaaykuñwu. Noqw tutuveniyat añ pēhu māmatsniqw qatūvosi. Noqw ima añ qanavóti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hihin namtökintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahipiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷ Noqw ōviy'o, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe ōviy qanāunay'yuñwani; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaqw, uma hūrs hoñqey mātatte', añqw ruhpaqyani. ¹⁸ Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwyani, Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suytsepiñwat ōqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptitiwaa, pay pūu-nikañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN mohti Pēniata

The Word of Life

¹ It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat aṅqaqwnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yórikya. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yórikya. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqe put tuawi'yuñwa. P' qatsi qaso'taqa as Nayat ámumnikañw itamumi mātaktiqat itam umuy áwintota. ³ Itam hapi hihta aw yóriyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy áwintota, uma itamum sūpwatniqat ōviy'o. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noqw uma pas hahlayyaniqat ōviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noqw itam hapi yan lavayit put aṅqw nanaptaqe umuy áwintota: God tálanihqata; noqw qatála hapi pas put ep súlauw. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálalwani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tálal epniqw ōviy itam put an tálal aṅ hinwise' itam sūp hinnumyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ uñwát itamuy sohsok qaanhtiput aṅqw kwañw'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe súlawhqat pañqaqwe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqat hapi itamuhpe súlawni. ⁹ God súankañw, pu lavayiy an hinhtúwu. Noqw ōviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaq, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yúkuni, pu sohsok qasuantsakpit aṅqw itamuy kwañw'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqaqwe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe súlawni.

2

Christ Our Helper

¹ Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat ōviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka súantaqa, itamuñem Itanay aw lavayi'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqe, itamuy Nay enañ namivōhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noqw itam put tutavoyat aṅ hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa. ⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa aṅ hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqat put hapi ep súlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat aṅ hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God aṅ yesqey navoti'yuñwa. ⁶ P' hak Tiyat amum hinnumqey pañqawlawhqat pas put hinmaq, soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisattutavota. Ura uma yayhniwhqat aṅqaq, w put oyi'yuñwa. Noqw uma yayhniwhqat aṅqaq lavayit nanvotyaq, pam hapi hisattutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatála ayo ruhpaq'ō;

noqw tāla pas antsanihqā pu' tāla. Noqw pam tutavo Tiyat qatsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw piwu. ⁹ I' hak tālat añ hinmaqey pañqawkañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi nāt qatālat añ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqa hapi tālat añ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhtaq'ewnihqa hapi qatālat añ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatāla put pōsiyat qatālawnaq'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy túñwantaqey, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuqw òviy'ō. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqaqwnihqat tuwi'yuuñw òviy'ō. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat añwutotaqw òviy'ō. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yuuñw òviy'ō. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqaqwnihqat tuwi'yuuñw òviy'ō. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhoñvitniqw òviy'ō, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ō. Nihqe uma it hakiy qalolmat añwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwañwátayyuñwñi, piw ep hihta hinyuñqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi í himu sohsoy yep qatsit ahpiy'ō: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'ō, pu kwivi'nañwat ahpiy'ō. Pam qa Itanay ahpiyñit, yep qatsit ahpiy'ō. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat añ hinmaqa pas sūtsepi.

The Enemy of Christ

¹⁸ Itimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsíwta. Noqw ura hak Christ eh-pew'iwtaqa pituniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwhqam Christ eh-pewyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsíwtaqat mātsi'yuuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusakañw pay puma qa itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawe', soon as ka qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamumyaqey mātaktotiniqey òviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsoh hihta navoti'yuuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navoti'yuuñqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yuuñw òviy'ō. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiynihqat uma navoti'yuuñwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ eh-pewnihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqa hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw òviy hapi uma yayhniwhqat añqaqw hihta nanaptaqey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy áawna: Itamuy qatsit qaso'taqat māqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaqwat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwiyaqaw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsoh hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsaa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqaw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa itimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñwñi. Noqw hisat pam mātaktiqw, itam qa ókiwyani; nen put pituqw, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navoti'yuuñwa. Noqw òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tiyatnihqat uma navoti'yuuñwa.

3

Children of God

¹ Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan tūnwantiwya. Paniqw hapi òviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yun'wa, puma put Tiyat qa tuwi'yun'qe òviy'ò. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tīmatu. Noqw itam hin yukiltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa mātakti. Nikañw ason hisat Tiat mātaktiqw itam put anyūwniqey navoti'yun'wa; ispi itam put hin hintaqat aw yōrikyanīqee. ³ Noqw haqam it yantaqat unañwvhsit nōyi'taqa nākwañw'ewakwlawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwnihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpewi hintsatskiwhqa. ⁵ Noqw uma navoti'yun'qw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yūkuniqe òviy mātakti. Noqw qaanhtipu put ep sūlawu. ⁶ Noqw put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yōriki'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Itimhohyamu, qa hak hapi umuy ūnatoyñani. Suan hinmaqa hapi sūantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaqw qaanhinma. Noqw God Tiat Nukpanat tutmalayat sīmoknaniqe òviy mātakti. ⁹ God añqw tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyat put apqōlpeniñwunīqw òviy'ò. Pu soon pam hihta ep qaanhtūñwu, pi pam God añqw tihtiwiñwunīhqe. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat mātakya, pu Nukpanat tīmatu: Sūantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqa pīwu.

Love One Another

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat añqaqw it hapi yan tūawit aw tūqayyūñwa: Itam nānami unañway'yūñwnīqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiyñihqe tupkoy nīnaqat qa panhtotini. Noqw ya hinoqw pam put nīna? Ispi put tumalaat qalolmani'qō, noqw tupkoyat tumalaat sūanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantofani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhta'ewyaq'ò. ¹⁴ Itam hapi mokiwuy añqw qatsit aw nōñakqey navoti'yun'wa, òviy pi itam itahsinosñwamuy amumi unañway'yūñwa. Nohtumi qa unañway'taqa hapi mokiwuy ep hinnuma. ¹⁵ Sinosñway aw qa suhta'ewniñhqa hapi sinmuy qōyantaqaniñwu. Noqw uma navoti'yun'qw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwta. ¹⁶ Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God ifamumi unañway'taqat itam māmatsya. Noqw soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yanīqey suhta'ewyani. ¹⁷ Noqw sen haqawa yep qatsiy ep hihta hīmuy'tiwhqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taqw, tuway'kañw put qa òkwatuwe', ya sen hin pam God añqw nuhtumi unañway'taniqey tuwi'vaqey pañqawni? ¹⁸ Itimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yūñwni, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyūñwt, itahhinsakpiy akw pas antsa pa-yūñwni.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God tīmatnihqey navoti'yūñwni; nihqe qa hin unañway'kahkañw put aw òkiwtani. ²⁰ Ispi kurs pay itah'unañwa itamuy sóontsani'taniqw, tis pi God itah'unañwa epñihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa sóontsani'taniqw pep hapi pu' itam God aw qa òkiywani. ²² Pu itam hihta òviy tūviñtote' put

añqw put ömahtotamantani, ispi itam put tutavoyat añ hinwisqee, nihqe put tayawintiwiwa. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tütuptsiwe', nānami unañway'yuñqwniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat añ hinmaqa hapi put ep qátuni; noqw God put ep qátuni. Noqw pam itamuy Hikwsit máqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuñwa.

4

The True and the False Spirit

¹ Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey pañqacaqamuy amumi tuptsiwyamantani. Nikañw uma pumuy amumi pohtayamantani, sen puma pas antsa God añqwayaqata. Taq kaysiwhqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam tūwaqatsit añqe' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māматыamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat pañqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'o. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pítuniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'nañwpeq qátuhqa put epnihqe pas pavan hoñvi. Noqw öviy uma pumuy añwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyaaqee, itimhohyamu. ⁵ Christ ehpew'iwyuñqam yep qatsit tunatyayat ahpiyya; nihqe öviy yep qatsit tunatyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi tūqayyuñwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwyaya. Noqw God tuwi'taqa itamumi tūqaytañwu. Pu God qa ahpiy tihtiwhqa itamumi qa tuqayvastañwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsatsat mātsi'yuñwa, pu piw it atsatsat hikwsita.

God Is Love

⁷ Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yuñwni. Pi God hapi itamuy nuhtumi unañway'yuñwniqat tutuwnañwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqa hapi suyan God ahpiy tihtiwnwu, nihqe God tuwi'tañwu. ⁸ Haqam nuhtumi qa unañway'taqa hapi God qa tuwi'tañwu, pi God nami'nañwaniq'ö. ⁹ Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mahtaknaniqe pas sükw Tiy tūwaqatsit aw tavi, itam put atsviy yesniqat öviy'o. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māматыsya. Qa itam hapi God aw unañway'yuñqw, pay pam itamumi unañway'taqe öviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqe itamuy God enañ namivöhikna. ¹¹ Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw öviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unañway'yuñwni. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yuñqw, pep hapi pu' God ita'nañwpeq qátuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yuñwniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yuñwniqat aw pahsavoo. ¹³ Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qátuqw itam navoti'yuñwa, pi pam Hikwsiy itamumi nóaqw öviy'o. ¹⁴ Noqw itam hapi aw yórikya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawi'yuñwa; ispi pam Tiy añqw pew taviqw pam sinmuy ayo oya. ¹⁵ Hak hapi haqam Jesus God Tiyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶ Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptakañw tütuptsiwa. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷ Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami

unañway'yuñwiqey pan nānami unañway'yuñwe' pep pu' ason hin yukil-tiniqat aw pituq̄w itam qa ókiwani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuñwa. ¹⁸ Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuwni súlawñwu. Taq maqaswuwni'taqa hapi qa sun yantañwu. Noq̄w òviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹ Itam put aw unañway'yuñwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq̄o. ²⁰ Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suhtaq̄'ewnihqa hapi atsátani. Ispi puyaw hak sinosñway aw yóriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yóriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹ Noq̄w yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqa piw sinosñway aw unañway'taqata.

5

Our Victory over the World

¹ I' hak Jesus Christ-nihqat tuptsihqqa hapi God añqw tihtiwnu. Pu hak haqam God Itanay aw unañway'taqa piw put tímuyatuy amumi unañway'tani. ² Itam God aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwini. ³ Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noq̄w put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴ I' hak God ahpiy tihtiwhqa yep qatsit tunatyayat añwuy'tañwu. Noq̄w yan hapi itam yep qatsit añwuy'yuñwini-God aw tütuptsiwee. ⁵ Noq̄w ya hak yep qatsit tunatyayat añwuy'tani? I' hak Jesus God Tiyatnihqat tuptsihqqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶ Ura Jesus Christ pituñq̄e k̄uyit akw-nikañw pu unwat akw tuvoylati, qa k̄uyit akw-sanit, pi k̄uyit akw-nikañw pu unwat akw'a. Noq̄w Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noq̄w pam hapi pas qa atsa. ⁷ Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavayiat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noq̄w ima pahyom pay suhkaa. ⁸ Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu k̄uyi, pu unwa. Noq̄w ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹ Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noq̄w pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰ Ason hak God Tiyat aw tuptsihq̄ God Hikwsiat put unañwpeq qátu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noq̄w pay God qa tuptsihqqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsihq̄ee. ¹¹ Noq̄w yan hapi God itamuy āawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹² Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit nastaa.

Eternal Life

¹³ Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwini'yuñqamuy amumi iit penta. Noq̄w uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tütuptsiwaqe qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwini. ¹⁴ Noq̄w itam put aw tuptsiwini'yuñq̄w, put tunatyayat añ hihta òviy itam put tūviñtotaq̄w, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵ Noq̄w itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñq̄w, itam put aw nāp hihta tūviñtotaq̄w pam itamuy put máqani. ¹⁶ Kurs uhsinosñwa qaantiput pay mokiwiw aq̄w qa pitsiwaqat hintsak̄q̄ um put aw tayte' pay um put eñem tūviñtani. Noq̄w God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwiw aq̄w qa pitsiwaqat qaantiput hintsak̄niq̄o. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwiw

aqw pitsíwtaqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put eñem tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷ Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsíwtani. ¹⁸ Itam navoti'yunqw i' God ahpiy tihtiwihqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ö. Noqw Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹ Noqw itam hapi God tımatnihqey navoti'yunwa. Noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwuyunwa. ²⁰ Itam navoti'yunqw God Tiat pıtuhqe itamuy suyan unañwtalwuwnitoyna. Noqw öviy itam God pas antsanihqat tuwi'yunwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yunwa. ²¹ Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintiwihqat qa aw may'yunwini. Pas antsa.

JOHN ańk Pēniata

¹ Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unañway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yuińqam piwu, ² P' hak pas antsanihqata itamuhpe pakiwkańw, itamum yūmosa hinmaniqtat tunatyayat öviy itam umumi unañway'kahkańw, pas antsa yan umuńem nāwakinwisa. ³ Nam ökwalni, núokwa, pu kwakwhaunańwa umumum yantani, Itanay God ańq'ö, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ ańq'ö.

Truth and Love

⁴ Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat ań hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura Itanay ańqw itamumi hin tutap-tiwhqat pan hinwisq'ö. ⁵ Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pańqawni: Itam nānami unañway'yuińw. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nikańw pay ura yayhniwhqat ańqawq itamumi hin tutaptiwhqata. ⁶ Noqw itam put tutavoyat ań hinwise' pan nānami unañway'yuińw; noqw yan hapi tutavo, ura uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey ań hinwisniqata. ⁷ Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit ań nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kańw pítuhqat ayo yuykuya. P' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ ehpew'iwtaqa. ⁸ Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, ań ahsupoq ahsatotani. ⁹ Mewnit yūmo kwilakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa ań hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat ań hinmaq, Itanay-nikańw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰ Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaq, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa öqalayamantani. ¹¹ Taq put öqalaqa qaanhtipuyat ep suńwáatni.

Final Words

¹² Pas nu as nāt nihtiwtat hihta umumi pēnanikańw, pay nu qa tutuvenit ań pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nikańw pay hisnen nu umumi pítuni; noqw itam pas nānami taykahkańw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³ Namortihqat uhqöqay timat un' öqalaya. Nam antaa.

JOHN

Pēniat payisni'maqa

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniġat nu uñem nāwakinma, um suphelawtaniġat pas uhhikwsi suphelawtaġat pan'i. ³ Pi tuptsiwni'yuñqam ōkihġe, inumi uñ tūawvayaq, yaw um itahtuptionsiwniy pas antsaniġat hūrs ñuy'kañw put añ hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsaniġat añ hinwisġ, nu put pantaġat navotġe, pas hahlayhti. Qa himu put epniġe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um añ tuptionsiwni'yuñqamuy-nikañw, pu a'lōntuy hin tumalay'taġey ep sūantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taġat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noġw um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaq, amumi unañwtave', sūanhtini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayaniġe añġe' nankwusa; niġe imuy qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaq, qa hihta ōmahtiwisa. ⁸ Noġw paniġw hapi ōviy itam pumuy panyuñqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsaniġat yuaatiwisġ'ō.

Diotrephes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noġw i' Diotrophes pumuy amuñaq pas hímuniġey nāwaknaqa itamuy qa ōmahta. ¹⁰ Noġw ōviy kurs nu umumiġ pite', soon nu put hiniwhtipuyat aw qa pónaknani, itamumiġ nánaphin qalomáhiñqawlawhġata; pu pas qa ñoyaltiġe, pam añ tuptionsiwni'yuñqamuy qa ōmahta; nit pu pumuy ōmahtotaniġey nānawaknaqamuy mēwanta; niġe God aw tōnawtaqamuy amuñaq pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta qalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaqa hapi God tíata; pu i' hak hihta qalolmat añ hinmaqa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹² I' Demetrius sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwtá. Noġw i' pas antsa. Owí, pu itam pas piw nāp aw navoti'yuñwa; noġw uma navoti'yuñq, itahtuawi pas qa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiwtáġat hihta pēnaniġa, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenkohot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵ Nikañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiġw ūmi yóriki; noġw itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwak-whaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim uñ ōqalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat ōqalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwīkiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy ôqalanta. Ura pam umuy wāñwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaöwíhinkañw umumi pitsíwtaa.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nõnakqat umumi pēnaniqey unañwti. Nikañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuy-atuy amumi sūs mātaviwhqat éñemi. ⁴ Taq haqawat God qa kaptsi'yuñqam nanauyey itamumi yuñ. Yaw puma God aw yankahkañw qahopiýese; nihqe God sūk w Moñwit ayo yuykuya, pu Itahtutuyqawhqaý Jesus Christ piwu. Nihqe öviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw öviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pás nanapta. Ura hin Tutuyqawhqa haqaww tutskwat Egypt añqw sinomuy nõnaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima õñaqw hoñvia'yat tumalay tatamhtotat, pas nāp qenyi mātatveyaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalõñvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷ Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorra-niqw, pu amunan'ik kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písogya. Noqw God qõhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy ökwhaniqe öviy'o. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ ôqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqaqwa. ⁹ Noqw híkispí God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat öviy'o. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unañw put aw qalomáhiñqawniqe, ura put aw pañqawu: Nam Tutuyqawhqa uñ mēwaa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqaqwañwu; pu pay hñihtuy popkotuy amún hñihta nāp tuwi'yuñqey akw nāhoyalayañwu. ¹¹ Is okiw pūmaa! Puma Cain kukyat añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqe öviy'o; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nõnove', Tutuyqawhqat u'ni'kahkañw põlavikit yónoyhtotaqw, puma umumum nõnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nõnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoyaqat anyuñwa. Puma himutskít tal'añwnawit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, nāipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nõ walalataqat anyuñwa. Pumuy hintsakpiam pāhut walalataqat qõtöyat anta. Puma sötuy nānahoy yuyutyaaqat anyuñwa; nihqe puma haqami mihikqat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'sikis nānañumo qatsívaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqa pas qaan'ewakw hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añq'õ, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yuñqamuy qalomáhintakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa

kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhtoti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqawwa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tūovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'nō kwiviyuaatotañwu; hihta nukwāñw'ewyaniqey òviy sinmuy amumi kwañwáyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañwo aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁸ Pay so'ñwamiq ima hakim tutsiwyaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yuñwni; nāp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsikantotani; nāp tunatyay añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ò. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqat añ nāwuñwintani; Qahováriwtaqat Hikwsit añ nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talōñvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qōhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pētuy piw uma maqasneveq ayo òoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhtaq'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw òqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy òkínani. ²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatostat, kaptsi'yuñwni. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi òqalat pasiwtaqat pañqawani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ HIHTA NATONIQT MAHTAKNA Ayay John aw'i

¹ I' tutuveni Jesus Christ aňq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw mätakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'o. Noqw pam hoñviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put äawna. ² Noqw nu God lavayiyat, Jesus Christ inumi mätaktaqat umuy äawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhtiniqa pey'taqat añ túñwantaqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yuñqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsañe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa umumi pitsiwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat aňq'ö, pu tsañe'nihqamuy hihikwsimuy put moñw'atsvewayat ehpewiyaqamuy amuñaq'ö, ⁵ Pu Jesus Christ aňq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kañw súañqawu; so'pumuy amuñaq'w tātayhqe nuhtuñaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momñwituy amumi moñw'iwta. Pam itamumi unañway'taqe, nāp uñway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy moñw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmoñw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put moñw'lawani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam öomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put söhkwiñnayaqam pīwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihtu nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antsa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuniqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'nihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuñwa, umún Jesus Christ eñem hihta añ kānavota; put eñem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum moñw'iwtani. Nu pāñaqw tutskwat epyaqat Patmos yan mätsiwhqat ep qatu, God lavayiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqaqat talōñniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw, inuhkwayñave hakiy a'nō tōnayay navota, pas tōtöqpit an tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pañqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuñkñihqa, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuy, pu Pergamos epyaqamuy, pu Thyatirat epyaqamuy, pu Sardis epyaqamuy, pu Philadelphiat epyaqamuy, pu Laodiceat epyaqamuy, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hiñqawhqaqat aw yórikniqe ahoy namtö. Nihqe öviy nu namtökqe, pay tsañe' wihqöhít tsotsókipiyat sikavalasivat aňqw yukiwyuñqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsañe' tsotsókipit amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwhqa waynawa; wupaknapnat kukmiq pitsiwtaqat yuws'i'kañw, tawitsqay añ sikavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qōtōyat añ hōmiat qōtsáphöt anta, pas nuvat an qōtsa. Noqw pōsiat pavan pas üwiñwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at pas kwañw'ewakw sikasivat qōpqōmiq pātiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunañwtuy wukosöykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsañe' sōtuy

matsvoŋta. Noqŋw moañaqŋw sipwuvahpi nan'ivak a'nö qalay'taqa yayma. Noqŋw taywaat tawat pas pavan tälät anta. ¹⁷Noqŋw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sümokpunikaŋwo. Noqŋw pam putvaqŋw may akw inumi matyawht paŋqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuŋknihq. ¹⁸Nu hapi qatu. Ura as nu mokt, pu ahoy tätayi. Noqŋw meh, nu hapi sutsep qätuhqa. Pas antsaa. Nihqe nu maskimiŋ, pu mokiwuy aw öqalay'ta. ¹⁹Um hihta aw yörikqey pënani, yaŋ hihta hintaqata, pu hihta nätoniqata. ²⁰Ura nu putvaqŋw tsaŋe' sötuy matsvoŋkaŋw tsaŋe' wiŋqöhüt tsotsókpiyat amuhsonva waynumqŋw um inumi yori. Taa. Put hímunihqat nu uŋ äawnani. Ima tsaŋe' sötü hapi tsaŋe' kitsókit ep inumi tönawtaqamuy amumi hoŋvia'yatu. Noqŋw pu tsaŋe' wiŋqöhüt tsotsókpiat hapi tsaŋe' kitsókit ep inumi tönawtaqamu.

2

The Message to Ephesus

¹Um Ephesus ep inumi tönawtaqamuy amumi hoŋviayat aw yan pënani: P' hak putvaqŋw tsaŋe' sötuy matsvoŋtaqa, tsaŋe' wiŋqöhüt tsotsókpiyat sikavalasivat aŋqŋw yukiwuyŋqat amuhsonva waynumqa yan ümi lavayhti: ²Pay nu ümi navoti'taqŋw, um inuŋem tumalay'taqe maqsoni'ta. Piw um qa naŋ'ekni'ta. Pu um aŋ qalomáhiŋyuhqamuy amumi qa suhtaŋ'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey paŋqaqwaqamuy um amumi pohtaŋe, amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³Nihqe um hihta aŋ kuykaŋw nakwhani'ta. Nihqe um inatŋwaniy tunatyawkaŋw hihta maqsonlawkaŋw qa ökiwhti. ⁴Nikaŋw pay nu hihta ümi qaantaŋat tuway'ta. Ura as um mohtihagam inumi pas unañway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unañway'ta. ⁵Nihqe öviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqŋw yävoq'iwma. Um ahoy namtökt, inuminen, mohti hinmaŋey hintsakni. Taq um qa panhtiŋw, nu ümi supte' uhwiŋqöhüy tsotsókpiyat qeniyat aŋqŋw ayo távini, um qa ahoy namtökq'ö. ⁶Nikaŋw it ep nu uŋ hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inún'i. ⁷Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tönawtaqamuy amumi hin lavayhtiŋata. Nukpanat áŋwuy'taqat nu pan nakwhanaqŋw, pam himutsokit hakiy taytoynaŋwuat God üyiyat nāsaveq wúnuhqat aŋqŋw nösni.

The Message to Smyrna

⁸Pu um Smyrnat ep inumi tönawtaqamuy amumi hoŋviayat aw yan pënani: P' hak mohtinihq, pu nuhtuŋknihq, ura as mokt, pu' qätuhqa yan ümi lavayhti: ⁹Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hihihta aŋ kãnanvota, pu okiwhinta; nikaŋw um pas antsa kãhak'i. Pu hakim Jew-sinomni-hqey a'tsalalwaŋam ümiŋ qalomáhiŋqaqwaŋat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikaŋw soŋ Satan aw tönawta. ¹⁰Um hapi hihta nãt aŋ kãnavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nãt Nukpana uhsinomuy amuñaqŋw haŋawatuy sivikimi maspani, amumi tuwantaniŋe öviy'ö. Noqŋw uma pakwüt-sikis tälät aŋ kãnanvotyani. Nikaŋw uma hapi qa naŋ'eknayani; nãmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskaŋw put aŋ nãvokawintotani. ¹¹Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tönawtaqamuy amumi hin lavayhtiŋata. Nukpanat áŋwutaqa hapi soon mokiwuy aŋqŋw löš yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwuvahpit nan'ikaqe qalay'taqat himuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatñwaniy hūrs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nñiwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaqaw, um inumi tuptsiwni'taqey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaqw, pam Israel-sinmuy ūnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiwyuñqamuy amuñem hihtuy qōyantotat, sikwiyat añqw nōñōsa; pu tokot sokoptota. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶ Noqw öviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' imoñaqaw sipwuvahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat áñwutaqat nu mennat it òñaqw pōlavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qōtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwani pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwúsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ūwiñwuy antaqat pōsi'taqa, pu kwan'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñknihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epnihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhit Jezebel, God lavay'ayaatnihqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itu-mal'aymuy tutuqaynakañw, pumuy ūnatoynaqw, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat añ hihta nāp yukiwyuñqamuy amumi noiwhqat añqw nōñōsañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñokq, pam tūtuyhtini, pu put amum nāhahlaynayaqam piwu. Noqw puma qaan'ewakw kñanavotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³ Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tōnawtaqam navoti'yuñwani, nu hapi sohsokmuy tunatayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsokmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ūmi pañqawni, pu ahpiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpit qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu añ hakim Safan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tūñwantiwhqat qa tuwi'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hihta himuy'yuñqey hūrs ñuy'yuñwani, nuy pituniqat aw pahasvoo. ²⁶ Nukpanat áñwutat pas so'ñwamiqhaqami itunatyay añ hinmaqat nu hihihituy nanāp watuy sinoiwtaqamuy amumi òqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwtani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy òqalmaqa. ²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa.

3

The Message to Sardis

¹ Pu um Sardis ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak God añqw tsañe' hñhikwsimuy himuy'taqa, pu tsañe, sōtuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyñiqw

tayta; nikañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unantapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, òmahtaqey hürs ñuy'tani; nen hin hinmaqey añqw lasni. Nikañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pītuḥqat pan'i. ⁴ Nikañw hikis pi Sardis ep hikiyom itsēheeqaatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuwsī'kahkañw inumum hinnunyanī, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵ Nukpanat añwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsitutuvenit añ pēne', qa ayo sūlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶ Naqvuy'taqa navotni, Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqa, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um hihin òqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw òviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tōnawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsáalwaraqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa mātapt, hürs wunu. Noqw òviy ason tūwaqaatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwhq, nu tuwat soon uñ mātapt, uñ put añqw ayo tāvini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hürs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy uñ nawhkini. ¹² Nukpanat añwutaqat nu soñawnen Inay God kíyat ep tōtōñ-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhunikañw ònaqw hawni Inay God añq'ò. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwini. ¹³ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodicea ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkinikañwo. ¹⁶ Noqw pi um hihin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu òviy uñ pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu káhak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rūrumsa. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, òokiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuwsī'kañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qōhit akw kwan'ewayhtiqat nuy tūinikañwo, nen káhakni; pu um qōtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvaqe wilelwe', tálát taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um òviy qa nātusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hōtsíwḥpeq wúnukañw pōññōtoyna. Itōnay navotqa uutspit hōtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat añwutaqat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put añwutaqe Inay

amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hik-wsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

4

Worship in Heaven

¹ It atsew pu' nu yorikq pi meh, òveqatsit aw hötsílti. Noqwu nu mohti hakiy tónayat navotq, pas tótòqpit an tónay'taqa inumi yuaataqe pañqawu: Um peqw wupni. Noqwu yahpiy hin hintaniqat nu ùmi mātaktani. ² Noqwu pahsat pay nu Hikwsif akw tuyqawiwkañw òveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqwu hak ep tsokiwta. ³ Noqwu pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sóniwa. Noqwu moñw'atsvewa tañaqwunut emerald-owat an sóniwhqat akw ñoyakiwta. ⁴ Pu moñw'atsvewa nānan'ikaqe sunat-nikañw añqw nālòq sihkay'taqat tsotsòkpit akw ñoyakiwta. Noqwu hakim sunat añqw nālòq sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qòtsat yuwsikahkañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiwyuñqat wihkat akw qòtòsomiwyuñwa. ⁵ Noqwu moñw'atsvewat añqw talwiptakañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqwu moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqòhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqwu moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan tālay'taqa patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālòyòm hihtu tayyuñqam hòñi; mòñaqw-nikañw pu ahkwayñañaqw pòvosi'yūñwa. ⁷ Noqwu tayyuñqamuy amuñaqw i' himu mohti taytaqa tóhowuy anta; noqwu añknihq wakashoyat anta; noqwu amuñknihq tāqat an tayway'ta; noqwu pu put añknihq kwāhu piyawaqat anta. ⁸ Noqwu ima hihtu tayyuñqam nanāp navay masay'yūñwa; noqwu puma pas sohsovik pòvosi'yūñwa. Nihqe puma tālò'nikañw pu tókilat añ qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'òqaltutuyqawhqa, pay hísatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹ Noqwu ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtaqat pas kaptisitotakañw, tayaw-nayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqwu pahsat pu ima sunat nālòq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpip wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhqa, sinom un pas hihtatotat, un kaptis'tote', um-sa òqalay'taqat pañqawaqw, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohsovik hihta yuku. Noqwu uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

5

The Scroll and the Lamb

¹ Noqwu nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqwu tutuveni apqòlnaqw-nikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqwu hoñviaya a'ñò òqalat pas tónay añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púrukniqey aw aptsiwta? kita. ³ Noqwu soon kurs hak òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqa tutuvenit púrukni, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqwu nu okiw nāvak'òyna, soon kurs hak put púrukne' añ tūnwaniqey aw aptsiwtaqw òviy'ò. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqwu haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaátani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotóhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púrukni; pu tsañe'sikip tuvoylat akw

namihurs'iwtaqat tsītsiktani. ⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañw pu nālōq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs nīniwa; nihqe pan sōniwa. Noqw pam tsañe' ālay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayati-wyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putyaqw mayat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuqw, pahsat pu ima nālōyōm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo munumhti. Puma sohsoyam sivatonlenay'kahkañw nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwañwáhovaqtuqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqtuqha hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlalwaqe pañqaqwa: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsītsiktaniqey aw aptsiwta, ispi um nīniwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God eñem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amuñaq'ō, pu nānap lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ō, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ō, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ō. ¹⁰ Nihqe um God Itah-tutyqawhqay aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwini, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nō pañqaqwa: Ason sinom Mañat as nīniwhqat oqalanhqat pañqaqwaniqw pam súanta. Pay nam pam kāhakiwuy makiwini. Pay nam sinom put- sa hapi suan anañwtalwuwni'taqat, pu sus'oqalanhqat pañqaqwe', put kaptisitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ō. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu oñveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqaqwa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptisilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi- sa oqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālōyōm tayyuñqam pañqaqwa: Pas antsa. Noqw ima sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom tamōtshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

6

The Seals

¹ Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsíkaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy úmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um pewnen yórikni. ² Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtaqa awtat yawta. Noqw haqawa put moñw'ihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy añwutimani. ³ Pu Maña añk piw tuvoylat tsíkaqw, pahsat pu mohti'maqat añkñihqa himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴ Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtaqa koyanisqatsit ay tūlalayniqey oqalmakiwa. Noqw sinom nāqōyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵ Pu pam payhkumuytiqat tuvoylat tsíkaqw, pahsat pu amuñkñihqa himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sōqōmkawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqa hihta pututuwanpit yawta. ⁶ Noqw nu navotq, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuhsonñaqw hakiy tōnaat pañqawu: Pay sōhōvosi sūp tuwani

pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kawaysöhövosi payhp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, övat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷ Noqw pam nälöqtıqa tuvoylat tsıkaqw, pu imuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nälöq epnihqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yörıknı, pam kita. ⁸ Noqw nu yorıq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokıwtaqa Mokiwu yan mätsıwa. Noqw Maskı put añk hinma. Noqw tūwaqatsı nälövo tukiwyuñqat amuñaqw sükw aw öqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qöqyani, pu tsónawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvosiptuy akw'a. ⁹ Pu pam tsıvotnihqat tuvoylat tsıkaqw, nu yorıq pi kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtsokpit atpıpaq hakimuy hikwsiam tañawta. Puma hapi hakim God lavayıyat ep nıniwya; puma hihta pas suyan navoti'yuñqey qatuhtuskahkañw yuaatotaqe öviyo. ¹⁰ Noqw puma a'nö hiñqaqwaqe pañqawa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'uñway ep hinwat yükuni. Amumi um nāöyñiqey hisat panhtini, Tu-tuyqawhqa Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹ Noqw puma sohsoyam qötsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsuñwni'yuñwniqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuñwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amün qöyaniwıniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹² Noqw nu tātayhq, pam nāvayñiqat tuvoylat hōtaqw, pahsat tutskwa a'nö tayayayku. Noqw tāwa anaha'mötsaput an qömıviti. Noqw müyaw uñwat an pālañwputi. ¹³ Noqw tokpelat añqw sōtu tūwaqatsit aw löhöhötiva, sipaltsokit pölöat pay lake', qa kwañwıtıt, wukohukwvaqw löhöknwıuqat pan'i. ¹⁴ Noqw tokpela hihta mupıpıtaqat an mupıpiyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pañaqw tutskwa küyuñqa nahlamhti. ¹⁵ Noqw tūwaqatsit ep pas momñwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momñwit, pu a'nö öqalat pasiwyuñqam, pu tütuwıkt, pu pay qa tütuwıkt, puma sohsoyam tuhtukwit an haqe' o'wat an tuhtusöva nauyhtota; ¹⁶ Nihqe tuhtukwit, pu o'wat aw pañqawa: Uma moñw'atsvewat ep qátuhqat pitsánwayat añqw itamuy tupkayani, pu Mañat itsıvuyat añq'ö. ¹⁷ Taq itsıvuyat aw wukotalöñva. Noqw ya hak sen put an kuytani?

7

The 144,000 People of Israel

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorıq, pi nälöyöm hoñvia'yat tūwaqatsit nälövaq nānan'ıvaq hoñkahkañw, tūwaqatsit añ nälövaq hūkañwuy ahoy ñuy'yuñwa, tūwaqatsit añ qa hūhukniqat öviyo, pu pātuwaqatsit añqee, pu himutsotskit an'a. ² Noqw pu piw suhka hoñviaya God taytaqat penhpiyat yawkañw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nälöqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nıkañw pu pātuwaqatsit hintsanyanıqamuy amumi a'nö tsa'lawhqe, ³ Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hihihta himuqlöta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaqw, pu' pantani. ⁴ Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotıgw nu navota. Noqw İsrail-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumıyanhtıqe tsañe'sikip sunat-nıkañw añqw nälöq sıhkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵ It Judat añqw pakwt löq sıhkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben añqw pakwt löq sıhkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad añqw pakwt löq sıhkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶ Pu Aser añqw pakwt löq sıhkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim añqw pakwt löq sıhkay'tasikip sōmorit

pahsa'ya, pu Manasses anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷ Pu Simeon anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸ Pu Zabulon anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin anqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam moñw'atsvewat-nikañw pu Mañat atpip hōñi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsokmuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy, pu himuñam'iwtaqamuy-nikañw, pu tūwaqatsit an ahsupoq yesqamuy-nikañw, pu nanāp lavaymakiway'yuñqamuy amunaq'ō. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkañw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuñwa; ¹⁰ Nihqe a'nō hiñqaqwaqe pañqawa: Kwakwhay God aw itahyantaqay moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹ Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat nōyakiwta, pu wūwuyomu, pu nālōyōm hihta tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiqe, God pas hihtalalwaqe ¹² Pañqawa: Pas antsa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'ōqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³ Noqw suhka wuy inumi pañqawu: Ya ima qōtsat yuws'i'yuñqam hákimu? Ya puma háqaqwya? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqawu: Ima hapi qaan'ewakw kánavotpit anqw nōña; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mañat unwáyat akw put qōtsatota. ¹⁵ Paniqw öviy puma God moñw'atsvewayat atpip hōñi; nihqe nāqavo, talō', pu mimhikqat an kiyat ep put enem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátumi. ¹⁶ Soon puma pāpu tsōñso'ni, piw pānakso'ni. Soon pumuy amumi tōñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nāsave qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniqw öviy'o. Nen pahut hakiy taytoynañwuqat nōñañataqat an tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōñani.

8

The Seventh Seal

¹ Noqw pam tsáne'nihqat tuvoylat tsíaqw, pahsat öveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ² Noqw nu yorikq tsáne'nihqam hoñvia'yat God atpip hōñi. Noqw puma tsáne' tōtōqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat anqw yukihwqat qōqōhpit yawkañwo. Noqw himu kwanwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtatagat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat anqw yukihwqat aqw put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwanwáhovaqtuqat kwĩtsiñwuat hoñviayat māyat anqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ namiqwrwikañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsokpit anqw tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tōtōqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noq̄w ima tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe' tötöqp̄pit himuy'yuñqam pahsat tötötiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya tötqi. Noq̄w pahsat pu lómowa-niqw pu qóhi unwat enañ namiqwriwtaqa mātaktiqe, tūwaqatsit aw maspiwa. Noq̄w tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sūkw oyit paha' taqti. Pu sohsoy saksátusaqa taqti. ⁸ Pu añkniha hoñviaya tötqi. Noq̄w pahsat pu himu wukotukwit antaqa pātuwaqatsit aqw tūwiwa, uwiwitikañwo. Noq̄w pātuwaqatsit pahyp oyit añqw sūkw oyit pahaqhaqam únwaniwhitiqey anhti. ⁹ Noq̄w hihtu pāvaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sūp oyit paha'nihqam soa. Pu pākihu payhp oyit añqw sūp oyit paha'nihqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepniha hoñviaya tötqi. Noq̄w wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa ðñaqw lóhō; nihqe mūmunañwtuy payhp oyit añqw sūp oyit paha'nihqat añ yēva, pu pāhut nōñantotaqat añ'a. ¹¹ Noq̄w sōhu A'nō Tsivo yan mātsiwa. Noq̄w pāvahu payhp oyit añqw sūp oyit pahaq a'nō tsiptoti. Noq̄w kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nō tsivoniqw ðviy'o. ¹² Pu nālōq epniha hoñviaya tötqi. Noq̄w pahsat pu tāwa híhin qa nāsamiq pitsiwtāqa hinhti qatālawva, pu mūyawu pīwu, pu sōtuu. Noq̄w ðviy puma híhin qa nāsamiq pitsiwyuñqa qa tālawvaya. Noq̄w tálō' tāla qa pas nāsamiq pahsavō qa tāla, pu tókilat piw pay anta. ¹³ Noq̄w nu taykañw navotq suhka hoñviaya ðvaqe pūyawmakañw a'nō hiñqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tūwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nāto tötqini.

9

¹ Pahsat pu tsivotniha hoñviaya tötqi. Noq̄w pu sōhu ðñaqw tūwaqatsit aw posq nu aw yori. Noq̄w haqami koyošt pas qa toñtaqat aqw hōtahpi put aw taviwa. ² Noq̄w pam koyošt qatoñtaqat aqw hōta. Noq̄w pahsat put añqw kwītsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysoñaqw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noq̄w pañqw hurukwitsiñwuy akw tāwa sūmawuy enañ qātālawva. ³ Noq̄w kwītsiñwuy añqw tōtōlt nōñakqe tūwaqatsit añ kúrukma. Nihqe puma ðqalmakiwya, putskohmokyūñqamuy amún sinmuy tūhototaniqe ðviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tūsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy pūmuy-sa puma tūhototani. ⁵ Noq̄w pay puma sinmuy qa qóqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mūmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noq̄w putskohmoktaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuqat, pay pan tūtuyuni, hakiy múaq'ō. ⁶ Noq̄w ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷ Noq̄w kawāyom kihpoknik hin hinyuñwuniqw, pan tōtōlt hinyuñwuni. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwuni. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuñwuni. ⁸ Pu puma momoymuy amún hōmi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuñwuni. ⁹ Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave pūhikni'yuñwuni. Noq̄w pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwhqamuy kawaymuy kipókkarētamuy lólökinkahkañw, kihpokqat an sōykritani. ¹⁰ Pu puma putskohmokyūñqamuy amún suruy'yuñwuni, nihqe suruve howi'yuñwuni. Nihqe puma tsivot mūmuyawhtuy añ sinmuy mumu'yaniqey makiway'yuñwuni. ¹¹ Noq̄w hak koyošt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi moñ'iwatani. Noq̄w pam hak Hebrew-sinmuy amuhkwa Abaddon yan mātsiwni, nikañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹² Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noq̄w meh, nāt

hapi piw lōsni. ¹³ Pahsat pu návaynihqa hoñviaya töqti. Noqw God atpip kwanwáhovaqtuqat eñem tataqtsoqpit sikavalasivat añqw yukiwtaqa nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawhq nu navota. ¹⁴ Noqw pam návaynihqat hoñviayat tötöqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñvia'yatuy sómiwtaqamuy ñahni. ¹⁵ Noqw ima nālōyöm hoñvia'yat nāhiwya. Puma put tuwanit, talōñnit, müyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy qōqyaniqe öviy'ö. ¹⁶ Noqw kawaymuy aqwayaqam sūmiyaqe pas hihsakip kurs sōmorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷ Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nü tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam üwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavaynuñwa, pu hihta owat qacanth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom töhohtuy an qötöy'yuñwa. Noqw moañaqw üwiñw, pu kwitsiñw, pu sikapik'owa a'nö muki nōñanta. ¹⁸ Noqw imuy payhkomuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa, it qōhit, pu kwitsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹ Puma moañaqw öqalay'yuñqw öviy'ö, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsütsu'tuy anyuñwa, nihqe qötöy'yuñqe, put akw hakiy tühototañwu. ²⁰ Pu ahipiy sinom it yan tüyat akw qa sūlawhtişam hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas päpu nāp yukiwhput aw nāwakintiwise, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qōtsásivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiwyuñqat aw puma nāwakintiwise, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ö, kurs hin nanaptaniq'ö, piw kurs hin nankwusaniq'ö. ²¹ Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsilalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwaniqeyu.

10

The Angel and the Little Scroll

¹ Pu nu piw sukw hoñviayat a'nö öqalay'taqat aw yori. Pam ömawuy yuysi'kañw tañaqwunut akw qötösomiwkañw öñaqw hāwi, tutuvenit púrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat üwiñwuy wupa'leletaqtat panta. ² Noqw pam putvaqw kuhkuy akw pätuwaqatsit aqw wuhku, pu suyvaqw tutskwat aw'i. ³ Pu wukotohowuy höykuqat an a'nö hiñqawu. Noqw put hiñqawhq, pahsat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴ Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat öñaqw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵ Pahsat pu i' hoñviaya ura nu tuwaqat, pätuwaqatsit aqwnikañw pu tüwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ömiq may itat, ⁶ Pas qaöwílvyhtiye, pas soon päpu söwuniqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas sutsep qátuhqat sohsok hihta yúkuhqat aw'i, öveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pätuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yúkuhqata. ⁷ Noqw tsañe'nihqat hoñviayat töqtiqat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyaat as tupkiwtaqa aw antsaniwni, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqtat pan'i. ⁸ Noqw nu hakiy öñaqw tōnayat navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pätuwaqatsit aqwnikañw pu tüwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoayat púruk'iwtaqat yawtaqat put añqw kwúsuni. ⁹ Noqw öviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoayat máqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwúsuu, nen um sówani. Pam soon

uhponoy qa a'nō tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwáñwni. ¹⁰ Noqw òviy nu put māyat añqw tutuvenhoayat kwúsuhqe put sowa. Noqw antsa imoañaqw momospalat an kwañwti. Nikañw panis nuy put sowaqw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hihihituy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwuñqamuyu amumii, pu lavaymakiway'yuñqamuyu, pu pas momñwituyu.

11

The Two Witnesses

¹ Pahsat pu inumi tuwanpi natōnpit antaqa taviwa. Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kiyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikañw it kihut ihkaqe ñoyakiwtaqat pay um qa éñañni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptsiwhqat aw wukukutotani. ³ Noqw nu lōqmuy inuñem yuaataqamuy òqalmaqani. Noqw puma (1260) sūp sōmorit-nikañw añqw pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ yuaatani, anaha'mōtsaput yuwsikañwo. ⁴ Ima hapi lōyōm olive-tsokit, pu wihqōhit tsotsókpimat tūwaqatsit aw Tutuyqawhqat atpip wúnuhqamu. ⁵ Noqw ason hak pumuy hintsanniqey antiniqw, pahsat pu pumuy moañaqw ūwiñw yámakē', hakiy nīnamantani. Noqw òviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan nīniwmantani. ⁶ Ima hapi yōyañwuy ahoy ñuy'taniquy òqalat pasiwtaniqw, òviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahsavo qa yokvani. Pu pāvahut aw òqalat pasiwtaniquy put únwat yúkumantani; pu hīhihta tūyat akw sinmuy okiwsahsanniqey òqalay'tani, hihsakis panhtiniqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaataniqey yukuqw, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqa koyoñt qatoñtaqat añqw yámakē', pumuy amumi kihpokni; nen áñwute' pumuy nīnani. ⁸ Noqw pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noqw hakim Hikwsit añ tunatyay'yuñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwáya. Ura pep hapi Itahtutuyqawhqa nīniwa, nahoylehtsit ep'e. ⁹ Noqw sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam, pu hihihitu himuñam, pu nanāp lavaymakiway'yuñqam, pu nanāpwat sinoiwtaqam pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsavo tālat añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwni; nen hakiy pumuy tūamniqw qa nānakwhani. ¹⁰ Noqw ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima lōyōm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'ò. ¹¹ Noqw ahpuy pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God añqw Hikwsi hakiy taytoynañwuqa pumuy amuhsonmi pake', pumuy wunuptsinani. Noqw amumi tayyuñqam tsātsawnani. ¹² Noqw nu navotq, hak òñaqw pumuy lavay'ayatuy amumi a'nō pañqawu: Uma pegw wupni, kita. Noqw puma hakiy tōnayat navotqe, òmawuy aqw òmiq wūvi, tuwqamat amumi tayyuñq'ò. ¹³ Noqw pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw wuhkokitsoki pakwút-sikip tukiwhput añqw sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahpu. Noqw sinom tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqam sūlwahti. Noqw akwsiñwyaqam tsātsawnaqe, òveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴ It hapi akw lōs kānavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuñknihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵ Pu i' tsáne'nihqa hoñviaya töqti. Noqw pahsat pu òveqatsit ep mowawati-whq hakim pañqawqa: Itahtutuyqawhqa, hakiy moñw'asnaqey amum yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvaqe, sutsep aqwhaqami moñw'iwatani. ¹⁶ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom God atpip yesqam tut-skwamiq munumtiqe, put pas hihtatotaqe, ¹⁷ Pañqawqa: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'òqaltutuyqawhqa, pu'-nikañw, pay hísatnikañw, pu nátoniqa, Um qaan'ewakw uh'òqalay mahtaknat moñwqatuqtuqw òviy'ò. ¹⁸ Noqw hīhihtu sinom itsívutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yúkuniqat aw pitu. Pu um uhlayay'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu uñ kaptsi'yuñqamuyu, añ sòqavuñwsinnmuy-nikañw pu pavansinnmuy. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hoyalayañwuqamuy um tuwat hoyalani. ¹⁹ Noqw òve God kíyat aw hòtsílti. Noqw kíyat ahsonve tatanpi God tutavoyat añqaw tañawtaqa mātakti. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayoqw lemowa yokva.

12

The Woman and the Dragon

¹ Noqw pahsat pu tokpelat añ a'nò hihta tuawi'taqa mātakti. Hak wuhti tāwat yuwsit'a; noqw mūyaw kukyāt atpikaqey pakíwta; noqw qòtòveq wihkayat añqé' pakwt lōq sihkay'taqa sòtu kwapyá. ² Noqw pam nò'yiwta; nihqe tihtaniqey tütuynaqe, a'nò pakmumuy. ³ Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat añ mātakti-himu qaan'eway palalölōqañw'eway'ò. Pam tsáne' qòtò'kañw pakwt álay'ta; noqw qòqtóyat añqé' tsáne' wihka kwapyá. ⁴ Noqw suruat tokpelat añqé' sòtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lánaknaqe, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalölōqañwu wuhtit pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sówaniqe òviy'ò. ⁵ Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat òmi God aw wíkiwa, put moñw'asvewayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinnmuy amumi sivakohot akw moñw'iwataniqat pan put eñem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsihwpumihaqami wāya, pep God put eñem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sòmorit añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw òve nāqòyta; Michael hoñviamuy amumum palalölōqañwuy aw nāyaw; noqw palalölōqañwuy amum hoñviaymat nāyaw. ⁸ Nikañw puma qa áñwutota; piw qa haqam òveqatsit ep amuñem qenitiwa. ⁹ Noqw wukolölōqañw òñaqw tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsiwa, pu Satan píwu. Pam hísat-tsua yan piw tūñwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinnmuy amumi yélawu. Noqw pam-niqw, pu hoñviaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tónayat òvaqe navotq, a'nò pañqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay añwutaq, moñw'iwkañw òqalay'taqey mātakta. Nihqe pam Christ asniy òqalmaqat, put moñwtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tókilnawit God Itahtutuyqawhqaqay aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Mañat uñwáyat akw-nikañw, pu hin navoti'yuñqey yuaato-taqey akw put áñwutota. Nihqe puma qatsiy qa kahkawñayat, so'niqey suh-taq'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini òveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit añ-nikañw, pu pātuwaqatsit añqé' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsívuiwkañw umumi háwi, suyan pi hih-savo eñem pētiqw navoti'taqe òviy'ò. ¹³ Noqw wukolölōqañw tūwaqatsit aw tūwihqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tihtaqat wuhtit aw kikihpok-tiva. ¹⁴ Noqw wuhti lōqmuy himumasayāt makiwa, wukokwahut masayāt

an'i, pam lölöqañwuy apyeve haqami qayēsiwhpumi eñem qeniwtaqat aw pūyaltiniqe öviy'o. Noqw payhkomuy-nikañw añqw nāsamiq yahsañwuy pah-savo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahsat pu lölöqañwuy moañaqw pāhu nōñañayku, pāyut an'i, wuhtit paöyinnaniqe öviy'o. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paañwaniqe hötsiltiqe, pāhut lölöqañwuy moañaqw nōñañkqat sohsok hiko. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw öviy lölöqañw wuhtit aw tuyvanage a'nö itsivutiqe, añqw ahpiynihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyat añ hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñen hihta hinhtiqat nuhtumuy yuaatotaqamuy amumii.

13

The Two Beasts

¹ Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunukañw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit añqw yámakto; tsañe' qötöy'kañw pakwt ālay'ta. Noqw āalayt añqe' pakwt pas moñwit wihkaat söñniwuyñwa. Noqw qötöyat añ tuñwni God qa kaptsiwuyñqa pey'yuyñwa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tóhuwuy pívintot anta, pu hōñawuy kukyat antaqaat kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqaat moay'ta. Noqw lölöqañw öqalay put maqa, pu moñwqeniuy, añ ahsupoq nuhtumi moñ'iwtniqat öviy'o. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qötöy aqw pam hihta akw tūhotiwqhqe sumataq pam mokni. Nikañw pay pam qa mokt, haqe' tūhoiwtaqey añ qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kātayuyñwa. ⁴ Noqw lölöqañw it pohkot öqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalalwaqe pañqaqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw öqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nö hihta kwiviyuaativa; piw God aqw qalomáyuaativa. Noqw pam lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ nuhtumi moñ'iwtniqat pan put eñem yukiwa. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tuñwniyat aqw a'nö hiñqawlawu, pu kīyat aqw'a, pu öveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy áñwutaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yuyñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtaqamuy amumi moñ'iwtniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nāñawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsitutuveniyat añ pey'yuyñqw, puma put qa aw nāñawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukihqat ephaqam pay nīniwniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy nīnaqa piw tuwat sipwuvahpit akw sūlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwni'yuyñwe', qa nan'ekni'yuyñwni. ¹¹ Pu piw nu sukw pohkot antaqaat tuwaqw, pam tūwaqatsit añqw yámakto. Noqw pam mañat an lōq ālay'ta; nihqe wukolölöqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot öqalayt sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat pohkot aw nāñawakna, ura as mokniwawkw tūhotiwht, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³ Noqw pam qañ'ewakw hihta kātatahpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw üwiñwuy hawñañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kātatahpit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy ünatotoyña; nihqe pumuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwhtaq yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tūhotiwkañw pay

qátuhqat put an'i. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwhput qatsit máqa. Noqw òviy it hihta pohkot an yukiwhpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwhput aw qa nānawaknaqamuy qōqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu añ sōqavuñwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu añ òkiwiyaqam, añ tūtuwikt pu qa tūtuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwyaniqat pañqawu, sen put-vaqw may ep'e, sen qalpeq'a. ¹⁷ Noqw òviy soon hak hihta túini, piw húyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸ Taay, uma aw wūwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

14

The Song of the Redeemed

¹ Pu nu yorikq pi Mañat tsomot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nālōp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam pep put amum hōñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ² Noqw hakiy tōnaat òñaqw tōqtiqw nu navota. Pas mēmunañwtuy an tōki'ta, pu pas a'nō umhtaqtat pan'i. Noqw lēlenyaqam sivatónlenay añ lēlenyaqw nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wūwukwmuy amutpipo. Noqw put tāwit pas soon hak tāwi'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tuiwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe òviy qa hisat tokoy hoyalaya. Ima Mañat haqaminiqw añkyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat òviy'o, pu Mañat sinomatiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi sūlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw òviy'o.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw sukw hoñviayat òva pūyawmaq tuwa. Pam lomatuawit gaso'taqat pasiwkañw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuy, pu nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nō tsa'timaqe pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñwni. Taq pam nuhtuñem hin yúkuniqat aw pitsiwiwta. Uma God òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñañatotaqat yúkuhqat aw naokiwhtotani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya añknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpú! Kitsóki Babylon sahpú! Taq sohsoyam nanāpwat sinom soñawnen pep yesqamuy amum qahopiyese. Nihqe òviy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsívuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nō pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsívuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsívuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkuyiwHQat añq'ò. Noqw puma qōhit-nikañw pu sikatōvu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy- nikañw pu Mañat pumuy amutpipo. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaqw, kwitsiñ'am òmiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tālōo, pu tōkilat añ'a.

¹² Noqʷ ḡviy God sinomat put tutavoyat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwni'yuñqey qa nañ'eknayani. ¹³ Noqʷ nu navotq hak ḡñaqʷ inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawhqat aw yankahkañw sóiwmaqam hahlayhpit epyani. Owi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqʷ nānasuñwnani. Noqʷ pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwni pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqʷ nu ḡmawuy qōtsat aw yori. Noqʷ hak Sinot Tiyat antaqa ḡmawuy ep tsokiwta, sikavalasivat añqʷ yukiwhput wihkat akw qōtōsomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nō qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kīyat añqʷ yámakqe, ḡmawuy ep tsokiwtaqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanhpiy akw tsaqhani, nen hōqni; ispi pay hōqsatiq'ō. Pi tūwaqatsit ep natwani pās tukwsiwta. ¹⁶ Noqʷ i' hak ḡmawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpiy akw tūwaqatsit ep natwanit tsaqqa. Noqʷ tūwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya ḡveqatsit ep God kīyat añqʷ yámakqe, piw a'nō qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qōhit aw ḡqalat pasiwtaqa kwañwáhovaqtuqat eñem tataqtokpit añqʷ yama. Nihqe pam tsaqanhpi'taqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanhpiy a'nō qalay'taqat akw tsaqhani. Nen um tūwaqatsit ep ovauyit pōlōyat tsovalani. Pi ḡvaat pās kwañw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya tūwaqatsit aw tsaqanhpiy akw tsaqqaqat panhtiqe, tūwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qōlōt qaan'ewakw yahsakoq God itsívuyat tuawi'taqat aqʷ put maspa. Pep hapi ḡvat pālayat ḡviy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqʷ pep ḡvat aqʷ wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqʷ pālaat únwaniwhitiqe añqʷ nōñakqe, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavo pāti, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavoo.

15

The Angels with the Last Plagues

¹ Pu piw nu sukw hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nō hihtaniqat ḡmi tuwa. Tsáne'nihqam hoñvia'yat tsáne' kānanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsívuat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panapt-sat antaqat ūwiñwuy enañ namiqwriwtaqat aw yori. Noqʷ hakim patuphat qalavaqe hōñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw áñwutota, pu put an yukiwhputa, pu tuvoylayata, pu tūñwniyata, pu pohtoyaniyata. Nihqe puma God añqʷ sivatónlenat mákiwyaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses tāwiyat tātawlalwa, pu Mañat tāwiyata; nihqe pañqaqwa: Pas uhtutmala qaan'ewakw kāhinyuñwa, God Sus'ōqaltutuyqawhqqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqawq hihihituy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam un qa kaptsi'tani, Tutuyqawhqqa? Sen hak uhnatñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nāla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom ḡkiwkañw utpín nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqʷ pam susmataq'a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq, pi mötsápki God pep ki'taqat tuawi'taqa ḡveqatsit ep'e. Noqʷ kihut ep yūpaq haqam pas Aantsawat aw hōtsílti. ⁶ Noqʷ tsáne'nihqam hoñvia'yat pañqʷ nōña, tsáne' kānanvotpit yankahkañwo; pas suhqōtsat tusaqtontsatsaqmōtsaput añqʷ yukiwyuñqat yanksi'kahañw, kwekwéwhpit sikavalasivat añqʷ yukiwyuñqat tawitsqay añ kwewyuñwa. ⁷ Noqʷ nalōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqʷ suhka imuy tsáne'nihqamuy hoñvia'yatuy nānan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuyit sikavalasivat añqʷ yukiwhqat pumuy huyta. Put añqʷ aqʷhaqami sutsep

qátuhqat, God itsívuat opom'iwyuñwa. ⁸ Noqw haqam pas Aantsawat kíhut ep kwítsiñw ohpo, God lolmat tálawnwayat, pu òqalayát anq'ò. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kíhut aw pákini, pas ason tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe'sikípwat kánanvotpit hintsatskaqey yukuyaniqat pahsavoo.

16

The Bowls of God's Wrath

¹ Noqw hak kíhut pas Aantsawat anqw tsáñe' hoñvia'yatuy amumi a'nò pañqawhq nu navota. Yupavé, uma túwaqatsit aw God itsívuyat kuyap-kuyiyuñqat wútayani, kita. ² Noqw mohti'maqa nakwsuqe túwaqatsit aw kuyapkuyiy wúta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkanw, put an himu yukíwhput aw nánawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nõña. ³ Pu hoñviaya anknihqa pátuwaqatsit aqw kuyap-kuyiy wúta. Noqw pahsat pu páhu hakíy mokput uñwáyat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pátuwaqatsit anqe' soa. ⁴ Pu amuñknihqa hoñviaya háhaqe' múnat, pu páhu nõñantaqat an kuyapkuyiy wútaqw pam úñwaniwhiti. ⁵ Noqw nu navotq hoñviaya páhut aw òqalay'taqa pañqawu: Um súanta Tutuyqawhqa, pu'nihqá, pu hísatnihqá, pu nátoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶ Puma pí uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy uñwáyamuy munvanaya. Noqw um pumuy uñwat hikwna, ispi puma put hihkay'yuñq'ò. ⁷ Pu nu piw suk w navotq pam kwañwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit anqw pañqawu: Pas antsaá, God Sus'òqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yukí'ma. ⁸ Pu i' nālòq epnihqá hoñviaya táwat aw kuyapkuyiy wútaqe enem pan yukuqw pam úwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹ Noqw sinom qaan'ewakw tónit akw taqtotiqe, God íit kánanvotpit aw òqalat pasiwtaqat nánap hin sasviya. Nihqe puma tunatayay anqw qa lasyat, piw nāt God qa kaptsitota. ¹⁰ Noqw pu tsivot epnihqá hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuyiy wúta. Noqw moñwtunatyayat an qómseekma. Noqw sinom hihta akw a'nò tütuyhtotiqe lēñiy mótstota. ¹¹ Nihqe puma òveqatsit ep God nánap hin sasviya, amuhpa' uya a'nò tütuyhq òviy'o; níkañw hihta hintsakpiy anqw qa lasya. ¹² Noqw navay epnihqá hoñviaya wukovayut Euphrates aqw kuyapkuyiy wuhtaqw, páyu láki. Noqw hōpaq momñwituy amuñem kurs pōhtiwa. ¹³ Noqw nu tuwaqw, pahyom tuyoy'eway híhikwsim pávaqwtuy amunuñqam imuy moayamuy anqw nõña-it wukolólòqañwuy moayat anq'ò, pu it himuvohkot moayat anq'ò, pu i' hak God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqat moayat anqw píwu. ¹⁴ Ima hapi nukpanhíhikwsimu. Noqw puma híhihta kátatayhpit hintsaktivayaqe, ahsupoq túwaqatsit an momñwituy amuhpa' nankwusaqe haqami tuwvōhtayaniqat òviy tsovalaya, Sus'òqalat God wukotalōñniyat aw pítuq'ò. ¹⁵ Meh, nu' hapi uyiñwut an pítoni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsi'kañw pás tunatayawmaqa hahlaypit epni. Taq ka pam qayuwsí'kañw waynumqw, sinom put aw yórikyaqw, put enem haman'ewayni. ¹⁶ Noqw híhikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan mátsiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷ Pahsat pu tsáñe' epnihqá hoñviaya súmawuy aw kuyapkuyiy wúta. Noqw òveqatsit ep kíhut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat anqw hakíy a'nò tónaat hiñqawhqe pañqawu: Yukílti hapi, kita. ¹⁸ Noqw pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwípta; noqw túwaqatsi a'nò tayayayku, pas hisatñahaqaw sinom túwaqatsit an yesq pañqaww qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i. Pí pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹ Noqw qaan'ewakw kitsóki páyivo tsiht-sikti. Noqw anqe' híhihtuy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noqw God

wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsívuy wine kūyiwtaqat antaqat put hikwna. ²⁰Noqw sohsovik pāñaqw tutskwa kūyuyūqa kurs haqamiya; pu tuhtukwi pīwu. ²¹Noqw qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ōñaqw lōhō; sohsoy nanāp tsívōt-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noqw sinom God nānap hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniqw ōviy'o.

17

The Great Prostitute

¹Noqw ima tsāne'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yūñqw, pumuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noqw God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat eñem hin yúkuniqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki hāhaqe' pāvahut añ qātsi. ²Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwañway'ya. Noqw tūwaqatsit añ yesqam soñawnen hōnaqtoti, put amum nākwañway'yaqee. ³Noqw nuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaw, hoñviaya haqami qayēwihhpumi nuy wīki. Noqw nu hakiy wuhtit hihta pālañwput pohkot epeq tsokiwtawtuwa. Noqw himuvohko pas qalománanatñwanit akw pēvey'kañw, tsāne' qōtōy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴Noqw wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas pālañwput yuws'i'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yūñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuws'i'ta; noqw kuyapit sikavalasivat añqw yukiwhtput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añqw kūyiwtaqat yawta. ⁵Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHQA, TOKOY HUHAYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNQA. Noqw kurs hak put tuñwniyat mātsi'tani. ⁶Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy uñwáyamuy akw hōñaq'iwta, pu Jesus eñem so'qamuy uñwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yórikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kātayta? Nu wuhtit hihta tuawi'taqat uñ āawnani, pu i' himuvohko tsāne' qōtōy'kañw, pakwt ālay'taqa put ikwiwtaqat pīwu. ⁸It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam kōysōt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pákini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwyūñqam pohkot aw kātayyūñwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaqw Mañat qatsítutuveniyat ep qa pey'yūñqam, pūmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qátuni. ⁹Noqw ōviy hak suan wuwni'taqa it aw wūwamantani. I' tsāne' qōqtō hapi tsāne' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwta. ¹⁰Puma piw tsāne'nihqamuy momñwituy tuawi'yūñwa; tsívotnihqam pay sūlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹Noqw i' himovohko, as úranikañw, pay pu' qa háqamnihqa, pam hapi nanalt épeqnihqani. Nihqe pam imuy tsāne'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹²Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuawi'yūñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa makiwya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iwyūñwniqat pan amuñem yukiwa. ¹³Noqw puma sun wuwni'yūñwe' it hihta pohkot ōqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy āñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put ámumyaqam hapi wāñwayniwyaqamu, namorsti-wyaqamu, nihqe pas ántsay'wisqamu. ¹⁵Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu

it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put aṅw qatuqw, pam hapi hīhihtuy sinmuy tuawi'ta, kaysiwhqamuyu, nanāpwatuy hihtuy sinmuyu, pu nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuyu. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhtaq'ewyani; nen put kīqōtotat, yuwsiyat put aṅw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqt-sokyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaqw puma put tunatayay aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatyay noayani, haqami God lavayiat an ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkokitsókit tuawi'ta, tūwaqatsit an momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

18

The Fall of Babylon

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya òveqatsit aṅw hawto, a'nò òqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit an suyan tālawva, tālañwayat akw'a. ² Noqw pam a'nò tōnay aṅq' tsa'timaqe pañqawu: Babylon pas pāvannihqa sahpū; Babylon-kitsóki sahpū. Noqw nukpanhihikwsim pep ki'yavani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hihikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam piwu. ³ Pi sopkawtaqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wine akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit an momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put kwañwáewhqatsiyat atsviy káhaktoti. ⁴ Pu nu piw hakiy òñaqw tōnayay navotq pañqawu: Uma put aṅw nōñakni, isinomu; nen uma qaanhtipuyat ep qa amum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hīhihta an kānanvotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat òveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayay aw pónakna. ⁶ Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañ'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpoknaqw, uma eñem put navitañwtotani. ⁷ Ura as pam nāhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw òviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwpeq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw òviy sūkw tāwat ep hihimu kānavotpit put aw pītuni-tūya, qahahlayhpi, pu tsóñawu. Noqw pam qōhit akw pās tsohtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nò òqala. ⁹ Noqw tūwaqatsit an momñwit put amum nākwañway'yaqam, pu amum hihta nasani'yuñqam put ep is òhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwitsiñwyat aw taykahkañwo. ¹⁰ Pas okiwhintaqw tsātsawnaniqe, yāvaqw hoñkahkañw pañqawani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsóki Babylon! Um sūs tāwat aṅq' qōniltiqat ep pay kīqōti. ¹¹ Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pāpu qa hak pumuy huhyanpiyamuy tūniqw òviy'ò. ¹² Puma iit hihta huhyaya: Sikavalasivata, qótsásivata, o'wat a'nò hihkay'yuñqata, pu pearls, pu tusaqtontsatsakwmótsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmótsaputa, pu wishóptsatsakwmótsaputa, pu palatsatsakwmótsaputa, pu sohsoq hihta kwañwáhovaqtuqat kokhota, pu sohsoq hihta ivoryt aṅw yukiwyuñqata, pu sohsoq hihta a'nò hihkay'yuñqat kohot aṅw yukiwyuñqata, pu sikasivata, pu pay sívata, pu marble owat aṅq'ò, ¹³ Pu cinnamon, pu hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu kwañwáhovaqtuqat tataqtsokiwqhata, pu wine, pu wihkuyita, pu a'nò pinput ñumnita, pu sōhōvosita, pu wāwakastuyu, kanelmuyu, pu kawaymuyu, pu karētamuyu, pu tūtuwiktuyu, pu sinmuy qatsíyamuyu. ¹⁴ Ura as um sohsoq

İit hihta ep nāhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohsoy tūwaya. Noqw sohsoy himu nukñwa, pu lolma ūñaqw ahpiyya. Noqw soon um pāpu pūvut pan-taqat tūwani. ¹⁵ Noqw İit huhyayaqam put wuhtit atsviy kāhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yāvahaqaww hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nō hiñqawwat, ¹⁶ Pañqawwani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki! Ura as um suphñput tusaqtontsatsakwmōtsaput, pu palasakwawsat, pu pas pālañwput yuwsi'tañwu, pu sikavalasivat, pu a'nō hihkay'yuñqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuwsi'ta. ¹⁷ Noqw sūs tāwat añqe' qöniltiqat ep i' kahahkimu qaan'ewakw sūlawhti. Noqw sohsoyam pākihut añqe' momñwit, pu pākihut akw yaktañwuqam, pu pākihut tumalay'yuñqam, pu hihsa'nihqam pāvaqe nānahoy huhyayaqam yāvaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw kwītsiñwyat tutwaqe sākmaqe pañqawwa: Ya haqam wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe puma qötömi qōat tsälakinkahkañw, sākkiwtaqe tsaykikahkañw a'nō hiñqawwat pañqawwa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, òviy sohsoyam pāvaqe pākihut akw hintsatskaqam put atsviy kāhak'iwwiswa. Noqw sūs tāwat añqe' qöniltiqat ep pam kīqōti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, òveqatsit ep yesqamu, God sínomatu, piw put lavay'aymatu; pi God umuñem put aw nāoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nō hoñvi owat wukomatat antaqat kwusut, pātuwaqatsit aqw put tūva pañqawkañwo: Yan hapi qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon tūviwñi; nen pas qa nātuwiwñi. ²² Noqw sivatonlenat añ lēlenyaqamuy tōkiam soon pāpu uhsonve nanaptiwñi, um Babylon-kitsóki; pu tātawlawqamuy tōnaam soon nanaptiwñi, pu muriñput lēnat añ lēlenyaqamuyu, pu sivatötöqpit añ lēlenyaqamuyu. Piw soon hak tumaltuwi'taqay pay nāp hihta tuwi'taqay pāpu uhsonve nātuwiwñi. Piw soon pāpu uhsonve hisat haqam nūmantotani. ²³ Piw wihqōhi soon pāpu hisat qōhi'yuñwñi. Pu möönañwuy, pu mö'wit tōnaam soon pāpu uhsonve nanaptiwñi. Pi um powaqat an sopkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw ūnatoynaqw, uñaqw huhyayaqam tūwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwáam nātuwiwa, pu God sínomuyatuy uñwáamu, pu sohsokmuy tūwaqatsit ep hakimuy qōqyaqamuy uñwáamu.

19

¹ Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwhqam òveqatsit añ a'nō hiñqawwaqe pañqawwa: Alleluia! Kwakwhay God İtahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hímuu, òviy itam uñ kaptsi'lalwa. Um-sa nāla òqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yukuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhyaqat qaan'ewakw hinhtiqat eñem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw tūwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat eñemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw nāoya. ³ Pu piw puma pañqawwa: Alleluia! Noqw put kwītsiñw'at sūs òmiq wunuptu. ⁴ Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amumum tutskwami munumhtotige, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas hihtatotaqe pañqawwa: Pas antsa, Alleluia!

The Wedding Feast of the Lamb

⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God İtahtutuyqawhqaqay tayawnayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yuñqamu, añ sōqavunñsinomu, pu pavansinomu. ⁶ Noqw nu navotq pas hakimuy qaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tötōqa, haqe' pāhu sōykitotaqat

pan'i, pu pavan a'nö úmukqat pan'i, noqw pañqawwa: Alleluia! Pi God Sus'òqaltutuyqawhqa hapi moñwiwta. ⁷ Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaqam hahlayyani; nen pas kaptisitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniqat aw pitu. Noqw nōmaatniqa pās moñwvasiwta. ⁸ Nihqe pam tusaqtontsat-sakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuwsit'aniqat pan put eñem yukiwa; pi tusaqtontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy súantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataqw put ep nōviwhqat aw tūsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsa. ¹⁰ Noqw nu kukmiq nātuvat, as put pas hihtataniqw, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umún God eñem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yuhqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yuhqam God lavay'aymuyatuy amún God Hikwsiyat akw tuyqawiyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹ Noqw òmi hōtsíltiqw, nu qōtsákawayot aw yori. Noqw aqw tsokiwmaqa Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan mātisiwa. Nihqe pam suan hihta añ wūwañwu, piw suan kihpokñwu. ¹² Noqw pōsiat ūwiñwuy anta; noqw qōtōyat añqe' wūhaq wihka kwapya. Noqw pam tuñwniy akw tuvoylaiwtaqw, qa hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³ Noqw pam usimnit uñwat akw mórókput yuwsit'a. Nihqe pam God Lavayiataya yan mātisiwa. ¹⁴ Noqw tuwvōh'aymat qōtsákawaymuy añ tsokiwkahkañw òñaqw put añkya tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuwsit'kahkañwo. ¹⁵ Noqw moañaqw sipwuvahpi a'nö qalay'taqa yayma. Noqw put akw pam hihituy nanāpwatuy sinoiwtagamuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñwkohot akw amumi moñwiwtani. Pi pam hapi Sus'òqalat God nuhtsel'ewakw itsívuyat sinmuy amuñem na'sastani, hak haqam òvat mumtse', pālayat na'sastañwuqat pan'i. ¹⁶ Noqw pam usimniy añ-nikañw pu qahsiy añ tuñwniy pēni'taqw yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MOÑW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQ. ¹⁷ Noqw nu sukw hoñviayat tuwaqw, tāvit ep wunu. Nihqe pam a'nö tōnay añqe' tsahtsa'lawhqe, òwa sohsokmuy masay'yuhqamuy pūyawnumyaqamuy amumi pañqawu: Uma pew tsovawmaqw, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸ Noqw uma añ pas momñwituy tokoyamuy nōñōsani, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuy, pu añ a'nö ò'qaltuy tokoyamuy, pu kawaymuy tokoyamuy, añ qa tūtuwiktuy, pu tūtuwiktuy, añ sōqavuñwsinmuy, pu pas pávansinmuy. ¹⁹ Noqw nu yorikqw, i' himuvohko-niqw, pu tūwaqatsit añ pas momñwit-niqw, pu tuwvōh'aymat sūmi tsovalti. Nihqe puma qōtsákawayot epeq tsokiwtaqat, tuwvōh'aymuyatuy enañ amumi kihpokya. ²⁰ Noqw i' himuvohko ñuiwa, pu God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqa piwu. Ura pam it himuvohkot atpip kātatayhpit tumalay'taqe, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiwyuhqamuy ūnatoya piw put añ hihta yukihwput aw nānawaknaqamuy. Puma nāto taykañw, qōhit patuphaiwtaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat aqw tūwiwa. ²¹ Noqw ahpiy akwsinwyaqam kawāyot epeq tsokiwtaqat sipwuvahpit put moañaqw yaymaqat akw sūlawhti. Noqw masay'yuhqam tokoyamuy nānasna.

¹ Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam ðñaqw hawhqe, koysöt gatoñtaqat aqw hõtahpit, pu wupasivanamiqlölöt yawta. ² Nihqe pam wukolölöqañwuy, pay hisat qátuhqat tsüat, Nukpana, pu Satan yan piw mätsiwhqat ñúahqe, súp sómorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³ Nit koysöt gatoñtaqat aqw put tuvat aqw uhta, nit pu ep tuvoylata. Noqw ðviy kurs hin pam pápu sinmuy únatoynani, súp sómorit yahsañwuy añ kuyvaniqey aw pahsavoo. Nit ason put atsve pam hihsavo mätaviwni. ⁴ Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim añ yése. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyuñwiniqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavaiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yunqey ep qöyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwhput qa aw nánawakna; pu qalpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoylatoti. Puma mokiwuy añqw ahoy tåtayyaqe, súp sómorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyuñwa. ⁵⁻⁶ Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tåtayhqa hahlayhpit epni. Pi mokiwu qa lős put aw öqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen súp sómorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyuñwini. Noqw pay ahpiy mímawat so'pum pay ason pas súp sómorit yahsañwuy súlawhtiniqat pahsavo pay hək qa yesvani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason súp sómorit yahsañwu súlawhtiqw, pepeq pu' Satan sivikiñaqw mätaviwe', ⁸ Tüwaqatsit ep nalönan'ivaqw sinmuy yesqamuy únatoynani, it Gog añqw sinmuyu, pu Magog añqw sinmuyu; nen pumuy sümi tsovalaqw, puma God aw nāqöytani. Noqw puma pātuwaqatsit qalavaqe tūwat an qaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ ahsupoq kúrukme', God sinomuyatuy haqam hək yesqat pónokiyani, pu God kitsókiyat put aw unañwayat píwu. Noqw ðviy pam ðñaqw ūwiñwuy tūve', pumuy taqtsokni. ¹⁰ Pahsat pu Nukpana pumuy únatoynaniqa ūwiñwuy patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tūviwni, ura i' himuvohko-niqw, pu God lavay'ayaatnihqey atsay'taqa pañsoq tūviwhqat pañsoq'a. Noqw puma sutsép-sa pepeq kánavoti'yunwini, talónvaqat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahsat pu nu qaan'ewakw qōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsokiwtaqata. Noqw put pitsáñwayat apyeve tüwaqatsi, pu tokpela haqami hiniwhitiqe qa nātuwiwa. ¹² Noqw nu yorikq pi ima so'pum añ söqavuñwsinom, pu pavansiñom God atpip hōñi. Noqw tutuveni purumhtoti. Noqw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa qatsitutuveni yan tūñwantiwa. Noqw ima so'pum it wühak tutuvenit añ hin pey'yunqat put ahpiy hin yukuniwya, hinhaqam hintsatskaqey pan'i. ¹³ Pu pātuwaqatsi put añqe' so'pumuy mätavi; pu mokiwu maskit amum pepeq so'pumuy mätavi. Noqw puma sohsoyam nanāp hin hintsatskaqey ahpiy yukuniwya. ¹⁴ Noqw mokiwuniqw pu maski, puma ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūviwa. Pam hapi lős mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwniat qatsitutuvenit ep qa pey'taqw, pam ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūviwñwu.

21

The New Heaven and the New Earth

¹ Noqw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu mohtiwa tüwaqatsit haqami tüwayaqw ðviy'o. Noqw

pātuwaqatsit pāpu qa háqamo. ² Noqw nu' John, wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat óñaqw God añqw hawtoqw aw tátayi. Noqw pam Jerusalem Pühunihaq yan mátsiwa. Pam mómö'wiqa puwsuñwayniqat aw hin yuwsí'tañwuqat pan sóniwa. ³ Noqw hakiy a'nó tónaat óñaqw pañqawhq nu navota; noqw yan lavayhti: Meh, God kíat sinnuy amumum yanta; noqw pam pumuy amumum qátuni; noqw puma put sinomatni; noqw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen pumuy Tutuyqawhqaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōnani. Pu mokiwu pāpu qa háqamni; pu qahahlayhpi, pu pahki súlawhtini; piw soon haqam pāpu himu tūyani, pi hisatqatsi pay túwayaq'ó. ⁵ Noqw i' moñw'atsvewat epeq tsokiwtaqa pañqawu: Meh, nu hapi sohsok hihta pūhulawu. Noqw pam inumi pañqawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsa, pas qa paysoq'a. ⁶ Noqw pam inumi pañqawu: Yúkilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa, pu sohsok hihta aw pás yúkuniqa. Nu pāhut nōñañataqat hakiy taytoynañwuqat pānaqmokiwtaqat paysoq máqani. ⁷ Añ kuytaqa hapi sohsok hihta makiwni; noqw nu put Tutuyqawhqaatni; noqw pam ítini. ⁸ Pu ima añ tūmamqasyaqam, pu qatuptsiwni'yuñqam, pu tuyoy'ewakw hinyuñqam, pu tuqwyantotaqam, pu qahopiesqam, pu tuhisay akw hintsatskaqam, pu nāp yukiwhput aw nāwakintotaqam, pu sohsoyam a'tsat, it qóhit patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat pañsoq nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kñnavotpit kuyapkuysi'yuñqamuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Kurs um pewni. Noqw nu it mó'wit Mañat nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰ Pahsat pu nu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqw, pam haqami qaan'ewakw wupatukwit aqw nuy wiki. Nihqe pepeq pam qaan'ewakw wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat Jerusalem yan mátsiwhqat inumi mahtakna. Pam óñaqw God añqw hawto ¹¹ God lolmat tálawnwayat tálawnway'kañwo. Noqw tálawnwaat hihta owat pas a'nó hihkay'taqat an talqaqsala, it jasper-owat an'i; hihta suyantalqat an suyan tála. ¹² Noqw kitsóki qaan'ewakw wupatuhpelat akw ñoyakiwta. Noqw tuhpelat añ pakwt lōq sihkay'tasikip hōtsíwa. Noqw hōtsíwat añqe' pakwt lōq sihkay'taqam hoñvia'yat hōñi. Noqw put añ natñwani pey'yuñwa. Nihqe pañ Israel tímuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹³ Hopkaqe payhk hōtsíwa, pu kwiniñaqe piw payhk hōtsíwa, pu tátōqe payhk hōtsíwa, pu tēveñeqe payhk hōtsíwa. ¹⁴ Noqw wuhkokitsokit aw ñoyakiwtaqa tuhkwa pakwt lōq sihkay'taqat qaqatspi'ta. Noqw pumuy añ it Mañat ayamuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹⁵ Noqw i' hak inumi yuaataqa sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniqee, pu hōtsiwayata, pu tuhpelat put ñoyakni'taqata. ¹⁶ Noqw kitsóki sutsñakiwta, wuñpalwat-nikañw pu puhtsilwat pay sūnanta. Noqw pam hopaqat tuwanpiy akw put tuwanta; noqw kurs pam sūp nāsamiq sihkay'tasikip sómorit pahsa'haqam tutskwatuwanit tuwanta. Wuñpalwat-nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu ómiqwat pay sunyuñwa. ¹⁷ Pu pam tuhpelat kitsókit aw ñoyakni'taqat tuwantaqw, kurs pam pakwt-sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuwaniit pahsavo tuhpela. (Hoñviaya sinmuy tuwaniamuy akw put tuwanta.) ¹⁸ Noqw tuhpela jasper-owat añqw yukiwta; noqw kitsóki it sikavalasivat pas kwan'ewakw añqw yukiwta, pas panapsat an suyan tálát añq'ó. ¹⁹ Noqw kitsókit tuhkwayat

gaqatspiat sohsok hinyuñqat o'wat a'nö hihkay'yuñqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat anqw yukiwta, ankniha sapphire-owat anq'ö, pu amuñkniha chalcedony-owat anq'ö, noqw pu nalöq epniha emerald-owat anq'ö, ²⁰ Noqw tsivot epniha sardonyx-owat anq'ö, pu navay epniha sardius-owat anq'ö, noqw tsañe' epniha chrysolite-owat anq'ö, noqw nanalt epniha beryl-owat anq'ö, noqw pëve' epniha topaz-owat anq'ö, noqw pakwt epniha chrysoprasus-owat anq'ö, noqw peveest epniha jacinth-owat anq'ö, noqw ösat epniha amethyst-owat anq'ö. ²¹ Noqw pakwt löq sihkay'tasikip utspi piw pakwt löq sihkay'taqat hihta pearl anqw yukiwuñwa. Nanäp utspi sükw pearl anqw yukiwtañwu. Noqw kitsóki ep kitpik pas sikavalasivat kwanw'ewakw anqw yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa. ²² Noqw nu ep qa haqam God enem nāwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'öqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nāwakintotaqw öviy'o. ²³ Pu kitsóki pay tāwat qa hakni'ta, piw müyawuyu, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tālawñawt aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tāla. ²⁴ Noqw ima nanāpwat hihtu ayo nöñakqam put talniyat an hinwisni. Pu tūwaqatsit an pas momñwit piw kāhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso öoyyani. ²⁵ Pu pep hötsiwa tālö pas qa uhtsiltimantani. Noqw tókila pep sūlawni. ²⁶ Noqw hīhihtu nanāpwat sinom kāhakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso öoyyani. ²⁷ Pu pas soon himu hihta itséhe'tañwuqa pañso pákini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taq, pu atsatañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsitutuveniyat an tūwniam pey'yuñqam-sa hapi pañso yuñni.

22

¹ Pu hoñviaya kwanw'ewakw mūnat hakiy taytoynañwuqat inumi mahtaknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat anqw mūna, ² Wuhkokitsokit ep kitpik nahsavaqee. Noqw mūnat nan'ivaq sipaltsoki akw yēsihwqa wunu, nihqe pakwt löq sihkay'tasikip alönöt sipalay'vañwu; noqw aansakis müyawuy ep himuy'vañwu. Noqw hīhihtu nanāpwat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa. ³ Noqw God hihta aw qa suhtaq'ewniqw, pam pep sūlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wūnuniq'ö. Noqw God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴ Pu puma put pitsánwayat aw yorstotani. Noqw put tuñwniat pumuy qalkaqe pey'yuñwni. ⁵ Pu pep qa mihikmantani; piw puma wihqöhít pāpu kurs hintsatskani, piw tāwat anqw tālata, pi Tutuyqawhqqa God pumuy amumi talni'taniqw öviy'o. Noqw puma aqwhaqami sutsép-sa moñw'iwyuñwni.

The Coming of Jesus

⁶ Noqw pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noqw i' Tutuyqawhqqa God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayag hōna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy āawnaniqata. ⁷ Meh, nu hapi qa söwunit pituni, (kita Tutuyqawhqqa). Noqw i' hapi hak it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni. ⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañw yórikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nātuya, put pas hihtataniqee. ⁹ Noqw pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsunwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwáamu, pu it tutuvenit an lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yuñqamuy suñwáamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit an himu nātoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsiwa. ¹¹ Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itséhee

itséheeni; pu i' hak súantaqa súantani; pu i' hak qahováriwhpu qahováriwtani. ¹² Noqw meh, nu hapi qa sōwunit pítuni (kita Tutuyqawhqa). Noqw nu hapi hihta ahsatit yankañw pítuni; nen sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuhqa; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa. ¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat añ hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yēsiwhqat añqw nōnōsaniqey makiway'yuñwni, pu kitsókit aw hōtsíwhpa' yuñniqeyu. ¹⁵ Pi popkotuy amunyuñqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nāp yukiw hput aw nāwakintotaqamu, pu hak atsat hintsakqey ep hahlayhqa pīwu. ¹⁶ Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, añqe' hāhaqe' inumi tōnawtaqamuy iit āawnaniqat öviy'o. Nu hapi David nāata, pu ahpiy tsiyakpu, suyan tälawñway'taqa talsohu. ¹⁷ Noqw Hikwi Mō'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pānaqmókiwtaqa pewni. Pu pay nāp hak nāwaknaqa it kūyit akw yēsiwhqat qa sisvit añqw hikwni.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hōyoknaniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyni. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qatsitutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas himunihqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw iit lavayhtiqa yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit añqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pítiswtaa. Nam antaa.